

نسخه غیر طبع

14000

دوستی و دوستی

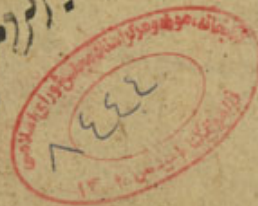
کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

3650

۱۴۷۳

۱۴۵۰
۱۴۷۳
۱۸۲۷۱

کتابخانه

کتابخانه

کتابخانه

نسخه

هذا هو يوم درسته لحي ١٣٣٤ ع ١٥٠٠
من نكاح محمد صاحب اسم له بيا معلوم نسبت هو من المعروف

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعلني من علماء البيان والمعاني والشكر لله الذي صيرني من فلاح
البحار الفاتني والصلوة على رسوله ارفع الانام وعلى ائمة الكرام واصحاب العظام
وبعد فان العبد المتواضع الى رحمة الله الملك القديم بقدر تقصيره في شكر نعمه
سروري القصير كان منقطعاً عن ومعرضاً عن استيفاس ثم دعاه الى
الحجبة هار السلطان والفائد الولد بالكتاب الخافاني افضل آل عثمان و
صاحب العلم والعرفان السلطان بن السلطان مصطفى بن سلطان
سليمان ارجى الله تعالى بجمع احسانه روضة الجنان كالهزار الجارية بن
الجنان وكان طبعه الشريف شاملاً على جميع العلوم والمعارف واغلب عقله كان موقفاً
الى الطائفة والفرقة ولا كان كتاباً مستلماً على حكايات غريبة ونكات
عجيبة واستعار شريفة واميات لطيفة بحيث يحتاج اكثر من اوضح الى الشرح والبيان
ويقتصر من جهة اللفظ والمعنى الى التبيان وقد شرع بعض الموالى فاعطى عن اللغة
الفارسية والاصطلاحات وذاهلاً عن المعاني المرادة والنكات بل خطاه مواضع
كثيرة وضل في طرق يسيرة شرحة شرخاً لا فياً وبينة جباناً وفاقاً وجعلاً على
اللغة العربية لطلب الطرب فشرع فيه بعون الله لهم الصواب فاعلم ان المصاحف
اسكنه الله تعالى روضة الجنة وبستانها بعد ذكر التسمية لفظاً منك طريفة لعل
بالحديث في التمجيد معنى لان حقيقة الحمد عند المحققين اظهار الصفات الكمالية دون
القول المحض وقال من انت اي الامتنان وقد ادغمته ضاى را اي الله تعالى

ان بعد علياً النعم الكثيرة وهذا القول عزاف منه بانه عرفت حق المنعم واستحقاقه
بانه حقيق بان يمن علياً لا اختيار بانه من علياً منه على ان المذموم من توبيخ
لا من تنبيه وقيل ان من العباد قبيح لاسن الله تعالى و اعلم ان لفظ هذا علم خاص له
تعالى لا يسوغ اطلاقه على غيره تعالى لان يراد المعنى التركيبي وهذا حاصل معنى قوله بقيق
ذات وجوده **نظم** اهد من كمن رسوم كغم تو بروك من خدائهم اودير كلب
بش كخفا خذا خاذ خذا كودج كودت ان بكت او ياكش كودج كودج كودج
وان لفظ را علامة للمفعول وقد يستعمل في الام الجارة اي للتخفيف وقد يستعمل
للقسم وقد يكون زائدة عز وجل اظهر ان للفظين صفات لفظ خذا كلب المعنى
كخاف عشت الشين هذا غير غائب راجع الى الله تعالى لان الكنة في اللغة الفارسية
لها معنيان الاول ضمير غائب اذا اتصلت باخر اسم تفيد معنى المضاف اليه كناية
قوله طاعتش واذا اتصلت باخر الفعل تفيد معنى المفعولية كخوديش وكذا اذا
اتصلت باخر الروابط كخاكرش وقد يفتح ما قبل هذا الشين وقد يمكن لفظة
الشعر او يكون الفاء والثانية علامة اسم المصدر كخود الشين بمعنى وان من موجب
قربت كمت كما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كناية عن ربة لا يزال عبيد
يقرب اليك بالنواخل حتى احب الحديث و بشكر اندر ش الشين كذا في
الباء المفتوحة في اللغة الفارسية قد يكون للعاق والمصاحبة والقيم والبيبة
والنفسية وقد يكون زائدة وهذا زائدة لتخمين اللفظ فالمعنى انك تشكر خدائهم
نعمت لغزنت مقدرة ههنا حذف لفظ الكفاءة بذكره في قوله وفيه وفي الحذف
قاعدة موقرة في الالفاظ الواقعة في التركيب الفارسية يعني و تشكر هذا تعالى
زيادة نعمت كمت كما قال الله تعالى لن تشكرتم لاني كنتم ولن كوفتم ان عذابني شديد

الذي لا يشكر
بجمل
بشر

وقال المولى الرومي **نفي** شكر نعمت افزون كنند. كونه نعمت از كفت
 پروان كنند. وقيل ارباب السببية والمعنى زيادة النعمة ثابتة للعباد بسبب
 كونهم في شكره تعالى وهذا على تقدير ان يكون مزيد يعنى الميم مصدراً ميمياً بمعنى
 الزيادة وقد يراد بضم الميم ليناسب قوله موجب فيكون جزمه بزيادة **نحو**
 اي هو مزيد النعمة لم بسبب كونهم في شكره تعالى **نفي** بفتحين و
 الياء للوحدة لان الياء ان كانت في اللغة الفارسية اذا اتصلت بآخر الامة
 قد يكون للوحدة وقد يكون للخطاب وقد يكون للتقديرية واذا اتصلت بآخر
 الفعل يكون للحكاية ومنها الوحدة كدرومي رود محمد حيات است فان الياء
 الذي به النفس اذا دخل يكون ممكناً لجوالة المتبفس واذا خرج ينفع به
 تقييد الجوف فحصل الفوج ولهذا قال وجون برمي آيد مفعول ذات اي
 ذات است كما عرفت انما من القاعدة واخر هذه القينة عما قبلها اذا اظهر
 ان خروج الهواء بعينه انما يكون بعدد حوله بغير عكس ليس بالياء الفارسية
 بمنزلة الفاء الجرائسية وهر **نفي** كالاول وهو موجود است احد لهما اعداد
 الجوة والآخر توحيد الذات واعلم ان لفظ است رابطة تقييد الثبوت فاذا
 اتصلت بالهكمة المعقولة الآخر يجب اثبات الفاضل والاضافة فيجوز حذفها
 واثباتها واذا اتصلت بآخر **نفي** بفتحين وضمها نحو نيك او استعمالاً نحو موجود
 يجب حذفها لفظاً وخطاً وبره نعتي شكر يميأ الوحدة فيها واجب
 فيجب في كل نفس شكران **هـ** از دست و زبان القاعدة في عطف
 التركيب الفارسية ان تحذف الواو العاطفة من اللفظ ونعم آخر المعطوف
 عليه في العطف دليلاً عليه ولا تحذف من الخط للدلالة على انضم هذا الم تقع

وغيره
 انهم

الواو العاطفة بعد الالف والياء فاما اذا وقعت بعدها حركات بالضم وتلقف
 ولفظ زبان نفتح الراء فضعف وضمها مشهور والفاء مقام الياء لغة وفي ذكر
 دست اشارة الى عدم اختصار لشكر بالسان كما بكسر الهمزة والعربي و
 الياء الرسمية يستعمل سماً يدل على ذوى العقول نحو جبه خبر ويستعمل اداة للارتباط بـ
 چه يدل على غير ذوى العقول نحو جبه خبر ويستعمل اداة للارتباط بـ
 الامرين الذين تعلق احداهما بالآخر كالصفة والموصوف نحو دل که عاشق
 شد کم شد او اعلة والمعطول نحو من که طاقت نذارم والفاية والمعايش
 بلوش که تاريس بر ايد اي يحصل كذا اصله كذا في عطفه شكرش اي من شكره تعالى
نفي بدر ايد اي يات الى الباب وهو كناية عن الخروج والمعنى من يداتي شينج
 يمكن الخروج من حق شكره تعالى كما هو حقّه واستدل عليه بقوله تعالى حكاية عما
 قيل لعل دوو علي سلام اعلموا حال داود شكراً نفع عا منه مفعول له او
 على الحال ان شاكرين او على المصدرية لان لفظ اعلموا فيه معنى اشكره واذا عمل
 للمفعول شكره والشكر فعل ينتج عن تعظيم المنعم بسبب انعامه قيل عرف العبد جميع
 ما انعم الله تعالى عليه من السمع والبصر وغيرها الى ما ملئت له واعطاه لاجله فقيل
 ورد بهذا المعنى قوله تعالى وقيل من عبادي الشكور اي المستوفين اداء
 الشكر فان الشكور بالمعنى الاول كثير **نفي** بمنزه هان به يعني بمنزه راعاه
 بامت كذا ز تعبير جليل في اداء الشكر عذر بذكر احد اورد كما قيل اعذر
 وان قل عن الذنب وان جگ وردت بمعنى والاسن او اردت ان
 نفع الياء المصدرية اي عما يلحق بالهيئة كس فتواند اي لا يقدر احدك بما
 اورد لفظ جاي اسم خاص بمعنى الموضع كما ان لفظ زمين اسم عام كالارض

باران رحمت بی حسابش بالاضافة في اللطيفين والمضاف بكسرة اللغة الفارسية
عنه را فراسيده اسم مفعول من رسيدي وخوان نعمت بيدريغش والاضافة
لانه قريته فاعلم ان لفظ خون بمعنى الدم وخوان بمعنى سوف يفرق في الكتابة واللفظ
اما في الكتابة فلان الالف لا تكتب بعد الواو في الاول دون اثاني واما في اللفظ
فلان الاول يقرأ بالفتحة المعلومة اي الصركية واثاني يقرأ بالفتحة المحمودة الغيرة
الصركية اي يقرأ بين الفتحة والفتحة هم جا محفف من جاكشيد اسم مفعول
من كشيدن پرده ناموس بهذا كان كل لفظ آخره ما كونه وخواه اذ
جمع اتني بالالف الفارسي والالف والنون ويجذف الباء من الكتابة كونه
وخواه كان بكنجي فاعش ابا سببية وكل سوء جاوز الحد فواش سند مفعول
منفي من دريدن و قد يقرأ هذا بتشديد الراء وكذا نبرد و هذا من تقريرات اهل
الفوس كما يقع اميد بتشديد الميم ووظيفة روزي بايا الاصلية بمعنى الرزق و
اضافة لفظ وظيفه اليه بياسته بخطائي من بفتح الكاف المحففة يعنى بسبب المعصية
المهنية نبرد مضارع ميفع من بریدن واعلم ان النون المقصورة حرف نفخي
تدخل اول الكلمة واذا قصد به نفخي الحكم تكتب مقصلاً كونه نريد ونبرد ولا تكتب
بالياء كونه زید آمدن عمرو وقد تلحق بأخر هذه النون الف ويقرأ ما وافق بينه
وبان السابق انه يقصد بالاول نفخي التوضيع وبهذا يقصد توصيف النفخي
ولهذا يجعل اسماء المصادر صفات بحيث يدخلها الياء المصدرية **نظ** بود
هر كس كه نادان بود كه نادان شي مردن جان بود وقد تلحق بأخر هذه النون
ياء وهي كسر كوني وقد تلحق بأخره رابطة كونهت كحذف الالف من لفظ است
اي حرف نداء كرمي منادى او المناد محذوف وبهذا صفة والياء الخطاب

كه از جزا نيز غيب موهون كبر بفتح الكاف الفارسي وسكون الباء العربي بمعنى
الكافر مطلقاً والمراد هنا غير النصارى لمقابلة قوله وترس فانه بمعنى النصارى
وظيفة خور وصف تركيب و لفظ خور هنا لفتح الحاء لفاقية داري بياء الخطاب
من داشتن ولا يراد معناه الغوي دوستان را اي دوستان را كما كني
بياء الخطاب محروم مفعول كني تو كه بادشمنان اي بدشمنان نظر داري وهو
كالاول لا يراد معناه الغوي والمعنى لك نظر الى اعدائك فراش باد صبارا
هذه من اضافة المشبه الى المشبه مثل الجبن الماء كفته اسم مفعول من كفتن
والفاعل هو الله تعالى فاعلم ان اشتقاق اسم المفعول بزيادة الاء الملقوفة في
آخر الماخي بعد فتح الميم كوكفته وكرده وبزيادة لفظ كان ايضاً كوكذا كان
تا فرش زمردين كناية عن المحفورات فان الاء والنون اداة النسبة للاحتمال
آخر الاسم وقد يضل معناه الكاف العج كوكمكين ومكين بكسرة وبالكاف الفارسي
فاعله فراش باد صبارا اعلم ان المضارع كمثل الحال والاستقبال كالعربي لكن
يدخل الاء كالحق بالاستقبال كما في قوله بكسرة ويدخل كلمة في كحقن في الحال
وداية ابر بهاري را بياء النسبة وهي اصل في العربي ومستعمل في الفارسي و
الاضافة كالسابق فرموده والامر هو الله تعالى تا بنات بتقديم الباء على النون
جمع بنيت نبات را عكس ما تقدم در مورد مين پيرورد فاعله داية ابر بهاري
درختان را جمع درخت وهو الشجر مادام ثابتاً في الارض واذا قطع يقع الجوب
بالياء العربي كجالت نوروزي بالياء المصدرية بذا بياء على عادة الملوك فانهم
يعطون الامراء فيه البسة قباي سبز ورق هذه الاضافة مثل امر دهر كرده
والفاعل هو الله تعالى واعلم ان لفظ بر يطلق على معانٍ احدها بمعنى على وهو المراد

عندنا والثاني هو الصدر والثالث بفتح النون والرابع امر من بردن والخاص بفتح الضيف
 والسادس بفتح الهمزة اذا ركب نحو دبر والسابع بفتح عند وقد يستعمل زائدة
 لتحسين اللفظ والطفل جمع طفل شخ راوا لاضافة كما مر بقدم مصدر عا وزن الدخول
 من قدم من سفره موسم كل بفتح الكاف البعج وفي بعض النسخ لفظ بفتح ميم مكان كل
 كلمة شكوف كالاول في الاضافة برسر نهاده والواضع هو الله تعالى عصاره بالفتح
 ما سلك من العير نائي بمعنى القصب مطلقا والمراد هنا قصب السكر وقد وجد
 بعض النسخ نائي فاياء الاخرة للوحدة النوعية وقيل المراد من قوله نائي ما يقال
 بالفارسية نائي كلواي عصاره قصبه صلقوم النخل هذا اطلاق نائي على صلقوم النخل
 مما لا يقبله الطبع السليم ورواية نائي لم تسمع من الاهل بقدر رتب الفير لاجل الى
 الله تعالى شرب يرا د به السكر كالاول والعسل في الاخير فائق من فائق عاه
 اقرانه اذا اعلام بان شرف شده اسم مفعول من شدن وهو بفتح الصيرورة اسم
 الانتقال من حال الى حال كما ان بودن بفتح الكينونة وقد يستعمل احداهما كان الاخر
 كما يستعمل كل واحد من كان وصار بفتح الهمزة لغة العرب وقد يكون شدن بفتح
 رفان وتزاد الواو في مستقبلات معانيها نحو شود وشوده وتخم تر با بتر بفتح
 الفير كالاول نخل شجر الخمر باسوق على كشد اسم مفعول من كشد بفتح الكاف
 الفارسي وهو بفتح الهمزة اما من الطريق او من حال الى حال والمراد هنا هو
 الثاني ولا يستعمل بفتح الكينونة **قطعة** ابرو باد و منه وحوشيد وفلك بفتح
 دركار ندي اي يعملون بما امروا به تاتونا في بيا الوحدة بكفت اربي اي كتبت بفتحت
 تخزي بل تشكر كما ورد في الجمل خلقت الاشياء لاجلك وخلقتك لاجلي همه اي جميع
 از بهر تو لاجلك سر كشته وصف تركيبي بفتح المخير فرمان برداراي مطيع شرط النصف
 سر کردن

فائق
نائي

كار

سر كشته

بنام

بنام خداوند منفي من با شدين كه تو مان نيري بفتحين و لما فرغ المؤمن التمجيد
 الذي اشار اليه بقوله منت خدائي را كما حققاه قصدا لعل في رواية الحديث فقال
 در جزيت و هذا جز مقدم لمبتدأ مؤخر وهو قوله لكي لا اي هذه القصة وردت
 في الحديث از سر و بفتح السين والواو وهو رئيس القوم وراسم كائنات اظا
 انها جارية على موصوف من حيث ومفخر مصدر ميمي موجودات كالكائنات ورجعت
 عالميان بفتح اللام وكسر الميم جمع عالم والخرافات الاخرة زائدة للجمع والقاعدة في
 جمع الاسم في الفارسي هو ان الاسم لا يجمع اما ان يكون ماله حيوة او لا فالاول جمع
 بالالف والنون نحو خويبان والسبان ومرغان وبالياء قبلها ان كان آخره ياء
 سكتة نحو عالميان وادميان وان كان في آخره تاء يتوسل بالكاف نحو كندكان
 واما اثنان فيجمع بالياء نحو آسمانها وزميدان وسكنها واما وان كان الهمزة
 ماله تاء او تجددوا الفقه بفتح بالوجهين نحو درختان ودرختها ولها وبان وشبان
 شهبان وروزما وروزان وصفوت عا وزن رجعت آدميان اي خالصهم وتتم
 دور زمان اي به تيم الزمان اذ لا ينبغي بعده محمد مصطفی على الصلوة والسلام ورقبانه
 الله تعالى شفاعته يوم القيام **شعر** شفعني صلب الشفاعة مطاع بطاع به نبي
 من النبوة والنبوة اي ما ارتفع من الارض فالبني اشتق منه لانه اشرف على سائر
 الخلق كريم وهو ضد اللئيم قيم اما من القسامة بالفتح وهو الحسن الحسين
 او من القم مصدر قمت الشيء في فعل بفتح الفاعل هو قائم للعلوم في الدنيا
 كما قال عليه الصلوة والسلام من يرد الله به جزا يققه في الدين واما انا قاسم والله
 معطي جسيم اي عظيم القدر لان الشيء لله تعالى عليه وآله واصحابه لم يكن ذا جنة
 عظيمة بسم كثير التسميم وسم من الوسمه اي معلم بمهر النبوة في ظهره
 نيسم خوشنوي

كائنات
موجودات

صفوت

يعني

يريد به الدقة كما كويد باز اعلم ان لفظ بازجي لمعان بمعنى العود و بمعنى المفتوح
 و بمعنى القصد و بمعنى زق كردن و بمعنى الطير الذي يصطاد به و بمعنى الامر
 بازیدن و بجي صفة في بعض التراكيب مثل حقه باز و بمعنى اللعب اسماً
 فاعلم ان ههنا ما المعنى الاول اما يقول مرة اخرى كانه اشار به الى انه ذكره
 بيان او صافه تعالى اقوال كثيرة ولم يستعمل بعد او المعنى الثاني يعني ما يقول
 قولاً مفهوماً ظاهراً و القول بان باز ههنا استعمل بمعنى روشن و هم كانه حال
 المعنى الثاني وليس معنى مغاير له و القول بان من قبيل اصلاات الزوائد خطأ
 اي عاشقان كشتگان معشوقه جز بر نيابيد بر ههنا الاستعمال لا يصح
 و كونه بمعنى قطعاً لم يوجد في كتب اللغة كشتگان آواز فالتعشق يكون معشوقه
 لمعشوقه لا يصح و لا يخرج منه الكلام **مكايه** بكى از صاحبان المراد بها جمل
 في الاصطلاح من هو اهل التصوف و المتأخرين به نفسه في مواضع كثيرة من
 هذا الكتاب سر يكيب بفتح الجيم و سكون اليا و بمعنى كريان مراقبه فرو
 برده بود كاهو عادة المتوجهين الى الدتق و در بحر مكاشفة مستغرق شده
 القصصه مكايه حال ماضيه كه آنكاه بالمداي في ذلك الوقت كه از ان حالت
 باز آمد اي عاد الى حاله بكى از اصحاب و احد من الاصحاب بطريق التماسط
 عا وجه المرام و النشاط گفت لصاحب من بوستان كه تو بودي لفظ
 بوستان بالواو فارتش و بوستان بلا و او عربي و المعنى من هذا البستان
 الذي كنت فيه مارا چه تحفه كرامت آوردي بهم الواو و اليا و الخطاب
 گفت صاحب من بخاطر دشمتم اي كنت عا هذه النية كه چون بدرخت كل برسم
 اي اصل الى شجرة الورود و اميني بيا الوحدة پر بغم الباء الفارسى كن الميم للمكتم

به يد اصحاب را برهم لاجل ابتدئه لم چون برسيم الى تلك الشجرة بوى كلم
 الميم للمكتم يقولون الميم الساكنة اذا اقلعت باخر الكلمة يكون ضميراً للمكتم فقد
 تفيد معنى الفاعلية كانه قوله بر كنم و قوله برسيم و قد تفيد معنى المفعولية
 كانه قوله بوى كلم چنان مست كدامي ازال عقياً كه دامم از دست بر رفت
 من كمال بحيرة **هـ** اي من سحر براد بر قندليب كونه مستيقظاً الاسرار و مرغماً
 فيما عشق بسكون اتفاق زير و انه من الفاشته بيا موز كبر الباء امر من امر
 اي تعلم العشق منه و اعلم ان القاعدة في قراءة الباء و الفاء و الميم و الواو فقرء
 الفعل اذا كان مضموماً او حرفاً شفوياً غنة الباء و الفاء و الميم و الواو فقرء
 مضمومة نحو بكنه و يكن و بينه و بين و بنو مايد و بفرما و ببال و بورزيد
 و بورز و غير ما ذكره فقه بالكنه لان سوخته را اهد كه ان كتب بالانصاف
 للوزن اشارة الى پروانه جان شده و هو بمعنى رفت آواز نياند و لم يظهر
 اين و انت تشكو من غير احراق **نظير** كال عاشقي پروانه دارد كه هيج از
 سوختن پروانه دارد اين مدعيان در طلبش في طلب الله تعالى بجز انند عافان
 كانه اصله كه انرا كه خير شد اي عرضه جري بيا الوحدة باز نيا مد كاورد و انجز
 من عرف الحق كل لسانه اي برتر اي رب اعلى از خيال و كان و قياس و هم
 بفتح الواو و سكون اليا و زهر چه گفته اند و اعلا عا قالوا شنيدم و هو انده ايم
 بيان لقوله گفته اند مجلس تمام كشت بفتح الكاف الفارسى اي صار تماماً و باخر
 رسيد عراي عرنا ما هيجان كالا هل در اول و صعب تو مانده ايم ما ز دنا فيه شيئاً
 محمداً بادشاه اسلام خلد الله تعالى ملكه ذكر جميل سعدي مبتدء كه در افواه عوام
 جمع في اخذ به است يعني ان الناس يذكرونه باختره اخوانهم و بالسنتم و است

مكايه
 مراد بياض

الفارسي وباد الوحدة نحو شوي وصف تركيبي يعني الطين الطيب الالوان واعلم
 انهم يركبون اللفظين ويجعلون المجمع المركب بمعنى المشتق ويسمونه الوصف
 التركيبي والتركيب التوضيحي نحو لفظ جهان بين فانه مركب من اللفظين ومعناه
 معنى المشتق ودر حاشي روزي في يوم من الايام رسيدي وصل اردت محبوبتي
 بيا الوحدة يستعمل الى يدعى بدو بمعنى باو مثل بدين وبان كقمت كه مشكي
 بضم الميم والسين المجمع فارسي بكسر الميم والسين الملمعة عربي وكجوزان يوقه
 ههنا على الوجهين فالقصر على احداهما تقصير يا غيري الياء الساكنة في اخرها للخطاب
 واما لفظ ياء اول هذا حرف عطف بمعنى او وليست فعل للنداء كما في لغة العرب
 كه ان بوي بكسر الياء للاضافة دلالة بغير كسر الزايم وهو وصف تركيبي من
 او يخلق ولهذا كتبت الالف ههنا متصلا باللام تنبيها بتركيب الخطا تركيب
 المعنى فاعلم ان لفظ توضير قطاب بمعنى انت والقصير ان لا تقرأ واوه بل هي
 عوامة لفتحة التاء وقد تقرأ لفردة الوزن وتقف للوزن ايضا واذا اتصل لفظ
 مست يحدف واوه والالف من لفظ مهت فيقال تست مست زال عقلي منه
 بكفتا بضم الباء لفتحة اول الكلمة والالف للاستيعاب من ضمير متكلم بمعنى انا بطل
 بكسر الكاف الفارسي ويقرأ بكسر اللام للاضافة تاجيز اي طين بودم في حديثي
 وليكن وقد تقرأ بالالف بدل الياء مدني بيا الوحدة باكل بضم الكاف تستم
 فاشترachte الطيب في لان الصيغة مؤنثة كما قال جمال هشتين اي حسن
 الجليس درمن وفي بعض النسخ بامن اثر كرد فظهر الميم في الطيب ممي وكره
 والامن همان فاعلم كه هتم مقصود المص اني كنت شخصا حقيرا فلام صحت مع
 هذا السلطان العظيم ظهر اسم بين الانام واشتهرت في الايام كالطين المتقارن

بالورد اللام متع بكسر التاء امر من متع المسلمين اي اجعلهم متقنين بطول لفظ
 الطاء حيانة الفير راجع الى الياء بكسر وضاعت اي اجعل ثواب جملة هذا عفا
 حسنا تبتع حسنة وفي ضد السينه وارفع بفتح الفاء وسكون العين او دانه
 جمع وديد بمعنى الجيب فهو كاجاب لفظا ومعنى وولادة جمع وال بمعنى الحاكم هذه
 الصيغة قياس في جمع اسم الفاعل من الناقص كالغزاة جمع غارز والقصبات جمع
 قاض ودر بكسر الميم المشددة وسكون الراء امر اي اهلك على عدائهم جمع عدو
 يقال دمره الله تدمير او دمر عليه بمعنى وشنانه جمع شاني بمعنى المبعوض بما
 تلي الباء للقسمة نحو ما تلي وفي بعض النسخ ما تلي بدون الباء القيسية فحينئذ
 يكون ما مصدرية او ظرفية في القرآن طوت تلي من آياته بيان ما ومن لبعض
 والمعنى مدة دوام تلاوة آيات القرآن على ان من فريدة في الاثبات على مذهب
 الاخشاش اللام امر في باله وسكون الفون امر من آمنه ببله مفعول الامر والاء
 بر مملكتنا وانما خاتره السبع واحفظ بفتح الفاء وسكون الطاء امر ولده اي اية
 اسمه سعد سماء اليوبكر باسم ابيه لقد سعد الدنيا جواب لقم محذوف به الظاهر
 ان مرجع الفير الواقعة في هذا الشعر الى الياء بكسر وولد كالتوهم ليحصل الارباع
 اللطيف في قوله دام سعده وينا سب وكر ذلك ميتا لينة ولا يلزم تفليك
 الفير وايده المولى اي الله تعالى بالوية النضر جمع لواء وهو العنكبوت كساي مثلك
 الياء بكسر تشا كان مهموزا حذف الهرة للوزن اي تحدث وترفع لينة وهي
 خصن نخل محفوض وهو نخل العجوة وهي مرفوعة على ان فاعل تشا هو اي شاخون
 ابو بكر عرقما اي اصل تلك لينة والجملة صفة لينة وصن نبات الارض من كم بكسر
 البذر وجوده والبذر بالفارسية تهم والمعنى ان ابا بكر بذكر كرم اي سلطان جيد

وشماسته
 بر فنان نه

فوله ^{الله} سعتيصر مثله في الحسن ايزد ادي الله تقا و قدس وجل حلاله خطه پاک شيراز
 را الخطة على وزن العدة دائرة البلدة بهيبت حاکمان عادل الباء للسمية
 و همت عالمان عامل قدم هيت الحاکم على همت العلماء لانها اظهر تأثيرا في حصول
 الامن تازمان قيامت الى قيام الساعة درامان لباس سلامت نکه دار در
 مقصور من نگاه دارد و قد تکتب الباء متفلا الى الدال والمخف حفظه و قد وجد في
 بعض نسخ هذه الابيات اعني قوله **هـ** نداني استقام الفاري لمن در اقليم
 جمع اقليم عزمت واغتراب چرا الفظ مفرد يستعمل في مقام التعليل روزگار
 بيايه الوحدة بکردم در نكي بايايه المصدي برون رفتم من يده المملكة ازل تنگ
 ترکان من عارجم ولفظ ترک بضم التاء وسكون الراء يطلق على اهالي خطا و فتن
 و فحيف وهم يفتل لوناء سودا عينا و حاجبا و جفاة فظلا و لهذا يطلق على الحبيب
 تشبها بهم و قد يطلق على الجندي مطلقا که ديدم مفعوله هذا عني جهان در غم
 افتاده وقع مخلوطا چون موى ز نكي مثل شعر آمايي ولايت ز کبار همه
 آدمي زاد بودند في الصورة وليكن في الباطن جوهر کان بالکافين الفارسيين
 جمع کرک هو الذئب بخون خواركي تيز جني في شرب الدم وحدة اطفو جو باد
 ادم کشور بکسر الكاف العربی بضم المملکة اسوده ديدم کجث پلنگان بالباء و الحاف
 الفارسيتم جمع پلنگ وهو الفمرها کرده اي ترک خوي پلنگي کجث صاروا
 درون مردمي باطن حال کلو احد منهم چون ملک بفتحين نیک محض من الخلق
 برون ظاهر حال کل فرد منهم لشکري چون مثل هزاران جمع بزر بکسر الباء و فتح
 الزاد بضم الراء جني الباء للتبعية ضان بود در عند زمان اول که ديدم يعني
 جهان بر بضم الباء الفارسي ز فو غاؤ تشويش و تنگي روي ان بعض الامراء قد

در نكي

استوي

استوي عالي بکرن سعد و طرده من مملکت فخر المصطفى عن ملک المملكة ثم الي ايوکر
 بجمع عظيم فخر عدوه و اخذ مملکت فخر المصطفى و راء الملك مستظفا ولهذا قال جيران
 شد اي حصل الانظام والامن در ايام سلطان عادل وهو انابک ابو بکر بن
 سعد ز نكي ما وجدنا هذه الابيات في النسخ القديمة الصحيحة فانظر انما ليست
 من هذا الكتاب بل من تنتم حكاية اوردها المص في بعض رسالته الحقها النسخة
 بهذا الكتاب **هـ** اقليم پارس را غني را سيب بالمعنى الفتنة ذهريت
 الدهر الزمان تا بر سرش بود جو محقق من چون بمعنى المثل توالي بکسر الهمزة
 و ففتح حرف نداء ساية خدا اي ظل الله امروز کس نشان ندهاي لاخير
 اليوم احد در بيط خاک يعني در زمين کسترده مانند آستان هو و آستانه
 بمعنى العتبه درت ابناء الخطاب اي مثل عتبه الي بکسر و اعلم ان التاء ساكنة
 ضمير المخاطب و اذا اتصلت بآخر الاسم يفيد معنى المضاف اليه كما في قوله ورت
 و اذا اتصلت بآخر الفعل يفيد معنى المفعولية نحو ديدمت و کذا اذا اتصلت
 بآخر الواو بط نحو در عا کرت نصيب باشد ما من رضا اي موضع الامن الذي
 يرضع الناس عنه برکت واجب عليك پارس رعایت خاطر پيچار کان و
 ضعيفان و مشک مبتد بر ما جره اي و احب علينا و ببر خداي مضاف الى
 قوله جهان آفرين وصف ترکيبي جزا و عوض محب و عده تعار يارب زباد
 فتنه نکند ار خاک پارس و اقليمه چندانکه خاک را بود و بفتح الواو باد را
 بقا يعني ما دام يبق الارض و الهواء فاقبل ط ذكره المصنفون من القاب
 سلاطين زمانم فانه يقولون السلطان العادل و السلطان المعظم و شاه
 الاعظم و مالک رقاب الامم و سلطان ارض الله و مالک بلاد الله و ناصر عباد الله

الکيب

پارس
فانما باله

و غير ذلك من الالقاب التي هم غير متصفين بها هل يجوز مثل هذا ام لا قلنا
 ان ارادوا الحقيقة غير جازية بل ارتكاب كذب صريح واما اذا نواوا بقلوبهم
 التغليب والطلب من الله تعالى ان يوفق الملوك لانصاف بهذه الالقاب
 احسن فجاز واذا ارادوا بها المعاني المجازية فجاز ولكن لا تارفع دموم
 لا يعم الكذب والملائمة كما لا يخفى **سبب تليف كتاب** يك شاملا
 ايام كاشفة ميكر دم يقال تامل شيئا نظرا اليه مستبنا له وبعدهم تليف
 المشاة بمحنة الهلاك كرده تاسف و تحسرت و حوردم شعر العزمهني وفاتني المظلوب
 لا القلب الطاعني ولا المحبوب **سبب** سر اچو دورا لفظ سر اچه مقصور من سر اچو
 بمعنى الحجة الصغيرة بالما سر آب ديدة في سقم كالحاكم واين بيتا مناسب
 حال خود ميگفتم والابيات ما ذكره بقوله **سبب** هر دم از عمر ميرود و نفسي
 اي كل نفس ميث من العمر وهو شئ قليل غنقه ولكنه لا ينقطع عن المرور
 بل يستمر عليه چون نغمه ميگفتم وفي بعض النسخ كذا ميگفتم **سبب** الخطاب كذا ميگفت
 اللون والدال ما من ميث من ماذن ويجوز في هذه اللغة اجتماع الساكنين
 بل ثلثة سنوا كن كذا نماند و كارد بس اعلم ان لفظ بس بمعنى بنية نجه و بس
 امالته اي شينيه كذا نماند رفت اي مقصه حسن سنة و در حوايلي وانت
 في فعلته مكر اين مجرور في خمسة ايام بقيت ورياني تقيم و تستيقظ من نوم
 الغفلة سيغني اكثر العمر و بقي اقله فالان وقت الانتباه و ذكر بجهاد
 رنج مثل صنعتة الاشتقاق و هذا البيت مطلع قصيدة للمص و تمامه مذكورة في ديوانه
سبب الميات لي يا قلب ان اترك الجحلا وان يكرث الشيب الميعة لنا عقل
 فجل كسر اچم الميخر من الاستحياء ان كس كذا رفت اي مات و مصحح من الدنيا

التكملة
 سر اچه
 كذا ميگفت

و كارت خست لم يعمل عمل الآخرة كويس رطت ز و ناي ضرر بوا بطل الارحال و بار
 وهو ههنا بمعنى الحمل كس الحاء و سكون الميم و من قال بالفتح و السكون فقد
 اخطا اصل اللغة **سبب** خواب نوشين اي النوم الذي يبا د بالذلال المتجدة
 في آخره على اللغة القصيدة بمعنى الصبح قال ابن يمين **سبب** در زبان فارسي فوق
 ميان دال ذال ياد كير از من كذا نماند و افاضل معظمت **سبب** ميش از و در لفظ مفرد
 صبح و ساكن است دال خوان ان را و باقي جملة دال معجمت **سبب** رحيل اسم بمعنى
 الارحال و الاضافة بمعنى في باز داراي منع و يعوق بيا ديه را اي الراجل ز
 سبيل اي من الطريق و قطع المفاصل كذا كل من جاء الى الدنيا عاريا و
 بالفتح و السكون بمعنى الجريد خست اي بني بناء جديدا رفت و اي البنا منزل
 بد كير كير برداشت اي اتمه لغيره و ان ذكر مقهور من و كير كيرت هجين كالاول
 هو كير قصد بقاء آخر و من عاريت اي عادت لاسر من كير لفظ كير فاعل
 نبرد و كفته مقوله كاظم بعيد جدا يار نا ياد اوصاف تركيه من پائين و مقول
 مقدم لقوله مداري قوله دوست مداراي لا تحظه قليلا دوست رات ايد مضارع
 من شائق اي لا يلبق للجنة اين غدار من الغدر بالغين الميعة ترك الوفاء
سبب حكايه حكايه عن ابي المصنوران لا حضرة الوفاة قال است لنا بعنا نعم الآخرة
 بوميه يريد ان بقاء نماند الدنيا فومنه واحدة من جهة قصيدة و مضيه على
 الغفلة نيك بد چون هي بيا يمدد خنك نصيقتن قال كليمي في لغة انه كجي عا
 معنيين احدهما بمعنى البارد يقال آب خنك و هواء خنك و الثاني بمعنى طويلا
 وهو المراد ههنا انكس كذا كوي بالكاف الفارسي نيك برداي طويلا لمن اول
 كره انجر الى مشيتي الصحن بصون لجان الهمة و المراكزة العبادة التي تقدم

مهم

مقوله

ملا

الى حضرت الاقية **حكايه** قال بعض العلماء من السلف الصالحين ويل لمن
 غلبت آحاده عاشر اية اي سياسة عاشر اية لقوله تعالى من جاء بالحسنة
 فله عشر امثالها برك يعني اباء العرب وسكون الراء يطلق عامعين احد
 بمعنى الورق وقدير اذية الرزق والآخر بمعنى النقية عيشة بالفقير بمعنى الحجة
 والقيش بكور كور بالكاف الفارس بمعنى العبر خویش فرست امر من
 فرستادن كسنيار و مفضل منغ من آوردن زيب اي من بعدك
 توپش فرست كاقيل طوبى لمن ترك الدنيا قبل ان تمته و مته القبر
 قبل ان يده عمر بركت مستوح و جبر و المعنى الماردان العركالنج سريع
 الذوبان آفتاب تموز اي شمس شهر الاوسط من الشهور الثلثة الصيفية
 وقد وجدوا و العاطفة قبل لفظ آفتاب بعض نسخ فيكون عطوف الجملة
 على الجملة اندي مانه بقي قليل من العمر حواجره هنوز الفرة بكسر الفين لغتم
 عربية و فتح من لغز فات العجم اي شينغي تي دست اي صغير اليد من المال
 رفته و ربا زار الى السوق ترسمت التاء للمخاطب يرغم اباء الفارس و
 يفتح اباء العربي بنا و ري دستار بر كه مزروع خود مورد بخوريد و في بعض نسخ
 بخورد و خود كان لفظ خود في الاصل عاوزن بنيد بوا و رسمية مكتوب و لا توف
 كوا و خویش رویش ميان قله سبز اندرون بديد چون لاله برك تازه
 شكفته ميان خود ثم استعمل تلفظ الواو وقت خرمنش بسكون النون
 للوزن خوش بايد جيد ماض بمعنى المصير آخيزن يعني لا بد لك الشخص
 ان يجمع بقايا العفو و وقت الحصاد و قد وقع هذا اليت في بعض نسخ بين
 سعدني بكوش جان بشو فاعل قبل الاجل و هه چنين است مرد باش برو

فولج
 البر صاحب العزم

فلا حكمي الله مامل في ليلة من الليالي ذكر مال امره و مال فله حيث قال بعد از
 تامل اين معنى مصلحت آن ديدم و في بعض نسخ در آن ديدم كه در نشيمن
 بفتح النون الاولى و كسر هاء زلت اضافة نشيمن اليه بياينة نشيمن است
 اعترل من اناس و دام من صحبت اي ذيل نصيحة فوا خود چيم اي الفة
 علي لغا و هو كناية عن ترك الصلحة بالكلية و دفتر از كفار مائي پریشان
 من الكلمات المتفرقة بشويم و هو كناية عن محوها و ديكر پریشان كوييم
 لانه بيت زبان بریده اي مقطوع اللسان بكسبي بضم الكاف العرب و يا الوحدة
 اي في زاوية تشبه اسم مفعول من نشيمن صم بكم استعمل الجمع موقع المفرد
 للوزن يريديان اي شخص كان كذلك به از كس احسن من شخصي كه نباشد
 زبانش اندر حكم اي لا يكون لسانه حكمه بل يتكلم بكل ما يجري على لسانه
 بكي يعني فحلت مانيت حتى ان احدا از دوستان من ادا حياء كه در كجاوه بفتح
 الكاف العرب معرب كراوه بالفارسيين و هو الهودج محنت و بلا انيس من
 بودي اياه للحكاية و در حجرة محنت و صفا جليس من ترك لفظ بودي اكتفاء
 بما سبق كما هو قاعدة الاسجاع برسم قديم اي العادة القديمة از در من الباب
 در امد اي جاء و دخل و لفظ در ههنا مقمة چندين انكه شياطين و فرج و ملاعبه مفاعلة
 من اللعب كرد ذلك الصديق القديم و بلا امر غيبة و تلفظ كسرت و بالكان
 الفارسيه ماض من كسرتون جوابش نكفتم قط و سر از زانوئي تعبير بركفتم
 اي ما رفعت راسي من ركبة العبودية و كنيده كذا اي نظرت بتخفيا و كفت
 كوفتمت معذور من اكنون بفتح الفرة و سكون الكاف العرب و لا حذف الفرة
 ضمنت الكاف تبعا للون و التاء للمخاطب فالملح في الان لك كه امكن كفار

بني

بني هودج

بمعنى الكلام بمبت اي تقدیر ان تتكلم بكونك من كفتن واعلم انك ما يضل في اول
المضارع حرف الباء للاستقبال كذلك كجني على اول الامر والنهي بل لما فيه
المصدر ايضا للتاكيد اي برادر بطلت وخوش بفتح الخاء للمعاقبة كما في قوله لان
الموت في بيت جويك اجل والمراد به عزرائيل عليه السلام در رسد لفظ در هين
وفي قوله در كشي زانده بضم كيم ضرورة الازالة بانية زبان در كشي من الكلام
يكي از متعلقان منقول الغير راجع الى ذلك الصديق يعني ان احد من الناس
المتعلقين في بر حب بفتحين واقعه اي على ما اخترت من الصمت والعزلة
مطلع كرايد وفيه مستند راجع الى قوله يكي والغير السابق ذكره مفعول المقدم
اي جعله مطلقا وقال محاطا به فلان اراد به نفسه يعني شيخ سعدي عزم
كرده است مع عزم على كذا اراد فعله وقطع عليه وقوله ونيت جزم كانه عطف
تفسير له اذ معنى جزم الشيء قطعه فالمعنى قصدية مجزومة مقطوعة كقبي
عز معتك نشيد ويغزل عن الناس وفاموش كرايد ويختار السكوت توتيز
ايما الرفيق له ان تواتي ان اقتدرت سرخوش كير خذراك وشغل بما فعل
وراف مجانبية تقديم النون على الباء اي البعد عن الناس بيش اي توجده اليه
ولفظ كير مقدر هنا هو قاعدة الاسجاع كفتا بالث الاشباع كما سبق اي قال
ذلك الصديق بعز عظيم الباء للقسمة وصحت قديم عطف على دخول الباء
كه دم بر بنارم اي لا تكلم وقدم بر بنارم اي لا ارض قديم ولا اذهب من هذا
المكان بمرأته الا في وقت كه سخن گفته شود صادرا من شيخ سعدي به عادت
قديم اي صيغته على العادة القديمة وطريق مالوف والطريق المألوفة كرايد
بالا وضم المعجمة بمعنى الازاء دوستان مفعول المصدر مضاف الى مفعول جمل

لا يلق

سبيل

لا يلق ان يصدر من العالم وكفارت بين سهل يعني ان كان قد حلف فلفظ
امر سهل وقيل الحاجة الى تقدير الشرط لان اهل الحق اذا عطف قلبه على شيء
خفقه كنفق اليمين وخلاف راي اولى الالباب عطف عليه والالباب جمع
لب بالضم وهو العقل قوله ذو الفقار علي رضي الله عنه اي سيفه المشهور در بنام
اي ان يكون في القدمية مؤخر در كام بالكاف الفارس بمعنى الحنك عطف
الجملة على الجملة والمعنى ان الامر الممدوح ان يكون سيف علي رضي الله عنه خارجا عن القيد
مستغلا في الجهاد وكذلك ان سعة قدس ينبغي ان يكون متحركا ومتكلم
بالمعارف والفضائل زبان در ده ان اي خردمند چيست مضمون هذا المعنى
سوال كليله در كنج بالاضافة في الالفاظ الثالثة صاحب هنر اي مفتاح باب خرمية
اهل الفضل مضمون هذا المعنى جوابه وجود راي الباء بسنة باشداي اذا كان معلقا
چه داند كه كيف يعرف احد كه جوهر فروش است اي با نفع الجوهر يا بطلور بك الباء
الفارس وفتح اللام والواو الصدايق **س** اكر چه بيش فردمنداي قدام العقل
خاموشيه اصله خاموشيه بالياء المصدر بمعنى السكوت حذف الواو للوزن ادب
ست اما بوقت مهلمت اي عند الحاجة الى الكلام ان به كه المثار اليه بلفظ ان
ما بعده اعني در سخن كوشه خطاب من كوشيدن بالكاف العربية اي الاقوال ان
تشتغل بالكلام دو چيزاي شيان طير في كسر الطاء المملة بمعنى الغضب وههنا
بمعنى الفاعل عقل است اي يقضيان العقل احد هادم فر وبقن اي ترك التكلم بوقت
كفتن اي وقت الحاجة الى الكلام والثاني كفتن اي التكلم بوقت خاموشيه
اي في الوقت الذي ينبغي ان تسكت في الجملة اي احاصل من جملة الكلمات زبان
از كماله واشارته الى ذلك الصديق در كشييد قوت اي لم اقدر على ان لا تكلم

اور زبان سعدي

پهلور
اگر شيش كير

وروی الامور و محاشه او گردانیدن مروت و هو کمال الرجولیه ندانستم بلکه
 که یار موافق بود و محبت صادق فلا یبغی الاعتزال عن مثل چو جنگ آوری
 بایک درستی ای ادا خاسته مع احدی بلو جا که از وی کزیرت بود بضم الکاف
 افغاری و کسر الاء المعجته یعنی لک بد منه بان کیون من لایمک مصاحبت
 یقال فلان یار ناگزیر من بت ای لایق معرفت **نقطه** تو که در غمت یار کزیرت
 و نه السعه کزیر بمعنی چاره و ناگزیر بمعنی ناچاره یا کزیر بکسر الکاف الفارسی
 والاء المملک اسم مصدر من کفین ای کیون لک و از منه بان کیون ممن
 نکره و تنکف من مصاحبت **خ** حکم ضرورت قدر مثله سخن گفتن مع ذلک
 الصدیق و تفرج کنان بیرون رفتن من الحجة بل البلده در فصل رابع که صولت
 برد آرمیده اسم مفعول من آرمیدن و المارد سکون البرد بود بل بجای و ایندا
 قال و او ان کالان لفظاً و معنی و المادیه غلط دولت و در سیده **بریت**
 پراهن سبزی ای القیص الا خضر بر درختان ای عا اشجار چون مثل جامه عید
 نیک بختان بلا ضافه فی اللفظین **قطع** اول اردی بهشت و هو اسم لشهر
 الاوسط من الشهور الربعیة ماه جلالی و هو اسم تاریخ نوب الی سلطان جلالت
 المله و الدین ملک شاه السجلیویه قول اردی بهشت ماه جلالی الصراحن اردی
 بهشت الفودوس القديم فالتم لم یعتبر و الیهیة فلا یقع او ان الورد فی بل قد یقدم
 و یناخر ببلان سکون الالاین مبتدأ کو ننده خبره بر منابر جمع منبر بکسر المیم
 مشتق من الشبر و هو الارتفاع و سبی به لانه کلمه الارتفاع قضبان بضم القاف
 و کسر الجیم قصب و هو الفصن و قد اشتبه الفصن بنباب قوله قضبان بر کل من
 اذم افاده لآبی جمع ثلوه هم عرق بفتح القیم بر عذار شاه محبوب قضبان
 غنیر ناک

در این کتاب
 در این کتاب
 در این کتاب

در این کتاب
 در این کتاب
 در این کتاب

در این کتاب
 در این کتاب
 در این کتاب

در این کتاب
 در این کتاب
 در این کتاب

صفة مشبهة عا وزن عشان تابش بوستان آفیه بایکی از دوستان اعامع
 ذلک الصدیق او مع مثله اتفاق میت بفتح المیم مصدر میی بمعنی البیتوتة افاد
 و نه بعضی نسخ محبت میت افاده موضع خوش و خورم وصف لذت البستان
 و درختان دلکش و صفت ترکیب من کشیدن در هم ای مجتمع بعضه فوق بعض
 کفنی کانک تقول فی صفة خرده مینا بکسر المیم بمعنی القارورة بر خاکش ریخته بت
 شبه الازهار ان بیت عا الارض بالقارورة المتفرقة علیها و من غفل عن هذا
 قال فی تفسیر مینا بعد ذکره ماذک ما و نه البحر هو شیء لاز و و روی یستعمل الصناعة
 و عقد بکسر هو عقود النخل ثریا بالفارسی بیرون از تارکش بفتح الاء یعنی من
 فوق رؤس تلک الاشجار او یخته اسم مفعول من او یختن شبه الازهار النخلة
 عا مثل شجرة التفاح و الکثری بالثی **شعر** روضة ای حی روضة و هی ارض ذات
 ازهار و انهار ماء نرها سال ای یسئل تسوغة فی الحلق او ام نفا فی الجنة
 دوحه بالفقه و سکون الشجرة العظيمة سجع صوت الحام و غیره طیرة ای تلک
 الدوحه موزون کاشعرا ان ای تلک الروضة بر بضم الباء الفارسی از لاله نامی
 رنگارنگ ای المملوون بالوان متعددة وین اصله و این بفتح الواو و ما حذف
 الهرة حرکت الواو بکرتها اشارة الی دوحه بیر کلاول از میوه مائی کونا کون
 من الثمرات المتنوعة باد در سایه درختانش الضمیر راجع الی الروضة کثر انید
 فرش هو للوروش عن متاع البیت بوقهون و المراد به ان ضوء الشمس یظهر فی ظل
 الاشجار عا النبات نازلا من بین اوراق الاشجار فاذا وقع النسم عا الاوراق و النبات
 یظهر التوجات المختلفة بعضها اصفر و هو ما وقع علیه الضوء و بعضها اخضر و هو
 لون النبات و بعضها اسود و هو ما وقع علیه ظل الاوراق من النبات و المراد

خرده مینا
 بکسر المیم

بو قهون
 بکسر الواو

غنیر ناک
 غنیر ناک

انه اذا وقع السيم على النبات يمتلئ بالوراء مختلفا بما اذا كان اي وقت الصبح
 فاطر آمدن الى البلدة برراي نشن في الروضة غالب امد يعني كتمان مردين
 بين القعود للصحة و بين الذهاب الى البلدة فغلب راء الرجوع على القعود
 و ديد مش الفير راجع الى بكي از دوستان دامن بيا الوعدة كل وريكان و سبل
 و ضمير ان يقع الفاد و سكون اليا و ضمير الميم فراهم آورده اي جمع و غزمت
 شدر كده معنا نفتم كل بوستان را چنانكه داني كما تعرف بقاى نباشد اي لا
 يبقى بل هو سر بر الزوال و الانقضاء و عهد كلستان را و فاني اي لا و فاه بعد
 و حكما كفت انه اي قال لعقلاء هر چه دير نيايد و بستي را نشيد اي لا يلبق بيا
 و ربط القلب كفت بالف الاشباع طريق هست حتى اسلكه كفت بر اي نه هت
 ناظران اي نوحهم و ضمت بالين و الحاء المهملتين كالوسعة لفظا و معنى حاضران و
 بعض نسخ فاطر ان كتاب كلستان توام بجمع اقدر تصنيف كردن مفعوله كه باد
 خزان را بر ورق او اشاره الى كتاب كلستان دست تطاول الاولى ان ترك
 لفظ دست لان معنى التطاول و رازي دست فمن قال قصيره يعني و رازي دست
 فقد اخطا نباشد كما يكون سائر الباقين و كدش بفتح الكاف افكار
 و كسر الدال م مصدر اعني كد بون وهو مستد مضاف الى زمان اي نحو
 بحب الفضول عيش بفتح العين ريعش را الفير راجع الى كتاب كلستان
 بطيش بالفتح و سكون اليا بالفارسية تسبك بفتح السين اي فصل خزان
 مبدل لكند بفتح السين كچه كاديت التاء للخطاب زكل طيف اليا للوعدة
 از كلستان من بير بفتح الباء الاولى و فتح الثانية امر من بردن و رقي فانه
 ينفك و يبقى كل حين بخرو و خوش باشد فانه من بر الزوال و ين كلستان

باب ۳

عمل

بطيش

چيز

بهشت خوش بفتح الخى للقا فية باشد لا يزول صنه ولا يبقى حالي يعني في ذلك الزمان
 كه من اين سخن بگفتم اي قلت هذا الكلام دامن كل برخت ماض معلوم من
 و خيانت و در دامنم او بخت ماض من او خيانت و لما كان قوله كتاب كلستان
 توام تصنيف كردن و مابعد بمنزلة الوعدة بالتأليف قال الرقيق انجز الوعد
 كه اكبرم اذا وعد و فاه و اللينم اذا وعد خالف فصيلا بيا الوعدة دو در آن روز
 اي في ذلك اليوم و في بعض نسخ در آن چند روز اي في تلك الايام المعدودة
 اتفاق در بياض افتاد يعني وقع في بياض الاوراق و من قال يعني خرج من
 المسودة الى البياض فذا تركب غير انما من الكلام الباقى و الاصح لانه لم يقع
 له مسودة لهذا الكتاب قبل الوعد و حسن معاشرت و آداب مجاورة اي في
 بيانها قيل المراد هو الباب السابع و الثامن قوله در لباس امارت لفظ افتاد و صفة
 لقوله فصيلا دو كه متكلمان را بكار آيد اي يستعملونه و مترسلان را بجاغت اقرايد
 بيزيد بلاغة الكتاب في الجملة اي ملخص الكلام هنوز از كل بوستان ببقية موجود
 بود و لم ينقص لور بالكلية كه كتاب كلستان تمام شد و تمام اكذ شود بحقيقت كه
 پسندیده آيد اي انما يتم في الحقيقة لو وقع مقبولا در بارگاه شاه جهان پناه اي
 قدام السلطان الذي هو ملاذ الدنيا و اهلها ثم شرع في تعداد اوصافه فقال سائر
 كردگار لطاف الاول عر ب اي ظل الله و بر تو اي ضو لطيف پروردگار بمعنى الرب
 ذخيرة زمان اي ذخيرة و كهف امان اي معاذة المؤمنين السماء بل من عند الله
 المنصور على الاعداء المظفر بهم عضد الدولة اي به تنقوى الدولة القاهرة العزوة بطش
 بالقصد سراج المنة الباهرة اي يستضيئ الله الظاهرة جمال الانام اي المخلوق فخر
 الاسلام في الدين و المراد من الحمد و ابن سلطان زمانه و هو سعد عطف بيا

۱۸۸

در شهر مكرمه
 مشربان بلاغت
 اليحيى

كهف

الهن كما البيت
 الموقد في الجبل

اتابك

من شاه جهان وهو ابن اتابك بمعنى صاحب الكلام والامر السلطان الاعظم
وهو وصف اتابك شاهنشاه قدم ذكره المعظم بقا اعظم الامر وعظم تعظيم
اي فخره مالك رقاب الامم جمع وقبة الامم جمع امة مولى له معان والانسب ههنا
ان يكون بمعنى الناصر ملوك العرب والعجم بحيث يلقي اليه الملوك من العرب
والعجم سلطان البر والبحري الحاكم فيها وارث ملك سليمان اي الدنيا مظهر الدين
اي فاز به الي بكره وذا بيان لاتابك بن سعد زكي اقام الله تقا اقبالها وضمير
راجع الى سعد والي بكره والاقبال توجه الخيرة والسعادة وجعل الله تقا الى كل خير
ما لها بفتح الام ضمها اي مرجعها وبكر شمة لطف خدا وذي مطالعة ما يداي مطالع
بنظر اللطف الذي يتعلق بكبرياءه **هـ** كالتفات خدا ونشيد الضمير راجع الى
سعد وهو ابن السلطان كما عرفت آنفا بياريد مفضل من ارسلت بالمدح
التزيين تكار خاتمة بسكون الاء يعني دار النقش چيني يقال ان في ولاية
الصين دار النقوش العجيبة والاشكال الغريبة ونقش ارژنكي است بفتح الفرة
وسكون الاء المعلة وفتح الاء الفارسي اسم نقاش كامل او اسم كتاب الفه
النقاش المعروف بالماني وجمع فيه ما استخرج من النقوش العجيبة والقصور
الغريبة والمعنى ان نظر الممدوح لوزين كتاب كستان يصير هذا الكتاب
دار النقش التي في ولاية الصين ويصير نقش النقاش المعروف بارژنكي
يصير كتاب النقش الذي كتبه ماني وزينه بالنقوش اللطيفة اميد هست
اي يرجي كما روي ملاك در كشيد بفتح الكاف العربي فاعه سعد ولفظ در زان
ازين سخن كه كستان فيه ايام اي هذا الكتاب او الروضة التي فيها الورد
من جاني دل تكي است بل محل الفرج على الخصوص اي حضوره كما في بياضه ههنا

كسر شمشير

ههنا بوش

الضمير راجع الى كستان والدياجة الخد فاو ائل كتب وجه يعني الدياجة المبا
مرسومة بنام سعد الي بكر سعد بن زكي است اي سعد بن الي بكر بن سعد
لفظ ابن وهو شريع التراكيب الواقعة في الكتب الفارسية فاعلم ان سعد
بن السلطان في زمان الملك والسلطان ابو بكر اسم ابيه سعد قد سمي ابنه باسم
ابيه كما ذكرنا ونسب المصنفه الى ابيه ولذا اختار تحلفه سعد واسم وزير
السلطان ابو بكر ايته وذكر الملك اولاده كتابه محمد السلطان حيث قال ذكر جميل
سعد ثم ذكر محمد ابنه بتقريب انه الف كتاب لاجله وذكر ايضا محمد
السلطان ثانيا كما سمعت آنفا ثم انقل الى محمد الوزير فقال ذكر امير كبير
سعيد محمد الدين الي بكر بن الي نصر بكر عروس فكر من العروس نعت يستوي
فيه الرجل والمرأة مادام ان اعراستهما والظاهر ان المراد ههنا هو الثاني
ارژني جمالي اي من عدم الحسن سر بر نيار داي لاير فرغ راسه وديدة ياس
بفتح التمامية المشتاة والفرقة بالفارسية نو ميدي از پشت پاى حجابت بر
نذارد كالتل اذا جل نعت عينيه عاظهر جلد ولاير فعا عنه ودر زمره صاحب
جمالان اي في جماعة اهل الحسن متجني بالجمع المعجمة وكسر الام من الجلاء
فشود مكرانه كه متجلي بالحاء المعلة وكسر الام ايته كروي تزين بزبور قبول
امير كبير تزين تزين الوزير عالم عادل وصفان له مؤيد من عند الله مظهر بفضل
ظهير سر بر سلطنت الظهير بمعنى المعين ومنه قوله تقا والملائكة بعد ذلك
ظهير مشير تدينير مملكت كما هو وصف الوزراء كهف الفقراء الكهف كالبيت
المنقورة الجبل ملاذ الغرائب الملاذ والملاحة بمعنى مربى الفضلاء من العلماء محبت
الاتقاء جمع تقي بالشدية اصحاب ارال فارس اي يفتخرون بكونه منهم عيان على

عالم عقولهم

متجاني
تزين بوزين

وزن فاعيل الملك بضم الميم وسكون اللام اي قوته قال بعد تقاطع متناهيين ادا
 اهل المملكة وفي بعض نسخ يمين الملك بضم الميم وسكون اللام اي بركة الملك ملك
 الخواص بفتح الخاء وضم الميم وكسر اللام في الدولة والاعيان بسكون الخاء وفتحها كالا فتخار
 يقال استغاثه فاعناش والاسم الغياث وعمدة
 الملوك والسلاطين بضم العين ما يعتمد عليه ومن قال استبدتم ومعتدتم فقد
 فسر براه ابو بكر بن ابي نصر من الاتفاق الغربية وفتح اسم الوزير مطابقا لاسم
 السلطان اطال مد عمره هو وطول بيشيد الواد بمعنى واجل بيشيد اللام
 اي علم الله قدره في الدنيا وشرح صدره قال الله تعالى ومن يريد الله ان يهدي
 يشهد صدره للاسلام وضاعف اجرة في العقبى كمدح اكابرا فاق است
 الا فاقا النواحي والاطراف وجمع مكارم جمع مكرمة اخلاق جمع فائق بسكون
 وضمها السجدة **هـ** بركة در ساية عنايت اورست يشير الى الوزير كفضيل
 بفتح النون والضمير راجع الى قوله هر كه طاعت است مدح يشبه الذم لانه يوم انه
 منقصب و دشمن دوست بر هر كی از سائر بندگان و هو كسب جمع حاشية
 بمعنى الزمرة اي عاكوا احد من جميع العباد والخدم خدمتي معين است كما هي
 عادة الملوك كدرا دای آن خدمت تتاون بالفارسية سية وتكاسل
 بالفارسية كاهل روا دارند اي يجوزون الاهمال هرائينه بمعنى البتة ودر معر
 بفتح الميم موضع العرض وبكسر هاء ثياب تجلی خيا الجوانب خطاب ابيزودر
 محل عتاب الملح قرينة على ان المعرض بفتح الميم مكرين طائفة درویشان
 استثناء كه شكر نعمت بزرگان واجب است متعلق من جهة المعنى بلفظ بزرگان
 وذكر جميل عطف على شكر ودعائي خير عطف عليه وادائي جنين خدمت اي شكر

بني الملوك واسلاطين
 بفتح الميم وسكون اللام
 بفتح الخاء وضم الميم
 وكسر اللام

النفقة وذكر الجليل ودعائي خير در غيت اوليت است وامن كه در حضور اي مومنها
 في المواجبة وعلله بقوله كه اين يعني ادائي شكر ودعائي خير كه در حضور وملازمة
 است بتضع وربانز ديك است وآن يعني ادائي شكر ودعائي خير كه در غيت
 است از تكلف دور في بعض النسخ وقع هذا اللفظ وباجابت مقرون **ح**
 پشت دو تائي فلک راست شد از خورمي اي استقام ظهره المنحني من الفوج
 چو توي مثلک فرزندان لفظ زاد قد استعمل متغيا ولازما والمناسبتا
 هو المعنى اللازم ما در ايام رالفظ رالمعنى اللام الجارة حكمت محض است جزم مقدم
 الرطف جهان آزين شرط خاص كند بنده مصلحت عام راجزاء الشرط والجملة
 الشرطية مبتدأ مؤخر فاطرح حينئذ يكون مشروطا ويحتمل ان يكون لفظا كرائدا
 في قوله لطف جهان آزين مبتدأ مؤخر خاص كند بنده مصلحت عام رابيان
 لقوله حكمت محض است دولت جاويد يافت اي وجد دولة مؤبدية بركة كنونام
 زيب است عله بقوله كز عفتش الضمير راجع الى قوله هر كه ذكر خير زنده كند نام را من
 يبقى اسمه مذكورا بالخير فهو حي وصف تراكند وركننا اهل فضل اي هارسيان
 حاجت مشاطة بفتح الميم وتشديد الشين بالفارسية زن پيرايه كنيت روكلام
 را من كان حسن الوجه وصدانة لا يحتاج الى التزيين وقال ابن الرومي في
 هذا المعنى **د** وما الحكي الا خيلة لتقصيه سيم من حسن اذا كان قصيرا فاما الحال
 اذا كان موفرا كحكك لم يحتاج الى ان يزونا عذر تقصير خدمت وموجب
 اختيار عزلت تقصيري وقاعدى كه در مواظبة ولازم است خدمت بارگاه خداوند
 ميروداي يقع التقصير في ملازمة بابه بنا برآن است اي ميسر على هذا المعنى كه طائفة
 حكما يند اعلم ان الهرة في كل كلمة آخرها كلمة للوحدة ففتح قوله طائفة جماعة واحدة

انكرت در حال

در فضائل جمع فضل و فضیلة ضد النقص و الفیضة بزرگوار حکیم مشهور بافضل سخن
 میگویند ای بعدون و یذکرون فضائل از جز این بجهت غیر این عیبش نداشتند
 و نگفتند که در سخن گفتن بطبیعت بجهت ذکر بسیار می کنند ای یوسف در فضیلت و التکلم کثیر
 مستحق البسی منتظر باید بود بجهت بودن تاوی تقریر سخن کند حاصل ما قالوا
 حقه اند پس طاقه دل این بزرگوار بشنید ای سمع ما قالوا حقه و گفت یه
 جوابم اندیشه کردن که چه گویم ای التفکر ان ای کلام اقول به از پیشانی من
 و به بعضی نسخ بودن که چرا گفت حاصل جوابم ان عدم سرعتی در کلام پس گفتند
 الفترة على الكلام بل هو كثير الفكرة التكم و اما يتكلم بالتفكر و هذه فضیلة عظيمة
 قبل بزرگوار ای حکیم مالک لا تخزن على ما فات ولا تنزع بما هوأت فاجاب بقوله
 لان الفات لا يتلافى بالعسرة والآتي لا يستدام بالحسرة ای السرور
 سخن دان ای عالم الکلام پرورده ای الربی پرکن ای الشیخ الکبیر بیندیشد
 ای تفکر آنکه ای بعده بگوید مضارع من گفتن سخن من نفي من زدن بی
 تامل بکفارت بفتح الباء و م بفتح الدال بجهت النفس بفتحین ای لا تتکلم بدون تامل
 نگو مخفف من نیکو گوئی امر من گفتن کردیر گوئی چه نم و پس بعیب بیندیش
 امر و آنکه بر او در فتن و المراد الکلام از ان پیش بس کن که گویند بس ای اسکت
 قبل ان يقال اسکت بنطق البد سببیه آدمی ای الان بستر است از
 دواب جمع دابة و المراد ذوات القوائم الاربع دواب از توبه ای افضل که
 مگوئی صواب که قیل بهام تم خوب بشند و گویا بشر زبان بسته بستر که گویا بشر
 حاصل اعتدال المصطفی حقه الملازمة بايراد حکایت بزرگوار فی نو اکثرت الملازمة
 و الکامله لظهور منی زلل کثیر فالاولی حقه الملازمة و الکامله کیف در نظر

بزرگوار حکیم

ایمان حضرت خدا و ندی ای التکلم بکسر هم که جمع اهل دل است و اصحاب تقیه
 و مرکز مرکز ارجل موضع علماء بکسر یاء متحریر به المتعمقین فی العلم که اگر در سیاحت
 سخن ای فی سوق الکلام دلیری بالیاء المصدر ای الشیعة کتم شوجی را
 باشند فان الکلام لا کابر دون الا صاغر و بضاعت مزاجات ای المتاع القلیل
 بکسر غزیر که جاء به اخوة یوسف علیه السلام مصر آورده بتقدیر باشند که گفت
 ماراً و شبهة بفتحین و سکون الباء خزنة صواء که فضل به بحر الغرائب من
 قال خزنة صواء فقد غفل عن اللون در بازار جوهریان ای فی سوق حویة
 بفتح الجیم و کسر الواو و یاء الوحدة ای الشیعة الواحدة نیر زدی یعنی ان کلامی که خزنة
 الحقیرة فلا اعتبار لما عند العلماء الذین کلماتهم و علومهم کالجواهر النقیة و
 بجران پیش فاب ای فی حضور الشمس پر توی ای شعاعی نذر دبل بفتح
 و منارة قال فی محارر الصحاح التي یؤذن علیها و هی مفعلة بفتح المیم و کسر الما و
 لانه من النور بلند صفة المنارة در دامن کوه الوند بفتح الفرة و الواو اسم جبل
 فی همدان علم فی الار تعلق **کلمة** سمع من بعض الروايات ان لم یرتق احد فی حلة
 ذلک الجبل لا تفاع و شدة لبوب الخج هناك حتی ان احداً من الطائفة
 القلندریة ادعوا لارتقاء علیها فذهب و غاب ثم وجد لیده فی مائة بعیدة
 من ذلک و العدة عاراً و ی است نماید مضارع مجهول من نمودن آیری
 اخفض و لا تو اضع المصم اورد ابیاتاً فی خواند التواضع **کلمة** هر که ای کلام حد
 کردن ای الرقبة بدعوی یقر بکسر الواو اخرازد مضارع من افراختن لیستعل
 لازماً و متعدیاً و یطلب حاوؤه زاء فی المضارع و کذا نظاره و المراد هنا معناه المنقذ
 دشمن از هر طرف بر و تازد مضارع من تافق قلبه هذاه که عرفت انفا و یه

بعض النسخ وقع بدل هذا المصراع خوليتن را بگردن انوار و سجدت افتاده است على
 الارض آزاده اي الفراع المستخلص عن قال الانام ومن خسرته بالفراع
 فقط فقد غفل عن سوق الكلام كس نيايد بكنك افتاده كانه عذله اول اندیشه
 و اكني كفتار اي ينبغي الفكر اول بعده كفتار هو اسم بمعنى الكلام پای بالسكون
 المراد به الاساس پیش باباء الفارسی والمراد به اول في اباء آمدست پس باباء
 الفارسی الفی ای بعده دیوار فالفکر كالاساس واللام كالبناء والحیدر قهقرا
 علمت حقيقة الحال فلا تلقفت الى ما قيل وقال وما بعدا حتى الا الضلال تجل
 بندي باباء المصدر وصف ترکیبی ولی نه درستان صحیح جمع لازمارة لغية
 شایدي باباء المصدر بمعنى محبوب می خوشم ایچه ولی نه درکنعان اسم دیار
 شایفیا يوسف علی السلام حکایت لقمان حکیم راهور جل صالح قد خلقته نبوة
 گفتند که حکمت از که آموختی ای من تعلمت الحکمة گفت از ناسیایان لانم تا
 جای نرسند پای نه نهند ای یغضون موضع القدم بالعصا مثلاً ثم يضعون القدم
 فيه قدّم بفتح القاف والدال وتشديد ما من بمعنى تقدم تقدم بمعنى تقدس
 الخروج فاعل الفعل قبل الولوج كالدخول لفظاً ومعنى وقد يقال قدم بكسر الدال
 المشددة على انه امر من قدم بالتشديد وقال الشاعر في المعنى قدر ركبك
 قبل اخلو موضعها فمن علا زلقاً من غرة زلجا الزلق لغتين المزلقه لغرة
 بكسر الغين الغرور وزلجا بفتح اللام والفت الاشباع بمعنى زلج **مهرام** مردیت بکسر
 الباء المصدر وقاء الخطاب بمعنى رجوع لیتک اصله مردیات بیا زماي امر من
 آزمودن بمعنى التجربة والکبر بعداً زن کن عبارة عن التزویج في الاصطلاح فمن قال
 یعنی زن را نکاح کن فقد غفل عن الاصطلاح **هـ** که چید شاطر بود خوش بکنک
 چکر

نکند
 این کلمات را در بعضی نسخ
 در بعضی نسخ

مع امثاله چه نه بقدره مفعول نیاسب المقام او لفظ نه في امثال هذا المقام بمعنى
 العجوم والجرأة فلا حاجة الى التقدير پیش باز روئین لفظ روئین بالامالة بمعنى الصغر
 اعلم ان الباء والنون لا فادة النسبة ووصول الشئ مما حکماً به کوز وئین وچوئین
 و مین چنگ با بجم الفارسی شنبه رجل الباء بالضعف والنون والشدۀ هذا
 سمع من الذين يعلمون فلا تلقفت الى تحريف من لا يعلمون كبر بفتح الكاف الفارسی
 بمعنى السنور شیر است در کفرن موش ای اسدۀ اخذ الفارة ليک موش است در
 مصافح بکنک بانهم والصاد الملهل الحروب مقصود المص من ايراد الامثال ان يقول
 رجل قليل البضاعة بالنسبة الى العلماء العظام فلا يليق بي ان اصنف كتاباً ما باعتماد
 وسع بضمين بمعنى الوسعة اخلاق بزرگان که چشم از عواشب جمع عیب كالعيوب
 والمعائب زیر درستان بکوشد ای یغضون عیونهم عن عیوب الادانی و در
 افشاء جرم جمع جرمة بمعنى المعصية كستران جمع كستر بمعنى الاصفر نکوشند و لا تواضع
 المص حصار که به رفیعاً کلمه چند بر سبیل اختصار از نوادر و آثار جمع اثر بمعنى الاخبار
 عن السلف الاخبار و حکایات و اشعار جمع شعر بکسر الشين وسیر بکسر السين
 و فتح الباء جمع سيرة وهي طريقة حميدة كانت او ذميمة ملوک مایه جمع ملک
 بکسر اللام درین کتاب درج بالفتح والسكون الطی کریم و برنی بفتح الباء و سکون
 الراء و باباء و بلا بایه بمعنى البعض از عر کرانیا علم ان لفظ کران بکسر الكاف الفارسی
 بکس بمعین احد ها بمعنی الثقیل والاخر بمعنی العالی ففی لفظ کرانیا به ثقیل ثمن و
 کثیر القيمة بر و اصله بر او خرج لفظ کریم مقدر ههنا ثمن عذره من الحقن فقد غفل عن
 قاعدة الاسماء موجب بکسر الجیم تصنیف کتاب کلستان این بود بالله التوضیح
هـ بمانه مضارع من مانه لان من مانسق بمعنى یک رنگ شدن اسماي بقی

روئین
 ای سخت

امثال

سین کثیره این نظم و ترتیب فاعل مانند زما هذره خاک اصل ذره بالهزده
 حذفت للوزن افاده اسم مفعول من افتادن جایی الیاء الثانیة للوحدة و
 الظاهر من کلام المقصود و تواضعه ان معنی هذا المصراع الثاني ان کتابی هذا شئ
 حقیر یقع و یتشر من کذرة التراب في كل موضع فصار كما قال حيث اشتد كناية
 و انتشر في الافاق قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من تواضع رفعه الله و
 من تكبر وضعه الله تعالى و قيل هذا المصراع الثاني موقع الحال بحسب المعنى على طريقة
 خفوق النجم ای حال نشأ را عظامی ترا یا متفرقا و یوید الاول قوله عرض
 نقیبت ای اثر که از یاد یاید هو مثل بماند که هستی را غریب بقای تعیل
 للمصراع الاول و قد قيل ان انا رنا تدل علينا فانظر و بعدنا الى الآثار مكره
 صاحب دی روزی بیاء الوحدة فیما برعت مرون کذب کار در ویشان و عی
 تعیل آخر ا معان نظرای نه قبعة در ترتیب کتاب یعنی کلمات و تندیب ابواب
 التندیب کالتفتیه و ایاز سخن عطف علیه مصلحت در آن دید فاعل ید ضمیر
 مستتر فی راجع الى معان نظرا مرین یعنی این و لفظ مرزاة لتحین اللفظ و
 کونه بعض الغداد بعید و ضیاع عنایه کلمات و حدیقه قال فی غمارة الصلوة
 ارض ذات الشجر قال الله تعالى و حدائق غلبا و قيل الحديقة كل سمان علیها علف
 غلبا و وزن حمراء ای ملقنة چون پشت بکسر الباء و الیاء و فتح الباء مثل غ
 یعنی مثل جنة بهشت بفتحها باب عا ثمانية ابواب اتفاق افتاد یعنی ان
 ا معان النظر رای الامران یكون هذا الكتاب مرتبة ثمانية ابواب کالجنة
 ازین باب مختصر آمد تا بلالات و پنجاه مضارع منعی من الجامیدن بمعنی آخر شدن
باب اول در سیرت بادشاهان قد عرفت معنی السیرت آنجا **باب**

بار
تندیب
رعنای
نازی
الحديقة
غلباء
در وقت بسیار

۲۸۰

باب اول

۲۸۱

دوم در اخلاق در ویشان الاطلاق جمع خلق **باب سیم** در فضیلت
 که القناعة کنز لا یفنی **باب چهارم** در خواص خاموشی ان في السکوت فوائد کثیره
باب پنجم در عشق و جوانی بالو او العاطفة **باب ششم** در ضعف و پیری
 بالو او العاصفة **باب هفتم** در تاثیر تربیت ای فین یوتر التربیت فی
باب هشتم در آداب صحبت **هـ** در آن مدت که مارا وقت خوش بود
 فتح الحما للعافیه زجرت ای البرة النبویه ص الله تعالی عاصیها و اذ قاضا التاریخ
 من هجرة البیة ص الله علیه و سلم من مکة الى المدينة ثم فيها الله تعالی تشهد و یجاء و
 شش بود و قد علم بتتبع التواریخ ان الفضلاء و الصالحاء کثروا بن ستمائة و
 سبعة من البرة النبویه فمن المقام و المولی الرومی و الفیر الطوی و امثالهم
 مراد ما نصحت بود کیفتم البیوة سهل المشکل قبولها حوائث باضا کدیم و رفیق
 فالنصح و التبلیغ منا و اتاثر من الله تعالی **باب اول** در سیرت بادشاهان
 انما قدم ذکر سيرة السلاطین لیتخذ السلاطین مما ذکره المصنف في هذا الباب نصیحا و
 یصلح لهم العالم و قد قيل صلاح السلطان صلاح العالم **حکایت** بادشاهی بیاء الو
 راشنیدم فی الخبر که بکشتن بقم الحاف العربی سیرت بیاء الوحدة الظار اشاره
 کرد ای اشار الی قل محبوبس پیاره در آن حالت نویدب الاضافة بیانیه بر بانی
 الیاء کذلک که داشت بلغة التي یحکم بها و من قال یعنی بسان کان فی ضیه
 خعد غلبا علفا فاحشا ملک را یعنی الذي امر بقنله دشنام دادن گرفت لفظ
 دشنام بمعنی اشم و استعماله بلفظ دادن و بمشتقانه و لفظ گرفت بفتح معنی الشروع
 فی شتمه و ابتداءه و سقط بفتحین الهذیان گفتن و لفظ گرفت مقدر ههنا که هو
 قاعدة الاسجاع که گفته اند هر که لفظ که اسم ههنا دست از جان بشوید مضارع من

بمجان
عالم

شتم وهو عبارة عن الياس هر چه مفعول مقدم لقوله يكون در دل دارد بگوید
شهر اذ ايسل الانسان من باب علم طال لانه طول الان عبارة عن
 الخروج عن الادب وتناول الشتم كنوبه و وزن بلور مضاف الى مغلوب
 اضافة الموصوف الى الصفة يصول مجل حلة على القلب **هـ** وقت ضرورت
 ظرف جو نماند بفتح الواو نيز كيز بكسر الكاف الفارسي ويقا بضمها اسم مصدر
 بمعنى كز كين هنادست بكيرد فاعله ضمير راجع الى دست ومفعوله شمشير تيز
 فيه مبالغة وقيل فاعله كيرد ضمير للمضطر ودست مفعوله يعنى وقتش مقابل
 بكيرد شمشير تيز را هذا فيه تكلفات وتقديرات مع فوت المبالغة ملك پرسيد
 اى سلطان الامر بقتله كه چه ميكويد اى الاسير يكى از وزراي نيك محض بقى
 الميم والفاء المعجمة يعنى الخفة والقلب كفت اى ضاوند ميكويد **قوله** تاك
 الكاظمين الغيظ والعافين عن الناس هذا تلخيص الى الآية الكريمة الواقعة في
 سورة آل عمران اولها وسارعو الى مغفرة اى الى اسبابها من ربكم وجبة اى
 على يوجب دخولها عرضها السموات والارض مبتدء وخبره على كبر صفة جنة
 اعدت للمتقين صفة بوصفة الذين يتفقدون اموالهم في السراء والضراء اى
 حال اليسر والعسر والكاظمين اى الكبارعين الغيظ عطف على المتقين والعافين
 عن الناس اى الذين يعفون عن اخطاءهم مع القدرة عليه والله كالجنتين
 الام فيه الجنس قال النبي صلى الله عليه وسلم ينادي منادي يوم القيمة من الذين
 كانت اجورهم على الله فلا يقوم الا من عفاي عن الاساءة **حكايت** روي
 عن عيسى عليه السلام ليس الاحسان ان تحسن الى من احسن اليك وذلك
 مكافاة اما الاحسان ان تحسن الى من اساء اليك ملك را بر و اى على

رحم آمد بسبب هذا الكلام وارسر حنون او اعلم ان لفظ سر محي على معنيين هذا
 بمعنى الاسر والاخر بالسر كى اوج والمراد هو الاخير وقيل لفظ سر زائد والتقدير
 از حنون او در گذشت لفظ در زائد للتاكيد وزير ديك كه خدا او بود اى كان
 خلاف الوزير الصالح كفت ابناء جنس ما را نشايد اى لا ينبغي لجنس الوزراء
 در حضرت بادشاهان اى في محقق خبر باسيه بايا المصدري يعنى غير الصدق
 سخن كفتن بيريد امك كذبت آن مرد اذ لك الرجل ملك را دشنام داد يعنى
 شتم كى كفت آنقا و ناسنا كفت اى قال كلاما لا يليق ملك اذ لك سلطان
 روى از اين سخن در هم كشيد و كفت ما آن دروغ و نه بعض النسخ دروغ آن
 پسندیده تر آمد لفظ پسندیده اسم مفعول من پسنديدن يعنى المقبول و لفظ تيره
 محي على معنيين احدها القلب والاخر التقطيس والمراد هنا هو الاخير از اين است
 كه نو كفتي و الله بقوله كه آن را روي در مصلحتي بيا الوحدة وهي التحصيل من قتل
 المظلوم و اين را بنا بر بحث بضم الخاء اى هذا الصدق الذي قلته من عا الخبائث
 وهي قتل المظلوم و كما كفته اند كه دروغ مصلحت آميز و صفت تركيبي من آي مخاق
 به از راستي قسه ايكيزه و صفت تركيبي من ايكين **هـ** هر كه شاه آن
 مفعول كند قدم للوزن لا محصر كائن كه او كويد جيف يعنى ظلم باشد كه بزرگو
 كويد قتل في الترجمة ابن لطيفة بر طاق ايوان بكسر الفزة عيا و بفتح فارسي
 معناه المكان العالي الذي يبيت الجولاسلاطين او الغرض او الصفة العظيمة
 و منه ايوان كسري و جمعه او اوين اصله او وان فابدت من احد الواوين
 ياء فريدون و هو اسم ملك اكثر اقاليم خمسمائة سنة و كان طويلا من
 الرجال يفتا كان طول سبعة ارباب و عرض صدره رمح و هو اول من قرب الناس

انكيز
 فوزه كمال

في الطراب والمناصب وهو اول من اوشب الحمير على الخيل فنجت البغال وهو
 قتل الضحاك لانه قتل باه لا طعام اليقين اللتين خلقهما الله تعالى على منكبيه وكان
 بحيث لا تكسر اذا جاعنا لا بد ما في ولدا كان يقتل كل يوم شخصين
 لاجل طعامهم فله فريدون انتقاما من دم ابيه نوشته بود والمكتوب
 الابيات **ج** جهان اي برادر غماند مضارع من ماندن بكس اي لا يبقى احد
 والاند جهان آزين وصف تركيب بند وبس اي علق قلبك بالصدق حفظ ملك
 تنكبه بر ملك دنيا اي لا تنكح على ملك الدنيا ويشت عطف على ملكه اي لا تعتمد
 عليه كسب سار كس چون تو پرورد اي ربي وكشت وحقل جو آهنگ اي قصد
 رفتن مفعول مقدم لقوله كند و فاعله جان ياك چه برخت مردن چه بر شو
 خاک اي هماسيان **حكايت** يكي از ملوك خراسان اي واحد من سلاطين
 مملكة خراسان سلطان محمود وهو ملك اسم ابيه سبكتكين الخاف الاول
 والثاني فارس والثناء الفوقانية بينهما مفتوحة وقريضم وحذف لفظ اين بين
 العلين شغرة تراكي اهل نفس فالتقدير سلطان محمود بن سبكتكين لا تجاب
 ديد اي راية المنام بعد از وفات او بعد سال وكان كيفية رؤيته هكذا
 كه جملة وجوده اوركيت بود واندرس وظاك شده وصار تريا ملك چشمان او
 لم يندرس كه در چشم خانه اي في موضع العينين ميكرد ديد اي يدور ونظر ميكرد
 ملكه حياته سائر حكما اي جميعهم از ما و بل بن اي من عبارة ملك الرؤيا عاجز
 ماند لم يقدر واعا عبارة تريا مكرور وشي ميا الوحدة كه خدمت بجاء آورده
 في اداء عبارة الرؤيا لفت فاعله ضمير درويش هه نو چشمش نكران سرت اي ناظر
 كه ملكش بضم الميم اسم وهو ما التقرفت في ذوالعقول او السلطنة وبكسر مصدر

پرت
 لشكر

تعبیر

وهو اما مخفض بغير المعقولة او المالكية مطلقا وبالفتح مصدر مطلقا والمراد ههنا هو
 الاول بادكران سرت فان الانك مائل الى الرياسته بحيث لا يزول ميله بعد
 موته ولهذا قال اهل التقوف آخر ما يخرج من قلوب المحبين حب الجاه **ح** بس
 بالباء العربية بمعنى الكثير ههنا كما صرح به في الغرائب بهذه العبارة وبس معنا بالز
 واستشهد بهذا البيت فمن قال كجي بمعنى فخذ وبمعنى بس مخففا وههنا كذا فخذ غفلا
 فله مخففا عنه نامور بسكون الميم بمعنى صلب الاسم اي المشهور ببريزين وفرن
 كرده اند وضم عليه زمان ونسب بحيث كرهت شش بر شو بين برش ان غانده لفظ
 بر ههنا بمعنى عا وخرنوزن والباء زائدة والمعنى بر شو زرين فمن قال لعل فخذ بر
 لمقارنة بالباء الصلة اخرن مدخولا فخذ اخطا فله والقول يكون زائدا فاسد
 اذ المقام يقتض ان يذكره مقابلة زير خنده وهو معنى برد والقول يكون بمعنى قطعاً فريته
 قطعاً كما عرفت سابقا ان غانده مع كونه مشهوراً في حيوة وان پير لاشته را
 لاش ولادته وعض النسخ ان نيم لاشته را كه سپردند ماض من سپردن والمراد
 تسليمه ودفعه زير خاک تحت التراب فاكش البغير راجع الى قوله پير لاش چنان
 بخورد ماض من خوردن فاعله ضمير فاكش ومفعوله البغير المذكور آنفاً كذا اصله كه از او
 استخوان الواور سميت مكتب ولا تقوى غانده حيث اكل التراب جميع اجزائه زنده سرت
 بسقوط النقرة في اللفظ اي حرام فخر نفع الفاء وضم الراء المشددة كجي عامض واد
 وهو قوتو بضم القاف وسكون الواو والمفغزة والفاء فمن قال نقل من بجز الغراب
 فخر براء المشددة المضمومة كجي عا معينين بمعنى المبارك وبمعنى القوي فقد اخذ
 في استخراج العبارة الواقعة فيه قوتو وقه صحته وههنا انه بضم القاف وقه الواو
 المشددة وصاحب الجمل يهرج يكون معناه اشين فانه في كلام القائل فانه الغراب

پسر
 خمر

نوشته و ان بتشدید الراء و بعض نسخ نوشین روان بالباء والنون بعدا
و بعضها نوشینه و ان بالباء بعده و الفصح نوش و ان بفتح الهمزة و كسر الشين
او ضمها و سکون الراء عام و بعض كتب التواريخ بخير و هو كان عدل الملوک
و اهيبهم و اکثرهم فتوحا و اجودهم سيرة و احکمهم سيرة و اعلمهم آثارا و
اطيبهم دولة و مدة سلطنة ثمان واربعون سنة و في سنة اربعين من ملكه
و لد رسول الله صلا الله عليه و سلم و مات نوش و ان و عمر النبي صلا الله عليه و سلم
ثمان سنين و قال عليه الصلوة و السلام في حق و لدت انا في زمن الملك العادل
و له مناقب كثيرة مذكورة في السنن الناس كرجل بکبر کثرت ارضه زمان كثيرة
که نوش و ان ثمانه ايام مات انما کما انما خيري بيا و الوحدة کن اي فلان و
کناية عن اسم يسمي به اخوان الانسان غنمت شمار کما قال عليه الصلوة و السلام الدنيا
غنمة الا کياس و غنمة الجبال فلا تضیع عمرک **کنايت** طلب رجل عن عالم فصح
فقال من ضيع ايام حراثة فقد ندم و قت الحصاد و ان يمشي بالباء الفار
اي اقدم من وقت که بانک بريايد فلان ثمانه اي يقولون مات فلان
کنايت ملک زادة الهمزة للوحدة را شنيدم في الخبر که کوناة قد اي قصير
بود و صغیر و دیکر برادرش اي اخوانه الاخر بلند و خوب رو اي بخلافه
في القدر و الحسن باري اعلم ان لفظ باري بمعنی محل بکبر الجاء و الهمزة مثل بر
و الهمزة بفتح الهم و تشدید الراء و امر من لفظ باري و قد يستعمل صفة و بمعنی
الطريق و المراد ههنا هو المعنى الثالث و الباء للوحدة اي مرة واحدة پدرش
اي الملك بکراهيت بتخفيف الباء مصدر که و بعض النسخ وقع بدل بکشم
حقارت اي استحقار درويش نظر کرد پس اي ذلك الابن الصغیر الحقير بوزارت

و استبحار در یافت اي تفطن و کفت اي بدرو کوناة خردمند بفتح العاقل قصير الیقه
به افضل که نادان بلند اي من الجاهل الطویل و علله بقوله نه هر چه بقامت بهتر
بقیمت بهتر اي ليس كل ما يكون في القدر اکبر في القيمة اولی و اکثر اذ قد يكون
اشي في القدر اصغر و في القدر اکبر کما لاشاة لطيفة اي طاهر بالفاء المعجمة مع صغرها
و الغیل حيفة اي جنس مع کبره اقل اي اصغر جبال الارض الاضافة بمعنی في لان
اليه طرف المضاف طور اسم جبل بن سمرقان علی السلام کلام الله تعالی و انه
اي و الحال ان الطور لا غلظ الهم لتاکيد عند الله قدراً لضبط التميز و منزلة لا غلظت عليه
کنايت آن شنيدم که لا غوي و انا اي عالم هرمل کفت روزي بيا و الوحدة باباي
اي اللاحق من البلد و هو الحق فرب بفتح الفاء و سکون الراء و کسر الباء و سکون
الباء الاصلية بمعنی السمين اسب تاري اي النوس العربی الضعیف و هرمل
بود همچنان اي مع کونه ضعیفاً از طویله الهمزة للوحدة حربه و اولی پدر الملك
بجنديد تعجباً من کلامه و ارکان دولت پسنديد اي استحسنوا کلامه و برادران
بجان المراد انهم بصميم قلوبهم برکنيد **کنايت** نامرد سخن نلفته باشد عیب و
بمنرش لفته بغميتين اي مستور باشد کما قيل المرء مخفی تحت لسانه هر بيشه
بالباء العربیة عربية ميشه کان مبرئني من بردن که طایب است اي من سباع
شاید اي بختل که بکنک الهمزة خفته باشد و ما ذکرناه من معنی البيت هو المبرج
من الاساندة الکلمة فلا تلتفت الى الاء و هام التي ذکرها بعض الانام شنيدم در آن
مدت اي المدة التي وقع بذه المکاملة ههنا دشمني بيا و الوحدة صعب و تشدید
روى نمود ماض من نمودن کما مر به صلب العزائب و قال في الصحیح العجمية
کوشتر ملک و کوزمک فالمراد هو المعنى الاول فاذا عرفت حقيقة الحال فلا تلتفت

الى ما قيل وقال چون دو لشكر يذافاري وعسكر عربي روي هم اور دنده المعركة
 اول كيه كه اسب در ميدان بكسر الميم عربي وبغها فارسي راند او بود اشاره الى
 ذلك الابن الصغير وكفت **هـ** ان من باشم كه روز جنگ بالا ضافة يوم
 الحرب يعني بياء الخطاب پشت من اي لا اخر حتى ترى ظهري ان من كان در اصدك
 اندر ثم الفصل للوزن ميان حاك وخون اي بين التراب والدم بين سري
 بياء الوحدة والمراد به راس بوقية المحل ومن قال في تغييره يعني راس كذا قيل فقد
 غفل من ان الياء في اللغة الفارسية لا يجي للمكلم بهر كه وفي بعض نسخ كانه
 جنگ ارد بخون خویش بازي ميكند قوله روز ميدان الظاهر انه طرف لقوله بازي
 ميكند ويحتمل ان يكون ظرفا له ولقوله جنگ ارد عا طريفة التنازع والكد بكونه
 بخون لشكري اي بازي ميكند لانه اذا هرب يكون سببا لانزام العكر اين بكفت
 اي قال هذه الكلمات وبرسپاه دشمن زد معناه في الاصطلاح انه هم عليهم بغية فتح
 لم يعرف الاصطلاح قدر لفظ شمشير وقال شمشير زد وتني جند از مردان سيندخت
 اين اسقطم اما بالسيف والرمح او غيرها چون بشير زد را مد بعد هذا العمل زمين خدمت
 بوسيد عا ما هو الداب وكفت **هـ** اي حرف نه كه هم وهو متاد ومن قدره وقال
 يعني اي پدر من كه **هـ** وحذف المتاد بوقية المقام وهذا الحذف شائع في كلامهم جدا
 فقد غفل عن الحق شغفه من التاء للخطاب حقير نمود اشاره الى اول الحكاية
 من ان اباه نظر اليه بالحفاوة وهو تعطن بالفراصة تادرسية اي الغلظة في
 الاعضاء هه نه پذاري من پذارستن بمعني الظن اسب مضاف الى قوله لاخر
 ميان وصف تركيبي ومن قال يعني در ميان ميدان فقد غفل عن تعطن المعنى
 بكارايه اي ينقض به روز ميدان طرف نه كاد بالكانت الفارسي پير وارث اي المطرقي

بانواع العلف آورده اند في الحكاية كرسپاه دشمن بسيار بود كان عسكر العدو وكثيرا
 وايمان اندك وكان هؤلاء قليلا طائفة الفرقة للوحدة آنك قصد كبر اسم
 مصدر مجازي كخفن كروند اي قصد الفوارس را اي الابن القوي الحقيقه نغره بزاد
 صاح وكفت اي مردان بكوشيد في القتال تا بالقاء الفوقانية جامعة زمان بوشيد
 والنون النافية وفي بعض نسخ بالياء التثنية يا جامعة زمان بوشيد بالياء
 سواران را بكفتن او الباء سببية تقور وهو الوقوع في الشيء بقوله المبالات
 يقال فلان تقور اذا **هـ** بغير روية زيادة كفت جمله يكبار را يامره واحدة حمله
 كروند اي كل العسكر شنيدم كروند اي في ذلك اليوم بر دشمن ظفوا فاخته
 ملك ابو الابن القوي سر و چشمش القوي بر مع اليه بوسيد و در كنار كفت وهو
 كناية عن حاله الوصل كما صرح به صاحب بحر الغرائب ومن قال يعني در اعوش كرو
 ميكند فقد نظر الى المعنى اللغوي وغفل عن الاصطلاح وهو روز نظر پيش بالكر
 الطبوله بمعني زياده كروند او لي عهد خویش يعني مقصود زمان خویش ونظرا كرو مقصود
 ما هو القاعد في الاسماع برادران حد بردند كذا قيل اقرب الاقارب شد العقارب
 و زهر در طعامش كروند لعله طوايرش اي اخذت از غرضه باضم اي من العلوية
 بديد و در كچه بالتركي بخره برهم زد لتبني پسر در يافت اي تعطن و ضم و دست از
 طعام باز كشيد اي لم ياكل وكفت حال است اي وقوع هذه القضية كه هنرمندان
 بميرند و بي هنران جائی اي شان كيرند **هـ** كس نياد اي لا يات احد بزرسيه يوم
 والمراد هنا طير معروف يقال له بچوش ورها وهو طير مشهور يكن في الهواء و
 بيض فيه ويظهر روضه فيه ويطير وله خاصية معروفة وهي ان كل من وقع في ظله
 يصير سلطانا او غنيا في الغاية از جهان شود معدوم لان الخاصية الاول پدرا

غرض
 در پيش

اي الملك الذين حالت من قصد الاضوة قبل الارض الصغيرة الكاهي وادناي العلم برادرش
 را الضمير راجع الى الصغير كخاند و احضروهم بين يديه و كوشايي بواجب اي بسبب كونه و اجاب
 داد پس هر يكى را من الاضوة از اطراف بلاد جمع بلد كجما و جعل حصه مرضي معين كرد
 اي عين حصه من ثمن ايمانان مرضي كل واحد منهم تا فقه بنشت اي سكن و نزع بر
 خاست اي ارتفع اعلم ان خاستن بالالف يعني القيام و بالواو الرسمية في الكتابة
 اي خواستن بمعنى الارادة كما كفته ان ذكره بفتح الدال و سكون الباء الاصليه درويش
 اي عشرة فقراء در كلبي بياء الوحدة بحسب اي ينامون و دو بادشاه در اقليم
 مع سبعة تلخيد بضم الكاف الفارسي الاسبغانه **هـ** بنم ناني اي نصف خبر واحد
 كزور دم و خدا بذل درويشان كنند بني در مقصور من ديكر ملك قلمي بغير بركاه
 لايشع همچنان در مبداء قلم و **ك** طائفة در دزدان عرب بالاضافة و الهمزة
 تفيد الوحدة بر سر كوفي بياء الوحدة نشبة بودند اي اتخذوه مكانا و منفذ بفتح اليم
 و الفاء كروان بجزا بياء مكان الواو بسنة لفظ بودند مقدر كما عرفت بغيره و رعت
 بلدان بالغ و انسكون جمع بلد كحلان جمع حل الزمكانه بكة الدال للاضافة جمع كيد
 و هو الملك ايشان بمعنى هؤلاء معرب اي كلمه كالبواغ شدة الخوف و الفزع و
 الخزع و لشكر سلطان مغلوب عليه بقوله بكم انك ملاذ اي ملجأ حصين منبع فصيل
 الفاعل از قلعه كوهي القلة بضم القاف و تشديد اللام على الجبل بدت آورده
 بودند اي حصارها و ملجأ بالفارسية بناه كاه و ما و هو كل مكان يات اي يبرجع
 اليه ايشان ليل و نهار خود ساخته اي بودند مدبران جمع مدبر على قاعدة اهل الوض
 ممالك جمع مملكة ان طرف در دفع مفرت ايشان خلاف المنفعة مشورت
 بسكون الشين و ضمها و هو الشورى كردند و قالوا فيما بينهم كما كراين طائفة اشارة

موضع النفوذ

معرب

الى قول

الى قوله دزدان عرب بدین شق بفتحين بمعنى النظم روز كاري بياء الوحدة ملا و مة
 كالمواظبة لفظا و معنى نماينه و اطراد بالارادة ايجاد الفعل مقاومت مصدر قاوم
 في المصارعة و غيره بالارشاد و اوضح في العبارة ان يكون كلمة باللفظ مستقلا و خلا
 عا قوله ايشان مجتمع كد بفتح الكاف الفارسي مضارع من كريدن اي ينقل من
 الامكان الى الامتناع العادي **هـ** و رختي كه الكون بمعنى الآن كوفت بايا
 اي الشجرة التي قريبة الغرس و اتخذوه مكانا لافض جديدة و لم يستقر فيها به بيرة
 لفظ بيرة بفتح النون و سكون الياء و ضم الراء بمعنى القوة بالياء لفتح الاضافة الى قوله
 مرد به براي زجاي اي يخرج لعدم استحكامه و رشت وقع في بعض النسخ كرش و لمعني
 و كرش همچنان مثل ما كان روزگار اي مدة هلي بكسر الباء و ياء الخطاب
 بشتن بمعنى الوضع و الترك بكون و نشا بضم النون راجع الى قوله و رختي و كرون بفتح
 الكاف الفارسي العجلة از پنج بكسر الباء العلي عوق الشجر بر نكسي مضارع منفعي
 من كينان الا قلع عن مكانه سر چشمه كلمة را مقدره شايدي اي يكن كرفتن
 بميل لفة مشتتة كجواب شدي اذبال ماء و ابل قدام الينوع و حصل ظن كثير
 نشايدي لا يمكن كشتن به بيل معرب فيل سخن بالسكون اي كلام المدبرين
 برين مقرر شدي تور كلامهم عايد الاري ككي را به تجسس ايشان بفتح جش و فبارك
 تجسسها اي تفحص عنها و منه كجاسوس بر زانده كما شتند جمع ماخذ من كما شتن
 بضم الكاف الفارسي ايرسلوا اليهم و اخالوا عليهم اصدا فرست الينرة مثله لفظا
 و معنى نگاه داشتند لا غارة عليهم تا و قية كبر سر قومي بياء الوحدة رائده بودند
 اي هلا و السراق و بقتع بالفارسي جاگاه عالي مانده اي بود تني چند از مردان
 و اقع ديدنه فيه تشبيها انه ينبغي ان يرسل الى مثل هذه الامور رجال حفر و الوقائع

المعجم
الاسماء
التي في
الكتاب

وذلك ان مودة لا يكثر ووجدنا عبارة الحق والاحسن ان يكتب كلمة را بعد قوله وديده
ويحذف ههنا ليكون على قاعدة السجع بفرس نادند تا در شعب جبل باله السكون
الطريق في الجبل ههنا شذوذ على قوله على الصلوة والسلام الحرف ص د ع ذ د ز ان
شبهانكاه اي وقت المساء باز آند اي رجوعا سفر كره جملة جالية و عارت اورد
عطف عليه سلاح بكتا دنه لاستراحة و غنائم جمع غنيمته بهما دنه لوصول الغزاة
تحتين بضمين يعني اول دشمنه كه بر لاشان ناخت نامين من ناختن خواب
بود اعلم ان لفظ خواب بالواو والسين بمعنى النوم والرويا والمراد ههنا هو الاول
چند انكه پايه بغيره بغيره از شب بگذشت حتى استقوا في النوم **قوس**
بضم القاف والصاد المهملة خورشيد بالواو والرسمة اي جرم الشمس اعلم ان لفظ
خورشيد ولفظ شيد بلا حوز بمعنى الشمس در سياحي بالياء المصدر رفت اي
غربت يوسف اندر دهان ماهي رفت اي السمك والمعنى ان كان انفا سم
في النوم مثل غروب الشمس و ذهاب يوسف في بطن الحوت و دان دلوران ههنا
جمعان اي الرجال الشجعان از كين بفتح الكاف العربى وكسر الميم والياء والنون
ويحذف النون بدرجته بفتح الهم العربية و دست همه را بكسر الهمزة للاضافة
يكان بفتح الكاف وكسر هاء اي احاديث الكبر لتاكيد بر كفت بفتح الكاف
سكون التاء وكسر تاء اي قيد وايديم عاكث فم با مد اذان قد مر مرة بدرگاه ملك بفتح
الميم وكسر الهم حاضرا آوردند وعرضوا على الملك ملك ههنا را بكتن اشارة ومود
اي بقتل الجميع اتفاقا بالالف على اصطلاح اهل نفوس دران ميان والمعنى بفتح
جواني بود كه ميوه بالفرقة للاضافة بمعنى الثمر عصفوان اول شاب بفتح الضمير راجع
الى قوله جواني نور سیده بود وسبزه بالياء والفرقة في مقابلة ميوه اعلم ان لفظ
سبزه بالياء بمعنى النبات الاخضر اي سرادش چمن ولفظ سبزه بالياء بمعنى اللون
الاخضر كستان استعاره عذارش بود ميوه اسم معقول من دميدن بمعنى
النبت مصدر ولفظ نوزة الموضوعين بمعنى الجديده وفتح النون فيه شائع ولفظ
فيه لغة اي بكي از وزراء اي وزراء ذلك الملك پاي تحت ملك بوسه
داد اي قبل برجل سير الملك فان استغال بوسه بلفظ داد وروئي شفاعت
برزين نداد فيه اشارة الى ان الملوك يحبون التضرع والابتنال وكفت
اين پسر انما قال پسر ههنا و قد كان شابا كما قال انفا جواني بود لصفه سنه و
لترتم عليه ههنا اي مثل هؤلاء اللصوص از باغ زند كايه بالياء المصدر بمعنى كوة
بر بفتح التاء مخورده واز ريعان بمعنى الربيع اي الحاصل جواني بالياء المصدر والمعنى
من محصولات الشباب تمتع نيافته اي لم ينفع توقع الرجا بكم اخلاق جمع طلق
بضم الخاء ضا و ندي ببناء النسبة آنت كه بختيدن خون اين پسر بر مژه ميريد
الوزير نفه منت نير بكسر النون كما مصدره ايندادن وكسر الهم والياء وهي لفظ
ملك بسكون الطاف روي از اين سخن من يذا الكلام درهم كشيد وموافق رأيي
بلندش الاولى ان يقع بدل الواو لفظا ليعفيه التعليل و وقع بعض نسخ مكان
بلندش جهان بفتح الهم راجع الى الملك ولفظ جهان بين وصف تركيبي بنياد
وكفت **هـ** پر تو بفتح الباء الفارسي بمعنى الشجاع نيكان جمع نيك ونيكو تكبير
اي لا يقبل شفاعتهم كه فاعل مكبير بنيادش الضمير راجع الى ههنا كه بدست لعدم
استعداده ترميت تا اهل راجون كدكان اعلم ان الشائعه استعمال هذا اللفظ ان
الكاف الاول عيبه والثاني فارسي بمعنى كجوزير كندست بضم الكاف العربى بمعنى لفتة
يعنى كما لا يستقر كجوز على القبة بل يتدرج منه لا يستقر الترتيب على غير المستقر بل وتبار

آورد

خورشيد را در منزل نه
الى كوه قاف چو دروي رود
درين عالم وقت شام كرد
و منزل دوم چو دريا چو دروي
رود درين عالم نيم پايه كند
و منزل سوم ظلمات است
بفتح در ظلمات رود در شاعلم
يكپاس بگذرد يعني ترص
خورشيد در سياحي كه ترجمه
ظلمات است رفته بفتح
يعني يكپاس از شب كند شده
بفتح يود كه دران ناخت
آوردند يوسف بن بان

سبزه بالياء بمعنى النبات الاخضر اي سرادش چمن ولفظ سبزه بالياء بمعنى اللون
الاخضر كستان استعاره عذارش بود ميوه اسم معقول من دميدن بمعنى
النبت مصدر ولفظ نوزة الموضوعين بمعنى الجديده وفتح النون فيه شائع ولفظ
فيه لغة اي بكي از وزراء اي وزراء ذلك الملك پاي تحت ملك بوسه
داد اي قبل برجل سير الملك فان استغال بوسه بلفظ داد وروئي شفاعت
برزين نداد فيه اشارة الى ان الملوك يحبون التضرع والابتنال وكفت
اين پسر انما قال پسر ههنا و قد كان شابا كما قال انفا جواني بود لصفه سنه و
لترتم عليه ههنا اي مثل هؤلاء اللصوص از باغ زند كايه بالياء المصدر بمعنى كوة
بر بفتح التاء مخورده واز ريعان بمعنى الربيع اي الحاصل جواني بالياء المصدر والمعنى
من محصولات الشباب تمتع نيافته اي لم ينفع توقع الرجا بكم اخلاق جمع طلق
بضم الخاء ضا و ندي ببناء النسبة آنت كه بختيدن خون اين پسر بر مژه ميريد
الوزير نفه منت نير بكسر النون كما مصدره ايندادن وكسر الهم والياء وهي لفظ
ملك بسكون الطاف روي از اين سخن من يذا الكلام درهم كشيد وموافق رأيي
بلندش الاولى ان يقع بدل الواو لفظا ليعفيه التعليل و وقع بعض نسخ مكان
بلندش جهان بفتح الهم راجع الى الملك ولفظ جهان بين وصف تركيبي بنياد
وكفت **هـ** پر تو بفتح الباء الفارسي بمعنى الشجاع نيكان جمع نيك ونيكو تكبير
اي لا يقبل شفاعتهم كه فاعل مكبير بنيادش الضمير راجع الى ههنا كه بدست لعدم
استعداده ترميت تا اهل راجون كدكان اعلم ان الشائعه استعمال هذا اللفظ ان
الكاف الاول عيبه والثاني فارسي بمعنى كجوزير كندست بضم الكاف العربى بمعنى لفتة
يعنى كما لا يستقر كجوز على القبة بل يتدرج منه لا يستقر الترتيب على غير المستقر بل وتبار

نه نانيه ماه لا كو نيد و نانيه ترجمه جوت است و جوت نام بر جوت است يعني دران شب ماه در نانيه ترجمه جوت است و نانيه
در برج جوت ميرود ببيت هشتم ماه باشد بقايت سياه و تاريك و نانيه ترجمه جوت است و نانيه
در برج جوت ميرود ببيت هشتم ماه باشد بقايت سياه و تاريك و نانيه ترجمه جوت است و نانيه

نفقة الفوقانية المشاة والتخانية الموحدة بمحنة القبيلة وقع في بعض النسخ بدل
 تبارك لم يناد و في بعضها لفظ فاد بلا عطف ايمان جمع اين اشارة الى
 قوله طائفة وزدان عرب منقطع كرون اي استيصالهم او ليرتبت و في
 بالباء العربية بمحنة العرق بنياد و هذا على النسخة الاولى و اما على الاخيرين خلفه
 تبارك و في بعضها و الاولى في النسخة الاولى اي ايشان براوردن يعني اخراج عرقهم
 بستر ثم على بقوله كاش تش نشاندن هو في الاصل بمحنة النقيب و يرايد بها الاطفال
 و في بعض النسخ كشتن و هو شق في معنى الاطفال و اذكر بمحنة كاش تش بمحنة
 الترك و اضع را كشتن اي قتل كحبة الكبرة و كچه اش اي ولده الصغير كهداش
 بمحنة الحفظ والترتبية يرايد بقوله افعي و ا تش طائفة السراق و بقوله و ا كرو كچه
 الشاب الذي يرايد الوزير كحليصة من العقل كارد مندان نيت لان طبيعة النار و
 الاطف لا يتغير بالترتبية فهذا الشاب يصير سارقا و قاتلا كالبانة هـ ابر كراب
 زندكي بارد مضلع من باريدن و يرايد به معنى باراينك مجازا و من قال بالاشتراك
 فقد تقول و يبعد ان يقام معناه ازا ابر كراب زندكي بارد لان المجاز شائع و التقدير
 تكلف مر كاز شخ بيد من غصن شجرة الخلاف براي الترخوري بيا الخطاب
 اي يحصل الترخوري لعدم استعداده الاشارة الى كلامه با فو ما به اي في الاصل روزگار
 مبر بفتح تين اي لا تصرف الوقت في تربيتة كذا في اذني بمحنة القصب بكسر يائه
 للاضافة الى قوله بور يا اي الحبيب شكر تخوري وزير محمود اين سخن اي كلام الملك
 تشيد طوعا اي انقيادا و كرها اي انقباضا و في بعض النسخ سمعا و طاعة بفتح سين
 لان خلاف راي الملك فاد و جرح راي ملك بالاضافة في اللطيفين
 آفون خواند و كفت آنچه الكلام الذي هذا و نددام ملكه و مودعين حقيقت است

لا مجاز فيه اصلا كذا كرو در سلک صحبت آن بدان جمع بدتر ميت يا فحش الياء للحكاية
 و حوى ايشان كرفية لان الخصلة سارية بينك ايشان شدي جواب شرط اما بمز
 يرايد الوزير نفس كما مر اميد و ارسيت لفظ و ارادة تشبيه الاصل يستعمل ههنا بمحنة
 و ز بلا الف هو اداة نسبة كذا اين غلام و هو اسم المراهق الى سبعة عشر سنة
 بهجت صالحان الباء سببية او اللصاق ترميت يرايد لان الصبغة موشرة و
 حوى فرد مندان كبر و لان الطبيعة سارية كذا ههنا طفل است يطلق على كل مولود
 صغير من الانسان و غيره و قد يستعمل معا قال لدا و الطفل الذين لم يظهروا الآفة
 و سيرت بغي في مخار الصهاج و البغي القدي و من قال في تفسيره و طغيان با
 التفسير فقد تعد و عناد آن كره اي جماعة السوقة در نهاد و ي اي في اصل
 بدنه و نيته ممكن نشد است اي لا يستقر و در حديث است اي ورد فيه كذا ما
 من مولود كلمته مانافية الا و قد يولد على الفطرة أي على الجبلة السليمة و لا يستعد
 لقبول الدين الحادي بحيث لو خلي و طبعه لعقله لان هذا الدين الشريف موجود
 حسنة العقول و سيرة النفوس لكن البواء اي البوه و امه يهودانة او يضرنة
 او يحسب انه اي كجلا نيه يود يا لوه انيا او محوسبا يرايد الوزير ان هذا الغلام في
 اصل نيته و طبعه مستعد لقبول الخير و لم يخالط اهل الفاد زمانا طويلا و لم يستقر
 الفاد في طبعه و الملك ان يقول هذا قياس مع الفارق اذ لم من مستعد
 للاسلام مفدا بطبع و اعلم ان الوزير كما ايد قوله بالحديث الشريف ايده بقوله
هـ بادران يار كشت اي صاحبتم همير لوطير يرايد به زوجة لوط عليه السلام و
 تفصيل هذا القصة هوانه كانت مدينة تدوم بلدة فيما من الخير والسعة و كثرة
 الثمار ما لم يكن في ناسر البلدان و كانت يجمع فيها الغريباء من الافاق في فضل

الصيف واول الثمار فجاء ابليس عليه اللعنة متمثلاً لهم في صورة غلام امد وجعل يدب
 كرومهم وحدائقهم ويراودهم الى نفسه حتى اظهر فيهم الفاحشة فاوحى الله تعالى الى
 لوط عليه السلام ليذعنهم الى الايمان والامتناع عن الفواحش من جعلتنا اللواط فلم
 يمتنعوا فبعث الله تعالى جبرئيل عليه السلام معه احد عشر ملكاً فلما انتهوا اليهم نصف النهار
 فاذا هم بجوار يسقين من الماء فابصرتم ابنة لوط عليه السلام وهي تسقى الماء وهو
 فاستجرت بهم وحذرتهم عن غش اهل المدينة فاطهر والغم من انفسهم فقالوا هل
 احد يصيفنا قالت ما فيها احد يصيفكم الا ذلك الشيخ مشبهة الى ابيها فذهبوا الى
 لوط النبي عليه السلام وهو عاباه فاقبل بهم الى اهل وضايق صدره اغتما ما و
 مخا عليهم من غش قومه لا يدري ايامهم بالرجوع ام بالنزول وقال يوم عقيب
 اي شديثم قال لامرأة قومي واستري ولا تعلمي احداً وكانت امرأة منافقة
 فانطلقت فطلبت بعض حاجتها فجلت لا تدخل على احد الا وقد اعلمته وتقول
 ان عندنا قوماً هميتهم كذا وكذا ما رايت قوماً احسن وجهاً منهم فجاءه قومه يهرعون
 اليه يستحثون الى باب لوط عليه السلام ويعدون الى اضيافه الذين نزولوا في
 داره فدخلوا الباب عاوجهم وقال يا قوم ان هؤلاء بناتي فزوجهن وكان
 تزويج المسلمات من الكفار جائزاً هن اطهر لكم من الحرام فاتقوا الله ولا تخزون
 في خيفه ليس منكم رجل رشيد قالوا لقد علمت ما لنا في بناتك من حق وانك لتعلم
 ما نريد ويعنون به علمهم الجثث فارادوا الدخول على الاضياف فصر جبرئيل عليه السلام
 بيده فعميت ابصارهم فعلموا ذلك من لوط عليه السلام فجعلوا يخوفونه فخير لوط
 عليه السلام فلما رايت الملائكة ما لقي لوطاً عليه السلام من الكرب قالوا يا لوط انارسل
 ربك لمن يصلوا اليك فرفع الباب ودعنا واياهم ففتح الباب فدخلوا فاستاذن

جبرئيل

جبرئيل ربه في عقوبتهم ففرب بينا حبه وجوههم ففصل عينهم فاعاظم شديداً بحيث
 لا يعرفون الطريق فخرجوا وهم يقولون النجاة النجاة فان في بيت لوط قوماً
 سحرة ثم لما امر لوط باسراء اهله قال لوط عليه السلام يا جبرائيل ان ابواب المدينة
 قد اغلقت فكيف اخرج مع اهلي وغنمي وبقرتي قال اجتمعهم فجمعهم لوط عليه السلام
 الى باب المدينة فجمعهم جبرئيل على جناحه ووضعهم من وراء المدينة بامر الله تعالى
 فقفوا الى صغره وهي قوية من قراهم لم يكونوا يعلمون مثل علمهم فلما اتفق اليه
 لوط عليه السلام ادخل جبرئيل عليه السلام جناحه اربع دراهم سدوم وحازوا ما وصوبوا
 حتى بلغ اسفل الارض ففعلوا من طين اسود ثم رفع بها الى عنان السماء
 حتى سمع اهل السماء نباح كلابهم وصياح ديكهم فلما رفعها الى السماء امطر الله تعالى
 عليهم الكبريت والناثم قلبها عليهم فذلك قوله تعالى فلما جاء امرنا ي اذنا جعلنا
 عايلها ساء فلما و امطرنا عليهم حجارة من سجيل فانه ان اي اهل بيت نبوتش
 الضمير راجع الى لوطكم بضم الكاف الفارسي شد اي ضاع سكر صاحب كهف
 بالاضافة في اللغتين روزي بيا الوعدة چند في مكان كرفت اي تبع الصالحين
 مرد شد وصار من اهل الجنة قال مقاتل عشرة من الحيوانات يدخلون الجنة
 عجل ابراهيم وكبش اسماعيل وناقة صالح وبقرة موس وصوت يونس وحمار
 عزيز وعمل سليمان وهدى بلقيس وكلاب صاحب كهف وناقة محمد صلى الله عليه
 عليه وسلم وتفضيل قصة صاحب الكهف هو ان فته من اشراف الروم
 ارادهم دقيا نوس على الشرك فابوا وهم ستة والسبع الراعي الذي مرطاب فبعثهم
 وتبعه كلبه فخر به الى الكهف اي الى الغار التاسع في الجبل فقالوا ربنا آرتنا
 من لادتك رحمة وهي لنا من امرنا رشداً فهم ثمانية الكهف ثمانية سجين و

از داد و استعاده کلیم با سطر اعیه بالو صیدای بفناء الکلفت او الباب اداعته
ثم یقفهم الله تعالی علی کمال قدرته تعالی و لیعرفوا عالم و ماضی الله تعالی هم فیردوا
یقیناً علی کمال قدره الله تعالی و یستقر و ابداً امر البعث این بکفت ای وزیر و
طافه الفرة للوحدة ارند ماء جمع ندیم و مختار الصحاح و هو القومین فی الشرب
و قال فی جمع ندیم مذام ملک ای السلطان المعهود باو مع الوزير بتفاهت
یا رشده و فی بعض النسخ یاری کردند ملک از سرخون او قدر بیان در داشت
و تجاوز و کفت ای الملک بخشدیم ای عفو عن الذنب مصلحت ندیم ای موافق
و التحقيق فی النزاع بین الملک و الوزير ان ما ذکره الوزير من تبدل الایالات بضمیة
الصلىء قلما یوجد و ما ذکره الملک کثیر الوقوع و الاحتیاط ان لا یلقفت الی ما هو قلیل
الوقوع قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم المحرم فی سوء الظن و لهذا قال المفسر
من جانب الملک **دانی** که چه کفت استقام زال معنی المسمی سواء کان ذی کرا
او انشی و بمعنی الی رسم و الظاهر ان المراد ههنا هو انما ینا برسم کرد با کاف العربیة
و شمن نتوان حقیر و بیچاره شمرده امقول القول و ندیم بس آب ز سر چشمه خرد باضم
و السكون چون بیشتر اند قد عرفت ان لفظ بیش بالباء العربیة و الکسرة المجرولة
بمعنی الزیادة و لفظه التفصیل شتر و بارای الجمل و الحمل الذی علیہ برید بضمین
فالوزير المذکور عد الغلام الصغیر حقیراً فیضربه فی الجملة ای خلاصة الغلام و وزیر پیرا
ای ذلک الغلام بچانه برد کانه تنبناه و بنار و بغمت پیر و ردای ربا و استاذ و تب
فعل بمعنی فاعل ترمیش نصب کردند لیعلم و یربی تا حسن خطاب ای التکم الملک
و رد جواب بمقابلة التکم و سائر آداب ملکوش بیاموختند که هو الاثنی بآباء
الوزراء تا در نظر هکنان بکسر الکاف الفارسی ای فی منظر الملک پسندیده و مقبول اند

رستم
السم و الدله

کانه ظهر خلافت رای الملک فی حقه باری مر بیا نه مرة و وزیر از شمال جمع شمالی الفتح
بمعنی الخلق بالضم و اخلاق عطف تفسیر او اشاره الی الغلام در حضرت ملک طهار
حسن ظنه شمیة می کفت مقول القول بذکر ترمیت عاقلان در وی اثر کرده است
و ظهر ظنی موافقاً للواقع و جهل قديم از جلیت بکسر یقین و تشدید الام بمعنی الخلفه
او بدر برده فاعله ترمیت ای اخرج به ملک را ازین سخن تبسم آمد فانه لم یصدق الوزير
و کفت **عاقبت** که کرده که شود ای یصیر و لا الذنب ذنباً فی العاقبة که صیبا
آدمی بزرگ شود و ان کبر مع الافسان سالی بیاء الوعدة دو برین برآمد معنی
علیه طافه او باش او باش فی عرف العجم بالترکی بودند و من لم یعرف العرف قلته
لفظاً عربیاً و اختار ما فی الصحاح و صححه باوی یوستدای القصله و عقد بکسر العین و هو
الخیط ههنا مراقبت بستند و من جوز فتح العین فی لفظ عقد فقد ارتکب الاستراک
فی کلام المصلا فی الفتح بمعنی بستن تا بوقت و صفت الظاهر ان الباء لظرفیة وزیر
را با دو پیرش بکشت ای ذلک الغلام و نعت پیغمبر بر داشت ای رضو ذنب
و در مغاره دزدان یرید المكان الذی ذکره فی اول الکلیة بکای پیرش بنشت و صدق
عن الملک فی حق و عاچ شد و لما سمع الملک هذا الخبر یخبر و لهذا قال ملک دست
تجیر یرید الاصلح کما هو المعاد و اب عد لفظ الخیرت به ندان کفت و کفت
شمشیر نیک را این بد بالوصل للوزن اسلیم الجید من الحدید الذی چون بالام
کذا ای کیف یصنع کی احد ناکس المراد به اصطلاحاً الشخص الذی یق بالترکی کونی
بتر بیت نشود ای لا یصیر بب الترتیب ای حکیم بکون المیم و کم نشود الضمیر
المستتر الراجع الی قوله ناکس و قد کس حظه و من قال مفعول نشود فقد غفل
کون شدن بمعنی الصیرورة باران که در لطافت طبعش خلافت نیت فی حق

باد دعاء الملک و عداوة الحساد لا يتوقف على الاساءة من جانب المحسود كما
ان ابليس حكا آدم عليه السلام من غير موجب من جهة **هـ** توأم انما نياز ام
اي اقدار ان لا اذني اندرون کي اي جوف احد حسود راجع کي کيف اصعب
کوله او خود برج در پست اي در پست و من القاعة الموقرة ان حروف الصلة
اعني اباء اذا اقترن بحرف الطرف يوحى حرف الطرف لا قضاء الباء الا دخول
البتة كما في قوله وبشكر اندرش و في قوله بدین بنده در پست و في قوله بدرياد در مناف
و فيما نحن فيه و الباء في الجميع رائدة تحتين اللفظ و لكن هذه القاعدة عامر منك
بمير تاجي اي مستحق تخلص اي صود کين که اين صدر بحکيت اي مرض
که از شقت آن رنج جز بمرک نتوان رست بمعني رستن بفتح اراء اي الخلاص
شور بخاتن الظاهر ان شور بخت بمعني كثير المخرج منتظم الاحوال وهو وصف تركيبي
جمع بالالف والنون و من قال قيل شور همتا بمعني الفتنة فدا فن بارزواي باغتر
خوابند مغلوله مضمون المصراع الثاني معقلان را اي لاصحاب الاقبال والسعادة
زوال نعمت و جاهد كما بموقفه الحسد کونه يميزه و الباء لظرفية بفتح پر چشم و
هو الخفاش عا وزن العناب عيمه و شب پره لغة عا اصل الوضع و من قال
اصد شب پرنده فقد تقول چشمه آفتاب اي عين شمس راجع کناه اي لا ذنب لها
راست اي صريح خوابي اي ترديد است هر از چشم چنان ان عيوننا كثيرة مثل عين
الخفاش کور بهتر کونا عيما و اولی که آفتاب سياه اي من کون الشمس سوداء و اذا
عرفت مع البيت بهذا التفسير فقد عرفت ان لا حاجة الى تقدير شرط من قل في
تقريره يعني ان خوابي که هر از چشم چنان مثل چشم شب پره کور شدن بهتر است از
سياه شدن آفتاب راست خوابي فتوله راست خوابي جواب شرط محذوف

بحسب المعنى فقد غفل عن المعنى **حکایت** یکی را از ملوک بم حکایت کنند که است
تطاول ينبغي ان يراويه التعدي مطلقا بمال رعيت و را کرده بود و جو را ي
الظلم و اذيت بفتح الهمزة المقصورة و تشديدا الياء بمعني الالذاء آغاز لغز کرده بود
مقدار اي شرع في الظلم و الالذاء خلق از مکاتيد طميش المکاتيد جمع کيد و هو المکر در
جهان بر فتنه اي توفوا و از کربت جورش اي شده راه خرب کفند کانه
عطف تفسير و رعاية للسمع چون رعيت کم الظاهر من سوق الكلام انه بضم الظا
الفارسي بمعني الفقدان و قيل بفتح الحاء العربي بمعني الناقص مشد ار نقا و ال
اي محمول الملكة و غلطنا نقصان بغير فت لان الحاصل من الرعايا و اک بهم فاذا
ذهبوا انقص محصول **حکایت** روي عن حکيم لان الرعايا لسلطين بمنزلة البقر
والغنم للرعايا فاذا كثرتا و سمنتا حصل اللبن الكثير و خزانه تي بکسر تين بمعني الخاكي
و قد شاع فتح التاء ما ند بكون النون والذال ماض من مانند و دشمنان از
هر طرف اي الاعداء من كل جانب زور بمعني القوة و المارد هجومهم آوردند
هر که فریدوسي الظاهر ان ايباء مصدرية لا لوحدة كما ظن روز مصيبت خوف توليد
کوب الحاف الفارسي اي قل له در ايام سلامت في اوقات الامن کجا مردي
لفظ جوامر دي کي لمعينين احدھا الرجل الشاب و انشا الرجل السخي و المراد
هنا هو الاخير و الباء للمصدية فمعني الجمع السخا کوش امر من کوشيدن بالکاف
العربية لا غير بنده حلقه بکوش کان عا دتم في الزمان السابق ان يجعلوا في
آذان عبدهم حلقة از حرف شرط نوازي برود خطاب من نواظق و المعنى ان
عبدک الذی اذنه حلقة ان لم تطف به يابق و يهرب لطف کن لطف فيه تاکيد
که بیکانه شود و حلقة بکوش اي عبدک بسب اللطف والاحسان كما قيل الانسان

عبید الاحسان روزی بچشم اشارت الی الملك الظالم الذي كن بعد قصة
 از کتاب ششم نام همی خواندند فيه تنبيه عا انه ينبغي للسلطان ان يسمعوا
 اخبار السلطين الماضية ويتفحصوا من سيرتهم قصة بالهزة للوحدة در زوال
 مملکت ضحاک و عهد فريدون بود قد ذکرنا سابقا بعض قصتها وزير ملک را
 پرسيد اي سال الوزير الملك که فريدون کيف و ملک و حشم بفتح تين بمنه اخذت
 و هو جمع خادم و المراد من يخض بالمرء من العبيد و غيرهم نداشت اي لم يكن له
 هؤلاء بادشاهي بالياء المصدر برون و چگونه مقرر شد و غلب على الضحاک
 گفت اي الملك آنچه که شنيدی في هذه القصة من کتاب ششم نام خلقی و
 جماعة كثيرة برون بتعصب که آمدند بکسر الکاف اي جمعوا عليه و القوا على القصة
 و تقويت کردند بادشاهي يافت **نظير** فريدون و فرخ و شته نبود ز مشک و
 ز غفران شته نبود **بدر** و دهشت يافت او شيکوي **توداد** و دهشت کن و فريدون
 توحي **وزير** گفت چون کرد آمدن خلق لغرض چون همتا بالاعماله حرف تعليل
 موجب بکسر الجيم بادشاهي است اي بسبب السلطنة تو خلق را چرا پریشان
 میکنی بسبب ظلم که سر بادشاهي نمرداري فيه تنبيه عا انه ينبغي للوزير ان
 يعمل بموجب الخبر المشهور قل حق ولو كان مرا **همان** به که لشکر بجان پرور
 بياء الخطاب که سلطان بدشکر کند سرور بالياء المصدر ملک گفت موجب
 کرد بکسر الکاف الفارسي اعلم ان هذا اللفظ في المعاني ثلثة الاول بمنه الدور
 و الثاني بمنه جانب الشيء و اطرافه و الثالث بمنه الجيم و في الثالث يستعمل بلفظ
 شدن او آمدن و المراد ههنا المعنى الاخير ولهذا قال آمدن اي بسبب جمع
 سپاه و رعيت چمت سوال ملک بلیغ گفت اي الوزير بادشاه را عدل باید

کرم

شبهه

نابود کرد آید و رحمت غفلت عا قوله عدل تا در سایه دولتش ایمین هذا اللفظ
 مستعمل في ان اهل النفس بمنه ایمین و من قال و لعله مقلوب من قلب
 مکان فقد و هم وان ذلك من تصرفات اهل العربية نشینند جواب الوزير
 صحیح و ترا ازین هر دو یکی نیت و احوال انک محت کلیمما **نکند** مضاعف
 منفی جو ریشه وصف ترکیبی فاعله سلطان بالياء المصدر مفعوله اي لا يعمل
 السلطنة من كان صفة الظلم و کون نکند بمنه نشود بعید جدا و کذا کون بياء
 سلطان للوحدة فاذا سمعت المعنى الصحيح فلا تلقفت الى التقيع که نیاید زکوک
 جواب بالياء المصدر اعلم ان لفظ جوابان باجیم و الباء الفارسیین فارسی
 و باجیم الفارسی و الباء العربی ترکی بادشاهي بياء الوحدة که طرح صفات الی
 قوله ظلم و الاضافة بیا نية و ظلم يوجد الواء العاطفة قبل لفظ ظلم في بعض النسخ فکند
 پائی دیوار ای اساس جدار ملک خویش بکند بفتح الکاف العربی ماضی من کند
 ملک را ظلمه بوزیر ناصح موافق طبع نیاید اذ کان طبعه مجبولا عليه بند
 فرمود و برندان فرستاد کذا حال لنا صحیحین سارون بسبب برتیا مدای لم یض
 علیه زمان کثیر که بني احمد بنین حذف النون للاضافة الی عم بشدید
 سلطان ای ابناء عم السلطان بمننا زعت مصدر نازعه ای حار به في الخطو متبر
 حاستندای قاموا الیه و ملک پدر خواستندای طلبوه قومی بياء الوحدة
 که از دست تقاول او قدم ذکره بجان آمده بودند کتایه عن کال لفظی بران
 شده من اوطانهم برایشان یعنی عا بنیه عمه کرد آمدند قدم بیا نه و تقویت
 کردند که کان لفريدون و قد سمعه و لم یقنع تاملک از تصرفش بدور رفت
 اي خرج و برانان یعنی بنیه عمه مقرر گشت **بدر** بادشاهي بياء الوحدة کو که او

باجیم فریعت باند

روادار دیکوژ متشدد الواسم مفعوله بر زیر دست کار عایاه دوست دیکوژ
 لفظ دوست دار وصف ترکیبی و الشین راجع الی قوله بادشاهی ای الذی
 یتخذ خیلار و زسختی طرف دشمن بکسر النون الاضافة زور آورست و وصف
 ترکیبی ای عده مقو بارعت صلح کن بالعدل و از جنگ ضم این شین
 علیه بقوله زانکه شمشیر عادل الای سلطان العادل رعیت لشکرت الایم
 بنصر و نه عا اعدائه **حکایت** بادشاهی باغلامی عجمی بیاه الوحده فیما در کشتی
 بالاف العربی و الیاء الیه یمنی السفینه بود غلام تبکون الیم ای ذلک الغلام
 العجمی دیگر دریا ندیده بود و محنت کشتی نیاز موده اسم مفعول من از مودن
 کریم بکسر الحاف الفارسی و فتح الیاء بمعنی البکاء و ذاری بالیل المصدرب
 بمعنی الانین آغاز کرد ای شرع فیما ورزه در اندامش افتاد من خوضه من العرق
 چند آنکه ملاطفت کردند تسکینه آرام گرفت لم یسکن ملک را عیش اندو اصله
 منعصن ضم الیم و فتح النون و الغین المعجمة المثبذة و الصاد المملیة بمعنی المکرر
 می بود و چاره نمی دانستند حتی بمنزعه اضطراب الغلام و انفعال السلطان
 حکیمي دران کشتی بود ای کان رجل عاقل السفینه گفت محطبا للسلطان
 اگر فرماشی من اورا بطریق حکمت خاموش کنم و بعضی نسخ گردانم با پناه
 گفت فایز لطف باش حکیم فرمود للمی امر من معه تا غلام را بدریا انداختند و فتح
 الغلام بین الامواج باری چند غوطه ای الانعاس فی الماء فی کتاب اللغة المسیحه
 بشا مال اللغة و غیره آوردند لفظیة قسم الغین المفتوحة و من قال الغین فقد
 سمعت من البعض بفتح و یوافقه بعض کتب و من الآخر بضمه و هو المشهور
 فقد شرح اللفظ بغير علم و الموجود فی کتب اللغة المعتمد علیها و المسموع من الالهائی

الفتح و ما صادفت اصباقره بالضم فاین الشجرة خور و بعده موشل الضمیر راجع الی
 الغلام بگرفت و سوت بمعنی الجانب کشتی آوردند فاذا قرب من السفینه
 بر دو دست ای بگفتی بدید در دنبال کشتی و بعضی نسخ وقع بدل دنبال
 لفظ سکان بضم السین و تشدید الحاف جمع سکن آوخت ماضی مجهول من
 آوختن من اعتبره معلوما و قد غلط خود را فقد ارتکب تکلفا چون بر او
 عا السفینه بگوشه بنشت فقعه زاویه و قرار یافت و سکن ملک را
 پسندیده آمد و سحنه و گفت ای الملك درین چه حکمت بوده است گفت
 ذلک الکیم اول بسکون الام تحت غرق شدن مبتدئ بخشیده بود خبره
 قدر سلا متی بایاء المصدرب کشتی بنیاد است و المعاد من هذه القصة حصه
 و لهذا قال هجین قدر عافت کس دانای من یعرف قدا العافیه کمصیت
 گرفتار آید ای سیرا علم ان لفظ سیر قرئ بالامالة ای الکسرة المجرولة فوجبه
 الشبان وان قرئ بغير الامالة ای الکسرة المعلومه فوجبه النوم و المراد هنا
 هو اول ترائان جوین ای خبر الشیر خوش نماید لشعبک معشوق من است
 خبر مقدم آنکه بنزدیک تو زشت است مبتدئ مؤخر حوران جمع حور و الاصل فی
 الحوراء عا وزن الحراء بهشتی بیاء النسبة را کوهن فی النعیم المقیم دور تر یعنی
 جهنم بود اعراف و هو فی الاصل جمع عرف بالضم المكان المرتفع و منه عرف الذی
 و عرف الفرس و ذلک لانه نظمه و اعرف مما تخفض منه و قيل سیه بذلک لان
 اصحاب الاعراف یعرفون اهل الجنة عن اهل النار و المراد منه السور الذی
 بین الجنة و النار فاقول ای حاجته الی السور و الجنة فی السموات و الجنة الارض
 قلنا سئل انس بن مالک عن الله عن الجنة فی السماء ام فی الارض قال فای

سکان
 کوشش

ارض و سماء تسع الجنة فقيل فايمن هي قال فوق السموات السبع تحت العرش
وقد ورد في النيران الكبري الذي يسميه الحكماء بالفلك لآمن وفلك الثواب
ارض الجنة وسقفها العرش وهو الذي يسميه الحكماء فلك الاذلاك والفلك
التاسع والفلك الاطلس فالاعراف الذي هو سور بين الجنة والنار يكون نفس
جسم الكبري وهو الذي باطنه يعني سطح محدبه فيه الرحمة يعني الجنة و ظاهره يعني النار
الذي يلي السموات والارض من قبل العذاب از دور خيان بپرس اي استغفر
من اهل النار كه اعرف بهشت است اذ لا عذاب فيها فمن كان في محبة يعرف
قد السلامة ومن كان في نعمة جلييلة لا يشكر على نعمة قليلة **حكايت** فرق است
ميان اي الفرق العظيم موجود ميان آنكه اي بين الذي يارش اي معشوقه
در بر وهو يعني الصدر همن اي كان في صدره با آنكه اي دوين الا دو چشم
انتظارش تكون عينا منتظرين بر در اي على الباب حتى ياتي معشوقه
حكايت هرز و هو ابن نوشيروان قد تصرف الملك اثني عشرة سنة و
لما نصب خمس وزراء ابيه فقبل عن اسره واجاب فاملكه على هذه القصة
تا جاري را گفتند اي ساكوه لزويزان پدرو و بعض نسخ وزير پدرا
چه خطا بدیدی را ایم و نه فعلیم که بند فرمودی گفت خطای بیاء الوحدة
معلوم نکردم ای ما علمت منهم خطا واحدا ولم یعلم لم یکن فیم خطا اذ العلم به
عسیر فینبغی السلطان ان یخاطب ولیکن مما بمرت من ای هیبتی در دل
ایشان ای بی قابویم بکراں است بفتح الحاء العربی و کذا کرانه یعنی الحد النهایة
و بر عید من اعتماد کی نموند و لما رایت هذا الامر ترسیدم ای خفتم که از بیم کردند
خویش ای من خوف ضرر انفسهم قصد هلاک من کنند لرفع ضرر انفسهم و اذا

كان الامر كذلك پس قول حکما را کار بستم ای علت به که گفته اند **ح** از ان متعلق
بقوله که از تو ترسد بکاف بترس امر من ترسیدن ای حکیم و عاقل و کربا جواد
ای و لومع مثله صد مانه برای تغلب بکک في الحرب و کجما لجمال مر جومان يكون
قوله صد قید بقوله برای بکک نه بینی که چون که به ای السنور عاجز شود عن الفزار
برارد ای بقلع بکمال چشم بکک فقد يكون الضعیف یوصل الضرر الى القوي **ح** کاف
ضره از ان لفظ از بجه من الاجلیة و لفظ ان اشاره الى مضمون المهرام الثاني مار
ای الحیة بر پای را ریزند ای تلغز رجه که تر صد فاعله ضمیر مار سرش را بگوید مضارع
کوفتن با کاف العربی فاعله ضمیر را عرسنگ ای یقصد بالجر **حکایت** روی ان
سلطان خراج لغزوه من فارخوفته و امر ان کیر همیشه بی کل یلته قیل میغی
یکون الحارسة بعد الاحول في ارض العدو قال ما قتله واجب و ما فعلته مستح
حکایت یکی از ملوک بکسر الحاف الاضافة الى لفظ عرس من لم يعرف انه من
المن حذو و اعرب لفظ ملوک بکون الحاف رنجور بود ای کان مرثیاً در حالت
پیری فانه وقت الموت **حکایت** طلب شیخ مشرف من صال النعمی فقال لک لک
لموت اذا صغر الزرع جاء وقت الحصاد امید از زند گای قطع کرده بود و قد ک
یش من الحیوة **ح** موی سفید از کفن ارد پیام **ح** پشت تم از مرک رسد سلام
سوار بیاء الوحدة ای فارس واحد از درمن الباب درامد ای دخل و اشارت
آورد بقوله که فلان قلعة را ذکاسم حصن بدولت خداوند الظاهر ان اباء سطر فیه
کدام ای فتنی ها و دشمنان سیر شدند بشارة آخر و سپاه و رعیت آن
طرف بمکملی یعنی با سر مطیع فرمان کشتند ای صاروا مطیعین لامر چون این
کلام بشنیدند که الملك نفی بفتحین و بیاء الوحدة سرد بکون الدال بمعنی الباء

صفحة فغيب برآورد و گفت این مرزده با زاء الفارسی اسم مصدر بجعه مرزده داند
 و مرزده کردن مرا نیت لان الملك توجه الى الامتقال بلکه دشمنانم را نیت فرود
 بقوله یعنی و ارثان ملک را **درین امید اشاره** الى مضمون المصراع
 الثاني بشرشد لفظ شد اما ماضی من شدن بجعه الصبورة او بمعنی رفتن و عا
 التقدير من المعنى المراد منه انه تم و من عقل عن هذا التحقيق و فكر بقوله بجعه تمام
 فقد اخطا و ارتكب الاستدراك **در یغ کلمه** خیر عزیز بالاضافة الیابیة که
 آنچه در دم است و رجوه از درم و از ایدای یحصل و یتحقق فی الحال **امید بسته**
 بر اعدای حاصل ولی چه فائده زانکه بسکون الکاف للوزن امید نیت که عمر
 گذشته ای العمر الذي مضى باز ایدای یرجع **کوس** بالکاف العربی طبل
 عظیم یضرب وقت الحرب و التنبیه علی الامور العظام و هو بکسر الیاء للاضافة
 الی قوله رحلت ای الارحال بکوفت بالکاف العربی ماضی من کوفت بجعه العرب
 و لیت اجل فیہ استغارة ای دو چشم و دای بفتح الواو مصدر بجعه التودیع او آ
 مصدر و هو بکسر العین للاضافة سر بکنید لا کما تقر فان منه الا ان فصار
 وقت الوداع ای کف دست بالاضافة و ساعد و بازو و وقع فی بعض النسخ لفظ
 بیخه مکان مساعد و اختاره ابن سید علی و هو لا یلغو عن استدراك فیہ همه تودیع
 یلکه بکنید فلیودع کل واحد منهم من الآخر بر من افتاده و وقع علی مرکب بکسر
 الکاف للاضافة و هی بیانیة و هو فاعل افتاده دشمن کام و صفت ترکیبی
 ای الموت الذ یرید به العدو و فی بعض النسخ یر من افتاده دشمن کام و فیہ
 تلف لان یجب کسر الاء لو سکون النون لوزن آخر ای دوستان جمع دوست و
 فی صفة اتصاف لانه ذکر الضدان فیہ کذا بکنید مفعوله محذوف التعمیم روزگار

نظر

بشر المراد

المراد بر زمان عمره بشر بجعه برفت بنادانی بایاء المصدر ای الجهل من نکره
 حذف مفعوله لما مر ذکره و من قدر فقد نقص و انفاذ لا توجب التخصیص بشما
 حذر بکنید من امثال اعمالی تأمل فی هذه الابیات فان حاشا قول بلا عمل و سماع
 بلا قبول **حکایت** قال شخص لصالح عظمی قال الموت موعظة بلیغة کما ورد فی
 النجرات الموت الجار کفکاک و اعطی **حکایت** سالی بیاء الوحدة بر بالین بمعنی
 الوساو تر بیت یحیی بعامر عبد السلام و المعنى المراد عا راس قبره مختلف
 بودم در جامع بکسر العین للاضافة ارشده ذلک الجامع بجامع بنی امیه
 دمشق بکسر الدال و المیم فی المشهور و فتح المیم فی رواية اسم بلدة فی ارض
 الشام و اختلف فی بانیها و سمیت باسمه یکی از ملوک عرب که بی بی انصاری
 یعنی بانظم موصوف بود و معروف و اتفاقا بر یارت آمد عا ذلک القبر و عا ذکر
 و دعا ای صا و دعا کما هو المعتاد فی زیارة القبور فاقبل بکسر الیاء تر اباحت الارض
 فی الفائدة فی زیارة القبور قلنا الاستعداد و الاستفاضة من الروح فالزائر اذا ارش
 القبر بکون توجه الی الروح ازید فالقیض بکون اغلب و حاجت خواست
 درویش و غنی بمنزلة بالاضافة این خاک در اندر یریدان الفقراء و الاغنیاء
 عبید تراب هذا الباب و انان بفتح الواو اصله و انان بکسر الالف که غنی ترند تجام
 ترند کما قبل **نظیر** بادشاهان چون بجعه خسته شوند استعانت زور کوشه
 نشینان طلبند آنگاه روئی بمن کرد ای توجه الی و گفت از اینجا ای من الغفل
 فضل الله که همت درویشان است فان همتهم من الامن انفسهم و قیل بجعه از درون
 دل و جان بدانم کونه بعید یوجب الاستدراك فی قوله خاطری و صدق معاطلة
 ایشان مع الله عطف علی قوله همت درویشان است خاطری بیاء الوحدة همراه کنید

الاستعداد فی

و من جهة الرجال تطلع الجبال كما اردت من صعب انديشتم ان علم ان لفظ انديش امر من
 انديشين و قيل لتعمل صفة في بعض التراكيب نحو عاقبت انديش و خير انديش
 و لفظ ناك اداة نسبة نحو نماك و اضوس ناك و الميم للمتكلم كقمت بر رعيت
 ضعيف رحمت كن علام بقول النبي صلى الله عليه و سلم ارعوا من في الارض بر حكم الرحمن
 تار د شمن قوي رحمت نه پيني **هـ** بيا زول جمع بازو بمجة العضد تونا بمعنى
 القدير و قوت سردت معناه لغة راس اليد و المراد به الاصلع خطايت جبر
 مقدم مخبئة مكين فالتوان الى الضعيف بشكت بمجة بشكتن مبتدئة
 مؤخر بترسد امر غائب من ترسيدن اكسير افاد كان الضعفاء فحشايد
 بفتح التوان النافية اي لا يرمم كوز يائي درايه اي ان ذلك او وقع كمش
 نكير دست و التقدير كسي نكير دستش كما قال عليه الصلوة و السلام من لا يرمم لا يرم
 به انك ترم بدي بالياء المصدر كشت بكسر الكاف العربية ما من كشتن و من
 قال بمجة افشاذن فقد اخطا لانما ليس بمترادفين و چشم نكي داشت بالياء المصدر
 اي نظر بعين التوقع و رجاء من النفع و ما غي بهمة مخفف من يهوده او لغة
 براسها مثله كيت اي طبع الفكر الباطل فذا من قبل ذكر الملح و ارادة الحال
 و خيال باطن است عطف تفسير له زكوش بكسر الزين اي من الاذن بينه
 برون فتاوده بعض هل اللغة في قسم المضمومة و بعضهم في قسم المكسورة و
 الغمضي يختارون المكسرة و العامة الغم و قول من قال قيل يجوز في ضم الباء و
 كسر ما و الغم او الكسر فوض على اختلاف الروايتين مما ينبغي ان لا يلتفت اليه
 سخن اين است كه من ميگويم آرد باله امراي اخره الفطن من اذك و استمع الكلام
 و داد اي عدل خلق بده اليوم اكر تومي نده اي نميدهي قدم لفظي للوزن داد

بالدالين

بالدالين ينهال الف و ينهال العبارة الصحيحة الموجودة في النسخ القديمة و من اورد
 بدل لفظ دان بالنون في آخره و شره بقوله امر من جانبك بمجة علم فقد غفل
 اللفظ فاين الشرح روز دادي بيا الوحدة اي يوم العدل همت و من قال
 اي روز دادي عالان يكون بالياء المصدر فقد غفل عن اللفظ اذ يلزم
 دخول الياء المصدر على المصدر و عن المعنى كما لا يخفى لمن تأمل و الضف **هـ**
 بني آدم اعضاء يكديك ان جميع بني آدم بك واحد فكل احد عضو له اخر
 كه در افرينش مصدر و من اورد عبارة الملقن كه در اصل فطرت فقد غفل
 عن الملقن الصحيح ذيك جوهر نديت ككثرت من آدم و من قال من نقطة آدم
 فقد عداها جوهر جو عضوي كلمة لا مقدرة بدراي المرض اورد روزگار اي الزمان
 و كمر عضوا لا غايد قرار بفتح النون اي لا يسكن سائر الاعضاء و ما ذكره المصنف
 فحواي قول ليعني صلى الله عليه و سلم انما المؤمنون في نواذهم و تراجم كجس و احوا
 اشكي عضونداي سائر بالحق و السهر **هـ** تو كز محبت ديكران يعني بيا الحقا
 نشايد كه نامت نهند و في بعض النسخ دهنادي **حكايت** درويش مستجاب
 الدعوة در بغداد پديد آمد اي ظهور نشا حجاج يوسف قد عرفت ان حذف لفظ ان
 مثل تن بين العليين في هذه اللغة نحو اندش اعلم ان لفظ خواندن كچه لمعنيين
 احدهما القراءة و الآخر الدعوة و المراد ههنا الاخير و فاعل خواند ضمير الحجاج و هو امير
 معروف بالعلم و مقوله الضير البارز المرجع الى درويش و كفت دعائي خير من
 كن اعلم ان لفظ الدعاء اذا استعمل بحرف اللام يكون للخير و اذا استعمل بلوحظ على كونه
 للشرو و هذه القاعدة مخصوصة بالتراكيب العربية فلا تجلي في اعراضه فليكن في
 كلام المصنف ههنا كفت ذلك الداعي ضايا جاش الضير راجع الى الحجاج بستان امر من

اعلم ان لفظ الدعاء له آه

ستان من بحضرة اخذ اي قبض روجه كفت اي الجحاح از بهر خداي الله تعالى اين چه دعات
 اي اي دعات هذا كفت الداعي دعائي خيرت ترا لانك تجو من كسب المطالم الكثرة
 وجعلت مسلمانان را لاهتم بسكون من شريك **هـ** اي زبردت يامن يده اعلى
 زبردت اي الرعية اكرار الوصف تركيبه مع الاول كرم بفتح الكاف الفارسي بحضرة
 الحجاز ماكي اعلم ان لفظي كجي لمعينين الاول بحضرة السلطان الاعظم والثاني بحضرة
 السؤال عن الوقت بما نفع النون مضارع اي يعني اين بازار لان لادولته واولا
حكايت قال سلطان من السلاطين الماضية لصلح نعم السلطنة لو كان لبا بقا
 قال ذلك الصالح لو كان لبا بقا ما صرت سلطانا اذ لو بقيت مع الذي صار سلطانا
 في اول زمان ولم ينتقل منه الى آخر فكيف يكون الاخر سلطانا كجرايدت ان
 لخطاب جهانداري وصف تركيبه والياء مصدر مردنت به اي اولي كرم دم
 ازاري وصف تركيبه والياء للخطاب او مصدرية واستعمال لفظ كرم في موضع لفظ ز
 شلغ **حكايت** روي عن ابي منصور انه كان رجل معتكفا في مسجد الكوفة قال
 فدخل مسجد غوم هندي فصلى صلاة حسنة ثم فعل هكذا الى آخر الشهر فلم عليه
 يوم من الايام فلم يرد علي جواب السلام فلما دخل المسجد اليوم الثاني قال
 وعليك السلام فاستغزبت وسالته عن ذلك فقال ان لي موتى ولم استاذنه
 في رد السلام فاستاذنته في رد السلام فاذا نبي اليوم فقلت له يا غلام استاذن
 مولاك ان تجاليسي ساعة ذكر الله تعالى وطاعة فديك ورجع وقال قد اذن
 لي في ذلك ففقد فقلت له اخبرني من اعجب ما رايت في الدنيا قال ان من عادتي
 ان احيي طول كل ليلة الى سحر ثم اسال الله تعالى حاجة فحضت لي ليلة طيبة فقلت
 اني ارني رجلا من اهل النار فودي ان اذهب الى اوداك الفلا في فضيت والهم

لم يطلع بعد فسمعت هناك اينما عجيبا فاذا رايت شعبا عظيما قد طوق ذنبه
 في عنق رجل والكبة على وجهه فقلت له قف ساعة فقال قل لهذا الشعب
 فقلت كجي الذي كجي وتذهب بقدرته قف ساعة لا تكلم بهذا المسكين
 فوق فقلت له جل من انت قال انا الجحاح بن يوسف فرأيت الاعمال على
 كنفية فالتة عنها فقال اما الذي عاكفتي الاعمى فهو دماء المسلمين واما الذي
 على الابر فوا موالم فقلت وما هذا الشعب قال منذ فارقت روجي من الدنيا
 الى الدنيا تلت به كما ترى كل ليلة يطوفني من المشرق الى المغرب فقلت
 فل ترو شيئا قال نعم قلت وما هو قال قلت ستين سنة لاله الله
 محمد رسول الله اليها الناطرة هذه الحكاية تامل جزاء الظلم وفاقية فان الجحاح كان مقدما
 مميما ضيما معوها وكان عاظا لعبد الملك بن مروان ولي الجحاز ستين ثم العرق
 وخراسان عشرين سنة وكان الجحاح يحجر عن نفسه ان الكبر لانه سفك الدماء
 وقد زال تلك القرفات والذات وبقي عليه الجزاء الاليم **هـ** بنكاري شهوت
 يرت غاظي كرا قاني يكرمي لذت كجرايدت به بسيار عذاب **حكايت** يكي از
 ملوك كسرا كاف بالاضافة بي الضاف يارسائي بيا الوعدة بحضرة الصالح
 را برسيد كه از عباد تنام اكرام فاضلته ست اي اي عمل صالح افضل لي كفت ترا
 خواب نيم روز اي نوم نصف النهار تا دران يكفخ خلق را نيازاري بيا الخطا
هـ ظلمي را بيا الوعدة خفته اسم مفعول من خفتن وله معنيان بالتركي
 والماردها هولاء في ديدم نيم روز ظمرايت كذا كفت اين فت بهت بوصول
 الهمة خوابش نوم برده اسم مفعول من بردن به اي اي تذهب به اولي الكفة
 خوابش بهتر از بيداري است بفتح الياء المصدر الجحاحان بدرد كاني الحق والحق

مرده به ائمه اولی ای کونه میتا اولی **حکایت** یکی از ملوک را شنیدیم که شیخ
 بیاء الوحدۃ در عشرت المعاشرة والتعاشر الخ لطفه والاسم العشرة روز کرده
 بود و در پایان از **مسیح** بالیاء المصدری میگفت **ح** ما را بجهان البیاء
 بمحضه فی خوشتره ازین یکدم نیت **ح** الله بقوله کن که از نیک و بد اندیشه و از
 کس غم نیت درویش بیاء الوحدۃ برهنه بمحضه العربیان پیرون **ح** الخ
 بسر ما یطلق عا البرد و عا دقته و المراد ههنا هو الاول خفته بود قدره
 معینیه و المراد ههنا هو الاول گفت **ح** ای آنکه خطاب الملک باقبال توان
 مع دولتک در عالم نیت ای یس احدی الانیا کیرم که غمت نیت غم مام نیت
 فلا فرق بینی و بینک ملک را این کلام خوش آمد والا حسن للسلطان اذا
 صدر منهم الاستحسان ان یقع منهم الاحسان **حکایت** روی ان شاهراکان
 یقول فی دوح امیر اشعارا و یوقها بحفرة و فی کل قراءته یقول الامیر احسنت
 ولم یعط شیئا فقال اشاعر اذا قلت احسنت احسنت و باحسنت احسنت
 لا بیاع الدقیق فالملک المذکور صرعه بضم الصاد والراء المملکتین الیکس هزار
 دینار از وزن ای من المنظر پیرون داشت ای از جهای و گفت ای درویش
 دامن بدار امر منی گذاشتن گفت دامن از کجا آرم که جامه ندارم ای کیف ارفع
 الذیل و لیسن ثوب بادشاه ما برضعف حال او وقت و رحمت زیاده گشت
 و خلع بیاء الوحدۃ بر آن ای عا المرحه مزید مصدیمی کرده پیرون فرستاد ای
 ارسل الی ذلک الفقیر الخارج عدویش آن فقیرا بانک مدت ای فی مده قلیله
 بخورد و تلف کرده باز آمد الی سلطان المحسن **ح** قرار گرفت آنرا دکان بخورد
 مال ای لا یستقر المال فی کون الاحرار نه صبر در دل عاشق نه آب در غزال بکسر الغین

آنرا دکان
 بخورد

المیحه

المیحه و سکون الرء المملۃ و بالافت بعد البیاء هو المفضل الکبیر و من قال تحریفا منه
 فقد ادع بلا دلیل و المیحه کلا یستقر الصبر فی قلب العاشق و الملاءة المفضل الکبیر
 در حالتی ای مجیه و رفع حاله که ملک را پیروانی ادای المیلات نبود و کان
 مشغولا بامر آخر من حمات الملک حاشن بگفت ای عرضوا حال ذلک الفقیر علیک
 بهم برآمد ای انقبض و غضب و رو از وی در هم کشید قدره معناه و از بی
 من هذا الموضع الذی هو اختلاف الاحوال گفته اند فاعله اصحاب فظنت بکسر یاء
 الفاء و سکون الطاء من القفطن و جرت بکسر الخاء المیحه عا و زنه بمحضه التجزیه
 عطف علیها که از حدت بکسر المملۃ و تشدید الال بالفارسیه تیزی و سورت
 بمحضه التجزیه بادشاهان بر حذر باید بود الله بقوله که غالب همت ایشان باقی
 فی الغفیلین و الاشارة الی قوله بادشاهان بر معضلات بکسر الصاد ای شکلات
 امور مملکت متعلق باشد بذا من فضل الله تعالی عبادیه حث یجعل شغلا
 ذاتو که مشغولا بتدبیر العباد و الممالک **حکایت** روی ان ملک مات و مع رجل
 نعیبه و اخبر به صالحا و قال کیف یكون حال الملک قال ذلک الصالح ان الله مدبر
 ملک و یختار ذمام بالفارسیه انویجی کردن عوام نکند فلا بد من الاحجاب من
 اسباب غضبهم **ح** حرامش الضمیر راجع الی شخص معنی بود اعلم ان لفظ بود بمعنی
 الباء و فتح الواو مضارع من بودن بمعنی الکیفونه نعمت بادشاه فاعل بود الله
 که بخام با کاف الفارسیه بمعنی الوقت و صحت ندارد و نگاه ای لا یحفظ وقت
 الخوضه مجال اسم مکان من الجولان سخن تان بینی از پیش قبل ان متکلم بپرویه
 گفتن بمعنی اباطل گفتن مبر بفتحین نیز من برون قد خویش گفت ای
 الملک برانید جمع امر حاضر من راندن این کدائی شوخ بمعنی کسب و مبدر بملار

صولت
 جمله

کدائی

مرست را که چندین نعمت و مایه اندک مدت برانداخت و نه بعضی نسخ
 بخور و تلف کرد که خزینة بیت المال لقبه مسکین است ای طعام
 طعمه باضم و السكون بمعنی المطعوم اخوان الشیاطین المراد بهم المسرفون
 قال الله تعالی المیزین کما لو اخوان الشیاطین ففکلام المصنف تمیز
 ابلی بیاء الوعدة کو که او روز روشن بلاضافة البیانیه شمع کافور بند
 ای بضع شمعاً کافوریا و المراد بقاده بمعنی اسرف زدو بمعنی السرف یعنی بیاء الخطاب
 کشف کبر الکاف اصله که شش رشت و عن نباشد و من او رد بدله نماند فقد
 سه لان لا بدله مذکور لم یکن یوقد الدهن در چراغ تقدیره در چراغ قدم
 لا وزن یکی از وزراء ناصح قید به لان کل وزیر یس بناج خصوصاً بذل المال
 و التصدیق گفت ای خداوند مصلحت آن بینم و حق الحق فی النسخ الصیحة
 بنده العبارة و من او رد بدله مصلحت آن است فقد اسند سوء الادب الی
 الوزير الناصح اذ نصیر السلاطین انما یكون برعاية الادب **حکایت** ان احدی من
 العلماء نصیر الحجاج و اعطی له الکلام فقال الحجاج ان الله تعالی ارسل رجلاً فیضلی
 ملک یرید بهاموت هارون علیها السلام الی رجل من منی یرید به فرعون
 و امرها بقوله فقول له قولاً لینا لعله یتذکر او یخشی فامنت بحیث من موسی
 هارون علیها السلام و لانا بشر من فرعون فکیف لا تنص نفک و لا تغفل کلام
 الله تعالی فی کتب من کتب ان را ای الذین فی طبعهم اسراف و جهل کفایت بکمال
 و فتحها من الرزق القوت و فی الحیث اللهم اجعل رزق آل محمد کفافاً کما اشد
 علیه و عظیم و لم یفارق جمع توفیق مجری بضم المیم و فوق الراء و معین داری ای
 تعین شیافشیا و لا یغنی جملة واحدة تا در نفقه بفتحین اسراف نکند قال

تقا کما و اشر به و لا تسرفوا ان الله لا یحب المسرفین **حکایت** که چه حد گفت کما
 و اشر به و لا تسرفوا **حکایت** فلما نفع الوزير الملك و اشر نفعه فی ترقی
 فیہ باراءه خطاه یث قال اما کچ فرمود بیاء الخطاب مبتدأ از زجره منع میا
 لما امره مناسبت که با هبت نیت بلاضافة فی الالفاظ جره علیه بقوله که یکی را ملطف
 و عطا امیدوار کلمه و ارادة تشبیه و یراد ههنا النسبة کرد انیدن و باز بعده
 بنو میده ای الیاس خسته کردن **حکایت** بروی خود بکس الراء بلاضافة بمعنی
 الباب الطاع مصدر الطاع غره ای او قعه فی الطاع باز بمعنی المفتوح و کذا الشی
 نتوان کرد بمعنی کردن اذ الماضی کچی بمعنی المصدر فی هذه اللغة چه باز شد ای صار
 مفتوحاً بدو شیشه و غلظت و از بکسر الفاء کچی المعینین احدها بمعنی العا و الآخر
 بالترکی یوفش و قد یکنه بمن المنع و الاغلاق و المعنی لا یمنع ان یفتح بالاطاع
 و اذا فتح لا یمنع ان یغلق نتوان کرد مبالغة من قبیل قولهم فی العرب لا یکن
 ان یقال کذا **حکایت** کس نبیذای لایر احد که تشکمان عطاش حجاز اسم
 مکه و المدينة و جوارینهما من البلاد و القر سمیت حجازاً لانا حجرت آمینعت من
 بلاد نجد و الغورای نهایت و مایلی الیمن و من خسره بالمتخفف فقد خطا فقد
 اشتراک حجاز بمعنی مکه او الحج و لهذا استعمل المصنف ههنا و نه مواضع اخر بمعنا هابل
 آب شورای الماء الطالح کرد آید بکسر الکاف الفارسی و قد عرفت هر جا
 چشمه بود شیرین ای ماء تا عذب مردم و مور و مرغ کرد آید مراد الوزير انک
 کالین ایت ماء تا عذب بجمع الیک کل احد لا تنفعک **حکایت** قال لوق بک ان
 لا تنفعک **حکایت** یکی مبتدأ از پادشاهان بیان پیشین صفت در رعایت
 مملکت المضاف مقدرای اما لی سیه کردی بیاء الحکایه و لشکر را بسختی داشت

الیاءه یزین انقضین کما فی الاولین چون دشمن صعب روش نمود قوت گرفت
 معناه و خطا من خطایه همه ای کلام پیشت برادند ای اعراضه **چو**
 دارند کنه فتح الکاف الفارسی بمعنی اکثر از سپاهی در بیغ لفظ فارسی بمعنی
 المنع و الحیف و الفاها ان المراد به هو المعنی الاول و من المعنی الثانی فی
 به ههنا ینبغی ان یقال فی حق در بیغ عالم المعنی الثانی در بیغ ایدرش الضمیر راجع الی
 سپاهی دست بردن بر تیغ لفظ مشترک بین السیف و قله الجبل و صبرة
 الغلة قبل فترتها من التبن و السعد المراد ههنا المعنی الاول **کایت** قال
 الذی کتب اسم الشریف فی دیباجة الکتاب فی انشاء الکلام مخاطباً الی العبد
 الفقیر الی الجندالذین یمیدلون ارواحهم لسلطان لا ینبغی له ان یمنع الخزانة
 منهم و سبجی هذا المضمون فی الحلقن یکی از آنان که عند بیغ العین المعجزة و سکون
 الملکه بمعنی ترک الوفاء کردند بامتنش الضمیر راجع الی یکی دو سبجی بالیاء المصدر
 بود ملامت بالفارسیه سرزنش کردم و کتم دون سبجی صدق و غیرت
 محذوف و ناسپاس ای عزیزش که عطف علیه و کذا ما بعده و سفله آوردی
 شامل الیغه فی قسم المضمون و قال کجرا الغائب بکسر الین و سکون الغاء
 خفف من سفله بیغ الین و الغاء بمعنی بدکھ و حق ناستاس الی المنکر الحق
 و المبنی المحذوف مستخفی که باندک تغییر حال بالااضافه از محذوم قدیم بر کرد
 آیرج و من قال تفصیره ای اعرض فعدا خطام بین و حقوق نعمت سالیان
 بکسر اللام ای حقوق النعم الواضحة السنین الماضية در نور دو ضمیر النون و فتح الواو
 من نور و یدین گفت فاعله یکی اگر بگویم معذور داری بیاء الخطاب فی بعض اشخ
 اگر بگویم معذور داری بگویم مثید استقام انکاری اسم بی بی بیغ انجم و سکون

الواو الشعیبه بود و محذوفیم در کسر الحاکم الفارسی و فتح الراء الملکه و سکون
 الواو بمعنی الرحمن و سلطان که بر سپاهی بخشی کند و قلمایو جده بعضی اشخ
 کند باو بجان جو المردی بالیاء المصدر یتوان کرد **ر** زبده اعلم اللفظ
 ده اما بمعنی التقریر فی مخفف من لفظ دیه او امر من دادن و قد یستعمل صفة
 فی بعض التراکیب کخو یاری ده و المراد ههنا هو المعنی الثانی و در سپاهی را تا
 برید عبارة عن الانقیاد و من قال یمنع در راه تو فقد بعد عن طریق المعنی و کرش
 اگر در سپاهی را زنده بر سر بند عالم و لا یبقا لاصد **شعر** اذا شبع الکی
 و هو الشبع لفظاً و معنی یصل من حال علیه اذا شرب بطشاً هو الاخذ بالقوة
 نصب عا از مفعول مطلق یصل مثل قعدت جلوساً و خاوی البطن ای الخالی
 عن الطعام یطیش بالواو بکسر الغاء الهرب عن الشیء یحتمل ان یکون اشبع
 ظل البطن حقیقة و یحتمل ان یکون الاول کنایة عن الغنی و الثانی عن الفقر و
 قصر المعنی عا الثانی فقد عدل عن الحقیقة بلا ضرورة **کایت** یکی از وزیرانی
 معزول شده که هو اکثر الوقوع فی کل عصره بخلقه در ویشان در آمد و هذا قلیل
 بل اکثرهم یطلبون الوزارة مرة اخرى و برکت صحبت ایشان در و اثر کرد
 لعله کان سلوک بالاخلاص و جمیع خاطرش دست داد **ر** تادل زبده یک
 همان آگاه است **ر** دستش زبده و نیک همان کونا هت **ر** زین پیش دی بود
 برادرانیش **ر** اکنون همه لاله الاله است **ر** ملک ای السلطان الذی غلب
 یار دیک ای مرة اخرى بر و دل خوشش کرد طابت نفس و عمل و نمود ای اعطی له
 تصرف الوزارة و قما تقع مثله فی الدنیا قبول نکرد ذلک الموزیر و هذا اقل و قوعاً
 بل مستحیل عادة و گفت معزولی به از مشغولی **ر** آنان جمع آن که بکنیم

انما شبع الکی
 و هو الشبع لفظاً
 و معنی یصل من
 حال علیه اذا
 شرب بطشاً هو
 الاخذ بالقوة
 نصب عا از
 مفعول مطلق
 یصل مثل قعدت
 جلوساً و خاوی
 البطن ای الخالی
 عن الطعام
 یطیش بالواو
 بکسر الغاء
 الهرب عن الشیء
 یحتمل ان یکون
 اشبع

المكاف العريضة الزاوية عاقت النسخ المعقدة عليها متفقتة عابذة العبارة وفي
 ذكر بلما قناعت فقد غفل عن العبادة الصحيحة والوزن الصحيح والعبادة اسم
 وهي دفع الله عن العبد كذا في محمدا الصالح بن شستة واعضوا عن الدنيا دنان
 سك وكون مردم بستند فليمن سن الكلب وقر الناس **كاي** قال
 صفوان بن محرز اذا دخلت بيتي فاكلت رغيفا وشربت عليه ماء ففعل الدنيا
 العفا اي التراب كاغذ بريد نذوقم بشكنته خرقوا القواس وكسروا القلم
 وازدست وزبان حرف كيران اي عن ايد الطاعنين والسفهم رستند نفع الراء
 من رستن اي انجاء ملك كفت هر آينه لفظ مفرد معناه البسته مارا كفت مارا التعظيم
 ولايراد بها جماعة السلاطين خرد مندي بياء الوحدة كاي في المصالح بايد فيه تنبيه
 على ان المشاورة على السلاطين كما قال الله تعالى واورع الامر عا ان
 المشاورة تقويض الامر وهو انما يصح بالعاقل كمن يدير مملكة رايشير مضارع
 مشتاق اي يلقى به كفت اي الوزير لثان خرد مندي كاي انت كمن يدين
 كاردن در مندي اي لايسلم الى امثال هذه الاعمال التي فيها خطرة وكلمة درو
 زاندة لتحسين اللفظ حكايست روي ان علي بن عيسى الوزير سمع امرأة تقول في
 الطريق لاجله هذا رجل سقط عن عين الحق فابلي بمصالح الناس وغفل عن مصالح
 نفسه فلما سمع كلامها تعظبه فغزل نفسه وتاب فصار من الصالحين **كاي**
 قد مر بيان بر همه مرغان على جميع الطيور انان شرف دارد بين علة كاستخوان خورده
 جانور خيلا زارد وپروانه ينزل قريضة من الارض ويخطف العظم منها ولا شك انه
 لا يودي حيوانا مثل كانه من تمة الحكاية وجواب الوزير سياه كوش را اسم حيوان
 بلازم الاسد كفتنة المقصود من ايراد مثل هذه الحكاية نفع والمعنى لو كان هذا الحيوان

انما هو كمن يدين
 كاردن
 كاي

سياه كوش
 كاردن

ماله عقل ونطق لو استغفرت الامم منه لقد اجاب بما ذكرته ملازم صبغت شير هو
 سلطان الحيوانات بجه وجه اي لا يسيب اختيارا فاداه لرباه كوش الوزير
 وبمن يلازمه السلطان كفت فاعلم سياه كوش تا فضله صيدش ميخورم وكذا
 الموقبون ياكلون نعم السلطان واز شير دشمنان در پناه اعلم ان پناه هم مصدر
 من يلبدين وصيغة امر منه وقد يغفل صفة بعض التراكيب ويراد به معنى المغفرة
 نحو قولهم يا دشمن اعلم پناه وقد يغفل معنى پناه كما هو الظاهر والمراد اما المعنى الاول
 فاضافة الى قوله صولتش وفيه بالفارسية حكمة كدن بمعنى الام او الاربع فالله
 بيانته زند كا في ميكن كفتند اكون اي الان بطل حمايتش و هي الحفظ و آمو
 اياء الخطاب دخلت وبشكر نعمتش عتراف كروي فيه تشبيه على ان شكر
 النعمة محمود وفي الخبر من لم يشكر الناس لم يشكر الله جرائز ديكتة نياي و الملازمة
 توجب الرفعة **كاي** يركه در درگاه شاه آيد بدولت ميرد تا بخلقه خاضعت
 صيغته جمع والتاء الخطاب درلود فاعلم صير شير ومفعوله ماء الخطاب واز منكان
 مخلصات شمارد فمن حبة الخدمة حصل القربة وكذا ملازمة باب الله تعالى
 رو بسجود كجولير منصب عوان را **كاي** ولهذا قيل خدمة الملوك نصف السلوك و
 قيل الا خلاص افراد بالعبادة كفت هيمن مع كونه ذلك از بطش او امن سيتم
 ولذا قيل وفاء للملوك وقيل الامير من لا يعرفه الاجير بل آفة القربى وكثير
 وقد ورد في الخبر والمخلصون عا فخر عظيم **كاي** اكر صدرال كبر نفخ المكاف
 العجم مراد ههنا الجوسل تش فروداي بجعل النار ملقبة اكر يكدم درو افتد بوند
 مضارع من سوزتن اما لازم فاعمل كبر واما متعدي فاعمل تش في قوت
 السلطان خضر كما قيل **كاي** قرب سلطان چو آتش جان در صفن الله سر و باقرب

قال العلماء ينبغي للعلماء ان لا يقر بولاء السلطان وروا فيه حديثا ان العلماء
 امناء الرسل مالم يحلوا السلطان وقال المحققون معناه ان لا يطلبوا القرب
 منه اما لو طلب السلطان علما فينبغي ان يذهب اليه ويرشده الى الحق ويميغه
 عن الظلم وقيل في صحة السلطان خطر بان ان اطعته حطه ونيك وان عصيته
 خطره فك فالسلامة ان لا يعرفك ولا تعرفه والمصداق ان التسمية المحضة من
 هذه القصة حيث قال اخذ ابي قتيق يوم حضرت سلطان زرنج باداي كيد
 الذهب وباشد كد سر بود وبقوله السلطان وحكما كفته انذار يكون طبع
 بادشاهان بر حذر بايد بود بمحض بودن كه كاه اعلم ان لفظ كاه اما بمعني الوقت
 او بمحض السريه او بمحض المسند او بمحض الشيء الذي يستعمل الصناعة ويقال له
 يوش وقد يكون اداة اسم زمان او اسم مكان نحو تحت كاه وكريز كاه والمراي هنا
 المعنى الاول بسلا بيا الوعدة بر كند مفضل عن من رنجيدن وكاه بدشت نامي جعلت
 دهنه وكفته ان اعلم ان الكلام قد يكون نفي مقصودا دون قائله فالعادة في مثله
 ترك ذكر الفاعل فقول المصدا وكفته انذمنه كه ظرافت بسيار المراد بالظرافه هنا
 التصنع في الكلام والتكلف في اتيان كلام مضحك بمنه تيمان است النديم التوا
 في الشرب كما ويلزمه التكلم بالهزل لاضحاك الغير عادة وعيب حكيامن
 تو بر سر قدر خوش باش ووقار عطف عاقد باز بمحض اللعب وكذا بازي كيه
 وظرافت بهنديان بكذار فانهما صغيم ^{فزار} كايك يكي از رقيقان يريده لكلام احد
 من اصحابه شكايت روزگار نامست بعد الما عدة في اللغة المعاونة بهنريكه
 آورديني جاءني وشكا عند عن الزمان الغير الموافق حيث قال كه كفاف
 انك دارم قد عرفت الكفاف وعيال بكسر العين المهملة جمع عيال النعم وانتهى

خوش طبعي

مثل

مثل جيد وحياد بسيار اي دارم وطاقت بار فاقه ندارم اتفاقه الفقر والحاجة باره
 بسكون الراء قد عرفت ان لفظ بار كجي لمعان احدها لكثرة وهو المراد من جمع بالها
 فالمنع مرارا ومن صح نفع الراء فقد اخذه در دم آيد تجلج في قلبي كه با قلبي
 بياء الوحدة ديكركجي لمعين احدها العصر والاخر بمحض الراء والواو
 مضارع متكلم من رفق تادر هر صورت كه زندگاني با بياء المصدر كنم كيه رابر
 نيك ودين بالاضافة اطلاق بنا شد كفته بهر صله اطلاق بس كرسنه بضم الكاف
 وسكون الاء بمحض الكجائع خفت ماض من خفتن كس نداشت اي لم يعرفه احد
 كه كيت من هو بس جان بداي كناية عن خروج الروح والموت كه بتر اصد بزاو
 كس نكرايت ماض منيغ من كرايتن بكسر الكاف الفارسي بمحض البلاء بازاز
 شملت في مترا الصلح الشانته بالفحش ببلية العدو دشمنان مي اندشم
 كه بطعنه الباء لالصاق در قفاي من بخندند اي يستمزون وسيع مراد حق
 عيال بر عدم مروت ورجوليت حل كنده وكومند ^{بين} بين امر من ديدن
 وفي بعض النسخ الغير المعتمد عليها ميين نير من ومن اختاره منفا فقد غفل عن الراء
 القباضة المقصودة في المقام آن بي عيت لا احمية العار والافقة كه هركز موهو
 نخواهد ويد بمحض ديدن ومن لم يعرف الفارسي ونظرا الى المعنى اللغوي فقال
 في تفسيره بمحض لايريدان يري روي نيك بخي با بياء المصدر تن آساني ايه
 سدوته البدن كزنده مضارع من كز يدن بضم الكاف الفارسي خويشتن لااي
 زن وفزند بكذار داي نيكابا سنجي الظاهر ان الباء لالصاق والياء مصدرية
 در علم محاسبه بالاضافة چنانكه معلوم است اي كما انك تعلم چیزی دائم الكرف شرط
 بجاه شما لكجاه القدر والميزنة اير بسبب قدركم وعزكم ومن قال قدركم با وادافه غير

فعل عن معنی لفظ شما بحق بیاء الوحدۃ معین کرد که موجب محبت خاطر باشد
 سبب الخواص من هم المعاش بقیة عطف از عمد شکر آن ای من حق شکره
 نتوانم بیرون آمدن جو بشرط کفتم ای یار عمل بادشاه دوطرف بفتحین
 جهت دارد ای لعل السلطان جنتان امیدان و پیم جان میان لقوله دوطرف
 و طرف رای خرد مندان است بدین امیدای بسبب رجاء انجز در آن بسم
 افتادن فان خوف الروح خطر عظیم کس نیاید ای لای احد بخانه درویش
 ای الی باب بیته متقاضیا که خراج زمین و باغ و بده امر من دادن یا به تشویش اندیشه
 غصه راضی شوی صبر علیهم و العزم مع الفقیر یا جگر بند المراد به اما نفس یا براد لفظ
 جگر او یا قال بالترکیه بوکرک پیش ران لفظ مستعمل العربی العجم بنده امر من
 نهادن و المراد ابقاء النفس المصلکه گفت ذلک الیقین این سخن ای کون
 عمل السلطان ذا خیر موافق حال من بکفایت لای علی کمال الاستقامه و جواب سوال
 من نیاید و کون الی اذ الصدق والاستقامه نشنیده که گفته اند هر کس استقامت
 نبرد و در مضارعت من و در زمین و المراد عمل بخیرانه و من قال بجمع الاعتبار بایشی
 اخذاً من بحر الغرائب لم یأت بشیء یناسب المقام دستش را حساب نبرد
 راسته بالیاء المقصدی موجب بکسر الحیم رضای خداست بالاضافه
 اللطیفین کس ندیم ایر مارایت احدی که کم باشد از و راست من الطریق المستقیم
 و حکما گفته اند چار کس حذف الهاء لانه از چار کس یکان بر چند و بعضی نسخ
 بترسد حرامی ای قطع الطریق از سلطان فان حفظ المخازنه علیها کما ذکره لفظاً
 و من عم فی تفسیر حرامی و هو من اخذ مال بغير مجازة بالغضب قطع الطریق فقد
 غفل عن المسئله و در دایر پاسبان فانه یاخذ منه خفیة لان حفظ المتاع باللیل علیه

و فاسق از غز فانه یظهر حال و روسی از محتب و هو یعنی الشیخه غلات مصطلح
 احل اروم و من لم یعرف قال فی بیان لان تادیب مثل الشارب و الیابی یومض
 فی دیار العجم الی المحتب و آن را که حساب پاک است بالیاء الفارسیه و الکاف العربی
 بمعنی الظاهر از محاسبه پاک بالیاء العربی مکن و از روی بمعنی الواسع
 بفتح الاء و کسر الواو و یاء المصدر من رفتن مجوعها و صفت ترکیبی در عمل ای
 لا شرف و لا تجاوز عن الاعمال حال کونک مصر فاکر خواهی مرون که وقت
 رخصت المراد بالرفع الارتفاع فی المنزله ای الترتیب او المراد به الرفع عن المنزل
 الغزل عن المنصب باشد مجال دشمن تنگ حتی لا یقدر ان یطعن فیک نقی
 پاک بالیاء العجمی باش مدارای برادر اکس پاک بالیاء العربی زخم خائنه پاک
 کاران جمع کار و هو بالکاف الفارسیه و ضم الراء العربی القصار بر کسک للتقلید
 کفتم حکایت آن رو باه و هو الشطب مناسب حال است بالاضافه فی العظیمین
 که دیدندش کیزان و افغان و خیزان بذه صفات مشبهه من کین و افتادن
 و خاسقن کس گفتش چه آفت است که موجب چیدن محافه است گفت فاعده
 رو باه شنیدم که شتر بلا الف و بالالف فی اوله لغه را بسوزد و هو الفعل الذی یل
 اجرة و من قال و هی بانیث البعید الی آخر اللفظ لفظاً عربیاً فی اجرة ماء القانیث
 میگیرند گفتند ای سغبه ای ضیف العقل شتر را با توجه مناسب است و ترا یا
 او چه مشابیهت گفت خاموشی اسکت که اگر سودان جمع سود و بغرض دشمنی
 کویذ مشیره الی که شتر است و کفرارایم و اخذونی علی الجمل کراغ کلخیص
 من باشد من العید تا تعیش حال من کند لیظهر انی تغلب و تا تر یاق از عراق
 آورده باشند ما را کیده بفتح الکاف الفارسیه المراد غمره باشد و المقصود

روستایی
 ده سال

یصرح المقصود من التمثیل بقوله عجین ما ذکرته و اعرفه تر افضل است و دیانت
 فی نفس الامر اما حسودان در کین اند و مدعیان کوشه نشین لفظاً اند مقدر
 اگر چه حسن سیرت است آیه و انکان لک سیرة حسنة بخلاف آن تقویر
 کند و در معرض خطاب بادشاه آئی تقع فیہ و در محل عتاب عطف تقویر
 در آن حالت کرا مجال مقاتلت باشد استخدام انکار مصلحت آن می بینم که ملک
 بضم المیم قناعت را حراست و حفظ کنی و ترک ریاست کونی یعنی آن را می بدانی
 ان تقول ترکت الرياسته که عاقلان گفته اند بدو یا در بقیع الدال
 یعنی در دریا و قد یوق بضم الدال بمعنی در منزل غلبی شمارست و انا
 ان فی خطر و کخواستی سلامت من العرق در کنار است رفیق این سخن
 بشنید و لم یقبل بهم برآمد انقبض و غضب و رو درم کشید لانه الحق و صحتها
 رنجش میز و وصف ترکیب و لفظ رنجش یک اسم مصدر فو بمعنی رنجیدن
 خودانش و بینش و بیورش و الشین من نفس الکلمه که سمعت فی اول
 الکتاب گفتن گرفت ای شرح که این چه عقل و کفایت است و فهم و درایت
 بمعنی العلم و قول حکما درست آمد ای ظاهر صدقه که گفته اند وستان در زندان
 بکار آید لان الصدیق الصبیح یسعی للتخایص که بر سفره همه دشمنان دوست
 نماید دوست دشمنان نیز من شمر دن آنکه در نعمت زندم هون است
 یاری بالیاء المصدرة و برادر خواندن کی عطف عایار است دوست آن دام که گیرد
 دست دوست یا خذیده و بر پریشان حالی طرف گیرد و در ماندنی عطف
 و هو بمعنی العجز دیدم که متغیر می شود من فضی و نصیحت من بغرض می کشود
 بکرا الشین و فتح النون مضارع من شینک بنزدیک صاحب دیوان برادری
 دفتر

اهل دیوان کالوزیر السلطان رفتم تعرض حاله با بقية الباء سببية
 متعلقة بقوله بکفتم معرفتی که میان ما بود کان بینی و بین الرفیق صورت
 حالش بکفتم من علمه بالمحاسبة والاستقامة تا بکار محقق نصب کردند و
 عینواله جبهه صغیره چذرو زبرین برآمد مفعله عایده الطیف طبعش را بدیدند
 و حسن تدبیرش پسندیدند فلما ظهر استحقاقه کارش از آن در گذشت ای
 تجاوز عنه و بر مرتبه برتری اعلا از آن ممکن گشت بفتح الکاف انفا ریاض
 من کشتن بمعنی الصیور و همچنین و عایده المتوالف الرفعة نجم معادش
 در ترقی بود و لم یزل متزقياً تا با وجع ارادت الارجع النقطه البعیده من المركز
 العالیة من الخفیض بر سید المعنی و مثل الی منزل یریده فیہ تنبیه علی ان
 الاتق للسلطین ان یضربوا الالهائی بالمناصب العالیة قال رسول الله
 الله تعالی و لم من قلدان تا و رعیة من هوا حق منه فقد خال الدور و رو
 و جماعة المسلمين و مقرب حضرت سلطان شد و مشارالیه بالبنان اصهار
 رجلائه را الیه بر و سل الاصل بع و معتد علیه عند الاعیان لفظ شد مقدر طاعت
 خلا حاجه الی ما وجدته بعض النسخ من لفظ کشت **حکایت** سئل کسب عزم
 رونق سلطنته و رفعة دولته قال الی اعطى المناصب الی اهلها و اسر
 فیہ ان فی تفسیع المراتب یؤم القلوب فلا ینبغی للسلطان ان یدم قلوب
 الناس حتی یرجع همهم بر سلامت حالش شادمانی بالیاء المصدرة کردم و
 کفتم زکار بسته میزدیش نیز من اندیشیدن و دل شکسته مداری لا یجعلن
 قلبک مکسوراً که آب چشمه حیوان درون تاریکی است بالیاء المصدرة بعد الکاف
 و اعلم ان لفظ تاریک بالیاء بعد الکاف بمعنی المظلم و لفظ تاریک معناه ماذکرناه

وَعَلَى حِدَادِ مَاءِ الْحَيَاةِ فِي الظُّلْمَةِ فَمِنْ اخْتَارَ الْمَتْنَ بِلَا يَأْذَنُ وَقَالَ فِي بَعْضِ النُّسخِ تَارِكًا
 بِهَتْ بِالْيَاءِ فَهُوَ الظُّلْمَةُ الْاَحْرَفُ تَنْبِيهِ لَا تَحْزَنُ اخَا الْبَلِيَّةِ اَي صَاحِبِ الْبَلَاءِ
 وَهَذَا مِثْلُ مَنْ يَلْبَسُ الشَّيْءَ وَيُلَازِمُهُ وَهُوَ مَنْصُوبٌ عَلَيْهِ مَتَادُ مَضَافٍ وَهِيَ
 حُرُوفٌ مِثْلُ هَذَا فَلَمَّا جَاءَ الْغَاءُ لَتَغْلِيلِ الطَّافِ جَمْعُ لَطْفٍ وَهُوَ الرِّفْقُ وَالْاَلَا
 خَفِيَّةٌ صِفَةُ الطَّافِ اَيِ الطَّافِ كَثِيرَةٌ خَفِيَّةٌ بِكَيْثٍ لَا يَبْلُغُهَا الْعَقُولُ
 مُنْتَبِهٌ لَيْزٍ مِنْ نَشْتٍ تَرَشُّ بِفَعْمٍ التَّاءُ وَالرَّاءُ وَقَدْ يَسْكُنُ الرَّاءُ لِلتَّخْفِيفِ تَوْ
 اَزْكَرْ دُشَّ اسْمٍ مَنْ كَرَدِيدٍ اَيَّامِ اَيَّامِ الزَّمَانِ كَهْ صَبْرٍ وَهُوَ بَفْعُ الصَّادِ وَكَوْنُ
 الْبَاءِ جَبَلٍ الْفَسْ عَنْ الْجَمْعِ وَبَكْسِ الْبَاءِ الدَّوَاءُ الْمَعْرُوفُ الْمَرْغُوعُ الْاَطْبَاءُ وَلَا
 يَكُنُ الْاِنَّهُ ضَرْبُ الشَّعْرِ كَجَمْعِ تَلَحُّتٍ جَزْءٍ صَبْرٍ فِيهِ اِيَّامٌ وَلَيْكِنْ يَرْتَبِعُ يَنْدَرُ
 اَيَّ ثَمَرِهِ حُلُودَرَانِ مَدَّتْ اَيَّ اَيَّامِ دَوْلَةِ الرِّفْقِ الْمَذْكُورِ مَرَّاجِعُ يَارَانِ
 فِيهِ تَنْبِيهِ عَلَى اَنْ السُّفُوحَ الْاَصْحَابَ مَا يَسْتَلْزَمُ رَفَتْ اَوَّازُهُ كَمَا اسَالُ بِحُجْرَتِ
 كَالِ خُوشِ مَبَارَكِ سَفُوفِي جَوْنِ تَوْبَا وَهَمْزِيَّاتٍ اتَّفَاقِ سَفُوفِ اَقْدَادِ اَيِ
 سَاوَتْ لِحْجٍ جَوْنِ اَزْ زِيَارَتِ مَكَّةَ بَارِ اَدَمَ رِي رَجَعَتْ دُو مَنَزَلِ اسْتِقْبَالِ كَرْدِ
 ذَلِكِ الرِّفْقِ ظَاهِرٌ حَالِشٍ دِيمِ بِرِيشَانِ مِثْلِهِ بِطَرِيقِ الْعَطْفِ التَّغْيِيْبِ
 بِقَوْلِهِ وَدَرْ هَيْئَتِ دُرُوشَانِ كَفَمَ حَالِ چِمْتِ بِسُكُونِ الْاَلَامِ كَفَتْ چِنَاكُهُ
 تَوَكَّلْ كَفْتِي سَابِقًا طَائِفَةُ الْفَرَةِ الْوَحْدَةِ كَمَا سَمِعْتُمَا وَاَرَا حُدُودَهُ **حَكَاتِ**
 رَوَى عَنْ بَعْضِ اَعْلَمَاءِ اَنْ اَوَّلَ ذَنْبٍ وَقَعَ مِنْ اَهْلِ السَّمَاءِ وَاهْلِ الْاَرْضِ هُوَ
 الْحَدَفَانِ اِبْلِيسَ حَدَفَ اَدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى اَحْزَمَ مِنْ الْجَنَّةِ وَانْ قَابِلٌ حَسْرَةً
 مَا بِيْلَ حَقِّ قَلْبِهِ وَبِحَيَاةٍ مَنُصُوبٍ كَرَدَنَهُ عَلَيْهِ مَا هُوَ الْمَعْتَادُ بَيْنَ الْحَدَفِ وَالْاَبْوَابِ
 السَّلَاطِينِ حَكَاتِ رَوَى عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فِي دَفْعِ شَرِّ الْحَدَاثَةِ قَالَ

قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اذ اتوجه اليك شدة هم اذ اتوجه اليك شدة
 الدعاء اللهم اني اسالك بحق محمد وآل محمد ان تبخيني مما اخاف ملك وركشف
 حقيقت استقصا نفوس موداي ما فتش علو جبه يبلغ الغاية وبارك فيك اهل
 البؤس لا يعجزون المتابعة بين الصفة والموصوف في تراكمهم الفارسية وكون
 جميع ابي مشفق اذ كل كلمة حق غاموش شدت وصبحت ويرسب به في قديم غاموش كثر
 بضع خدا چون كسي او فتاد من منصبه همه عالمش باي بر سر نهضت بغير
 اقتدا هم عاراس چو بيند كا قبال كه دولت دستش گرفت و سعادته
 ستاش كمان وصف تركيبه و لفظ ستاش اسم بمعنى ستودن الملاحظة و لفظ
 كمان صفة مشبهة من كردن ايسر حال كونهم ما دجين دست بر بر لفظ الاول حرف
 بمعنى عدا و اشارة اسم بمعنى الصدر نهند كما هو مجرب في كل عصر في الجملة بالواقع عودت
 و عذاب گرفتار بودم و مجوس ناديرين هفته كه مرشدة بالهرة للاضافة سلامية
 بالباء المصدرية جمل برسيد الى اهل البلدة اذ بهذ كرايم بكسر الكاف الفارسية بمعنى
 التثقل خلاص كدند اطلقوني منه و ملك موروث خاص الملك الا انقل الى
 بالارث التثنية و لفظ كدند مقدر اري جعلوا ملكي الموروث مخصوصا بالملك
 كَفَمَ اَنْ نُوْبَتِ اِثَارَتِ مِنْ قَبُولِ مَكْرُودِي كِه قَدَقْتُ لَكَ عَلِ بَادِشَاهِ چَوْنِ
 سَفَرِ دِرِيَا سِتِ سَوَدَمَنْدِ بِالْمَرْكَبِ فَائِدُهُ وَخَطَرُ نَاكِ لَفْظُ مَنَدِ وَنَاكِ اَدَاةُ شَبْتِ
 كَا مَرْتِ الْاِشَارَةِ فَاذَا قَدَمْتُ عَامَرُكَ خَطَرَ يَكُونُ بِرَكْبِي تَرَفَعُ بِاَدْرِ تَلَاظِمِ
 اَمْوَاجِ بَعِيرِي تَمُوتُ فِيهِ يَا دُرُودِ دُودِ دَسْتُ كَنْدُ خَوَا جِدَا اَذَا سَفَرُ غِ الْبَحْرِ
 دُرْ كَنَارِ اِذَا سَلِمَ مِنَ الْعَرَقِ يَا مَوْجِ رُودِي بِيَاءِ الْوَحْدَةِ اَقْلَنْدَشِ لَفْظُ الْوَحْدَةِ
 مَرْدِهِ اَيِ حَالِ كُونِهِ مِثْلًا بَرْ كَنَارِ اِذَا عَرَقَ مَصْلَحَتِ نَزِيدِمْ بِيَشِ بِالْبَاءِ الْعَرَبِيَّةِ بِمَعْنَى

استقصا
 بشارت
 بغير

الزيادة ريش بالكسرة المجرودة بمعنى القصة والجراحة وهو مضاف الى درویش
 خراشيدون فانه يجرد الجراحة ونكس پاشيدون بالياء العجي برين ودميت
 اختصار کروم وکفتم **هـ** ندانسته استقام نگاري که بيني بمنبر يا اي تعبد
 عار جلک چو در کوشش التاء للمخاب نيامد پند مردم والمراد بعدم قبوله النص
 دکره اي مرة اخر کوناري طاقت نيش اي الصبر على المدة ولفظ نيش ههنا
 بمعنى شوكه لان المودة كاللحم والعقرب مکن انکشت در سوراخ کز مردم
 بمعنى العقرب وبذا اللفظ بالکاف العربيا والزاء العجلا لانه الاصل مرکب من
 لفظ کز بمعنى الموضع ومن لفظ دم بمعنى الذئب **حکایت** تني چند بالياء الوعدة
 در صحبت من بود ندلعم کالوا مریدین للمصدا وظاهر حال ایشان بصراح
 آراسته ولم يوجد في النسخ التي راينا ما نقول الا في نسخة وباطن ایشان
 بلفظ پرايسته والعجب بمن جعله من الملقن مع اعترافه بان لم يوجد اكثر من
 یکی از بزرگان در حق این طائفة حسن ظن ببلوغ داشت **هـ** اي اولياء حق
 را از حق جدا شمرده کز ظن نيک دلري در اولياء جدا باشد واداري بيا
 الوعدة بمعنى وظيف معين کرده بود وفيه تنبيه على ان علامة حب الاغنياء
 للفقراء ان يبذلوا المال بهم **حکایت** قال رجل لشخص من ادعي حبک فطلب
 منه المال فان اعطاک المال فصدقه والا فلا تلقفت الي دعوة مکرکي از ایشان
 اي واحد منهم حرکتی بيا الوعدة کد نامنا سب حال درویشان ان لفظ بشر
 حرف الصاق وشر فحق لا ينفک البشر عن شر ظن ان شخص فاسد شر وبارز
 اينان کاسد فلما کان الامر کذلک خواستم که بطريق بيا الوعدة کفاني ياران
 را مستخلص بفتح اللام کتم فان حسن الكلام يحصل الملام انک خدمتش الصيرار مع
 قصد

ایکھوان

التاء الى قوله یکی از بزرگان کدم اي حضرت باب داره وقصرت ان ادخل عليه
 انکام در باغ بمعنی البواب والميم للمتلکم رکا مکرو لم یخجل وجفا کرد که هو داب لبوابین
 معذور شل نصیر راجع الى دربان داشتم حکم انکه گفت اند **هـ** در بکیر الراء
 للاضافة مير ووزير و سلطان را مرهون بي و سیات اي بلا واسطة مکر دني من
 کردیدن پیر امن بمعنی الحواشي والذیل والمراد ههنا هو الاول الاتم حوله مک
 دربان چه يا فتنداي يا بند غريب مرهون این اشارت الى دربان کربان بکیر
 ان اشارت الى مک دامن چند انکه موقبان بفتح الراء حضرت آن بزرگ بر حال
 من واقف شدنداي عرضوا الي الشيخ سعد والیواب معنی بالکرام الميم الاخرة
 للمتلکم در آوردنداي ادخلوني بالاکرام وبرتر اي اعلى مقامی بيا الوعدة ومن
 قال یعنی مقام اعلى فقد صيغ معنی ابناء معين کردند که هو داب اهل اللطف اما
 بتواضع فرو شستم وکفتم **هـ** بکناراي اترک که بنده کمیت والمراد بکین ههنا اننا
 تاد در صوف بندگان ششم فلما قلت هذا الكلام کفتم ذلك الکبر في مقابلة کلام
مهرج الله انداي الله تعالی چه جائی این سخن است اي ليس محل هذا الكلام **هـ**
 کبر سر چشم من نشین مرهون نازت التاء للمخاطب بکشم که ناز نشینی الیاء للمخاطب
 کالاول و نازین جیب نغم في الجملة نشستم واز هر دری بيا الوعدة سخن میگویم
 ماض متکم من یوسن ارید ههنا المعنی المتعدي تا حدیث زلت بفتح الزاء المعجمة
 وهو مصدر زل في الميمن ياران در میان آمدان الكلام بحواله کفتم **هـ** چه
 جرم بقم ایچم بمعنی الذنب وید خدا وید سابق الانعام صفة لقوله خداوند که بنده
 در نظر خویش حوار میدارد بوقه خوار بالافت رعاية للعافية بل الغصع ال واده رسی
 خدای را هست مصلی یعنی خدا را مسلم است بزرگواری بالياء المصدا اي العطف و
 لا اقلی

کاصغر

عطف عليه كجرم كالاول بيند من عباده و نال برقرار میدارد برید به اندر لیک
 التخلق بخلق الله تعالى حاکم لاین سخن ای هذا الكلام المعقول پسندیده و مقبول آمد
 فظها اثره لانه اسباب یا ران و مودام خدمه تا بر قاعده ما فیها ما كانت
 مهیا و حاضر دارند و مؤنت ایام تعطیل و فاکند زمین خدمت بهوسیدم عامه
 داب ارباب الاداب و عند جارة باجم العرب لفظ عربا بمعنی الجوة بجم
 و در حالت پیرون آمدن این سخن کفتم ^{چو کعبه اسم لبیت العقیق الای}
 بله مکرزاد الله شرفه فاقبل حاجت شد یقبل عنده الحاکما از دیار بعید رهون رفت
 خلق بیدارش اعلم ان لفظ دیدار مشتق من دیدن لیستعمل اسم مصدر فبمعنی
 دیدن بخور فار بمعنی رفتن از بس و سنک لفظ فارسی عربیه و سنه و
 اثنا عشر و **حکایت** قال بعض العلماء یستجاب الدعاء قدام محراب
 و المیزاب و هو ما بین الحجر و الباب و عند الباب و فی مقام جبر علی السلام و تحت
 المیزاب و فی مقام ابرهیم و عند پیر زمزم و فی المقام الخفیة بل فی کل الحرم تراکحل
 امثال ما بیا یکرد ای یعنی لک آن تمثال سوء ادب امثالنا و مقصودها
 من الحارة تحصیل المنفعة منك که هیچکس نزنند بر درخت بی برای التمسک
 مفعول نزنند **حکایت** مکرزاده که یزید به الخزینه فراوان بمعنی الواو از پیر
 میراث یافت ای انتقل السیه بالارث من ابيه دست کم بر کشاد وقع
 الواو العاطفة هنای و داد سخاوت هداد و لولم توجه الواو لکان منطوما و
 لم یبق منشورا و نعمت و مال بقیاس بیدریغ بر سپاه و رعیت برکت
 نیاس بید مضارع من مضارع من اسودن مشام و هو الموضع الذی فی القوة ان
 از طبله لفظ استعمل في الجم والروم و البقرة للوحدة عود و هو الذی یجرب بر التمسک

اسباب معاش
 یاران نفس فریب

ناله من

نه امر من نهادن که چون مثل غیر بگوید مضارع من بونیدن علی صاحب
 الغراب فالفاعل علی الاول ضمیر عود و علی الثانی ضمیر مشام و من قال قبل
 فاعل بگوید ضمیر مشام و الظاهر ان معناه بگوید آن عود همچون غیر فلم یعرف الغیر
 و لهذا لم یقدر علی التحقيق و حاصل معنی البيت انه لا یستخرج من العود ما لم یحرق و
 لا ینفخ بالمال ما لم یحرق بالمصلح بزرگی بایست حرف الشرط مقدر بخشندی اعلم
 ان الیاء المصدر اذا دخل علی اسم الذی آخره یاء یصدر بالکاف الفارسی و
 یحذف الراء من الکتابه بخوبی و انکندکی و بخشندی کن فان ینتیج العطاء
 عطفه المعطی و ان الیاء علیا ضمیر من الیاء السفلی که تا ندانه لفظ را مقدر ای حکیه
 نیست فی نروید ای لا ینبت بکی از جلباء کبره البقرة للاضافة و هو جمع جالب
 جلیس عا و زن علماء و فقهاء بی تدبیر نصیحت آغاز کرد ای شرع فیکه ملوک
 پیشین قدم معناه این نعمت ای المال بسیع انداخته اند و برآ مصامت
 لاجل المصالح نهادن فلا بد من حفظه دست ازین حرکت کوتاه کن ای لایست
 که واقعه ای الحوادث در پیش است عی ان تلاقیها و دشمنان در پیش
 صفة النقاد و فی بعض النسخ در کین نباید مضارع من یف من بال تن ای یعنی
 که بوقت حاجت الباء بمعنی در مایه من در ماندن بمعنی العجز **حکایت** اگر کجی
 بیا، الوحدة کنی بر عامیان بخش بمعنی القسمة رسد هر کتبی را بیا، الوحدة
 کتبی ای در اصل بمعنی الرجل المتزوج و المراد هنا کل احد بر کجی ای صیبه من الارز
 چراستانه از هر یک امن العوام و من قال شعفا زراعاً فقد غفل عن سوق الحرام
 ای غیر قول کتب بر سپاه و رعیت برکت جوی سیم ای ملا تاخذ من کل احد فضا محذرا
 الشعیر که کرداید کسر الحاف الفارسی ای یکج ترا ای لاجلک هر روز کنی ای فریفته

جمع کردند

هرگز گویا

واحدة ملكزاده قد صار ملكاروی ازین سخن درهم کشیدم معناه مراراً گفته بود
 که موافق طبع بلندش نیاید و گفت صدای غرور و جل و مالک و نه بعضی نسخ
 ملک بکسر الام این حکایت که دانیده است تا بخورم و بچشم بدان الامران
 دلیلان عا الملک نه پاسبام که نکه دارم **حکایت** قارون هلاک شد که چهل خانه
 کج داشت تفصیل قصه قارون آنکه کان ابن عم موسی علیه السلام و اخوانه
 زوج اخته از خود نوشین روان قدم بریان نمرد که ای لمیت لانه نام نیکو داشت
حکایت آورده اند از التواریخ و اخبار نوشیروان عادل را ای لاجله قال
 الفقیه لا یجوز اطلاق العادل على سلاطین الزمان الا ان یراد انه من العدل
 لا من العدل مع کون اهل الاسلام ویطلق العادل على نوشیروان مع کونه
 کامراً فانظر في متانة العدل در شمار کایه صیدی بیا الوصدة فیما کتاب کردی
 بیاء الحکایة نمک بنود عنده غلامی بر دستا و هو بمعنی القرم المعجزة رفت تا
 نمک آوردند نوشیروان گفت نمک تقییت ای بالتمن بستان تا بدرسیم
 بیاء الوصدة کردی ای لایکون بدعة واحدة براسها و ده مخفف من دیر
 خراب نشود گفت ای کامز و ن عذره ازین قدر من هذا المقدار چه خلل
 ۱ الفوجة زاید بود گفت فاعله صیر نوشیروان بنیاد ظلم ای اسسه اول
 در جهان قبل هذا اندک بوده است انظر في كلامه و هر که آمد بر و مزید کرد خانه
 بعد از ظلم زمانه کثیراً و لهذا قال تا بدین غایت رسید فامل الیاء السلطان
 کیف حالک و حال نوشیروان اگر تا غرعت ملک خور و سبب الیو
 اکل السلطان من حقیقة الرعية تفاحة واحدة بر آوردند غلامان او ای بخره عبید
 بر آوردند غلامان او درخت ای شجرة التعل ازین بیج بالباء العربی بمعنی العرق برین بیضه که سلطان

نمک

ستم رواد اردای بخوره راند لشکر یا نش هزار مرغ ای الدجاجة بسیج نفع ابا متعلق بقوله
 راند **حکایت** نمک بنویس ازین ای ای بقی ستمکار بکسر الراء لا ضافته الی قوله بدر و زکار و
 کما حد منها وصف ترکیب نمک بنویس الباء که سمعت من القاعدة ای بقی بر و لغی با نادر
 بقیه انشبت و الحکم **حکایت** طایر را بیاء الوصدة شنیدم که خانه رعیت بریدان
 بیوت الرعا یا خراب کردی بیاء الحکایة تاخرینة سلطان آبادان بمحبة المعمور کند
 بی جز و غافل از قول حکما که گفته اند بالباء الرسمية اسم مفعول اقترن با داء التعل
 اعنه اند و ثبت الفاعل عدم الاتصال و اذا اتصل بالماضي نحو کتبت یحذف الباء نحو
 کتبت و یفرق هذا ان الجمعان یکدیگر ضایع میا نارد و یراد بمشبه غایة الایذاء اذ الایذاء
 الله تعالی غیر مقصور فالعنه ان کل من یعمل عمل الله تعالی اول خلیفه ای مخلوق
 بدست آورد مضارع من آوردن استیطلب قلب سلطان مثلاً انما تقام حقوق
 را کالاول بر و کما در بعض الکاف انفارص مضارع من کاردین تا دمار هذا اللفظ ستم
 في العرب بمعنی السلاک که قال في محار الصلح و في الجمع بمعنی الانتقام کما یخرج به صریح
 بحال الغرائب و لا شک ان المراد هنا کونه نفعاً فارسياً بمعنی الانتقام از روزگارش برآورد
 بخبر من و قال صریح الغرائب بعد ذکره لفظ دمار بما بیان و ذکر لفظ دمار آوردن
 بهذه العبارة اعنی فان دو کوب انتقام الحق و دو پیجه فریق ففهم من هذه العبارة
 معنی آخری المقام و من قال في شرحه الدمار بالغی الهلاک و قال بعد قول المصنف
 از روزگار برآوردی ای یهلاک فخذ فعل عن لفظ دمار فارسیاً و لفظ دمار آوردن
 از کتاب المستدرک لا یخفى على الناظر المتأمل و مصداق ما قال المصنف ما ورد في الخبر
 من اعان ظالمًا فقد سلبه الله تعالى علیه **حکایت** آتش سوزان صفته مشبیه
 ۲ ملوک نمک با رسید بکسر البین و فتح الباء العجیزات بحرق یا بستره فخر

مثال علیه السلام در طالعیه مخلوق
 فی معنیست الخالق

العین عربیه حمل آنجه مفعول کنند و دودل مستند بمعنی المحتاج و المراد ان تاثیر
 و خان قلب المحتاج اشده من تاثیر انار الملقبة فی البحر حمل **الطیفة** کویذ مرمره
 او او جمله حیوانات شیرین و قد سمعت قصه سیاه کوش و کثیرین جانوران
 خرافه با بلاده و عدم الحیة و بالتفاق خردندان گانه میند خرابر دفعه الباء
 وصف من بردن بضم الباء و انما فتح الباء فی الصفة لئلا یلتبس بالوصف الا هو
 من بریدن به که شیر مردم در دفعه الدال و صفت من دریدن و انما قال دفعه الدال
 فی الصفة بناء على التمییز و ان المصدر بالفتح و لهذا و در صلب بحر الغرائب بنا
 المعنی فی بیان لفظ دفعه الدال حیث قال در بمعنی الباب و اداة طرف و زائدة
 فی اوائل الافعال و المعادیر لخصین اللفظ و صبغة امر من دریدن و وصف ترکیبی
 و الجملة یعنی قوله خرابر به که شیر مردم در بحر المبتدأ فلا حاجة الی تعذیر ثابت
 مسکین خرابر چینی تمیز است لجمعة چون بار هم کثرت عزیز است فیل اخذت
 کاوان و خزان جمعان و التانی بکسر النون للاضافة باربر در وصف ترکیبی
 به از ادبیان بالاضافة مردم از او وصف ترکیبی و هذه الطیفة وقعت جملة
 معترضة ثم رجع الی حکایة العامل ملک لای السلطان الذی کان علی العالم
 لاجله طریقی بفتحین بمعنی البعض از ذی نام جمع ذمیة اخلاق او اشارة الی العامل
 معلوم شد فلما عرف بشکجه کشید و بالوزن عفتیت بکشت بضم الباء و الحاکم
 العربی **حاصل** نشود رضای سلطان ای لایرضی السلطان تا خاطر بندگانه
 بخوبی بیاء الخطاب من حسن بضم الحیم خواهی که رضای بر تو بخشد اظهار نه
 من بخشودن بمعنی الرحم لامن بخشیدن بمعنی العطاء با خلق رضای کن نیکوئی بادیا
 المصدر یکی از ستم دیدگان من ذلک العامل بر وی ای غامیته بگذشت و در

نیم شب من آنقدر تیرید که زان
 نوبت هر سال کند پایمال

حالت قباه او تا مل کرد و گفت **ه** فی النبی مصروف الی بقية المصراع الاول
 و هو الجمع المصراع الثانی بر که قوت بازوی و منصبی دارد ای لیس کل من یکون
 له قوت العضد و له منصب بملطفت بمعنی الغلبة و القهر بخورد یا کل مال مردمان
 بکلاف بضم الحاکم الفارسی بمعنی القول الباطل و من لم یفره بل قل و یفره
 منه الخرافات یقال اخذ الشیخ مجازفة و جزافات ای اخذه بغیر تدبیر و تخمین و
 کیل و لا وزن لم یأت بوظیفة الشیخ توان بخلق بفتح الحاء المعجمة تعطف علی فارسیه
 کلو و بردن بمعنی البلع استخوان بالواو الرسی درشت بضمین بمعنی الخشن
 ولی شکم بکسر الشین و فتح الحاکم العربی بمعنی البطن بدر و بتخفیف الراء
 بکیر در زانف بمعنی السرة **حکایت** مردم از ای بیاء الوحدة و وصف ترکیبی
 حکایت کنند که سنی بر سر صالحي بیاء الوحدة فیها الفیروز دظلا در ویش را مجال
 انقام نمود لغفوه و شوق الظالم سنگ را با خود نگاه میداشت لوقت الوحدة
 الانقام تا وقتی بیاء الوحدة طرف که ملک بر آن شکری ای الجذی خشم گرفت
 ای غضب علیه و در چاهش تا چیم الفارسی که ای جسد البیر در ویش آمد
 الانقام و آن سنگ را بر سرش انداخت فلما وصل الیه الحجر گفت تو کیستی
 و این سنگ بر من چرا زدی فلما که گفت من فلانم ذکر اسم و این سنگ
 آنست که در خزان تاریخ بر من زدی بیاء الخطاب گفت چندین مدت که بودی
 و لم تظهر ففک گفت از جا هت با بجم العربی و التاء للخطاب ای من منصبک
 اندیشه هی کردم که گفته اند **ه** ناسرا ای بیاء الوحدة جوبینی بیاء الخطاب
 بخت بسکون التاء یا رای قرین الدولة عاقلان تسلیم کردند اختیار سلطنت العقل
 اختیار ای تر که اختیار هم و صبر و اعادینا هذا معنی البیت و من فسر بمعنی اخر

مجموعه

اکنون که در چاهات دیدم فراطت
 نیمت شرم که زیر کمان
 سلامتی

او قدر او او العاطفة قبل الخيار فقد تركت الخلف واصل الوزن الصحيح
 نذاري اي ليس لك ناضن درغه برتشد بالراء اي النظر الحارق تيز اي احاد
 بابدان جمع بذا آن به كم كيري ستيه اسم ستيه يدين بمعني العناد بركه مبتد
 بامع بولاد بازو وصف تركيب بجه كد جره ساعد سمين خود را ر بگرد باش
 امر من باشيدن اي كن عا هلك والمراد به الصبر ومن قال غاموش باش و قيل
 حاضر باش فقد بعد عن المعنى فاد شش الضمير راجع الى قوله بولاد بازو و بعد در روزگار
 بنگلانه تيس بكام دوستان يعنى عامرا فالاجاء مغرزش بهاراي اخرج مرغ دما
حكايت بكي را از ملوك مرصه ما نل اي فاهول بمعني مخوف بود كه اعاد فذكر
 آن اي مكرز كه موجه بنود لا يلبق طائفة حكاء يونان متفق شند على هذا
 القول كمرين در دراي ايند المرض دوائى نيت نفى كل مكر حوت استيا
 هندا بمعني الازهره بفتح الاء وسكون الاء لفظ فارسي بمعني المارة بالفتا
 كذا كتب اللغات الفارسية ولم يجد هذا اللفظ في كتب اللغات العربية بهذا
 المعنى فمن قال بعدا يراد المعنى المذكور كذا في مختار الصحاح فقد اخطا وقال القائل
 وقد كني زهره اي بمعني الجمال قال نطاشي **هـ** زهره ندارم كه بجوم لب
 تير و كان دارد ابري تو كذا في بحر الغرائب ولم يجد المعنى لهذا اللفظ في كتب
 اللغات الفارسية سوى البحر الغرائب والتحقيق ان هذا المعنى ليس بمعني
 صقيا لهذا اللفظ بل معناه الجمال وقول القائل لما كور فعل انما من الالفاظ
 المشتركة بين الفارسي والعربي جهل آدمي كه يميز بين صفت موصوف
 بود بفتح الواو اي لا يكون لهذا المرض دواء الامارة ان يكون عا صوة
 وصفية مخصوصة مثال ان يكون طويلا لزرق العين اسود ملك بفرموداي

السلطان المريض امر بعلما نطلب كرومداي طلبوا الان ان الذي عين الطبيب
 صفته دهقان بالكر بالتركي كويلوا كيني وسلاوا اقصرا على البعض كما قيل بمعني
 الزرع تقصير بيسر بيا الوحدة يا فتداي وجدوا ابن رجل دهقان كان
 ذلك الابن متصفا بآن صفت وصورت كه حكما كفتيه بود ند علاج الملك
 پدرو مادرش را بخواند اداي دعواها و به نعمت پكران المراد به الكثير توشنود
 كرايدند اداي رضوها وقايه فتوي داد بهذا الوجه كه خون ملكي از ريت رخيخ
 والمراد قتلته براي سلا متي بايا المصير نفس باد شاه اي لاجل صحة روا
 باشد اداي بجز جلا د قصه كشتن كرد فلما يئس من الناس پسر اي اذ لك
 الابن سر سوت آسمان كراي توجه لي جانب السماء بخنود متعجب ملك كفت
 اي ساكه درين حالت چه جاي خذه است استقام انكاري اي ليس هذا الموضع
 موضع الضحك سپر كفت في جوابه ناز فرزندان بر پدرو مادر باشد ولم يحصل
 ذلك الغي و د عو بر پيش قايض بر ند ليكم بل متي و داد از باد شاه خواهد اداي
 يطلبون العدل منه انكون پدرو مادر اي ابي وامي از بهر خطاب دنا انضم ما
 وتخفيف الطاء المملتين بمعني الخطب واكثيش الان كثر من اليسر وكثير ما
 يعبر به عن المال والميتاع وذكره بعض كتب اللغة بمعني المتاع والفائدة مرا
 بكون در سپردن معناه القوم سلافي الى الدم والمراد تسليم الى العدل وقايض
 بكشتم فتوي داد جواز قتل سلامة السلطان و سلطان صحت و بعض
 النسخ مصلحت خویش در هلاك من بيند ولم يبق له ملجأ بجز خدا تعا بياحي ريسه امان
 ندارم و لهذا توجهت الى ضيابه والتجأت ببايه **هـ** پيش كبر اورم زدنت
 فریاد للعدل منك هم پيش تو از دست تو ميخواهم داد سلطان را ازین سخن

كشندگان

دل بم برآمد قدم بریان و آب در دیده بگردانید تا مض من کردید و گفت هر که
من ای موی او لیت مت ای افضل از خون بکنای زنجین و التبعیر الفار
انما يكون بهذا الوجه و من لم يعرف الفارسي قال المعنى ان زنجين خون بکنای
سر و چشمش بر پوسید للتبلیة در کنار گرفت قدم معناه و نعمت بیکران بخشید
و از اد کرد من القتل گویند که ملک در آن روز شفا یافت من دار الشفاء
الآلیة **هـ** همچنان در طرآن بیت ای لم از لای فکر البیت الذی که گفت قالد
چلیانی فاعل گفت و اعلم ان لفظ بان اداة نسبة یتربک مع لفظ آخر و یكون
الجمع و صفات ترکیب آن خوشتر بان و سکان و منه چلیان و ایاءا للوحدة برب
در یائی نیل و هو من مصر عبر عنه بذكر الکثرة مانه خصوصاً وقت طغیان مقول
القول هذا البیت نیز بایست کرد ای حال مور هم حال است زیر بایستی بیل
فلا بد لک من ان تحت من قهر الضعیف حتی تخلص من قهر الاقوی **حکایت**
یکی از بندگان عمر و اسامی که است حذف لفظ ابن لا عرفت ان لفظ
ابن یحذف من بین العلیین فی التراکیب الفارسیة که خجسته بود **حکایت** قال
رجل للصالح اعجب من ابا ق عبد السلاطین منهم قال الصالح ابا ق عباد الله
منه اعجب منه کسان جمع کس در عقبش رختند لفتحتین قادر کوه و باز آورد
الی حفرة الملك و وزیر را با و ی غریبه بود ای کان لوزیر الملك معه عداوة اشار
بکشتن او کرد ای اشارت الی الملك ان یا مرقته تا دیگر بندگان چنین حرکت
نکنند ای انلا یهر بوا بنده پیش عمر و سر بر زمین نهاد لتعظیم و گفت **هـ**
هر چه رود مبتدیه بر سرم معلق بقوله رود چون تو پسندی الشرط اعراض روات
خبر بنده چه دعوی کنای لا دعوی للعبد حکم بسکون المیم مبتدیه خداوند است خبر

بلا تقدیر من قال یعنی بخداوند مفوض است تقدیر کتب التقدیر من غیر حاجت اما
بموجب نفع ایچم الکذیر وردة نعمت این خاندانم بالاضافه فی النظمین و خاندان
یعنی اهل بیت و صاحب نخواستیم که در قیامت بچون من گرفتار آئی لان قتل
العبد الا بقی غیر مشروع **حکایت** روی اندکان لعل علی عبد سی الخلق فغضب
العبد فی وقت و شهر السکین لقتل موله فاراد الصالح ان یسعه قبل له اذنه
بالقرب و لا یجعه قال لا عرفت مقدار القرب فی الشرع بمقابلته هذا الذی فالاول
بیعتی اگر بیکان بلا شک و توقف آن بنده را بخوابی کشت بمعنی کشتن ریش
الی ان عدم قتل او لک و لی وان جزمت علی قتلی باری اداة تو سل تسقل
فی الجمع و الروم بمعنی اختیار الاولی کا قال صاحب سلمان **هـ** دل اگر بار کشد بار نگاه
باری **و** رکب بارگزیند جو تو یاری باری **ب** تاویل شرع بکشتن بجز قتل
تا در قیامت مواخذه نفع آنجا نباشد فی المصاحد المواخذه کیه را بیکانه و رفق
ملک گفت تاویل چگونه کنی حتی بجز قتل گفت **ا** عبد الا بقی اجازت فرمایم
من فرمودن تا من وزیر را بکشم بضم الحاف العربی ای اقله آنکه بفتح الحاف العربی
و سکون الداء الایه مراد آنگاه بل مخفف منه ای بعده بقصاص او مرا بفرمای
کشتن تا بچون کشته باشی ای نکلون قاتلا بالحق ملک بخندید ای محک عمر و بن
وزیر را گفت چه مصارت می بینی ای هل اعلی قال نعم گفت **ا** الوزیر ای خداوند
بصدق کور بضم الحاف البع بمعنی القبر بدست التاء الخطاب و المراد بقبر ای
روح این جرم زاده را آزاد کن من القتل تا مراد را نیکنند **هـ** چو کردی میاید
الخطاب بالکونه انداز وصف ترکیب و کلوم بضم الحاف بیکار نفع اباء الفارسی
و الحاف العربی مشهور بالاباء العربی و اکسرة الجمله فصیح و المعنی اذا حارت

مع رجل قوي غليظ يرمي عليك المدرومن لم يعرف بهذا اللفظ كما حققت موضع
آخر وجه آخر خود را بنادانی بالیاء المصدر شکسته وکذا جو تیر انداختی
در روی دشمن ای مواجته حذر کن علیه بقوله کاذرا صله که اندر آماجش
لفظ او باج بضم الفرة و بالواو و آج باله بلا و او بمجه الهمد و المری والضمیر
راجع الی قوله دشمن نشسته فانه یرمی السهم الیک **حکایت** ملک بکلمه الخاف
لاضافة زوزن بفتح الزا این اسم مملکت را ای سلطان تلك المملكة خواجه
بود وصفه بقوله کرم النفس ای کانت فقه کرمه و نیک محضر عطف علیه
عرفت معناه سابقا که هملکان را در مواجته خدمت کردی بذه لجله و ما
عطف علیها این قوله و در غیبت نیکوئی کفنی تعلیل الی وصفین اتفاقا از وی
حکایتی در نظر ملک ناپسندیده غیر معقول آمد مصادره کرد المصادرة اضلال
من ید صاحب بغير حق و عقوبت و مودایم یکنف باخذ مال بل امر التعذیب
سر هملکان جمع سر هک قد عرفت معناه والنون مکسور لاضافة ملک الملاء
المعهود بسوا این جمع سابقه و الباء متعلقة بقوله معترف و اتفاق مکسور لاضافة
نعمت او معترف بودند و بشکران و متن بفتح الباء الموهون یعنی کاتم قد صاروا
في الهمن در مدب توکیل او رفق و ملاطفت کردند ایلاء للحکایه و زجر و معات
رواندا شنیدی ای لاجور و لون الایذاء و المعات **حکایت** صاحب بادشمن اگر خواهی
هر که بالکسرة المحلقة بالیاء عندهم لاجور و الکتة في النظم مخفف من کاه بالکسرة
الفارسی که ترا موهون در قفایب کذا فاعلمه دشمن در نظرش مواجته
تحسین کن حتی یخول عداوتها اقله سخن آخر بدین میگذرد مودایم را یعنی
المودایم یقدران پیری الکلام فی فیجری الکلام فی و هذا المعنی یناسب معنی

صاحب بادشمن فحسن و کبریت روزگار
مرد قوی که در نظرش تحسین کن

المصرع الثاني و من قال بفتح سخن تو آخر بدین میگذرد فقد اضل الارتباط
ان الکلام لا یرنی فیہ بل غ اذنه سخن تلخ کما هی حرف الشرط مفترده ههش
شیرین کن کما قال علی کرم الله تقا وجه الاحسن یقطع الک آنچی مقبول خطا
ملک بود الحمد مستعد از عمد بعض بیرون آمد خبره یعنی وضع علیه بعض ما امر به
الملك و به بقیتی در زندان بماند و هو عا هذه الحال یکی از ملوک ان نوا حی جمع
ناحیه بمجه الطرف و در فقیه اسم عیای عا وجه الاخفاء بیغامش لفظ بیغام
بالغین و کجده فاما بمجه النجر و الضمیر راجع الی خواجه و سناد النجر بذا الغنة که ملوک
آنطرف قدر ای مقدار چنان برادر کوارای مثل فک العظیم بذالت فاعلمه غیر جمع
راجع الی ملوک آن طرف و بی غریزه کرده اند که عطف تفسیر الخاطر و بعض النسخ
آن عزیز فلان ذکر اسم خواجه احسن الله عواقبه و حاله یانرب و بعض النسخ
بدینجا اشاره الی موضع الملك الذی ارسل الیه التفات کند و الملاء مجیه الی جانبیه
در رعایت خاطرش هر چه تمامتر ای عا و جلیتم سعی کرده شود و الملاء انه یسعی لطلب
خاطر که اعیان این مملکت بدیدار او مفتخر اند و مفتخر و جواب مکتوب را منتظر
ای منتظرند خواجه برین و خوف یافت ای فلان وصل الکتا بالیه و طالع مافیه من
المضمون المذكور و از خطر اندیشید فان السلاطین یقتلون الشخص لا دنی شیئ
جوابی بیاء الوحدة مخففه صفت چنانکه مصلحت یدعای مادی صوابا بر نظر بفتح الطاء
ورق نوشتند اذ اب العقلاء و روان کردای ارسل یکی از متعلقان ملک
ای احد من اتباع السلطان الذی غضب علیه برین و اقله ای وصول الکتاب الیه ملحق
بتتدید الطاهر شد ای وقف علیه ملک را اعلام کرد و کوفت بیان لکیفیه الاعلام
فلان را ذکر اسم خواجه مذکور که جس فرمود خطاب لملك با ملوک نوا حی ای مع

ای سلطان

سلاطین الاطراف و اسلست حاد فلامصل هذا الخبر ملک بهم ادا تعقب و غصب
کشف این جزو مودای امان یکشف هذا الامر و لطلع عا حقیقة الحال قاصد
باللغة الفارسية بمعنی یک را بگرفتند و رساله بطلق عا الورقة عا اصطلاح
و من لم يعرف قال یعنی ورقه رسالت را بخوانند ای قرء و ما کتب خواجه
علا ظهور کما نوشته بود که حسن بن نیرکان پیش بابا، العربی از فضیلت بنده
ای زانده عا فضیلت و تشریف قبول که فرموده بنده را امکان اجابت آن
نیت علیه بقوله یکم آنکه برورده نعمت این خاندانم قدم معنی هذا الكلام و
باندک تغییر خاطر با اضافه فی اللفظین با و بی نعمت خود بخوانی بتوان کرد
که گفته اند **هـ** آنرا که بجای تات لغت جامع لمبایغة یعنی آن که کما بکانت
فکیف یک هر دم کرمی بفتحین و یا و الوحدۃ عذرش نه و یه بعض النسخ
عیشش مکن الرحمت شرط کند بعمری بیاء الوحدۃ فیها ملک الحق ششاسی
او بابایاء المصدر و کسر تالا اضافه پسند بمعنی پسندیده آمد نعمت و خلعت
بخشید قلبیه و عذر خواست بقوله که خطا کردم و ترا بکنده بیارم دم فلما سمع
خواجه اعتذارا الملك گفت ای خداوند هذا اللفظ بلا اضافه الی شیء اعما لیا طبت
العظماء بنده ای هذا العبد درین حالت شمارا ای کم کنایه بیاء الوحدۃ نمی
بیند بلکه تقدیر خدا تعالی چنین بود که مرین بنده را مکره بیاء الوحدۃ برسد
پس برست تو اولیست که سوابق نعمت معناه اظهار الفارسیه سابقا نعمت
یعنی نعم سابقه برین بنده داری و ایادی عطف عا سوابق و بعدا جمع اید
و هو جمع ید بمعنی النعمۃ منت ای کم عا هذا العبد نعم کثیره تسحق المنۃ بوا
و من قال یعنی منت نعم فلم یأت بلفظ و حکما گفته اند **هـ** کز بقع الطاف

خلعت

اعلان هذا اللفظ بجای المعانی الاول بمعنی الجرب بفتحین و الثانی اداة فاعل نحو
کشف و الثالث اداة شرط محقق من لفظ اگر و هو المراد ههنا کز نبت بضم ن
الفارسی بمعنی انصر و التاء الخطاب رسد طاهرا زخلق ای من غیر الله تعالی مرغ نی
من رنجیدن که نه راحت رسد زخلق شریح بل لکل من تعالی از خدا دان خلافت
دشمن و دوست علیه بقوله که دل هر دو در تصرف اوست کما قبل لا یلک القلب
اعتدال الله که چه تیر از کان همیگذرد فالسهم یصدر من القوس طاهرا از کان دار
بیند اهل خرد فاللفظ یصدر من الخلق طاهرا و اهل الحق انما یرکان من الحق **ک**
یکی از ملوک عرب متعلقان دیوان را فرمود ای امر لارکان دولته که مرسوم
المراد به الوظیفه فلان بنده ذکر اسم عبد من عبیده چندانکه بت مضاعف بکنید
علیه بقوله که ملازم درگاه است و مترصد بمعنی ناظر فرمان و سائر اعلم ان لفظ
سائر بمعنی الباقی لا بمعنی الجمع و منه قیل لما یسبغ الالباء کسور خدمتکاران بطوبی
و لعب بضم اللام اسم و فتحها مصدر مشغولند الظاهر ان اللبوس مایلهو الان عا
یله و اللعب مایشغلهم البیان کما صح به اهل التفسیر بقوله تعالی و اعلموا انما
الحیوة الدنیا لعب و لهو و من قال فی مختار الصحاح کنی بالشیء لعب به و قد
یکنی به عن الجمع انتم کلامه و قد صحب الروضه بالطبل فخذارکب الاستراک
و خلافت الظاهر و غیر المناسب بالمقام و در ادائی خدمت متهاون و تکامل
صاحبی بشیئ هذا الامر و گفت علوای رفت درجات بنده کان بدرگاه حق
جل و علاهین مثال دارد ای مثل ههنا لان من و اطلب عباده احرز المشو با
و حصلتم الرفعة المعنویة کما ورد فی الحدیث القدسیه لایزال عبید یقرب
الی بالنواقل حقا حبیه الحدیث **هـ** دو باعداد العقیص بالذال المعجمه بمعنی الفخرو

کسور و زرع علی الصبیح

والصباح كراي كيه بيا الوحدة بخد مت شا به للملازمة سيوم اي لصباح الثالث
هر آئينه بمجن البتة دروي كند فاعله شاه بلطف بسكون افاء متعلق قوله
نكاه وهو مفعول كند اي ينظر باللفظ اليه اميد هست اي الرجاء حاصل
يستند كان اي العباد مخلص مرهون كه نا اميد اي المايوس مكرود بكلمات
البحر مضارع من كريدن اي لايرجعون راستان الله من عتبة الله تعالى
مستري اعلم ان لفظه بكسر الميم وسكون الهمزة بمجن الكبير ولفظه للتفضيل فمجن
مؤثر اكبر والياء مصدرية اي السيادة والرياسة در قبول فرمان است اي من قبل
الامر يحصل العزة والعظمة والشرف والسيادة لان من خدم خدم ترك
فرمان عدم اطاعة امر دليل حرمان است علامته هر كه سيماي راستان دارد
يعني من له علامة المستقيمين سر خدمت بر آستان دارد اي يكون راس
خدمته على العتبة **حكايت** ظاهري را حكايت كند كه هيضم بكسر الهمزة وكذا هيضم
بمجن الحطب درويش ان اي الفتوة خزيني بجيف لفظه عيا بمجن الظلم وقدره
يستعمل العجم والروم بمجن لفظ دروغ وبقا كمران را اي لا غنىء دادي بطرح قدر
معناه في قول المصنف بادشاه كه طرح ظلم كند ومن قال في المصادر والطرح بمجن
اخذن ان فقد خالف ما قاله سابقا وارتكب اوتدراك قول المصنف ولله ههنا
اخذن ان الغاية فانه من المواضع التي يتحقق فيها معنى لفظ الطرح عما ذكرناه
صاحبني قدم بيان بروكشت اي مر بموضع كان ذلك الظلم فيه وكفت
ماري بيا الوحدة كما خطاب تو تأكيد على الثاني والمجموع استقام انكاره
كه هر كه را بيني برني يعني تلذذ يا يوم قدم تفضيله كه هر كه ان شين بكني بفتح الشين
العربي خطاب من كذبن ويراد به الخريب فانه يجب الخراب ومن قال فانه

تبيين لفظ شاه

مستند

يتشام به في التوبيخ فلم يات بالتعجيل بصبح **زور** بفتح الزاء المعجمة حرف
اراء المعلقة ثانيا بمجن القوت والهاء للخطاب الرشيش باباء العربي قدم مرارا
ميرود با ما اي يتجاوز قوتك الدنيا باخذ او يذ بالاضافة غيب كان وصف
تركه بمجن عالم الغيب سرود اي لا يتجاوز الى الدنيا زور مندي باباء المصدر
مكن بني بر اهل زمين اي على اهل الارض ناد عاي بيا الوحدة بر آستان نرف
فلم يتم ان صرح الكلام ظلم ازين سخن بر بخيد لان الحق مر **من** الچه غنط بلارغ
ست يا تو ميگويم تو خواه از سختم يزد كير وخواه ملال وروى از و درم كشد
كمن اكل المر ولم يعرف قول الاطباء كل مرد دواء وبر والتفاني نكد وذكر الله
تعالى اخذت العزة بالاعلام اول الآية واذا قيل له اتق الله اي اذا خوفت في المناقاة
بالله تعالى علمت الالفة والحكمة الجاهلية على الغريب الذي مر باقائه لجا
قيل نزلت الآية حتى اخس بن شريف وقيل نزلت الآية في المنافقين و
المذهب ان العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص **حكايت** يروى ان ملكا عادلا كان
يمر راكباً قال له يهودي اتق الديار امير المؤمنين فنزل الملك من دابته ووضع
خدمه على الارض فقيل له لم نزلت من دابتك بقول يهودي قال لا نقوله بل
بقول الله تعالى اذا نذرت قول الله تعالى واذا قيل اتق الله اخذت العزة فخشيت
ان اكون ممن دخل فيه شيىء آتش از مطبخ در انبار هيضم افاد وبقية الآية
اي في قوله فخشيت طهارة دنياه عاجلا ولسر قد عرفت معناه وخرجت
يدل على ان النار كما احرقت حطبة باية اهلاك كل الضمير راجع الى الظالم بسوء
واربستر بمجن البتة نرم بفتح النون وسكون الراء والميم اي الدين انام
بر خاسته بالخاف العربي بمجن الرقاد كرمش وبهذا الضمير كالاول ولفظ كرم

البربر

بفتح الحاء الفارسية عاوزن نرم بفتح الحاء لث اند ما مض من نشاند فاعله ضمير
آتش و مفعوله الضمير كرمش يعني نصب النار ذلك الظالم في الرما والجارو
بقية الآية اعني قوله تعالى لبسنا لهما دظفيرة الدنيا اي قوله تعالى لبسنا
لثاند ما مض مجهول بمعنى انتصب ذلك الظالم في الرما والجارو عن سياق
الكلام اتفاقا همان صاحبديل يعني برويكشت كما مر اولاً شديد المستر
الضمير الفاعل رجع الى صاحبديل والبارز ضمير المفعول يعود الى الظالم كما يبارز
يملكف ذلك الظالم كما ندغم اين آتش از كجى در سرائى من افتاد هذا الكلام
لظالم تحت ما صمدل ازدود بالاضافة دل درويشان اي وقع من دشان
قلب العقاء **ح** صدر كن زدود في بعض النسخ زدود درونائي ريش و رخي
تركيبي مثل دريش فيوز سكون الياء وكسرها لانها رالوزن والجمع والمفردة
التركيبية تنزعة هذه اللغة ومن قال از ريش درونها فلم يعرف المعنى وقوله
يحمل ان يكون من قبل اضافة الموصوف الى الصفة على سبيل المبالغة لانه
جعل البواطن نفس الجراحة كما في قولهم رجل عدل كلام على اسلوب التراكيب العربية
واعتراف منه بانه لا يعرف الفارسية **حكايت** لما سمع السلطان الاعظم الفارسي
ديار العرب والجم السلطان سليمان خان عليه الرحمة والغفران ان المولى
المشتهر بابن سيد علي شرح كتاب بلستان باللغة العربية سال من اشهر
بالطراف ان كتاب بلستان فارسي لم يترجمه المولى المذكور بالعربية دول الفارسية
اجابه بان المولى المذكور سئل بمثل سواكم اجاب بايضا اعرف الفارسية وهذا
ظاهر من ترجمه واما الفقيه فاما شرحه بالعربية ليس تفيد منه من لا يعرف الفارسية
و يعرف العربية كما اشترت في الديباجة الى هذا كدريش درون بالاضافة عاقبت
نظمي

سركن اي يظهر مثل من كان في باطنه حرج ومرض يظهر منه الاثر البتة والمراد
هنا ظهور الاثر بانماثير و قول القائل في ترجمه اي يتوجه الى البرء والصحة ولا يخفى
ان برء انما هو بارتفاع الموضع و هلاكه بعيد جداً كما لا يخفى لهم بركن اي لا يجعل
منقضا ما توالي بحسب طاعتك دلي بقاء الوحدة اي قلباً واحداً كآخي جهازي
بما الوحدة فيها اي لم يتركز معناه بالتركيز قدر شد **حكايت** بر تاج كخبر و ام
ملك من الملوك كان مدة سلطنته تسعين سنة نوشته بود **ح** چه بجه
چند ان يراد به هذا المعنى في الاستعمال والاصطلاح لا يقتضيه بالافاظ الدالة على الجمعية
والكثرة فيها كمن فيه اعني السامائي ذواوان بمعنى الكثير وعمومي دراز و من
قال في كون لفظ چه بمعنى چندان كما سمعت من البعض ولم اجده كتب اللغة ما
يساعده فقد غفل عن الاصطلاح ولما اطلبته كتب اللغة ولم يجده كخلق
بر سر ما بر زمين اي عاقبنا بخوابد رفت چنانكه دمت بدست آمد ميت ملك
بضم الميم بما التشبيه في قوله چنانكه معروف الى المصراع الثاني اعني بدستماي دكر
چنانچين خوابد رفت والام كذلك وقد وقع في حقه مثل ما كتب في تاج **حكايت**
لان ابوسياوش منى الى بلد الترك وتزوج بنت فراسياب وظهر اسم هناك
فخاف فراسياب منى على ملكه فاحذره وحسن ثم امر بقتله سرا وكانت ابنته
قد ولدت بسياوش كخبر و فاخته وسلمته الى من يربيه فترقي ونشأ سن
تربيتة الى ان كل غفلة وتدبيره وصار متخفياً حتى دخل رضى بابل ومما
في ذلك الزمان موت كينقأوس فاستولى على الملك واخذ ان يوحل
الفرس طاعة وانقادوا السلطة ثم انه لما تمكن جهر الجيوش بالعدا والافوا والعقد
الكاملة وسار الى جده ابني امه فراسياب فقتل من الترك خلقاً كثيراً و قتل

جده المذبور عوف عن ابيه و سببا من بلاد الترك سببا متجا وزحلا مصار
ثم نزل بلخ و قرقوا عددا الملك و عين اهل المراتب عا مرا تهم ثم مات و ملك
الملك بعده الحارث بن من ولد كيقباد **حکایت** یکی در صنعت کشتی بنفسم
الحارث العربی ای کان احدی صنعت المصارعة بالصناد المملیة برآمده بود ای
بلغ غایة الکمال سجد و شصت عا عددا یام السنة بمذ فاحرته فحار الصلی
الفارغی الشیخ الجید والمراد به الحیلة از بندگی کشتی ترک این ای من جیل منحل
المصارعین دانسته بیاء الحکایة و هر روز ای کل یوم من ایام السنة بنوع
بیاء الوعدة کشتی کا سابق کشتی بیاء الحکایة مکر کوشه خاطرش با جمال
یکی از شاگردان میا داشت ای کان کجی اصلا مذلة لجماله که سجد و پنجاه
و مذ بندش در اموزانید فاض من اموزانیدن بمعنی التعلیم و اما اموزیدن
فولانم من اموز خلق ای التعلیم ای علم جمیع الحیل من صنعت سوخته و آه
کا قال مکر یک بمذ که در تعلیم آن دفع انداختی ای کان یعلل تعلیم و تداو
کردی یبقی له مجال الغلبة پس ای ذلک التلمیذ در صنعت و قوت برآمده
بلغ الغایة و کی را با او من المصارعین امکان مقاومت نبودی لکن
الصفة والقوة تا بجدی که پیش سلطان گفت ذلک التلمیذ استاذ افضلیة
که بر من است از روی بزرگی و السن و حسن تربیت است و التعلیم و الاثوة
از و کمتر نیست بر ادب الما و اذ العرف و مراده الغلبة بقزینة المفاصلة
قوت و بصنعت با او برابر و لما قال هذا الكلام ملک را این ترک ادب از وی
من التلمیذ مناسب و پسندیده نیامد لکن آن نعمة حق التربیة بقومود
تا مصارعت کنند معای متوسع یعن واسع معین کردند لمصارعتها و ارکان دست
بمذاشت

و اعیان حضرت خافر شدند لیر و امصارعتها پس چون میل مست در آمد لا غتراره
بقوته و صنعتی بصدقتی بیاء الوعدة یقال صد مه ای ضرب یکسده که اگر کوه اعیان
بودی از جای بر کندهی بفتح الحارث العربی استاد داشت که جوان از و بقوت
بر تر است و اعطای ان الباء للملازمة بمذ یب که از و پنهان داشته بود
و اخفا با وی در او کجیت الظاهرانه فاض مجهول من او کجیت جوان دفع آن مذانت
لم یقدر عا دفعه استاد بد و دست از زمین بر داشت ذلک التلمیذ و بر بالای
برد کا هو داب المصارعین و بر زمین زد و غر یوم آوردن فغان از خلق بر خاست که
هو المعادة مثل هذا الامر ملک فرمود تا استاد را خلعت و نعمت دادند تعظیم
و بر سر او بر و ملامت کردند بمذ القول که با بر و ردة بمعنی المری بکسر الباء المشددة فوض
برید بر استاده دعوی مقاومت کردی بل دعت الغلبة علیه و بر سر نه دی فلما
الملك گفت ای خداوند زور و قوت بر من دست نیافت بلکه مد علم کشتی
الحارث دقیقه یانده بود که از من در برغ همی داشت هذا الاستاذ امر و زبان دقیقه
بر من دست یافت بر ادب انظر استاد گفت به جوابه از بر چنین روز لا جل مثل
بذلک یوم که میباشتم که حکا گفته اند فی الضیقة و دست را چندان قوت ده
که اگر دشمنی با بیاء المصدرة کند معک با او مقاومت نتوان کرد چه گفت
ای ما قال آنکه از بر و ردة بمعنی المری بفتح الباء خود جفا دید یا و قاضو بنود
اعلم ان لفظ خود یستعمل اسم و اداة اما اذا کان اسما فمعناه با ترکی گفته و خود و او
رسمیة و لهذا یستعمل فاعلیة و اما اذا کان اداة فلیحق باخر الا لیل علی من
حالة و احکم المرتب و ما نحن فیه من قیل اثنا در عالم ای اما الوفا غیر موجود
العالم یا مکر کس حین زمانه کرد یعن اما الوفا موجود و لم یفعل فی هذا الزمان عهد

کس نیا موقت ای لم یقیم احد علم تیر لذن ای رایه منی که مرا عاقبت نشاء مکرر
و دروغه بذالمعنه ماذکره الجوهري **شعر** اعلمه رایه کل یوم فلما است
ساعده رمائی رایه بمعنی الرمی واستد بالملک بمعنی استقام وقال لا یصحی شئت
بالشین المعجزة لیس شیئ کذا فی فخر الصلح و من قال وقد یصلح اشتد بالشین المعجزة
الشد فکان لم یظن الصلح و محذره **حکایت** درویشی بیاء الوعدة مجرد صفة
بدویش بکلمه شیه صحرا ی نشته بود و لغواغه بادشاهی پرو بکشدت قدردویش
از انجا که فراغ ملک بالغنم قناعت ست سر بر میاورد و لم یرفع را سمن المراقبه
و التقات بکذا لیه بادشاه از انجا که سطوت و هو القهر بالبطش سلطنت است
بهم برآمد ای انقبض و کوفت طائفة فرقة پوشان کثیر الی الطائفة الصوفیة
بر مثال صیغه اندرید ان الجیوان کما لا یعرف السلطان و لا یعلمه کذلک بذه
الطائفة و نیز گفت مخاطب الی درویش بادشاه روی زمین بریدید سلطان
بر تو گذر و مثل بر تو بگذشت چرا خدمت کردی و شرط ادب بیاوردی فانی
من الادب ان تقوم له و تعظمه گفت فاعله صغیر درویش بگوامر لوزیر ملک
ای قل که توقع خدمت از کی دارد لیخرج الخدمه من احد که آنکس توقع نعت
از تو دارد و بذالجواب کلام صغیر غف و دیگر بداند که خطاب للوزیر ملک از بر
پاس رعیت اند یعنی ان الملوك لاجل رعاية الرعايا نه رعایا از بهر طاعت ملک
ای لیس رعایا لاجل خدمه الملوك **حکایت** بادشاه پاسبان درویش برت ای
السلطان حارس الفقیر که چه نعمت ای نعمته بفرود و لست اوست ای بقوه دوله
السلطان کو سفند بمعنی الغنم و قد یدل فاءه بآء و یعال کو سپند از برای جویان
بالفارسیین نیت ای الغنم لیس لاجل الاعی بکلمه جویان برای خدمت اوست

حکایت یکی امروزیام کلامان بالکاف العربی و صفت ترکیه بالترکی مراد سورجی
بینی بیاء الخطاب و الخطاب عام و دیگر بمفعول للخط بینی مقدر دل از مجامیده
بذل المشقة ریش ای قلبه مجروح من المجامیده لاجل تحصیل المرام روزی چرت
الکاف للصغیر و الیاء هو حدة باش قدم بیان و قوله باش تادش بند و روزگار
و من یعرف معناه اعترف به همنایت قال یعنی صبر کن تا بخورد مرهون خاک
فاعل بخورد و مغر بمعنی الدملغ و العظم و المراد هنا هو الاول بر بالاضافه
فی اللغین خیال اندیش و صفت ترکیب من اندیشیدن فرقت شاهی و بتوکی
بالیاء المصدرة فیما یرضاه ای لم یبق الوق بینما چون قضای تو شسته
و هو لموت آمد پیش ای وقع که کی خاک مرده باز کند بغم الکاف العربی من
کردن ای الوان احدا صفت اب المیت و کشفه و من رج کون الکاف بالفتح
من گذر فحدا استدرک قوله باز نشناس فاعله صغیر که تو گذارد و پیش ای
لا یفرق البینه من الفیقر ملک را المراد هو المعهود کفایت درویش ای کلامه استوار
بمعنی الحکم آمد گفت از من چیزی بخواه که او عاده الملوك **حکایت** کان ملک
فی الزمان السابق سکن دار خلافة مدینه هراة قال و وقت مخاطب الفقیر
از من چیزی بخواه ای اطلب معنی شیا فعال الفقیر از تو هری را بخوام ای اطلب
منک مدینه هراة قال الملک هری را بگو بخشیدم ای اعطیتک ایاما فلما سمع الکانه
بذالخرار حو الاموال کثیره من امواله و اشتره و ابدا هرات من ذلک الفقیر
لاجل الملک گفت بذالفقیر آن میخوام که ذکر زعت بمن ندی فان صحت خلا
الجنس لم گفت ما یمزى بده گفت بذالفقیر **حکایت** در باب امر من دریا فتن
بالترکی ایرتمک و اکتیق و او یق و من قال افهم امر من یا فتن ففهم کنون

که نعمت هست اتا الاخيرة الخطاب هست بدست اي في يدك کين اصله اين
دولت و ملک ميروود دست بدست چنيني للعاقل ان يسع للاخرة باقباله و ماله
حکایت یکی از وزراء پیش ذوالنون مصري رفت هومن الطبقة الاولى اسمه ثوبان
و کنيته ابو الفيص و لقبه ذوالنون لقب به لانه كان في سفينة مع جماعة من الناس
و كان لواحد منهم جوهر نفيس فضاع فلما استعصر رايم الى ان هذا الرجل الغريب
ذوالنون قدس سره فامكروا و لم يصدقوه فلما اضطر توحيه ساعة فاقى حوت من
البحر بذلك الجوهر فلقب بسببه ذوالنون صاحب الحوت و قال شيخ الاسلام ذو
النون رجل ينبغي ان لا يزين بالكرامات و لا يبرح بالمقامات بل بالمقام و الحال و الوقت
مستحقاته يده و لهذا ما كتبنا كراماته و هممت خواست فاعله ضمير الوزير که روزو
شب بخدشت سلطان مشغول كما هو الاثر بالعبد الادب يكون بوثب من سلطان و
بخيرش اميد و ارم از جوهره و از عقوبتش ترسان صفة مشبهة من ترسيدن
ذوالنون قدس سره بکريست اي بکي و گفت اگر من از خدا استعانت چنان ترسيدني
حکایت که توار سلطان اي کما انک تخافه از جمله صدقيان بودي اما قال هكنا مع علو
درجته هكنا لفه **حکایت** که بنووي اميد راحت و رنج يعني ان عبادة اکثر العباد
لاجل راحة الجنة و الم عذاب جهنم و لو لم يكن كذلك لكان عبدا بالافلاص بائي
در و ليش يريده السالك العابد برفلك بودي اي نظره اثر اخلاصه و علاقه
المنزلة که وزير از خدا ترسيدني رهون همچنان کما انک يخاف که ملک بکسر الام
ملك بفتح اللام بودي و العجب من اعترف بان هذا المصراع و رقعته اکثر من
الصحيحة و لم يختره بل قال بدله ملک برفلك ملک بودي و صحیح بقوله بکسر اللام
في الاول و فخره في الثاني ثم قال كلاما مشعرا و هو قوله و لو لا رعاية العاقبة لكان

ملک

کسر ما في الثاني ايضا و جدوا علم ان في البيت الثاني تنبها على ان لا يكون
السلطان مهابة و سياسة حتى يخاف وزيره **روایت** قال حکيم السلطان الادب
ليس له مهابة و سياسة مثل سد قلعه اضراره و قلم اظهاره **حکایت** یکا
بکشتن بيا کما في فرمان داد اي امر بقتله گفت اي ملک بموجب بکسر الجهم ضعیف
بیاء الوعدة و الاضافة ببيانیه که ترا بر من است و ارفع علي آزار خود مجو اي لا طلب
تا ذي نفک گفت فاعله ضمير ملک چگونه اي كيف اطلب تا ذي نفی گفت
فاعله ضمير بیکنا جي اين عقوبت بر من بیک نفس بر ايد اي بکسر و يقع علي
في نفس واحد و بزة ان اي المنة بکسر تو جاوريد بمعني الابد بما نذ بفتح النون مفضل
حکایت دوران بقا اي زمان الحیوة چو باد صحر بکشت اي مفض با سرعة تلخي و
خوشی بالياء المصدر فيما و زشت اي قبيح و زيبا و اظهار انه يراى بها القدر المحسن
هنا بوقية المقارنة بقوله تلخي و خوشی بکشت فان الازمان و الاحوال لا تتغير
بل تقرر السبب پنداشت ماض من پنداشتن اي ظن و قوله ستم اي الظلم
فاعله که ستم اي الظلم بر ما کرد و ليس كذلك بر کردن او بما نذ اي عليه اثم و بر ما
بکشت اي لم يبق علينا ملک را نصيحت او اشارت الى قوله بیکنا هي سودمند
آمد ايراد به ان نصيحة اثر فيه و از سر سخن او قد عرفت معنی هذا الكلام در کشت
اي غفاعة و عذر خواست **حکایت** و زراي نوشمير و ان در بهي بيا
الوعدة از مصلح مملکت اندیشه ميگردن فيه تنبيه على انه يجب للملك ان
يشاوره مصلح المملكة و صيغة الجمع يقتضي ان يكون المشاور مع الجماعة
كما قال الله تعالى و هم في الامر و هم يکي من الوزراء هر و فوض دانستن خود اي
مقتضى علمه رأي بسكون الفرة و قبلها الف ميزد و المراد ايجاد الفكر ملک ميزد

در امر عظيم

ای نو شیر و ان همچنین کالوزراء اندیشه میگرد تنبیه عاانه بینگی للسلطان
ان و یومض الام الى الوزراء بل یفکد یفکد ایضا برز جهر را اسم حکیم کاه را ای
ملک خیار افتادی اختاره و رجحه عا آراء الوزراء وزیران در سرای خفیه گفتند
الضمیر المستتر راجع الی وزیران و الباری الی بزر جهر را ای ملک را بر میباید
نو شیر و ان چه مزیت دید بر فکر چندین حکیم ای عا آراء الحکماء المتعددة
صی تر جته علیها گفت بموجب آنکه انجام کار ای آخره معلوم نیست و رای همگان
ای فکر الجمع در مشیت الله تعالیست که صواب آید یا خطا و اذا کان الامر كذلك
پس مواضعت رای ملک او لیسرست علا بقوله تا اگر خلاف صواب آید
ان ظهر الخطا بطلت متابعت او ای لا جل اتباعه از متابعت او ای من عتابه
ایمن باشم **ع** خلاف رای سلطان رای جستن مرون بخون خویش
باشد دست شکن کنایه عن وقوع الشیء و الفزع منه و کز خود روزگار خود
اداة همتا و قدمت عا الام للوزن کوید فاعله سلطان شیت این ای ای وقت
السلطان یسیر الی النهار ان بذالیل بیاید گفت لفظ باید مضارع من بستان
ای بینگی لک ان تقول مساعد له اینک بکاف التفعیر ماه و پروین بابا
الفارسی و هو الشریافیه تنبیه عا انه من الادب تصدیق السلاطین آراکم
و کلام تم و لکن بینگی ان لا یصد قواة امرهم بالنظم **حکایت** شیل عالم عن الصدق
فعال الصدق کلمه حق عند سلطان جابر **حکایت** شیا دی بیاء الوعدة وهو
مستعمل فی الجمع و الروم فمن قال فی شریعه یک مرد طریقت شاد میکند در فک
مجامع کشیاد خمره و غیره فقد خفی علیه الظاهر کیسوان جمع کیسو بر تافت که هو عا
العلویین که من علویم و لم یکن علویا هذا کذب و اقصا و با قافله مجاز بشیر درآمد

ای دخل که از چ می آیم و لم یات من الج هذا کذب آخر و قصیده پیش ملک برد که
من گفتیم و لم یعلما هذا کذب آخر یکی از ندما ملک قدم بیان الندما در آن
سال از سفر آمده بود و کان عا له کماله گفت من او را در عید قربان در بصره دیدم
حاجی چگونه باشد فلیفت یکنون حاجا غیبه السنة و دیگری گفت ای قال جری
آخر پدرش نصرانی بود در ملطیه اسم بلدة علوی چگونه باشد فظفر به کذب
علویا شعرش در دیوان انوری یافتند و هو شاعر فاضل فی نظم القصیده قال
ملک و مودتا بزفت و ننی کنشای بیرونه من البلدة که چندین دروغ چرا
گفتی بیاء الخطاب فلما عاتبه الملك و امر بعقابه و نفعیه گفت ای خداوند و
زمین ای مالک وجه الارض سخن دیگر بگویم اگر راست بناشدای ان لم یکن
ذلک الکلام صادقاً لیر بفتحتین عقوبت که فرمائی سزاوارم ای الحق به گفت
ای الملك آن صیت گفت ای شیا **ع** غریبی بیاء الوعدة کرت ان
للخطاب و لفظ کر مخفف من اگر راست باشکون معناه بالترکی یوغرت پیش
آورد و الکلام تقدیم و تأخیر للوزن و التقدیر اگر غریبه پشت ماست آورد و
پیمان قطع آست و یک چجه بالفارسیین وضع الاول بالترکی کچه دوغ بالتر
ایران ای لیس بلان خالص فی الحقیقه کران بنده لغوی بیاء الوعدة واللغو
القول الباطل شنیدی بیاء الخطاب مرغ ای لا تأذ منه بهمان دیده و صفت
ترکیه بسیار کوید دروغ بمجه الکذب ملک بخندید و گفت ازین راسته
سخن در عمر نگفتی بفرمودای خدا منم تا آنچه مامول است همه دارند
حکایت آورده اند عا حکایات که یکی از وزرا جمع وزیر مثل فقیه و فقه
بزرگستان ای العایار حجت آوردی علا بقوله علیه الصلوة والسلام الامون بر حکم الرحمن

وصلح هكسان جسته فان مدارا ليمان على الامر من التعليم لامر الله تعالى والشفقة على
خلق الله تعالى اتفاقا قارب زلة بخواب ملك كرفار آمد مراد به ان الملك قاطبها
وامر عليه بالعقاب ولهذا قال هكسان در موجب بكسر الجيم استخلاص والطلب
بمعنى سعي كردند فظهر مضمون قوله تعالى ان احسنتم احسنتم لانفسكم وموكلان بربوب
الذين وكوا عليه در معاشن اري عقاب ملاطفت من اللطف ضد العقف كردن
عما قال الله تعالى جزاء الاحسان الا احسان وبرزگان ديكر اياي است الا
در سيرت نيك او اى غشانه ببادش كفتند وانا نثير من شان الكلام
تا ملك از سر خطاى او در گذشت تجاوز و عفا عنه صاحبى قد عرفت معناه
و من مراد به فلا تغفل عما سبق برين حال اطلاع يافت و تفكره معن قوله تعالى
ان الله لا يضيع اجر المحسنين وكفت تاديل دوستان بدست اري اى
لاجل تيسيل قلوب الاجباء و تقينها و تسليمهم بوستان پدر فروخته اسم مفعول
من فروختن بمعن المبيع به بكسر الباء وكون الباء كفى لمعينين احدھا الحسن
والآخر السوء جل والمراد ههنا هو الاول والمخفى لاجل تطيب قلوب الاجباء بمع
صدقة الاب حسن يعرف منها اليهم بختن ديك بالكسرة المجهولة والكاف العو
لفظ فارسي بمعن القدر كسر القاف اسم عام لكل طبع فيه الطعام سواء كان
من الخاس او الخرف نيك خوانان را جمع نيك خواه و هو وصف تركيبي
يعني لاجل طبع قدر الاصدقاء والمراد طبع مافيه من خرفه بختن بالعليان
غلط هر چه رخت سخرت اى كل شئي من اثاث البيت واسبابه سوخته بهر
الكلام يعيد ان الاحسان بالاجباء والاصدقاء حسن ثم ترقى المصداق النفع حيث قال
بابداند بيش وصفت تركيبي هم نگوئي كن لاند دهن سك به فتمه دوخته بهر

سرای

سك

سك عاقل من المودة قال المودة هي الاحسان لمن اساء اذ الاحسان لم يكن
معاوضة بكنيع السوق **حكايت** يكي از پسران هارون رشيد كنيه ابو جعفر هو
موسى بن المهدي بويج له بيله موت اخيه وفيها ولد المامون وهي بيله لم يكن
في الزمان مثلها مات فيها خليفه وبويج فيها خليفه وولد فيها خليفه وكان
هارون الرشيد طويل القامة ابيض اللون سمينا جوادا كريما شجاعا كثير الغزو
سياسة واجتمع بيا به ملوك الاقاليم وفصل من بغداد بريد ملكه فدخلها معبرا
ثم مضى الى المدينة فزار ابنه عيسى عليه السلام وقره الموطا على مالك بن انس صاحب
المذهب ورجع الى مكة في اشهر الحج ماشيا ولم يحج احد من الخلفاء بعده ولا قبله
ماشيا وفي ايامه مات الامام مالك بن انس المذنب سنة تسع وتسعين و
مائة بيش پدر امد اى جاء احد من ابناء هارون قدام ابيه خشناك قائلا
كفطان سر هنگ زاده قد عرفت معناه مراد شنام داد بامد اى شتم اى
هارون ارگان دولت را كفت مستفتيا جزاى اين و غه بعضى نسخ سزا
چنين كس چه باشد واجب كلوا احد منهم بجواب غير مرضى يكي اشارة بامشق
كه يذم جواب منضم الظم العري الغليظ ويكرى بزبان بريدن هذا يتقمن الظم
ولكنه اخف من الاول ويكرى بمصادره قدم معناه في حكايتك رزون
ونفي قدم معناه في حكايت شنياد انفا فن اعاد بيانها فكانت نسيه ما كل ليلة
هارون كفت محي طبا لابنه اى پسر كرم آن موت كه عفو كني فان الله عفو كيت
العفو و اگر نتواني تو نیز دشنام مادرش بده فان بذا جزاء بالمثل شنياد
اشقام از حد گذرد اى اخفا المماثلة ولا تجاوز في الشتم انكاه قلم از طرف ما باشد
نه مژده است آن بنزد يك خردمند موهون كه با بيل دمان بالتركي كوكه مش

موت

قيل ومن قال تفسيره والذي له صوت هائل يظهره وقت هيجانه وخصبه
 بالتركه كورد مكش فقد اكثر الكلام ولم يعرف بكار قد عرفت لفظه ومعناه وخطا
 من اخطاه ببيان فتدرك جوابه والمعنى ان من انزله بالمجارية مع الخيل القوي ليس
 برجل عند العاقل بلى مرد آن كس است از روى تحقيق في الحقيقة كه چون
 چشم آيد مش باطل نگويد اي يحفظ لسانه وقت الغضب عن الخش
 يكي را زشت خوي احد البابين اصلية والافرى مصدرية داد و شتام قدم
 لفظ داد للوزن تحمل كرد وكفت الضمير المستتر فيها راجع الى يكي اي نيك
 وجام بفتح الفاء بمعنى الغاية اي الغاية المترتبة قال و دو س ^{مكوشيم}
 و جام كار آن بود كه زمان روائى جهان بان بود ومن قال في شرحه
 العاقبة فقد عذب معناه بتر صيغة تفضيل اصله بدتر والعوام حرفة ثم تنوع
 في السنة الغصا و وقع في الاشعار كما قال ^{سدي} توارى در باران فروغ
 ترس دار كه از تند در كين تهر ديار كذا في بحر الغرائب ومن قال في شرحه
 بالتحقيق للوزن و اصله مشد دلان اصله بدتر ادم الدال في التاء بعد عليه
 تاء فقد اظهر عدم علمه باللغة الفارسية حيث اجرا قاعدة العربية فيها ناسم
 متعلق بقوله بدتر از آنم كه خواهي كفت بكي تريد ان تقول آني اي انك فاسم
 سارق كاذب عادة قبايحي و معايبي حاكما علي بمشقاننا فاليا لا والاولى للخطا
 من يكي الى زشت خوي والثانية للخطاب على العكس ومن قال في شرحه آي
 انك انت الذي تغفل كذا وكذا من الشرور والقبائح فاليا للخطاب فقد
 في تفسير لفظ آني فافهم فانه قيق كه دانم غيب من چون من نداني فان كل جد
 اعلم بعيبه من يره ^{سكاييت} با طاعة از بزرگان در كشيته بالكاف العربية

باخذ اشتقاقها

نشت

بمعنى السفينة بودم هذا من جملة ما رآه المصنف مدة سياحته زورقي بفتح الزاء و
 سكون الواو و لفظ عيب بمعنى السفينة الصغيرة والياء للوحدة در ي ما اعلم ان
 لفظ يي كناية لمعنيين احدهما العصب والآخر الاثر ويراد به العقب والمراد ههنا
 هذا المعنى الاخر غرق شد و برادر بگرداني بكسر الكاف الفارسي موضع يد
 فيه الماء وينعق والياء للوحدة ومن زاده شتره قوله ولا بحر الماء فيه على
 الاستقامة زاد قيد زاندا فلم يجر على الاستقامة در افتاد ندي و تعاقبي و طر
 الهلاك يكي از بزرگان كفت طلاح را عا و وزن الفلام بمعنى صاحب السفينة كه بكسر
 بالكاف الفارسي ام من كرفتن آن هر دو برادر را حتى ينجوا من الغرق تا ترا
 صد دينار بدهم لتخلص كل واحد منهما و اعلم ان اعطاء مثل هذا المبلغ لتخلص
 من سيرة السلاطين ولهذا الوردة الحكاية في باب سيرت بادشاهان فليد
 ما قيل لا ينبغي ان تورده هذه الحكاية في باب سيرت بادشاهان و موضعها الا ان
 هو الباب انما من ملاح آند يكي را خلاص كرد من الغرق و ديكر ي هلاك شد اعم بمعى الله
 غرق كلفم ببقية عمرش غانده اي قدم اجله از ان سب در كرفتن او تا فرافاد
 اي لم يعكس الامر طلاح بخنديد وكفت آخيه لو كفته يعقبن است و في بعض النسخ را
 است و ديكر خاطر من بر تانيدن اين اشاره الى الذي يجاب شتر بود ب
 آند و قية بياء الوحدة در بيان مانده بودم اي كنت عجزت من المشي اين
 مرابشر شتر اند بكون النون الثانية ما من من نشاندن آ حملني على
 البعير و اردست آن ديكر اشاره الى الذغرق تا زيانه بمعنى السوط محوزة بودم
 آي كان ضربني بسوط واحد در طفلي بياء المصدر كلفم صدق الله العظيم من عمل
 صالحا فلنفسه ومن اساء فعليها ^س تا تواني دروي كس محضاش غير من
 ايسر

خاشیدن و المارده عدم اندنا و کاندین راه خارها باشد ای یوسف الشوک لان جزاء
سیئه سیئه مثلما کار و ریش مستند ای المحتاج براری اجمعه حاصله که ترا
نیز کار باشد ای یحیی حاصل حاجت **حکایت** و در ذلک خبر آن اندک قال یحیی
بن مریم علیه السلام یا عیسی هل تريد ان تطير مع الملائكة على السماء قال نعم قال عليك
خمس خصال الشفقة كالشمس والنواضع كالارض والسموات كالنار الجارية والحكم كالميت
والستر كالليل **حکایت** و در ذلک خبر آن الان السابق کی خدمت سلطان
کردی و دیگری سببی بازوان جمع باز و ایضا خدمت آن خور و دی باری ای مرة یحیی نوکر
این نوکر اشاره الی یکی در ویش گفت معاتباً چا خدمت سلطان نمیکتی
تاز مشقت کار کردن برهی بکسر الباء و یا الخطاب گفت معارضاً تو خیر کار
نکنی تاز مذلت مصدر کالدالة خدمت رهائی خلاص یابی که حکیمان گفتند
که نان خوردن و نشستن براد به همتا عدم القيام خدمت مخلوق به حسن و من
به شتر به بستر فکانه لم یعرف معناه حسناً که به فتحین ای المنطقة و شتر
زرین بسن و بخدمت ایستادن بمعنی اقیام همتا **حکایت** بدست آهک
بسکون الکاف العربیة الاصل و کسرت همتا الاضافة معناه بالترکی الجوف
من قال في شتر به باکات العربیة على وزن هه الکس وهو طلي امر يقال له بالتر
الجوف فکانه لا يعرف الحركة والسکون واللون تفتت بالتأین بینما فاعی المعاز
کردن خمر به مر ذک مراراً و من قال بسکون الماء فکانه لم یبه قبل ان ذمت بر سینه
پیش از میز **حکایت** عرکانامیه قدم بیاة قبل الابواب درین صورت شد اثره الی
مضمون المصراع الثاني ما چه خورم صیغ وجه پوشش شتا ای کت في فکر طعام
الصیغ والباس الشتا و غیر محرمی فی حیتم ای شک خیره بمعنی اللجج والمعنی
بدان پیش نه

ایها

ایها البطن الذی لا یشتبع ولا یقنع بل یقول هل من فزید کاللجج الذی لا یسکت ولا یفر
بالحق و من لم یعرف المعنی قال في شتر به بمعنی اللجج و بداندیش و یفر ای چشم خیره
بنانی باز ای القنع بخبر واحد تا کنی پشت بمعنی الظه بخدمت و دواتی لدا
تجعله مخفیة الخدمة و قد ورد في الخبر من قنع شبع و من طمع ذل **حکایت** سبب
کی پیش نو شیروان عادل مرده آورد که خدای تعالی عزوجل طلاق دشت
برداشت رفته من الدیایع امانه گفت هیچ شنیدی که مراد و گذاشت ای ترکی
و جعلت باقی **حکایت** ما بکرب عدو جائی شادمانی نیست عذ بقوله که زندگانی ما
نیز جاویدانی نیست **حکایت** قال لشیر کون ان محمداً صلوات الله علیه و آله و سلم
یموت فترى رب المومن ای ما یقتل النفس من حوادث الدهر فقی البند
تقا شامة الموت فقال و ما جعلنا البشر من قبلک الخلد افن مت فم الخلد
کل نفس فافقة الموت **حکایت** کوهی بیاة الوحدة و هو لفظ فارسی بمعنی
النفر و قد یحذف واو و لفزورة الشعر از حکاء بنیان کرده در بارگاه قدر میانه
کسری بفتح الکاف و کسرة لقب ملوک الفرس کما ان قیصر لقب ملوک الروم
و النجاشی لقب الحبشة و زعون لقب ملوک مصر و خاقان لقب ملوک ترک
و هو کسرة معرب خسرو و النسبة الیه کسری و جمعه اکاسرة عا غیر قیاس لان
قیاسه کسروون بفتح الاء مثل عیسون و موسون بفتح الین بمصطلحی سخن
میگفتند و کافوا یتدبرون اما بزرجمهر قاموش بود گفتند چرا درین بامان سخن
نکوئی هذا سوال الحکما گفت جوابا بالهم و زراء امثال اطباء ند و طبیب طار و بمعنی
الدواء مذکور سقیم الیس بمنزلة الفاء الجزائیة چون بپم که رانی شام بر نفیج

بزرجمهر
نام و در بارگاه قدر میانه

بمعية الطريق ايجبا صواب است مردان سخن گفتن حکمت نباشد **جوهري**
 بياض الوحدة بي فضولي بآياء المصدي وهو الزيادة والفضلة من برايد
 يحصل مرد و سخي گفتن نشايد لانه انقاب السن وتضييع الكلام **تكملة**
 سئل فلاتون عن الراحة قال اربعة راحة الجسم في قلة الطعام وراحة
 السن في قلة الكلام وراحة الروح في قلة الآثام وراحة القلب في قلة الانتقام
 وكرهيم كه نابيناد جاهدت بايكم الفارس اكر خاموشن نشينم كناه است لا
 يقع في البر ويهلك **تكملة** هارون رشيد راجون ملك بالقم والقم مصر
 مسلم رشك گفت بخلاف آن طاعني وهو زنون كما قال لشدته امر الموك عليه السلام
 اذهب الى زعون انه طغى اي علا وكبر وجاوز الحد في الكفر والعصيان كما بغرور
 مهر دعوى صفاني كوكما قال لشدته نادى زعون في قومه قال يقوم اليس
 لي ملك مصر وهذه الانهر تجري من تحتي افلا تبغون يخشع اين ملكك را بگفته
 بندها كسياسي بياض الوحدة داشت كودن بفتح الكاف العربى وسكون
 النوا في اصل الفتح و من اجل الذي لا يمشي بمرعة ثم استغفر لشعره لاهو كج
 في الفهم وعما هذا المعنى شاع في الجيم والروم نام او حبيب بضم الحاء المعجمة وفتح
 الصاد المهملة صبيحة الصغير ملك مصر را بوي اوراني في الاصل بضم الهمزة وفتح
 شاع في معنى الاتق داشت اي جعله امير مصر كويند عقل وكياست او بجا
 بود كه طائفة حرات بضم الحاء المهملة وتشديد الراء المفروضة كان راع لفظا ومعنى
 شكليت آورنده كه پنبه كاشته اسم مفعول من كاشتن بمعية الزرع بوديم بر
 كن زميل ياران تعلم لراوا طغيان الطاء في وقت آمد تلفت و بعض النسخ
 تباه شد وكان مردم عفو خارج الارض وعشره عنهم گفت قاعه خضب پشم يعني

البرقيع

طاعني
بقوام

صوف الغم وكان رآه كثيرا بالنسي كاشتن وكان يظن ان الصوف نبت من
 الارض صاحبدي و في بعض النسخ والنشيد في اين كلام بشيد وكفت **تكملة** اكر
 روزي بالياء الاصلية بدانش اي بمقدار العلم بر فردوي اي لو كان الدنيا زواد
 بالعلم والغم زمانان تنك روزي تر بنودي لعدم علمه بناوان ايجان روي
 رساندي الله تعالى كما نانا اندران حيران بماند و في هذا المعنى قيل في العبرية كم
 عاقل عاقل اعيت مذاهبه كم جاهل جاهل جاهل لغاه مرزوقا هذا الذي ترك
 الاوهام حائرة وصير العالم الخبير زنديقا **تكملة** بخت و دولت بكار داني نيت
 تنبيه كما يكون جز بنا بيد اسماني نيت يراد به التائب الذي النظر فيما فعلته من
 التحقيق في المواضع المشككة فانه وظيفة الشكر ومن تصدى بالشرح ولم يكشف
 المرام فانه من عدم علمه لا من اهلالة او فسادت در جهان بساير مهون بي
 تميز ارجند و اي ذو مقدار لان لفظ ارج بمعني المقدار و لفظ مذادة نسبة نحو
 در و منذ ومن قال في متر ص بفتح الهمزة وضم الجيم العربية بمعني المعزز والمجتمعة
 غفل عن اصل المعنى عاقل خوار والمعنى انه وقع في الدهر كثيرا كون البليد فامقدار
 والعاقل ذليلا كيميكا بالنسبة كيميائي لان لفظ كاداة فاعل كاداة قوله زرك
 بضم زيمه مرده و رنج عطف على غفله ابله بسكون الاء اندر خراب يا فتنه كج **تكملة**
 يكي را از ملوك كينزك بفتح الكاف العربية الاول وسكون الثانية في الاصل
 يكذبة بمعني الجارية جنيح وصف لها آورده بودند وكانت عاغاية الحسن است
 كه در حالت ميست بالياء المصدي باوي جمع آيد لاد الجماعة في حالة السكر
 دختر مماغت كرد ولم تساعده ملك در شمشه مضاعفة الغضب اي غضب
 و مرورا اشارة الى الكينز لانه كان بسياسي بخشيد وكان عاغاية القبح كج

نام و طي

زیرین بفتحین و یعی شفته العليا از پره بین دو کشته بود بذه هیته قیقه
 و لب زیرین یعی شفته السفلی بکریان و هوشه اسم مفعول هشتی
 بمعنی الوضع و المراد ههنا الانخفاض هیکی ای هیته بود که صخره جفی بفتح الصاد
 المملة و سکون الحاء المعجمة اسم عوفیت قصه قصه طام سلیمان علیه السلام و قد
 کان ذلک الجنی عجوبة فی قیم المنظر و کلا بینه اللقاء و کونه اسم عوفیت قال
 سلیمان علیه السلام حین طلب سریر بلقیس انا آتیک به قبل ان تقوم من
 مقامک احتمال و مرجوع و من عکس فی البیان فقد رجع المرجوع الی الراجح
 طلعتش من وجهه بر میدی الیاء للحکایة ای یتفرع عن القطر عاوز
 الفطر بمعنی الخاس المذاب و یستعمل بمعنی العطران و هو المراد ههنا از بغلش
 بفتحین ای من البطة بکنه یعی حکایة من کنه یکن **هـ** تو کوئی حرف بشرط
 مقدر تا قیامت زشت رویی بالیاء المصدرة برو ختم است جواب بشرط
 المقدور و بر یوسف کلویی قیمة ملاحظة التشبیه ای کما ان الحسن تمام فی یوسف
 علیه السلام او المعنی بذا کانک تقول ان القیة الی یوم تم فی کما تم الحسن یوسف
 علیه السلام **هـ** شحیفه میاء الوحدة یحسان النفی مصروف الی بقیة البیت
 و الجملة المنفیة صفة شحیفه کریمه فعل بمعنی المفعول ركب مع منظر و صفاته کبریا
 کر زشتی بالیاء المصدرة او ای من قبحه خبر توان داد بمعنی دادن و آنکه
 مخفف من آنگاه بغلش قدم آنفا نعوذ بالله من قبح راخته مراد از بغلش
 او مبتدأ مخذوف الجز بافتاب مراد بالدالین اسم للشهر الاوسط من الشهور
 الصیفیة خص به لان راخته بحیفة اظهر فی سیه راد ران مدت نقول طالب دانست
 بود اعلم ان المطابقة بین الصفة و الموصوف غیر معتبرة التزاکب الفارسیة

یعنی سال

بالاضافة

کام و مشهور غالب عطف عا قوسیه مرش بکسر المیم ای محبة مجنبد ای ترک
 و مرش یا ضم ای بکار تها بداشت ر ضعا ای ازال با مدا ذان قدر غی
 ب التالیف ملک کنیزک را محبت بعلق قلبه بها و نیافت عده ماجری
 گفته ای ما وقع الی الیة خشم گرفت بفرمود تا سیاه را با کنیزک دست و پا
 استوار بندد و از بام بالا صافه جو سق ای من سقف القصر الذ یعی برج
 القلعة بخندق در اندازند و لما امر الملك بهذا القتل البقیع و الظلم الیه یعی یکی از
 وزراء نیک محضیر قدم بیان حکایة الاو روی شفاعت بر زمین نهاد و
 فیہ تنبیه علی ان تاثیر الکلام فی الامراء انما یكون بالتفرع و الا بهتال و گفت سیاه
 پیاره را درین خطائی نیت علیه بقره که سر قدر عرفت معناه و من قال
 یعی جمیع او بایة فدا خطا بنکان و حذم کان فیہ عطف تفسیر و کذا قوله
 بخشش و انعام بکسر المیم لا صافه عذا و ندی الیاء النسبة او مصدریة و الباء فی
 قوله به بخشش متعلق بقوله معاذ ان لا سمع الملك کلام الوزير گفت اگر در معاوضه
 او و المراد به الجملة و المثل رکنه قال فی محارصهم تعاوض من امته یکان فی المال
 اشتراک فی الجمع و هی شکره للمعاوضه و من قال یعی در مکالمه ان کنیزک
 فلم یأت بشیء اصلا لا لغة و لا اصلا حاشیه تا خبر کردی چه شدی بیاء حکایة
 گفت فاعلم الوزير ای خداوند نشنیده که گفته اند **هـ** تشنه سوخته آید
 العطشان المرور بر چشمه روشن چو رسید مریون تو پسنداری لا تظن که
 از بیل و مان قدم بیان معناه و خطا من احطای حکایة پسر مارون رشید
 اندیشد ای بنظر و بخت ز طمیع من الحیة الدین آمال و بدل کرسته قدم بیان
 در خانه خالی بر خوان بغم الباء الفارسی و قدیر بفتح الباء العربی عقل باور کند

احوال کور زشت
است از کلفت
شوق

اي لا يصدق العقل كرمضان انذيت ولما كان كلام الوزير لطيفاً انشأ الملك
قال الملك رايي لطيفه خوش آمد وكونت سياه را به بخشيدم اما كنيزك
را چه كنم ولما كان الوزير عاقلاً ساق اللام عاقتفاه كفت كنيزك را بسياه
بر بخش اي اعطاه جاريتاً يا به كه نيم خورده او اي سوره هم او را شايه
او را و به بعضى نسخ انرا بدو سته با بياض المصدره پس ندي من پسنديد
بالتري بكنك ومن قال يعني همكس ويجوز ان يكون پسند عاقتفاه
اي لا يكون مضافاً فخر جمل اللفظ والمعنى كرمود فاعله ضمير او را جائى نال پسنديد
الى الموضوع الذي هو غير معقول تشبه رادل نحو ايد آب زلال فيه تعقيم وتأخير
لوزن قال في مختار الصحاح ما زلال عذب نيم خورده دكان كنديد به باطاف
الفارس بجنة النان وقد يوجد به بعض نسخ هذه القطعة **درست**
و در معناه مشهور و قد مر بيان توضيحاً ومن قال هذله البحر ديك باطاف الفارس
و در كذف الياه في السري بجنة دخي فخر عده مشكلاً و اعجب منه لي بيان
و قد مر ذكره مراراً حتى ذكر شره هذله كجا يا به موهون چون بسركين وهو باطاف
الفارس قد را ادواب درا و فخر ترنج هذا من قبل التنازع لان ترنج يجوز
ان يكون فاعل ياد و فخر تشنه رادل كجا كجا ادواب من نظيره كوزه
بلد شته برده ان سكه بضمين في لغة الفوه حصار يلمه و قوقش اغزو ومن
ترددة الامرين قائل هكذا سمعت في الثانية قال الكل فقد عقل عن اللغة
و القول ان اصل عبارة سكه كسر الين المعلقة و رفع الباطاف الفارس
لجنية الاحمر الاس وهي من الحكايات المعروفة بشدة تأثير زهره في سبغ ان لا يتقوا
به لعدم المناسبة بالحل في المقصود ان الجارية تلوث بمقارنته الغلام الاسود فليطبق

نزال
سج

ترنج
فوقه

سكه
فوقه

لحوت

بحفرة السلطان ولا وجه تشبيه الغلام المذكور بالحجة المذكورة **كنايت** سكندر
وهو اسكندر بن فيلقوس بن بطرسوس بن منطور بن رومان بن بوطن بن
يونان بن يافت وقيل بل هو من ولد روم بن العيص بن اسحق بن ابراهيم عليهما
والوصح الاخير توصيفه بقوله رومي را ولقبه ذو القوين واما لقب به لانه ملك الدنيا
بقريها اي مشرقها ومغربها او لانه منامه كانه قد اخذ بقري الشمس او كان له
ذو ايمان حسنة ان والذاتبة تسمى قوماً ولانه انقضت في وقته قرمان من الناس
وهو حي يداو يرو ان مات في قصير العمر فليصم هذا الوجه او انه اعلم الظاهر و
الباطن او دخل النور والظلمة هذا والطلاق القوين على العليلين والظلمة والنور تجوز
وقيل لانه ملك المسكون وقيل لانه كان في راسه شبه القوين هذا ما وجدناه في كتب
التواريخ وقيل لانه كان كريم الطرفين من قبيل ابيه وامه هذا والطلاق القوين على الاربين
يعيد صا وقيل لانه اذا حارب قاتل بيديه هذا والحسن المطلق القوين على اليبين
وقول من قال وكان في الفترة بعد عيسى عليه السلام ليس بصحيح لانه صرح في كتب التواريخ
ان نبينه وبين ظهور عيسى عليه السلام ثمانمائة وتسعة عشرة سنة ولا خلاف في انه
طاف الى المسكون وملك المشرق والمغرب وكان فيلقوس ابو اسكندر وزير الملك
الروم وكان حكماً فاضلاً عالماً لسياسة مجرباً بالامور وكان يحبه اهل المملكة ولما مات
الملك ولم يكن له ولد اجمعوا على نصبه فاعتذر اليهم بان ليس من اهل الملك فلم يقبلوا
عنده واجلسوه على سرير الملك وسار باحسن سيرة ثم مات وكان ابنه اسكندر
حكماً عالماً فورا حكمت من اسباط طاليس احاط بعلم السياسة فاجلسوه على سرير الملك
واذعن له الناس **و قد مر** الملك بوفور عقل مع حداثة سنة وما سحر الروم
سار حجة جاء ساعل ارض مصر فحجته فيما مدينة يقال لها الاسكندرية ثم سار ديار

الفوس وادخلها تحت تصرفه ثم صار قاصداً بلاد المغرب والحضر عليه السلام على مقدمة
 جيشه وارسطا طائيس الى جانب ثم سار حتى اتى مغرب ثم سار حتى اتى بلقار
 قاصداً بلاد الحانط لرفع فساد ما جوع وما جوع ثم انه لم يرفع من السد قال لم تبق
 ارض لم اطها الا ارض اللغات فقد ذكر لي ان فيها عين ماء الحيوه فتوجه
 قاصداً الى على القط الشمال حتى قارب تلك الظلمة فقال لمعلمه ومن صاحب من
 العلماء اني اريد ان اسلك هذه الظلمة فقالوا ايها الملك ان من كان قبلك من
 الانبياء والملوك لم يسلكوها وانما خافت عليك ان يظهر لك امر كرهه فاصروهم
 على الدخول ثم قال لاهل المعرفة اي الدواب احد نظراً قالوا الخيل فقال اي الخيل
 البصر قالوا الرحمة الالاف البكار فاصطف من الخيل الالاف مائة مائة
 اخذت الالاف من اهل العقل والتجربة ونصب على كل رجل ريشة
 الحكماء ونصب الحضر عليه السلام على العيون في مقدمة ثم امر سائر العسكر ان ينزلوا
 فنزلوا وبوايوناً وامرهم ان لا يفارقوا حتى يعود اليهم فقال له الحضر عليه السلام ايها
 الملك اننا نسلك الظلمة ولا يضر بعضنا بعضاً فكيف تصنع بالضلال فوضع اليه زرة عمداً
 وقال اذا ضللت فاطر حوله ارض فاذا طرقتوها صاحبت فارجعوا اليها ثم سار الحضر
 عليه السلام بين يديه حتى انتهى الى الوادي الذي فيه العين فشم طيباً عظيماً فوضع في فاه
 ان العين في ذلك الوادي فالتقى تلك الغزرة في الوادي فصاحت فزول الحضر عليه
 السلام فوجد العين في اى ماء ليمن الشرب فاشرب من اللبن واحلى من العسل والطيب
 ريحاً من المسك فشرب منها وتوضا وركب فرسه فالتقى اصحابه ولم يصب ذو
 التوأمين الوادي والعين ثم انه خرج مذعوراً فمر بوادي فيه حجارة من ياقوت احمراء
 زهر جواخر فقال لهم خذوا منهم من اخذ يسيراً ومنهم من لم يأخذ فلما خرجوا من الظلمة

ضللت

وخرجوا واخذوه جوهراً فقدم القارن ولا اخذ وكان مدة سيرهم في الظلمة اربعين
 يوماً وقيل اكثر منه ثم صاروا جاعاً حتى قطع لهم بلع الى خراسان وسار حتى اتى العراق
 يريد الشام فمات وقيل بل سار الى الشام ومات في دومة الجندل واختلف
 في بؤته فذهب قوم الى انه بني لقوله تعالى قلنا يا ذا القرنين وهذا يدل على العوجي
 والاصدانه كان ملكاً عادلاً استحق الخطاب من الله تعالى واخلفه عمره و
 كذا في مدة ملكه فقيل كان يوم مات ستة وثلاثين سنة فظان الربيع المسكون
 منها في اربعة عشر سنة وقيل لحي الملك وعمره عشرون سنة وودام ملكه
 مائة سنة ولما مات حملوه الى امه في مدينة الاسكندرية هذا الذي ذكرناه خلاصة
 قصته فلنرجع الى المتن كقصة كديار مشرق ومغرب كبري كفتي اي باي اخذتها
 كملوك بيشين راخرائن وملك وعمره لشكر عيش بالياء العرب انزوتوبود وحين
 ففتح ميسر ش كفت فاعاد فير اسكندر بعون خدا تعالى هر ملك كك فشم آ
 ففتح تار عيش را نيا اردم وكان عادته ان يدعوهم الى الاسلام فاذا سلموا
 اقرهم على حالهم ونام بادشاهان جز به نيا كوني بنردم **بزرگش** بغير اداء
 الضمير راجع الى معذراي آنكس را بزرگ كنوا انما اهل جزواي العقلاء كنام
 بزرگان بر مشيتي بزد بفتحين مضارع من بردن **بزرگش** اي همه بزرگش
 بزرگش اي بزرگش را بزرگ كنوا انما اهل جزواي العقلاء كنام
 في بحر الغرائب كبير دار لفظ واحد مستعمل يوم الحرب بالتركي طوت **حكایت**
 روي انه لما مات اسكندر وضعوه في بركات ذهب مرجع بعد ان غسلوه
 وطلوه بالعلق البصر لئلا يمتن ثم حمل على مناكب الملوك الى خارج النجمة و
 وضعوه على سرير عال ثم قال زعيم القوم وهو معلم وقد حفره الملوك

حكومت

العلماء والعلما سفة فقال هذا يوم عظيم العبرة كسفت الدفينة شمس الملوك واقبل
من شجرة ما كان مديراً وادبر من خبره ما كان مقبلاً فمن كان بائياً على ملك الملوك
فليكن اليوم ومن كان متعجباً من حدث فليستعجب وليعتبر ثم قال ليقول كل منكم
قولا يكون لخاصة مغرباً وللعامة واعظاً فقال احدهم ان الملك كان يجمع الا
فصار اليوم الذهب يجمع وقال لا خزا عجبوا غالب الملوك وقاهر القاهرين
كيف غلب وقهر وصار عجرة لغيره وقال ان اثلث انظر الى من كان قد اوتى
من السطوة والكرامة كيف صار حمداً نام نيكور فتكلم جمع رفته ضل عن كل
اي اذكرهم بالخير تا بانذام نيكيت يا نذار بعد مما نيك فان المرء مجزي بعمله
باب دوم در اخلاق جمع خلق بالفهم وهو بيته راسخة في النفس بصيد
عنا الافعال بسوئته ورويشان جمع درویش والطراد به همتا اهل التصوف
مطلقاً كما يشهد به الحكايات الواقعة في هذا الباب ومن لم يعرف المراد اورد
كلاماً لا يعتد به العارفت **مکابیت** یکی از بزرگان افلاهان المراد به احدي ابناء
الدنيا پارسائی را بر سر سداي سال صالماً که چگونگی در حق فلان عابد ذکر آ
زايد که ديگران در حق او بطعن سخنها گفته اند اي اسند خالبيه احوال افتاده
الضلال گفت فاعلم ضمير يارسا بر ظاهرش الضمير راجع الى عابد عيب نبي يسم
اي ليس لم عيب ظاهر ودر باطنش عيب نبي حاتم ونحن نكلم بالطواير
هر کما كلمة را حتما بمعني الام الحارة جامدة الاصل بالفرقة للاضافة وضعت
لوزن پارسا يعني مرهون پارسا دان ونيكرد اظهار بفتح الفرة والكاف
الفارسي امر من انكاريدن او من انكاشتن فان شيشه بتدل راء في
المستقيلات نحو انكاره انكاره ومن لم يعرف هذا الامر حصة الاول ودر

نذاني که در نهادش اي في طبعه وضميره وفي بعض النسخ نفاش حيت من الخ
والشر محبت را درون خانه چه کار فانه يا ضمن راى فادمة الفاه وقال
الغفماء الغسق الخ لا يسقط العذالة **مکابیت** درويش را بياء الوحدة وديم بر برستان
کعبه آستان بلاء و آستان بها بمعني العتبة نهاده بود و در زمين مي ماليد
الظاهر ان المراد جدار الكعبة لان غنيتها ارفع وبي ناليد و ميکفت اي نياجي بقوله يجوز
يارجم تو داني که از ظلم و جهول عا مقصود فو ک ان الانسان كان ظموا جهولا چه
آيد که ترا شايد عذر تقصير خدمت اورد به بالاضافة الغفنين الاولين که نذارم
بماست ستمها را ي ليس انکاني بالطاعة عاصيان انکانه توبه کنند اما عارفان از
عبادت استغفار را ي استغفرون من تقصير العباد **مکابیت** کان رجل يرفع يده
بعد عبادة طويلاً قيل ما تقول في ذلك قال قول اللهم اغفر لي تقصيري فان علي
هذا لا يلحق بك عابدان جزائي طاعت فوا من هذا من حيلة مقول قول درویش اي
العباد يطلبون عوض العباد وبارزگان بهائي بقا عت وهي طائفة من الملائكة
للتجارة والمراد هنا المتاع الذي يباع ومن هذا اميد اورد به ام نطاعت حتى اطلب
جزاءها ودر ورية وهو السؤال آمده ام نه به تجارت حتى اطلب عن المتاع
اصنع بنا اي افعل بنا انت اهل ولا تفعل بنا نحن اهل هكذا وجدنا عبارة المتن
في النسخ الصحيحة وما وجدنا صنوعي ما انت اهل وان كان بينا سلباق وما وجدنا
ايضا واهل لما جاز واهل ما انت لم اجاز تركه **روایت** ذكره الكشاف ان قوم يوس
عليه السلام لما نزل بهم العذاب قالوا اللهم ان ذنوبنا قد عظمت وجبت وانت اعظم
مننا واحق افعل بنا انت اهل ولا تفعل بنا نحن اهل فكشف عنهم العذاب
كرشي بضم الكاف العربية خطاب من كشتن والمراد به عذاب الله وجرم بضم الجيم غنم الكاذب

بخش ان تغفلي رو و سر بر ستانم لار حج من عبتك بنده را فرمان بنام شد هر چه
فرمائي بر آنم قبل و بيا من **ه** بر در كعبه ساعلي و بدم بسيل الله تعالى كه هميكو
ميكرايست خوش بوقه بفتح الحاء للعافية من كنونم كه طاعتم بپذيراي لا اقول قبل
طاعية قلم غفور كنهم كمش اعر من كشدن و المراد طرد من كتاب السيات
حكايت شيخ عبدالقادر كيلاني و هو من المشايخ العظام و الاولياء الكرام و له منا
شع و كرامات غيا قد سره العزيز در حرم كعبه روي بر حصار بفتح الحاء المملو جمع
حصاة كذا في مختار الصحاح و هي بالفارسية سكره نهاده هميكو مناجيا اي
خدا و ندم بخشاي بر بده العفو و اگر مستوجب عقوبتم من استوجب اخلاستحقه در
قيامت مرانامينا ابراهيم از من انكسختن مادر روي نيكان جمع نيك في مواجهم
شمر ساري فجل نشوم **ه** روي بر خاک عجز كانه جملة خاليه من الفهم المستر
في قوله ميگويم هكذا و جذا عبارة الملقن في الشيخ التي رايناها و من اختارها الملقن
قوله ميگويد و خبره بقوله يعني عبدالقادر قد سره العزيز ثم قال في بعض النسخ ميگويم
و هو الظاهر فالظاهر انه افترى على الملقن و قد اعترف بفاد ما اختاره هر سحر كنه
مخفف من سحر كاه كه با دي ايظاف لقوله ميگويم و المراد به وقت السحر مقول القول
البت الا في ايضه قوله اي كه هرگز فراموش و فراموش بفتح و الحاق ان
فراموش فراموش حذف و او له للوزن و التاء للتخطا و حركة الشين لها و اخير الفتح
للتخفيف كنتم **حكايت** قال شيخ الشيعه قد سره اني لا تذكر الله تعالى ان الله ذكر
انما يكون بعد النسيان و انما لا اله الا الله و هي حجت لازمة يا دي **حكايت**
دودي در خانه پارس بيا الوصدة ضيفا در آمد سحره شني چند اكنه طلب كرد
في بيت الاهد چيزي بيا الوصدة نيافت لقوا الاهد و نكش شده لعدم وجدان

پارس را بفرستاي تنب ليكي بكسر الحاء العربية و ياء الوصدة لغت مشتركة كه ان
خفته بوداي اضبط و نام در هكذا را غاصت اي التي في عمره لياخذة تا محروم كزود
اي لا يرجع و لا يصير محروما **ه** شنيدم كه مردان را و خدا و هو ان دل دشمنان
كردند شك فكيف يضيقون قلوب الاصدقاء تراكي سوال عن الوقت ههنا
ميسر د شوداي اني تيسر لك اين مقام علامه بقوله كه با و ستانت خلاف
ست و جنگ آلك خلاف و حرب معهم مودت اجل صفا چه در رس و چه قفا
اي لا تقاوت نه چنانكه از پست عيب كيرند و پشت بالباء الفارسي يعني قفايك
و من قال يعني عندك فقد غفل عن صفته التقاد بل لم يعرف القبل و البعد و
بعض النسخ پيش بالباء العربية ميرند **ه** در برابر عا المقابلة و القدام چو كوه سفند
بكسر الدال لاضافة او بسكونها سليم يراد به معناه الحكيم من الحكم بالكره در قفا هم چو كوه
اي مثل الذئب مردم در وصف تركيب و المعنى ليس الصديق هو الذي لا يكون في الوجهة
والغيبه على السوء **ه** بر كه عيب دكران پيش تو آورد و شمر داي مده بلكان
عيب تو پيش دكران خواهيد برد كما قيل من عاب عندك عاب نك **حكايت** سقا
چند و المراد اشخاص متعدده از و نك ان جمع رونده متفق سياحت مصدر
في الارض بفتح ذهوب بودند اي كانوا متفقين في سياحة و شريك برنج و راحت
سمع خواستم كه موافقت كنم اي لودت ان اكون رفيقهم موافقت نكروند و لم
يقبلوه في الموافقة كنتم از كم اخلاق بزرگان بد بيع كمت و عجب و شوك از مهاجرة
مكثيان و انما واحد منهم تا فتن بفتح الاعراض ههنا و فائده در بيع داشتن و
الحال اني غير مقصود في الخدمة كما قال كه در نفس خویش اين قدر بفتحين قوت و
قدرت مي شناسم كه در خدمت مردان ميريد لهم هؤلاء الاشخاص يارشان طر

باشم نه بار خاطر بخت حمل القلب والمراد التشویش ان لم اكن راكب الموش
اي راكب المراكب مصاحبا معكم اسعى لكم مكالو في حامل الغواشي جمع غاشية
وهي ما يستر السرج والمخنة ان لم اكن لا نقا لصحتكم اليق لحذمتكم لكي ازان ميان
كفت لا اعتذار ازين سخن كه شنيدي من عدم قبول دل تنگ بمكذا وقع في
القدمية والذين يرفون العلم عن مواضع كقبو الفطول مقفلا مدارك درين روزها
اي في هذه الايام در دي بصورت درويشان در ادای دخل و خرد لا بلک
بمخه الحظ صحت ما بالاضافة للفظين منبسطه که منتظر الحوزة في الحظ
چه دانند مردم الادب مردمان او براد به الجنس که در جامه کيست اي الا يعلم
من في اللباس الرجل خير لم شر نولسده واندای الطالب يعلم که در نامه صحت
ومن او رد بدل نامه لفظ خامه وقال الظاهر ان المراد بجامه المكتوب واعرف
بان لم يحده في كتب اللغة التي عنده بهذا المعنى ثم بين اربع معان للفظ خامه
على ما وقع في الصحاح الفارسي واما حال كلها لا يليق بالمحل ثم قال في بحر الغرائب
وبعض الرمل المجمع فدا في بالغرائب ولم يعرف عبارة المتن فوقه في التلقات
الباردة ازاها كما سلمت حال درويشان كنت اصله درويشان است و
حذف الف است ما عرفت في اوائل كتاب من قاعدة كتابته كان بضم الكاف
بمعنى الفتن فضولش المراد به المزية عن الحد سواء كان في الحسن او القبح وتعيين
احدها بقريضة المحل وقول من قال اصله كان فضولي اش وفضولي كناية عن
تجاوزة عن الحد في السوء دعوى بلا دليل هو منقوض بقول المصنف هو كاذب في فضولي
من بر آيد كما مر نبردند بل ظنوه صالحا وبياري قبولش کردند ظاهر حال
فارغان المراد بهم اهل السلوك دلق است نفع الدال وكون الام لبا الصوفية المعروف
ارباب

بخرق والمراد انه لا يقصر بغير حاله اين قدر بس که روی در خلق است فان
كان توجه الصوفية الى الخلق لالا الحق فانه علامة سوء در عمل کوشل امرين کوشيد
هر چه خواهی من الالبسة المباهجة پوشش امرين پوشيدن تاج بر سر نه کالسلطان
و علم برده ش کالجذبي زایدی بالياء المصدر در پلاس پوشش وصف ترکیبی
الياء مصدرية اي غير نيت فان لبس اللباس المخصوص سهل زاید پاک باش عن
الاعمال البقية واطلس پوشش فيه مبالغة ترك دنیا و شهوت است و هوس هما
معطوفان على المضاف اليه اع لفظ دنیا والمصراع مرهون و خبر مقدم پارسي مبتدأ
مؤخره ترك جامه و لبس البو او زائدة للوزن و در كه اغنده بفتح الكاف العربی و الزاء
الفارسي والعين المعجمة الدرع و كذا كنده بالهات مكان العين و قرأ كنده بالهات بدل
الهات و الزاء العربی كذا في كتب اللغات المجهول عليها فلا تلتفت الى ما قال لبعض سمعت
من بعض قرأ كنده بالزاء والكاف العربيين و الى قوله وقال بعض الاستاذة و كذا
بالزاء الفارسي والكاف العربی فان الاستاذة في تعجب اللغات اربابها مرد باید بود
اي ينبغي ان يكون في الدرع رجل شجاع بر محنت سلاح جنگ چه سود براد بالمحنت في
الجم والروم ايجان هذا الشجاع والمعنى المراد من الپست من لبس لباس الصوفية ينبغي
ان يكون عمله كاعمالهم في الجملة وروزي تاشب رفته بوديم في السباحة و شبا لكاه
بپای حصاری خفته للاستراحة و زد به تو فیهق ابريق رفيق برداشت اي خند
و رفع که بطهارت میروم و الحال او بغارت میرفت تا سزای لفظا مقدر بین
که خرقة در بر کرد ای جعل علیه یعنی لبس جامه کعبه را جعل تخفیف الام للوزن
و کسر هالا ضافه خر کرد ای کانه جعل ثوب الکعبه جلا لثمار چنانکه از نظر درویشان
غائب گشت میری از حصاری برضت و درجی و الیاء المؤنثة کذا و الدرج بالهم

دری که در بخت

الحق التي يحفظ فيها الجواهر وحلي النساء. وقول من قال يعني حقد واوريد اخضر منه
بدوزيد في الليل تارود وشن شد اي الى ان يعني النار ان اي سارق در تاراك
آ في الظلام مبلغ في بياض الوحدة يراد بهذا اللفظ الكثير راه رفته بود اي قطع الماسة
الكثيرة وزخرفان بي كناه خفته غافلين بماذا ان هم را اي كل الرقاع بقلع بر
فاعل بر دنا اهل الحصن او الذين سرق متاعهم آ ادخلوا جميعا في الحصن وبنذ ان
کردن اي جوسوا تا ان تارنج ترك صحبت كفتيم اي قلنا تركنا المصاحبة مع الغير وطريق
عزلت كفتيم قائلين كمال سلامة في الوحدة والاشعة في الكثرة والاشين **س** چو
از قومي بياض الوحدة بكي بيدانيش كد بالياء المصدر فاعله ضمير كمي نه كسر الطاف
العري و سكوت الهاء الاصل يعني الخفي والصغير كذا في الجوازيب ومن قال بفتح كسر
بل مقصور منه آ الخفي فقه غلط غلطين فانه ليس مرادف كسر ولا مقصور منه بل هو
لغة برا سرها واذ از يد عليه لفظ تر بصير سم تفضيل را منزلت اي القدر مانه مقارن
ماندن نه مراد كسر الميم و سكوت الهاء الاصل يعني الكسر ومن قال بفتح همزة بل مقصور
منه مثل مخيط و مخيط عا قيل فقه غلط مثل الغلطين الذين سمعتهما آنفا وقا الفارسية
على العربية لعدم التسمية بالفارسية والمعنى المراد ان ذلك الشخص لما علم لا يليق
اهل القصور تجا وزمزمه اليسا عني يعني كد كد بالياء الفارسية و بياض الوحدة
آ بقر واصدور غلف زار والمراد به المزرعة التي رزغ فيها العلف بيا لا يد معناه
المطابق بالتركي بولا شد رهم كاوان ده را اي اذا دخل بقر واصدور غلف و
راه صاحبه او الراعي يسوق الجميع بالفرب والايذاء وهن يخيلن من شدة
الفرب فكان ذلك البقر يخيلن ومن لم يعرف المراد فقه بقره بقره بقره بقره بقره
كتب حاشية قال فيها تفسير يلزم معناه المطابق المراد منها كفتيم سپاس ومنت

خداي را عز وجل كه از خواند در ويشتان محروم نمائيم اذ تعلت ان المقارنة مع من
بجانه غير جائز اگر چه از صحبت ایشان فريداي و حيد شدم اما بدین مكاييت مستفيد شدم
وامثال مراي الذين يسبحون في الارض درهم عراين نصحت بكار آيد **س** يك
بفتح الباء السبئية نامة اشيدة كناية عن غير المؤدب در مجلس بياض الوحدة بر بجز مضاف
من رنجيدن دل هو شمدان اي قلب العلاء بس ويقع هذا الامر كثيرا كبر كذا اي
الحوض الذي يحقق فيه الماء ومن اضاف الماء الى المطر حيث قال يحقق فيه ماء المطر فخراده
قيدا مشوا پر كند از كلاب اي من ماء البورد چوسك و بعض النسخ بي در
افه كند مضارع من كرون مجازي بفتح الميم والهم وسكون النون بينهما ما بحس
مكاييت زايدي همان بادشاهي بياض الوحدة فيها بود بسكون چون بر سفره منشته
لكل الطعام كسر از ان حوزد كه ارادة او بود اي لم ياكل مقدار ما يريدا كذا و چون نماز بر خاسته
اي قاموا الى الصلوة بفتح تزان كد كد عادت او بود عليها بقوله تاطن صلاحيت در
حق او زياده كند اي يغلون ان غليل الاكل كثير الطاعة **س** ترسم نرس بكعبه
اخاف ان لا نقل الى الكعبة اي اعزالي علا بقوله كين ره كه تو سهره بتر كستان است
اي الطريق الذي تسلكه تراه الى الولاية التي تسب بتر كستان چون بمقام خویش باز آمد اي
رجع الى منزله سفره حواست تا تناول كند اي ليا كد بسري داشت اي كان لابن
صاحب فراميت كفت اي پدر چرا در دعوت سلطان چيزي نخوردي كفت فاعله
پدر در نظر ایشان چيزي نخوردم كه بكار آيد كفت فاعله ضمير پدر نماز را هم قضائي كه
چيزي نخوردي كه بكار آيد **س** اي هنر هاندا ده بر كفت دست لاراهه چهار گفته
زير بغل تحت الاطلا اي كمت و سترت عيو بك تاجه خواجي خريدن اي مغرور
روز در ماندني اي يوم العجز بسم دخل بفتح الدال المهملة والفتح المعجمة يعني الفاد

مثل داخل والمراد المزخرف **حکایت** یاد دارم ای بی خاطری ثابت بجهت مالیت
که در عهد طفولیت ای زمان الصغر مقید بودم و شب خیز و صفت ترکیب و موعود
بذل لفظ استعمل صیغه المفعول بجهت الخویض و کسر العین لاضافة الى قوله زید و غیره
ای کنت حریصا علیما شجیه در خدمت پدر و هو شیخ عبداللہ قدس سرہ نشسته بودم و
حمد شب دیدم بجهت نه بسته کنایه عن عدم التزم ای کنت فیما تم فی تلك الليلة
و مصحف عزیز در کنار کوفت للتلاوة و طائفة من اهل البيت کرد ما کبر الکاف الفارسی
اظهار افتخار ای نایب پدر را کفتم از اینها یکی سر بر نمیدارد ای لایر فخر را که در کاف
بگزارد چنان خفت اند ای ناموا عا و جمله کو بی مرد اند کاف ما تو گفت جان پدر
خطاب لطیف توفیر از کجاست به که در پوستین بجهت الخویض و خلق افیة عبارة عن ذکر
المشائب والمعائب **ح** نه بنید مدح و تحسین را ای لایر غیر نقد که دارد
پرده پدر را ای ستر حسن الطین در پیش بذا کنایه عن الکبر و العجائب اگر چشم خدا
بیش لفظ خدا بین و صفت ترکیب و بذه العین کنایه عن العین التي تری الخ و
لا تر غیر الخی و حق و الضمیر راجع الی المذی یحشد ای نه بنید هیچکس عاجز تر از خویشت
و بعض نسخ اگر چشم خدا بین به بچشد نه بین هیچکس را نه یکون التفات من الغیبة
الی الخطاب و هو نوع مدح من البلاغة عا موعود موضع و من قال و الاول
ان الباقی و اولی کلا یخفی قد خفی علیہ بذه البلاغة و المقام مقام الخطاب من ال
المقام الیه کلا یخفی **حکایت** بزرگی را در محفل بیا، الوحدة فیما هرست و ذای کا نوا
میدمونه و در اوصاف جمیلش مبالغه می نمودند و کانونه انظر و نه سر بر آورد و کوفت
جیبها هم من ام که من دلم **شعر** کیفیت مخاطب مجبور من الکفایة اذ انصب
الضمیر یا من تعد من العدا فاعلم غیر الخطاب المستتر فیما عینه لفظ انت محاسنی

پوستین
عشرت

پیر و پندار
پیر و کومار

ای مجلس عبادت

مفعوله و هو جمع حسن بجهتین عا خلاف القیاس علی بنی خبر مقدم لمبتدأ مؤخر و هو هذا
ای بذا ظاهری و لم تدر من الدرایة و علی العلم فاعلم کما فعل تعد ای لم تعلم باطنی لم تدر و
المعنی یا من تعد محاسنی ما ذاک لکنت اذا فاکتک تر ظاهری و لیس لک اطلاع عا
ح ششم بچشم عالمیان خوب منظر است ای شخیص فی اعیان الناس یر
حسن الوجه و زینت باطن ای من غث باطنی بر خجلت فآوه پیش کما ان الرجل
اذا جمل طاراهه طاروس را بنفشه نگاری که هست خلق موهون تخمین کند
لحسنه و او جمل از پشت خویش من رجله القیمة طاراهه طاروسه میوه و هو یعرف غث
الباطن فیجمل منه **حکایت** یکی از اصحاب جیل لسان عا و وزن عثمان اسم جیل
قالا صفاة بیانیة که مقامات او در دیار عرب مذکور بود بالخر و کرامات او مشهور
في ملک الدیار یکامع دمشق هو معروف یکامع بنی امیه در آمد و بر کنار بر که آب
اخوان و من اصناف الماء الی المطر فی تفسیر البر که ساقا الی مثل ما ذکرناه هنا
فقد اعترف بالحق طهارت میکرد یا پیش بلغزید ماض من لغزیدین بجهت الخویض و
لجوز در افتاد و کادان یغرق و بمشقت بسیار از انجا خلاص یافت چون
ما را بر میردا خند جمع ماض من پدر اذ خلق ای انما یکی از اصحاب گفت محاطا به
ما مشکک بیا، الوحدة بمش شمع گفت آن چیست گفت فاعلم ضمیر یکی یاد
دارم قد مر بیا نه قریبا که بر روش در بای مغرب میرفتی ایاء الخطاب و کلمة ی
الحکایة الحال الماضية و قدمت تر منشدی فاین الغرق ام و درین یک
قامت آب هکذا و جذا عبارة الملقن فی النسخ التي راينا و من کان انه
بالعربية فعدا و در عبارة الملقن یک قد آب و خبره بقوله یعنی مقدار مانه و
خمس و عشرين منا کذا سمعت من البعض و یوافق الکتب الفقهیة و لعل

اقبال اراده انسانیة عن القلّة بذا کلامه ومع عدم صحّة هذه الرواية غير مطابقة الواقع
 لان ماء الخوض في ديار العرب لا يكون اقل من القلّتين واحتمال الفرق انما يكون
 في الماء الاكثر ويبلغ فوق الراس از هلاکت الماء للحطاب جري مياه الوحدة
 نمانده بوداي وجد کل هلاکک ولم یبق منه شیء وجرء اصلا ومن لم يعرف الحق
 قال في تفسير قول الحق از هلاکت یعني غر از هلاکت وليس هذا الا تفسير اشی
 بضده درین وجه حکمت است هذا الكلام صریح في السؤال عن الحکمة لا اعتراض على
 الشيخ شیخ سرکب بفق و سکون ایاء تفکر و بر د کا هو عادة المحدثین
 المتحقّقین و لیس لذلک سبب ارای بعد التامل کثیر کفشت لشبهة کما سید عالم
 محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم کفشت لی مع الله وقت لا یسعی فیہ ملک مقرب
 ولا نبي مرسل فان التّوین للتکبیر في قوله وقت یفید الوحدة فالحق لی مع الله
 وقت من الاوقات لا یسعی فی ذلک الوقت ملک مقرب ولا نبي مرسل
 و کفشت علی الدوام عطفت علی قوله کفشت ای لم یقل انما مع الله علی الدوام و قیة
 جبین ابتداء کلامه که فرموده الحدیث المذکور بجزئیل و میکانیل نپرداخته
 یعنی لا یفارق بها في ذلک الوقت فان معنی پرداختن بظلال و ساختن
 بظلال للمقارنته به و المصاحبة معه و من لم يعرف الحق قال لا یشتغل بها
 و دیگر وقت با حفضه و زینب اسمان لامرأتین من اہمات المؤمنین
 در سخنی ای یصاحبها که مشاہدۃ الابرار جمع بر بفتح الباء صفته مشہدۃ
 اوجع بآیین النجلی والاستتار یعنی لا یدوم مشاہدۃ الابرار و النجلی لم
 بل هم بین کشف و ستر فوق جمع الکلمات کالمشی علی الماء لا یقع کل وقت
 بل انما یکون في وقت المشاہدۃ می نماید و مر باید ای قلوب الاولیاء

دیدار می نماید و بر چیز میکنی خطاب للمحبوب بازار خویش و آتش مایه میکنی
 آتش بید صیغۃ المتکلم و حده من موصول آتھوی صیغۃ المتکلم الیمن من باب علم
 اهو او بحدیث کما عند المصنوب ای ارشاد من اجبة بغير وسیلة متعلق بآتش
 فیلتحقنی ای بدکمی شان ای حالاً اصل صیغۃ المتکلم ای اصل انما بحدیث
 العائد الی الموصوف طریقاً مفعول اصل یخرج نارا ای یوقد یعنی عشقتم لطیف
 بالیاء ال کتہ اصل بالهمة ای یجعلها منطقیة بر شئی ای قلیة من ماء الوصال لذلك
 ارشاد الی ما ذکر و هو تاجع النار و اطفاء ما ترآی تنقیر فی محرقاً اسم مفعول من
 الاحراق و غیر نقیاً بمعنی المفعول و هما مقبولان علی الحالیة
 می رسید ان کم کرده
 فرزند اراده یعقوب علیه السلام فانه کان فقدا بمنه یوسف علیه السلام کما یرون
 معناه کلفظ لا یخفی علی احد و من صریح یعنی پاک و صایه جوهر فقدا خطا حیرت ضره بغير عی
 بر هر دو معنی صفة المنادی و مضمورش یذالکیم الی البیان و من قال یعنی از مضمورش
 فقدا الی شیخ یصیر تجو به فظار بوی پراهن الظان الضمیر الراجع الی فرزند الداخل
 قوله مصر ینفخ ان یدخل علی قوله پراهن و انما قدم لوزن شندی فالحق لزم
 بوی پراهن و وزن شندی و اعلم ان شندین یستعمل بمعنی بونیدن مجازاً
 و من قال اما بالاشترک او المجاز فقدا خطا نصف کلامه اذ لم یوجد شندین بمعنی
 بونیدن في کتب اللغات الفارسیة چرا در چاه کفالتش نذیدی الضمیر کلاول الجمع
 الی فرزند و من اهل الاول و قال ههنا الشین راجع الی فرزند فلیات بالبیان قوله
 فلما سئل یعقوب علیه السلام بهذا الوجه بکفشت جوابه احوال ما برق جهان است
 ای کما برق دمی پیدا و دیگر دم نمان است فیدل بهذا الجواب علی ان الکشف و الکرا
 وید و مان کبی بیا و الوحدة و هو مقصور و قد مر بیان بر طارم استغله الغصن با حکا

کدوست میدارم

بر طارم
مانای

الثالث في الراء وقد اورد بعضهم في قافية الترحم فظن انه مضموم الراء وفي قافية بارم
فظن مكسورا لراء والفتح مختار للتحفة ومن قال بكسر الراء على ما فهم من بحر الغرائب
لم يفهم ما فيه لان صاحبه اورد في قافية الترحم حيث قال **هـ** از عالم كبريا كه علم
چون رحمت ايندش ترحم **هـ** وهم از بي كبرياش بي شك تا غايت اين روى
طارم **هـ** واهل اللغة متفقون على ان معناه بالتركي قره او يطلق على الفلك تشبيها
واذا وصف بوصف العلوم متيقن ذلك كما فيما نحن فيه فانه موصوف بقوله اعلى
نشينم وذلك حاله التجلي كلى بر پشت پاى خود ندينم المراد عدم رؤية ملكه الرجل
اذ فيه المباينة المرادة في المقام ومن لم يعرف المرام قال في تفسيره يعنى خبري كه
بر پشت پايم بالشد ندينم اورا اگر درویش بر حالى باشد المراد حال التجلي مردت
ازدو عالم بر قشادگان من استغرق في الجال فرغ من عز الله تعالى **كسايت**
در جامع بعلبك **س** بلوة از من شام كلمه چند بر طريق وعظ ميكفتم حلايته با حاشيت
بناء الوجوه اخذ من مفعول من اخذ من والمراد كونهم كالجمعة البرودة وفقد
التأثير دل مرده وصف تزيينها وما قبله وصفان للجماعة وراه از عالم صورت
بمعنى مبرده لفظ راه مفعول مقدم للفظ مبرده والجمعة صفة ايضا ويديم كه نقسم
بفتح تين در نميكيرد اي لا يؤثر كما قال الشاعر **هـ** بجو بان در نميكيرد فغان و
ناله وزاري **هـ** بكام دل رسيه آخر من يعمل اك داري **هـ** هذا اول البيت تعلية
لسان النفس من الي ومعنى المصراع الاول ظاهر وهو انه لا يؤثر في المصراع
اثنين وحسين وتفرغ ومعنى المصراع الثاني موقوف على قصته وهي ان ملكا جعل
نقش درهمه فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره فشاغ اسم درهمه في ان النفس
يقولهم فمن يعمل فامعنى فصل الى مراد القلب ان كان لك ذلك الدرهم

واتش كرم در هينم تزي انار كارة في الحطب الرطب اثر نميكند اي كلامي الحار لا يؤثر
فيهم لعدم استعدادهم در بيع آدم اي جاء في التا صفت تزييت ستوران جمع ستور
هو اسم لذات القوائم الاربع واثنيه داري بالياء المصدر في در محله كوران جمع كور
بالكاف العربية وهو لغة مشتركة وليكن **هـ** در كسر الراء للاضافة الى لفظ معنى بار بود تاينيان
اي كان باب المعنى مفتوحا وسلسلة **س** من دراز عطف على ما قبله وبيان اين است
كه نحن اقرب اليه من جبل الوريد قال المفيدون اي نحن اعلم بحاله ممن اقرب اليه من
جبل الوريد يجوز اقرب الذات وجبل الوريد مثل القرب واجمل العرق واخافه
البيان والوريدان عرفان مكتفان بفتح القلق في مقعدهما متصلا بالوتين
يردان من الراس اليه سخن كجاي رسا نديه بودم كه ميكفتم في تفسير الآية **هـ**
دوست نزديكتر وهو بمعنى اقرب از من بمن است موضع لفظ است نزديكتر وافر
لوزن **هـ** وبن كسر الواو فقامه مقام بمرة اين ومن قال لمواضعة ما بعده يعرف
التحقيق بجملة كمن ازوي دورم اذا احتجاب من جاني كما قيل عظم حجاب بينك
بين الله تعالى شتغالك بنذير بدلت واعتمادك على عاجز مثلك كجتم باله توان
كفت كه او در كنار من ومن محروم منه ومن از شراب اين سخن مست حله
حالية وفضيلة قهر ودرست عطف على ما قبله كه روضة از كنار مجلس كذا كرد
اي مر بقرين من المجلس ودر آخر بفتح الدال وسكون الواو وكسر الراء للاضافة
الى قوله آخر درواش كذا كانه شرب وسك نغمه چنان زد كه ديكران بموافقت او
در عرض او آمدند صوت يصدر مع البكاء عن الغفلة كذا في الصحاح الفارسي وهذا
المعنى هو المناسب للمقام **هـ** في بحر الغرائب بالتركي علمه وكورلدي كه بهادر دن و
جانو ردن ظاهره وولو قول من قال في البحر فخر وش صوت يشبه بالاعد يظفر من
الحيوانات ومن الرجال الكفاة ويحكي بفتح الحكة والصوتة التي يحالف ما قلناه بعين

كلمه وعظ بار بود

سكرا لچاوتل نيشري

جوان

جبارته و ثمان مجلس در مجلس بمحض الغلبان کفتم سبحان الله تعجب دوران
 بضم الدال جمع دور بمعنی البعید یا غیر صفة له و حضوره کالحاضرین و نزدیکیان
 بی بصر دور لعدم حضوره اثر القرب منهم **هـ** هم عن تانکده و فاعله مستمع
 مروهون قوت بلع از متکلم محوی نیز من جستن ای لا یتطلب من المتکلم قوت
 الطبع و حسن التقریر فصح کالوسعده لفظا و معنی میدان ارادت بلاضافه
 الغلبین بیار امر آوردن تا بنزد فعلی مضارع فاعله مروه و بکسر الدال لاضافه
 سخن کوی کو صفت ترکیب ای رجل متکلم کوی مفعول بنزد و اعلم ان لفظ کوی
 بالمعنی الفارسی بجهت بمعنی المکره بضم الکاف و فتح الراء و تخفیفها و هو لمرادها
 و قد يكون وصفاً ترکیباً اذ اکتب مع غیره کما سمعت آنفاً و يكون امرأ من کفائن
حکایت شبیه بیاء الوحده در بیان مکه ایایه البریه از غایت بجزای پانی
 رفتیم تا نرسکون النون و الدال کنایه عن کمال العجز عن المشی سر نهادم هنوزم
 شسته بان را مثل بلبان کاعرفت کفتم دست از من یدار ای دینی **س** سینه
 مسکین پیاده چند رود علیه بقوله کز تحمل ستوه شد ای عجز کذا استمع عن الاستد
 و کونه بمعنی صار وجه آری کما قال البعض غیر شائع الاستعمال و الکائن لیشمل
 علی المبالغة و بعض النسخ ستوده بمعنی المده و فی لایكون کز تحمل تعلیلاً بل ان
 الراجح ان ییشی بملاحظه یده التقصیر بکنی بضم الباء العربی و الخاء المعجمة بالتر
 سیرک دده تا شود جسم و زهر لا غریباً الوحده لا غریباً الیاء کالاول مرده باغ
 ای یصیر میا از سستی بالیاء المصدری کفتم فاعله ضمیر شسته بان ای برادر درم
 در پیش برت یرید حرم مکه و المسجدا حرام و حرامی در پس فیه صفة القصد اگر
 رفعتی بر دی بیاء انتخاب فیه و مفعول بر دی هو الوجود بقیة قرینه و من قال
 ای جان بکلمه فقد اکتب قیداً رائداً اذ المراد تخفیف لروح مطلقاً لا ایصاله الی مکة

المکره
 المکره و بینه انفراده
 البلبان فی حالة
 الحبس و بینه انفراده

فقط و اگر خفتی مر دی بضم الیم ای تموت لانه جزاء الشرط **ح** خوش بهت جز مقدم زیر
 میغان کسم شجر مشهور براه بادیه ایی البریه خفت بمعنی خفتن مبتدأ مؤخر شب
 رجل ظرف خفت ای لیلته الارکحال ولی ترک جان بیا بد گفت ای بیغی ان یقال
 ترک روج و قبلت کل مایه و لو کان قتل و المراد ترک الروح فظلاً القول
 المنفوس حقیقه و قول من قال ولا بعده استعجال گفت بمعنی کوفان امثاله
 الفارسی لیس بعزیز الاثر الی قوله جان شد و او از نیامد قول مزین لوجهین
 اما اولاً لظنه لو اورد بکون گفت بمعنی کدانه مجاز خلا وجه للتخصیص بالفارسی فانه
 باب واسع فی کل لغة و ان ارد به حقیقه فله بدین بیان اهل اللغة و لم یسوه و اما
 ثانیاً لظن لفظ شد حقیقه بمعنی ذهب کانه حقیقه بمعنی صار فله وجه للقیاس علیه
 علی ان القیاس لا یجری فی اللغات **حکایت** پارسائی را دیدم فی مده سیه
 بر کنار دریا که زخم پلنگ داشت ای اصحابه الجراحه من الغزو بهم وادو بمعنی
 الدواء بنمیشد و د تها دران رنجور بود کمان مرصفاً فی مده مدیده و دمبدم
 یعنی حیثاً فیما شکر خدا تعالی میکفت الحمد لله که بمصیبتی گرفتارم بمصیبتی **هـ**
 کمر ازار کنی عامعین احدهما الشخص الذی لاین بالترکی الهی و الثانی اداة اک
 مکان کز کلزار و سخن زار و المراد منها هو المعنی الاول و هو حال عن المفعول اعینه
 مراد من قال قد زار مفعول ثان لعله دید فقفا خطا بکشتن دهد آن یار عزیز و نه
 قال الجوزاری بمعنی ناله و زاریدن بالیاء بمعنی نالان و لا یستعمل لیستعمل زار منها
 بمعنی زاری مفعولاً منه لم یعرف کلاک المعنی و من البعید غیر بعید و من ان القمر
 بجزیه کل لفظه تا نکوشی بیاء الخطاب که در آن دم ای فی ذلک الوقت غم جانم باشد
 ای لیس انینی لذهاب روی کویم از مده مسکین چه کنه مخفف من کاه صام
 شد ای وقع که صام که اه اشاره الی یار عزیز دل کز رده شد از من ان فعل

الاعمال والادب

قلبه مني غم آنم باشد مکنون نه ذلک الهم **حکایت** درویش را ضرورتی بیا
الوصدة فیما پیش آمد یعنی وقوع حاجت مهمه کلیمی از خانه یاری والیاء فیما
کالاول بدزدید فاعله ضمیر درویش حاکم فرمود که دستش میرند بفتحین عکله
تعالی ارق و اسارقه فامطعوا لیدیها صاحب کلیم شفاعت کرد که من او را
بکل بتشدید اللام نه الاصل حلال کردم ای عفو من عنه ومن قال دعوتی کم فقد
اخلفان الدعوت شرطه الحکم بالقطع فلا حکم الحاکم بالقطع علم ان الدعوت حد من صاحب
المتاع حاکم گفت بشفاعت تو حد شرع را و هو القطع فرمود که اگر من ای لا امر به گفت
راست فرمودی خطاب للمحاکم اما هر که از مال و وقت چیزی بدزد قطعش
لازم نیاید که الفقیر لا یملک شیئا علی صیغة المعلوم والوقت لا یملک علی صیغة
المجهول آله یكون مملوک للناس هر چه درویشان راست وقت و محاسبان است
و من سرق من الوقت یلزمه الضمان لا یقطع حاکم دست از و برداشت ای ترک
بذا معنی اللفظ که عرفت نه قول دست از من بدلو من قال آله ترک العرف
لم یأت بمعنی العطف و گفت تو پیمان سارق برهان بر تو ننگ آمده بود که وزدی
نکردی الا لا خانه چنین یاری و ترک الامانة نه ماله گفت ای خداوند نشنیده
که گفت اند خاوند وستان برو بب امر من رفیق بفهم الراء کنایتی عن اخذ ماضی
جمیعا و در دشمنان مکتوب نیر من کو حق یبدل الغاء باء نه مستقبله بمعنی
الفرق ای لا تقرب بابت التحدی لاجل قضاء الحاجة و من قال نیر من کو بیدن
بالکاف العربی والیاء الفارسی فقد ظن ان باء فارسی چون فو
مایه بسخته ای اذا عجزت نه الشدة تن بعجز اندر مکن ای لا یجعل بدکث العجز
و من قال آله اذا اضطرت بالشدة واکثره فلم یأت بمعنی اللفظ دشمنان را
پوست برکن ای اسلحه بجهل و هم قهر اطلاقا نه قول در دشمنان مکتوب فایض

نفرین شود

ما قبل

ما قبل و یکنی ان قوله دشمنان را پوست برکن لا یدیم ظاهر بقوله در دشمنان مکتوب
دوستان را پوستین فعلت بهذا الاخیر **حکایت** یکی از بادشاهان پارت
را دید و گفت هجرت برآء الخطاب از مایه می آید گفت فاعله ضمیر بلی بکسر اللام
بر که مقصود من گاه ای کل وقت که خدای را فراموش میکنم **حکایت** بر سوده و قد
مضارع من و دیدن فاعله انکس ای بعد و الی کل جانب شخص زدر بکسر الهمزة
ای من باب الله تعالی براند فاعله هو الله تعالی ای پرده الله تعالی و انرا که بخواند ای الذي
یدعوه الله تعالی بر کس ندو اند مضارع حنیف من دوا نیدن ای لا یرده الی باب احد
سواء یعنی لا یجعله محاسباً لیه **حکایت** کان مضروب عاریتاً و کانت امه
تغزل فی فیضه فاعطته یوما در همین و قالت اشتد بریم خیزا و بریم قلنا فرای
رجلین یکراهما الاخر الی القایفه بسب در همین فقد قایما و ذهب الی امه و اقربا
فدعته و اعطته غدا لیشتری ثوبا لکل فلما دخل سوقا کسد غدا فخرکسما
و قد عیت سکاتین منتان فاشترایا بغزله فشتتھا امه فوجرت فیما تلوانا
نفسه باخرا بعشرة بدرة فلما دخل سبتھا لودی من زاویة البیت یا منصور بدرة فخلت
در همک و خزانک الدرهم البایة للاحرة **حکایت** یکی از صالحان بادشاهی را
کجواب دید در بهشت و پارس را در دوزخ پرسید الظاهر ان السؤال وقع
النوم که موجب درجات جمع درجه ای المرتبة العلیا و هی مستعملة في مقامات الجنان
این اشاره الی بادشاهی صحت و سب درجات جمع در کة ای المنزلة السفلی و هی
مستعملة في منازل جنم ان اشاره الی پارسا چه که ما بخلاف آن پنداشتم نظم السلطان
وزیر الصلح گفتند جوابه آن بادشاه بجبت درویشان در بهشت است و آن
پارسا بقرب پادشاهان در دوزخ کا و دروغ اخبر نعم الامیر خطابا بالفقیر

السلطان

و بشن فخره باب الامير ^{نقطة} ولقت خطاب لزايد كج كاريه و تسع عطف
 على دلق مرقع صيغة المفعول عطف ايضاً معناه بالتركي ياتوفقان خود را عكلاً
 بگويد اسم مفعول من نگويدون بکسر النون بمعنى التخيير والمزمنة بري داراي جعل
 تفک برت من الافعال لقيحة والافعال الذميمة حاجت بکله تركي بفتح تين
 جنس الفلسفة كذا مخرج بحر الغرائب و نحن قال نوع من المتاع يعينه الصوفيون
 لم يد معناه على ان الكلام في الفلسفة لا في العظمة و اشتت بفتح النون لاجل تاء
 الخطاب نيت فان الاعتبار ليس بالهورة در و يش صفت باش وكلاه تترى
 تترى دارا مراد به فلسفة بلسان الجندی والطائفة المعروفة بما تارکذا سمعنا من
 الاساتذة العالمين و نحن قال يعنى كلاه اميرانه كذا قال بعض اهل فضل قدم
 شرح الكتاب مع عدم علمه و الحال ان التعليم انما يكون بعد العلم **مکات** بيادة
 العزة للوحدة كما عرفت سابقاً و يا برهنه بالاروان حجازي معهم از کوفه بدرآمد
 آخروج و هم را ما شد اي صار رفيقاً فما ان هميرفت و ميگفت **نه برشته**
 سوارم اي التي غير راكب على جمل نه جو شتر زير بارم و است انا كالجمل تحت الحمل
 نه خدا و نه بر ريت اي غير مالک الرعايا نه غلام شهر يارم و است انا بجيد
 غم موجود و پریشاني باياد المصدر معروم نذارم اي ليس لي هم المال كالغني
 و ليس تفوق البال لعدم المال كالفقير الغير الصابر نفسي بفتح تين زغم اسوده اسم
 مفعول من اسود و عري به اكرم يعني يحصل في استراحة كل نفس كافي تحت
 عما كلاً اشتر سورک بيا الوحدة كفتش اي قال لذلك الفقير اي درویش
 کجا ميرود باز کرد با کاف الفارس اي ارجع بسخية بميري اي تموت بالحدة
 نشيد کلامه و قدم در ميان نهاد و برت معناه چون بخلة محمود هم مکان بریدم

و بشن فخره
 و بشن فخره

تری
 تری

تو نکر اي الذي كان راكب الجمل و يدوم که اجلس و ارسيد اعلم ان لفظ و اني بمعنى
 افوق المقابل فقلت كذا في مختار الصحاح و قد يدل على اوائل المصداق و الافعال تحين
 اللفظ كذا في بحر الغرائب و نحن قال قال في بحر الغرائب في اللفظ فارسي يدل على
 اوائل الافعال فحقه غفل عن المعنى الاول و كتم بعض ما في البحر فالنظر ما ذكرناه و المراد
 هنا هو ان في فرد و ویش بيا لينش بيا مد في الموضع الذي مات و كفت ما سخي
 فرديم تو بر کجتي بردي **شخه** همه شب بر سر چهار کريت يظن ان يموت چاره
 روز شده اشاره الى شخه فرد و چهار بزيارت اي با قد عرفت معناه اسب
 بکسر الباء للتوصيف تيزرو وصف تركيبي من رفقن که بماند بكون النون والارال
 اي عبي و غير که و في بعض النسخ تركي الكاف للتخفيف والياء للوحدة لتلك اي اعرج
 جان بمنزل برده کذا بس قدم مراد که در خاک تدرستان را فرهون و فن کردند
 زغم نموده يعني المخرج فرد تقدم مجي اجله **مکات** عابدي را بادش هي بيا
 فيها طلب کرد ليراه عابداً فيشيد اي تفلک که داروي کجورم تا ضعيف شوم بسبب کليل
 الدواء مرا اعتقاد در حق من زياده کند فاعله ضمير بادش او رده اند في الحكاية
 که دارو قاتل بود بخور و و برد **آکذ چون** پسته بکسر الباء الفارسي بالتركي
 فيستق و يدیش بفتح ياء الخطاب و الشين بعده راجع الى آکذ اي تظنه ان
 ديون همناليس بمعنى روية القلب هم مغزاي کليلت پوست بر
 پوست بوداي ليس فير لب اصلاً هي بيان اي كالبصل پارسان که روي در
 مخلوق اي الزهاد الذين وجههم الى الخلق و المعنى بذا کلا لا يخفى و نحن قال يعني
 پارساند فحقاقي بمعنى من عند نفسه و نحن اللفظ العام من غير محض بشت بر قله
 ميکنند نماز لان اعراضهم من الحق قلباً كما اعراضهم من اللعبة قالبا **چون** بنده

خدای خویش خواند فاعل خواند ضمیر بند خدای خویش مفعول باید که بخیر خدا که
خواند خاند حقیقت نسبتان غیر الله تعالى وجه توجه الی غیره ولو کان سلطانا
وقول من قال فاعل خواند ضمیر خدای خویش و مفعول بند غیر مناسب بالمقام
کالا یخلفا ذوی الاقدام **حکایت** کاره الی را در میان یونان بزدند یعنی قطع
الطریق بقرینه المقام و نعمت یقینا پس بردند ای اخذوا الاموال الکثیره بازرگانان
کریم و زاری کردند و خدا و رسول را شفیع آوردند و نفعوا الی قطع الطریق فاند
نداد **حکایت** جو پیر و زده باباء الغاریب مظلوم شد دزد بکسر الدال للاضافه تیره
روان یعنی الروح قطع المصراع بالترکی و من قال فی شرح لفظ تیره روان اند
جمع تیره رو و هو وصف تیر کبیر یعنی شیره و من قال و قیل قوله تیره لظرف و
قوله روان صفة مشبهة من صیغة رفق مثل دوان من دویدن یعنی دزد
رونده در تیره ای فی ظلمة اللیل فقد اخطا خطیما اختاره و فیما تعلیه و لم یح حوال
اصلا چه غم و انداز که کاروان ای لا یتاثر من یکنتم ظلمة روحه و قیام قلبه
لقان حکیم در میان بود ای کان فیما بینهم یکی از کاروانیان گفت للقان کلمه
چند از حکمت و موغلت با اینان بگوئی باشد که طریقه بعضیین بعضی از حال
دست بدارند یعنی نیز کونه دروغ باشد که چندین نعمت خلق تو کرده لقان گفت
اجاب انقائل دروغ باشد کلمه حکمت با ایشان گفتن فالجسته من ید
الحکایة ان حقه کلمه الحکمة من اخلاق الصالح و العقلاء **حکایت** روی ان احد
من ارباب الدنیا حضرت المولی مولانا جلال الدین محمد ارومی قدس سره و هو
لم یعلم بالرفع و الحکمة و الحال انه کان کثیر الکلام فی الموعظة و النصائح و الحكم و الاطاعت
فما غاب ذلك الشخص له الا صاحب عن حکمت ترک کلمه اجاب بانه کان را

غلیظ القلب مقبلا الی الدنیا معرضا عن العقبی فاصیبت کلمه الحکمة **حکایت** آهین
را که مور یا نه بخورد مور یا نه لفظ قارب معناه بالترکی و مور قور دی و پاس اوله
و المقام بخیل کلیم لانه یملکان الحدید بل المراد هو ان فی بقرینه معنوی المصراع الثانی
و من قال قال بعض الاساتذة المحقق هو الاول لم یجب ایضا بخورد بثلث سواکن
ای افتاه متوان بهر دوازده من ذلک الحدید بصیقل ذلک لانه افتاه و ما یرى و
الصعاء لاجتیه الحدید باسبیه دل چه سود گفتن و عطا ای لا یفید لانه نر و من آهین
در سنگ **حکایت** بلی خود کار که نماید سنالی خارد رضا **حکایت** بروز کار سگ
ای نه زمان الصیحة شکستان جمع شکسته یعنی المکسور دریاب قد عرفت معناه
فی قوله دریاب کنون که نعمت است بدست و المعنی المراد ههنا حسن المکسورین که
پاس خاطر مسکین قدمیانه فی قوله برتت پاس خاطر چپا رکان بهر که اندالغی
بالتی بلائی دود نه بعضی نسخ که خبر خاطر مسکین و معنی الجیر بالترکی و نه
النسخه تلیم قوله شکستان چو سائل از تو بهزاری باباء المصدیق طلب کند چیزی
بیاء الوحده بده ای اعط السائل ما سکه و کر نه ستمکاری الظالم بزور بستاند ای
یاخذ بالقوة و القهر كما اخذ قطع الطریق اموال المارة **حکایت** چند کلمه مرا شیخ
اجل بن شدید الام شمس الدین ابو الفرج الخوارزمی و هو شیخ الفکر ترک سماع و
صحب فرموده بیاء الحکایة و بخلوت و عزلت اشارت کردی خانه لا بد ملک
نه او ائیل الحال من الخلو و العزلة عینون شبایم ای اول شبایه غالب آمدی
بیاء الحکایة ایضا و هو او هو س طالب سجع ناچار بخلوت رای مربی ای شیخ قدیمی
چند بر فقه و از سماع و محالست خطه و تصیص بر کفتمی لان الشباب شعبة من الجنون
و چون نصیحت شیخ یاد آمدی گفتی **حکایت** قاضیه را با ما نشیند بر فشان دست را
که شکلی

لحصول النشأ بالاصحیح محتمل کرمی خورد معذور و درست را یعنی ان اشخ قد
 علی ایام مشابه مثل هذه الافعال فانی معذور عند تاسیج جمع قومی بیاء الوحد
 ضیما بر سیدم بفتح الاء که دران میان مطریه دیدم کونشی خطاب من
 گفتن ای تقول حقّه اذا سمعت ركب بفتح الاء الملهة والکاف الفارسیه وهوه
 الاصل سکن و کسره هنا لاضافة الى جان ای عرقه میکسد ای یقطع نغمه تا سارن
 و کذا تا خوشتر ای اقبح از او از مرکب پدر او از نش ای صوته اقبح من الصوت الا
 کان لموت الالب کلام نکشت حرفیان یرید به ارباب المجلس از و در کوش
 لئلا یسمعو کلامه و کلام یرلک که خاموش ای لشیرون الیه بوضع الاصبع علی
 رمزا الی السکوت **هـ** یکنان مضارع مجهول من هاج الی الشیء یعنی هیئت
 مال الیه و هو مسند الی الجار والمجرور ای قوله الی صوت الاغانی جمع اغنیة و هی
 جمع الغناء بالکسر والمد بالفارسیة مرود بظنیها متعلق بقوله یلجج و انت معنی
 جملة اسمیة عالیة ان سکت نطق جملة شرطیة مرخوة المحل علی الناصفة معنی
هـ نه بیند کی ای لایری احد در سماعت التاء الخطاب خوشی بیاء
 المصدر مکروفت رفیق ای الاء وقت ذکایک که دم در کشی بیاء الخطاب
هـ چون در او از اعدا کن بر لب بفتی البانین لغة صیحة و بفتح الاول و ضم الثاني
 مشهور سدا بکسر الین و ضمها من سرانیدن و ركب مع بر لب و جعل الجمع و صفا
 ترکیباً و المعنی المراد خویر حاجلی گفتن از اکتفم ای قلت لهاب البت از بهر خدا
هـ که تقا زیم بکسر الاء و فتح الباء و کسراً بالفارسیة ژیه و در کوش کن
 لا حیراصم تا شوم بفتح القوت المکروه یا درم بکشائی ای ففتح آباء لی تا
 بیرون روم فیہ دلالة واضحة علی کمال صغرته من سماع ذلک المخففة بالجملة خاطر یاران

را موافقت کردم و شیی کچین مجاهده بروز آوردم مؤذن بالک
 بسکون الکاف الفارسی بفتح الصوت بی حکام برداشت ای رضع المؤذن
 صوته بلا وقت نمیداند که چن از مشب کاشته است اصل کاشته است درازنی
 شب بکسر الیاء المصدر لاضافة از مرکبان من پرس علیه بقوله که یک دم خواب
 در چشم نکشتت بالکاف الفارسی باعدادان حکم تبرک ای بطریق التحدیستار
 از سر و دینار از کم بکت دم لا عطاء و پیش معنی نهادم عطیة له و در کنارش کفتم
 قد عرفت معناه و کذا معنی قوله و لب شکر کفتم و من قال یعنی بسیار فقد اکثر
 الکلام بلا فائدة یا دران ارادست من در حق او اشارة الی المعنی الذکور بر خلاف
 عادت دیدن لان احدا لم یکن یعطیه ^{الذری} یذ المقدر خط و بر خفت عقل من بالاضافة
 اللغظین و من قال یا خافین لم یشرع کما یبغی حل کردند و نهفته بضمین اخفیه
 بشدید ندیک ازیشان اشارة الی یاران زبان تعرض دراز کرد ای طعن و طعن
 کردن آغاز و بیند که این حرکت را مناسب حال خود من مذکری علیه بقوله که
 خرقه مشن بفتح الجین مطریه بیاء الوحد دادی که در همه عرش در می بیاء الوحد
 مراد من درم در کف او بنوده است و قراضة بضم القاف و اضاده بالمجته بالفارسیة
 ریزه زر در دفت **هـ** مطریه بضم مبداء محذوف ای بذا مطرب دور ازین
 نجسته بضم الحاء المعجته و فتح الیم بفتح المبارک سدا و الجملة المعترضة بین المؤن
 و النصفه دعائیة کس دو بارش ای مرتین مذید در یکجا و المصراع الثانی صفة قوله
 مطریه راست بفتح المستقیم و فیہ المعنی الایمانی چون باکش از دهن برخاست
 اتوقع صوته من فیہ خلق را موی بر بدن برخاست ای اقشعر جلودم بکون صوته
 مقلعا مرغ ایوان قدم بیان الاول زهول بالفتح و السکون آیین خوف او برید

مغیر ما بر دای اذهب مخ را سنا و خلق خود بدیند لما عترض علی بعض اصحاب
 گفت نه جواب مصلحت آن است که زبان تعرض کو تاه کن که مرا کرامت او ظاهر شد
 گفت و آنکه معترض را بر کیفیت آن مطلع کردن تا حکمت آن آید **اصحاب**
 توبت فائز الی المعنی بینا و بر مطایبه بمعنی لطیفه که رفت استغفار کنتم گفتیم غیبا
 کرامت بحکم آنکه مراد شیخ قدس الله سره العزیز بارها ترک سماع و موده بود و
 موطنهای بلوغ گفته یعنی بالغه الموعظه در سماع قبول من نیامادی ما قبلت کلامه
 امشب مرا طالع میمون لفظ بمعنی المبارک و اختراعی ای کج حال یون لفظ فارسی
 بمعنی المبارک ایضا بدین بقعه ای الموضع رهبری بالیاء المصدر که تابدست
 این مطرب توبه کردم که در بار که بکسر الکاف الفارسی بمعنی الطوف سماع و محالست
 نکردم با کاف الفارسی ایضا **اصحاب** آواز خوش از کلام با کاف العربی بمعنی الحکایت
 و دهان و لثیمین الظاهر انه وصف لاجز و چو زان یکون و صفای الجمع گرفته کند
 و رنگند دل بفرید مضارع من و یفتن بمعنی الخدعة و در پرده یعنی و اگر پرده عشاق
 سپاسان و مجاز است که احد من هذه الثلاثة اسم مقام از جفوه بفتح الحاء الممله
 بمعنی الحلقوم مطرب ماروه مزید **اصحاب** نقان را لغت ادب از که آموختی
 ۲ من تعلت ادب گفت از بی ادبانی بیست بقوله هر چه از ایشان در نظم ناپسند
 آمد ای جاء غیر معقول از فعل بفتح الحاء فصح و اکثر مشهور آن پیر هیز کردم
 مکنیز فاعل مثاله متروک ویراد به الناس و القوم که یغیر لغته العرب یقولون
 لیلی بالفراق مرفیة از مزید باز یک تصغیر با زی بمعنی اللعب حرفی معقول مکنیز
 کزان پندی نکیر دای لا ینفص منه صاحب هوش ای اهل العقل و الظاهر ان قوله
 صاحب هوش فاعل نکیر و من قال یکن ان یصرف قوله صاحب هوش لای قبله

تحت

شوق بالضم و تشدید
 شبنم میوه عسل
 و نیز نام پرده از موسیقی
 نام از

الغلیل

الغلیلین اعنی مکنیز و نکیر و سبیل التاریخ کما یکنی خذار کتب الاحوال البعید عن قوله
 مکنیز صیغه جمع و نکیر صیغه اژاد طاعتی را و همین لغت صاحب هوش تکلف
 کما یکنی و کر صدا بپس حکمت بکسر الباء للاضافة و يجوز سکونها بغير الاضافة و الاول
 مسجع من الاستدانة و من برج عکس فقه حکم پیش نادان طرف بقوله بخواند بنامثال
 مکنیز و بعض نسخ بخوانی آید شال غیر راجع الی نادان باز یکج قدر بیان افتاد در
 کوش ای نه اذنه **اصحاب** عابدی را حکایت کنند که شبیه الظاهر ان المراد کل لیلیة
 ده من بشتید بهنون طعام خودی بیاء الحکایة و تا سحر بختین ختی در غار
 کردی صاحب دلی بشنید حاله و گفت اگر نیان بخوردی و خفتی بسیار فاضله
 اذان بودی **اصحاب** اندرون از طعام خالی دارم رهون نادور معرفت بینی
 بیاء الخطاب فان الجوع یکی القلب و یذا مشا بدقی از حکایت بیاء الخطاب ایضا
 بعلت آن رهون که پری بضم الباء الفارسی از طعام تا بینی بالباء الاصلی بمعنی
 الانف **اصحاب** بخشش اسم من بخشودن بمعنی الترم مثل الش من دانق
 کاعرف سابقا الی وصف بقوله بخشش کم بضم الکاف الفارسی شده نادور مناجی
 جمع منی چراغ توفیق مفعول محتم بقوله داشت و بالمعنی الغوق المقابل تحت هرا
 کما قرینا راه او برداشت ای المرحمة الالهیة اخذت سراج التوفیق فوق طریق الدی
 ضلغ المناهی ای بد الفاعل یا خلفه اهل تحقیق در آمدای دخل ضیم و بزمین صحبت مبارک
 درویشان و صدق نفس بختین ایشان ذمائم جمع ذمیه اخلاش ای اخلاقه مبارک
 الذمیه بحکیده بمعنی محموده مبدل کشت ای صارت محموده و دست از هوا و هوس
 کو تاه که و نه از جانب و زبان طاعتان در حق او درازی کانونه یقولون که چنان
 در قاعده اولی است یعنی عاقله الماضیه و زید و صلا حیثش نامعول اسم مفعول
 من المعویل و هو الاعتماد عا شیء **اصحاب** بعد از توبه توان رسن بفتح الاء بمعنی

اشد

الخلاص از عذاب خدای فان الله يقبل التوبة عن عباده ويعفو عن السيئات وليك
مي نتوان تقديم في الفروقة الوزن ومن قال تقديم في الالبات مثل نفع واقع
فكانه ظن عدم الفروقة از زبان مردم درست بفتح الراء بمعنى رستن طاقت جور
زبانها نیاوردای لم بصیرة اذ لا لسته وشكارت پیش بر طریقت بردوشی عند
شیخه شیخ بکریست ای یکی و گفت لشکر این نعت چگونه کاری ای کیف تشکر عا
نده النعمة که بهتر از این بیاء الخطاب که بذارند ای احسن مما یظنون انک مسی
چند گوئی که بداندیش و مسود موهون عیب جویان جمع عیب جو و هو و صفت
ترکیب من مسکین انک بکسر النون في لفظ جویان ومن الاضافة که مقصور من کاه
من قال کوهه بقوله انک فلم يعرف عبارة الملقن بخون رختتم ومن قال رخت
و بینه بقوله بفتح النون فقد غی الملقن بر غیر ندای یقومون یفتی که کاهل بدوین
قال و ربه بد بینه على الاول والمبني على الجمل جمل منوا ستم ومن قال خواست
فقد ارتکب الشرح لا تعلم الملقن بمنشئ فحما ماذکرناه من الملقن الصم یکن هذا لست
اشای من تمته مقول القول فاستمع جوابک ایها المشکی نیک باشی في نفس الام
و بدت کو بد خلق موهون یکا بد باشی في الواقع و نیکت بیند بد جواب ملج
و کلام قصص و لیکن و این من کلام الشیخ که حسن ظن هکنان در حق من بکالت
و من در عین نقصان هذا کلام المصنف کرا انما که من کفتمی کردی بیاء الحکایت
مکوسیرت و پارا بودی ای صرت رجلاً حسن الصورة و زاهد
لمستتر بمن علیان جریانی بکسر الجیم جمع جار مجتفف الراء والله یعلم من انی بفتح الهمزة
جمع سر و آغلانی بالفتح ایضا جمع علن کعلم هذا هو المسموع من الابد تده و الروات
فلا تلقفت الى طویل الاسرار بکسر مصدر السررت و الاعلان بالکسر مصدر العلن
در بسته بروئی خود ز مردم یعنی اغلقت الباب عا و جهر من الناس عا عیب

صحیح

مکرم ند

مکرم ند ما را مکتوب بشون العیب لنا ای لئلا یملعون عیوبنا در بسته چه مسود ای
لا ینفع اخلاق الباب عالم الغیب المددنا دانای نهان و آشکارا چه میداد
که حق پنا و داناست نهان و آشکارا خویش کن راست حکایت پیش یکی
از مشایخ کلمه بکسر الالف بمعنی الشکایت کردم که فلان در حق من کواهی بایاء
المصدر و داده موت بنا سزای افعال فی حق کلاماً لا یلیق و شهد علی بالسوء شیخ
گفت بصلا حش الضمیر راجع الی فلان فجل بکسر الجیم صفة مشبهة کن ای جل
بالصلا حتی لا یقدر علی ان یکلم فیک کلاماً قبیحاً تو نیکو روش بکسر الواو
مصدر باش تا بد رسکال بکسر الین المملعة و الکاف الفاری و هو مع لفظ
بد و صفت ترکیب بنقص تو گفتن نیاید مجال علیه بالیت الای جوا هک
بربط قدم بیاء و من مینه و فسه هتاک ثم قال هتاک بفتح الباءین من آلات
الیه و معروف کذا الایوان فکانه نیه ماذکره کذا الایوان فکانه نیه ماذکره
و این الباءین بعض مخالفه بود مستقیم صحیح کی از دست مطرب خورد کوشمال
قدم بیاءه في حکایت ملک زاده کوناه قد حکایت یکی از مشایخ شام
پرسیدند که حقیقت تصوف چیست و اعلم ان علم التصوف علم باحث عن ذات
الذات و صفاته من حیث الوصول الیهما بالعمل الصالح فموضوعه ذات الذات و
صفاته من حیث الوصول و غایت الوصول الی الله تعالى بالعمل الصالح و التصوف
حقیقه لا یتحقق الا بالعمل الصالح فالصوف حقیقه هو العمل الصالح فمعنی قول
الان حقیقت تصوف چیست ما به یتحقق التصوف ای شیء هو و جواب العمل
الصالح لا تقیة الشکل و الاجتماع في الصومعة صورة و تفرق القلب معنی و اینا
اجاب الشیخ بجواب یطابق السؤال المذکور حیث گفت پیش ازین زمان طائفة
بودند در ظاهر به کذبه اذ لم یکن في الزمان السابق صومعة الصوفیة و انما بنیت

اولاً قصة الرملة بناها امير من الامراء وبمعنى جمع اي بطلون الوصول اليه
تعالى بالعلم الصالح وان لم يكونوا في زمني الصوفية امروز قومي اند بنا هر جمع قائم
الآن سكان الصومعة ولا بسون لباس الصوفية ولباطن پريشان اذ ليس
مطلبهم وصول الحق بل لكل احد هوى وانما غير واجبتهم لاجل الاكل والدنيا وقد
قبل ترك الدنيا لاجل الدنيا من جمع الدنيا واذا تحققت ما ذكرناه من تحقيق
سوال سائل وجواب الحبيب لا يشك قول من قال ولا يذهب عليك
ان هذا الجواب لا يطابق السؤال المذكور فان السائل قد سأل عن حقيقة
النصوت فالظاهر جوابه ان يقه هي ترك الدعاوي وكنان المعايير اذ يجاب
بغير ذلك مما قيل في حقيقة وكم من عائب قول الصوفي وافتة من الهم
السيقم ويحقق ما ذكرناه من التحقيق قول المعصوم جوه ساعت از نوة
بجاني رود دل وان كنت في خلق به تمنائي اندر بعض در تمنائي كاعوفة وايا
مصدرية صفائي بيا الوحدة نه يعني بيا الخراب كرت لغيا كتحقق من اكر
القاء الخطاب مال وجاه ست وزرع و تجارت والمعنى ولو كان لك مال ومغيب
وزرع و تجارة جودل باضدائى ست ظلوت تشيبي لالك داخل تحت قوله تعالى
رجال لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله تعالى ما كايست يا دارم قد عرفت معناه
كه شيبي در كاروا بيا الوحدة فيها همه شب رفته بودم وسر كه بر كنار پيش
قدم برانده حكايست ملك زاده كوتاه و من بيته هناك بقوله بالباء العربية
المكسورة بكسرة مجزولة بمعنى و در خشان و قد يستعمل بمعنى ميت الحيوانات و يستعمل
ايضاً ماوى الاسد خاصة بيته ههنا بقوله بالكسرة المجزولة اشياء صغيرة و يعا
في التريكة بيقامة بشه فخر اركب الاستدراك مع بعض الخلفه خفته
اسم مفعول من خفتن قافية لقوله رفته فلفظ بودم مقدر فيه كاعوفة مراراً

شوریده

شوریده بالتركي قرياشق والماء شخص فيه نشاة العشق ومن ظن ان عبارة الملقن
شورده ثم قال ويجوز فيه شوریده بالياء فخر اخطا في العبارة الاولى كدوران سفر
عمره ما يوجد نغمة بزد وراه بيا بان كرفت ويك نفس بفتحين اكرام نياشت
من الجولان چون روز شد كفتش اين چه حالت است كفت اي اجابني بليلا
راويم بمعني ششيدم كه بنا الشئ سم مصدر بمعني ناليدن در آمده بود نذر دردت
وكيكان جمع بكك وهو بالكافين العربيين الخجلة يبق بالتركي كلك از كوه و
نحو كان جمع عوك بضم الغين المعجمة والكاف العربية الضفيع از آب وبهائم
جمع بهيمة و هير ذات القوائم البرج از پيشه فلما سمعت هذه الاصوات الله ليشه
يعني فكر كرم كه مر و ست مشق من المرء كالا انسانية من الان ان نباته له
همه در تسبيح رفته ومن بغطت حفته دوش يعني لمعنيين احدهما
السيلة الماضية واما قوله دوش بالضمه المجزولة فهو بمعنى العطف بكسر فقد اتي بشي
من عنده مرغى بصعي ناليد هذا الكلام من لسان ذلك الشخص عقل و صبرم يرد
واذا مصدر مني الصية و طاقت و هوش عطف على عقل و صبرم يكي از دوستان
مخلص را موضع لفظ را بعد لفظ يكي مكررا و از من رسيد بكهش اي وصل لمسمع
كفت خا علم غير باور بمعني التقديق نداشتم كه ترا مرهون بانك مرغيز چنين
كنه دهوش بمعني الخير كغم اين شتر آدميت نيت المشا را ليه بلفظ اين شتر
المصل الشاذ امر فخر له مرغ نسي طوان ومن قاموش حكايست و قتي در سفر حجاز
طافه اي جماعة واحدة حيوانان بكسر النون للاضافة صاحب دل صفة هدم اي مصاب
من بودند و همقدم من شدند و قتا اي احيانا زمره بكز و ندي اي كانوا بصيرون
صحنه و بيته چند محققان بلفظ ندي بيا الحكاية في الموضوعين عابدي بيا الوحدة

در سبیل بكون الغلام منكر حال درویشان بود و بی خبر از درویشان بقیه المثلث
تا بر سیم به نخل بنی حلال اسم موضع کوه کی سیاه ایامی و احدی سودا در می
بفتح الحاء الملهة وتشديد الياء بمعنى قبيلة عرب بدرآمدای خرج و آواز بر آورد و کما
صوتی غایب الحسن که مرغ از هوا در آورد و کشته عابد را دیدیم که برض در آمدای خبر
رجلها على الارض عابد را بیدار داشت و راه بیابان گرفت گفت ای شیخ در میان
اشکرک هذا الصوت الحسن و تر اثر نمیکند **و** دانی که چه گفت مرا آن بلبل سخن
و من لم يعرف اوزان الشعر قال في بعض النسخ مران بدون الالف بعد الراء فانه
قد عرفت التحقيق في بيان لغة خوز و قول المعاني و فاختود بنو در عالم و من لم
يعرف الفارسية قال خوز ما كيد لقول تو و هذا مثل ما يقع في العرب انت تفكر
كذا وكذا اجد آدمي بكسر ياء آدمي التحقيق الياء الثانية و هي خطاب كرم عشق بکه
الراء و من قال و قد نوت بکونه لم يعرف ان العين لا يلفظ و الا فخر المثلث في خبر
فان الغليان من العشق اشتر بشعر عرب و حالته و طرب به اعمام و
ديار العرب فان الحمالين يرون الاشعار في الاسفار عند الابل في الغار فانما
سرعة بالجلالة و الفرح كذا و قد ثبت تراکب بفتح الكاف العرب بمعنى المعوج و ما
وقع في بعض النسخ كج يا كيم بدل الراء سمو فان كج بمعنى النورة فلا محل له اصلا
و من لم يعرف الفارسية لم يحزم بكونه سمو حيث قال و ما وقع في بعض النسخ
كج يا كيم فضيل انه سمو طبع لفظ كربع و صفت تركيب صفة له جانوري بيا الخطاب
تقديم الصفة على الموصوف جانور في هذه اللغة و هذا صفة جرت على غير من هي له
روي عن بعض المشايخ انه قال كنت امشي مع الامام الشافعي في وقت الهجرة
فجاء موضع يقول احد شيئا فقال هل بنا اليه ثم قال ايترك هذا فقلت لا فقال

مالک حر استلذا اذ القلوب بالاصوات الطيبة مما يسترأب **و** شتر را چو شتر
طرب در سرمت که سمعت سماعه و طرب بالشعر و الصوت الطيب اگر آدمي را باشد
خرمت في صورة البشر **حکایت** سئل عن بعض الفقهاء انه اذا مات السلطان
بقي له ابن صغير و اتفق الناس على كون الوزير متصرف الملك و السلطة الى ان
يبلغ الابن و لا ادوا ان يعلموا انه عاقل او مجنون فم يعرف ذلك فاجاب بان
يغيب عنه بالامان الحسنه فان خرج به و مال اليه فانه عاقل يعني اذا بلغ يصير عاقل
و عند هبوط الشمس اتي عنده كوكب الراج و من قيده بقوله من جانب
الى آخر فقه ذكره من عنده و سميت الراج بالناسخات لشدة السخا في الجو
على النجى بكسر الحاء الملهة و فتح اليم موضع يحفظ السلطان و نحوه و من قيده بقوله من
الدواب فقد ذكر قيدا بلا محض تمثيل عقول الالبان بالتميز في القول و قيل هو
و قيل جبار و قيل خوارق لا اخرج القصد أي الصلب الامس يعني اذا بكت الراج
على الصغار تنكر اغصان الاشجار ان عمة الامام اياها و المقصود ان الاصوات
انما يستلذ بها عما اصحاب الحواس السليمة لا اصحاب الامزجة اياها **رواية**
روى عن بعض المشايخ انه قال كنت في البادية مسافرا فافقت قبيلة من قبائل
العرب فاضا في رجل منهم فزيت غلاما مسود هناك و رايت جملا ماتت بفناء
البيت فقال لي الغلام انت ابنة صيف و انت حمو لاني كرم فاشفع لي فانه
لا يردك في فقلت له انت ابنة لا اكل طعامك حتى تحل به الغلام فقال فخرني و
اتلف مالي قلت ما فعل بك فقال لم صوت طيب و كنت اعيش من ظم الجبال
فحملنا احمالا ثقيلا و هدا لمانا حتى سار في يوم مسيرة ثلثة ايام فلما حل احمالنا
ماتت كلها و لكن قد وهبت لك و حل بعد هذا اصبحنا اجبت ان اسمع صوت

فقال من ذلك فامر الغلام ان يجدي على رجل كان عابثا بهنك يستع عليه
فجدي فقام الرجل على وجهه و قطع حباله ولم اظن اني سمعت صوتا طيب منه
ووقعت عا و جهرت اسما رالية بالسكوت **هـ** بذكرش الضمير راجع الى الله
تعالى و كذا في قوله بركاش و من اخذ البيان الى قوله بركاش فقد اعمل هر چه بينه
در خزوش برت كما قال الله تعالى و ان من شيء الا يسجد بحمده و ان داند از من معني
که گوشت اي سمع نه بلبل بركاش تسبيح خوان است لفظ تسبيح خوان و صفت
تركيبي و المعنى ليس لعذيب عا و رد الله تعالى بما سمعنا هذا معلوم بقرينة المعنى
اثنائه كهر خاري به تسبيح خوان است الظاهر ان مجري الكلام عا ظاهره محلا على
المبالغة المطلوبة بحسب المقام و صفة الشريعة ان نفس الشوك تسبان و تحتمل
احتمالا مروجانا يكون المعنى لكل شوك تسبان سجد و من عكس البيان فقد
رجح المرجوح و انما اورد لفظ خارا لان من الضلوع الشعرية ان يذكر الاشياء المناسبة
كما اذا ذكر العذيب ذكر الورد و اذا ذكر الورد ذكر الشوك عا ماحضوا به علم
البدائع و رسائل الاشعار و من لم يعرف هذه الصفة قال و انما اورد لفظ خارا
قصدا الى ذكر الرقيب مع الجيبية است واحد **حكايت** يعني اذ ملوك مدت
عرش سپري بغمقى السين الملهة و الباء الفارسية و بالياء الاصل بعد الراء
تمام شد **هـ** مخب كن سپري كاران جهان ذكر زيشن لكه كند مرك عرو
سپري و قام مقامى نداشت اي لم يكن له ابن يقوم مقامه في السلطنة و صيت
کرد که با سادان اي بعد موته سواء وقع موته في اليوم او الليلة او العذ قبل قدم
احد و من قال يعني در صهام آن شب که ملک مرده شد فقد قيد من غير دليل
تختين بضمين يعني اول که از در شهر اي من باب اندر اي يدرخل تاج پادشاه

بالياء

بالياء المصدر او ياء النسبة بر سر و ايند بکسر تين صيغة امر حاضر من نهادن
و تقويعن مملکت بدو کنيد بضم الكاف و كسر النون جمع امر ايضا اتفاقا و ان كيه
که از در شهر در امد اي دخل من باب البلدة كذا في بيا الوحدة بود که در همه عمر
لقمه اند و خفي و خرقه بر خرقه و خفي اي كان خفي متناهي ار كان دولت
واعيان حضرت و صيت ملک بکسر اللام را بجا آوردند ملک بضم الميم و خزان
جمع خزينة بدو ارزاني داشتند در و يش ملایه مملکت را نداشت سواکن مان
من راندن تا بعضی از امراى دولت کردن بالکاف الفارسية بمعني الضيق از
طاعت او بجا نيدن اي بغوا عليه و ملوک ديار هر طرف بمناعت بر خاستند
اي قاموا و بمقاومت لشکر آراستند فوق الهرج و المخرج الملك في الجبل
سياه و رعيت بهم بفتحيم بر آمدند و المعنى بالنسبة و تشدد و قد راد به العقب
۳ اخلاط الباطن و هو ليس بمزاج و من لم يعرف المعنى قال في شرحه يعني استعوا
واقفوا و برخي اي بعضی از بلاد بکسر الباء جمع بلد بفتحيم بمعني المدينة از قبضه
تصرف او بدور رفت اي خرج در و يش از بين واقعه خسته خاطر هر بود اي سقم قلبه
تا بكي از دوستان قدمش که در حالت در و يشي قرين او بود از سفر باز آمد
انى تلك البلدة او را در چنان مرتبه ديده گفت منت صاثر از و جل هذه العبارة
عين العبارة التي افصح بها الكتاب که بخت بلندت يا وري بالياء المصدر كرو اي
اعانك الجدا لاجت حيرك ملكا و اقبال رهبري و دل دولتك تا كالت بضم الهمزة
الكاف الفارسية و بالياء الخطاب از خار و خوارت از پای برآمد اي خرج و دين پايه
اي مرتبه رسيد ان مع العريسا **حكايت** روي عن رسول الله صلى الله عليه
و سلم ان خرج الى اصحاب ذات يوم و حاتم مشرا و هو يضحى يقول لن يغيب عن

البرنج و محنت تو سبيل
برشدين و مزي كرويد
شرح

یسرین و بنایدل علان ایسرانشان معایر لاول کجالت العصر بقاء عا شستر
من ان السکره اذا عیدت مکرة کان الثانی غیر الاول والمعرفة اذا عیدت کان
الثانی عین الاول وعلیه قول الشاعر اذا اشتدت بک السکره فکفره لم
نشرح فحصر بین یسرین اذا فکرته فافرح **شکو** فیه کاه شکفت بهت بضمین
من شکفت بضمین بمعنی التفحیح بالترکی اجماع لا بمعنی التفحیح بالترکی اجماع ومن
قال بمعنی التفحیح لم یعرف المعنی وکاه خوشبیده اسم مفعول من خوشیدن بالترکی
یور شوق ومن قاله شکره یا بس وپژمرده شده لم یات بمعنی اللفظ درخت
وقت برهنه است ای عریان من لباس الورق والزهر والثر وقت پوشیده
بلباس الاوراق والازهار والاثار وحال الانسان کذلک لیسیر فیکراً تارة وغنیاً
تارة کففت فاعلم ضمیمه کذا ای برادر نظیر کن التعزیه اعطاء العزاء ای الصبر عند
وقوع المصائب چه جائی تمینیت است التهنیه ضد التعزیه ای الدعاء بالبرکة والنجاة
عند وقوع المناصب آن کاه که تو دیدی غم ثانی داشتم و امر و تشویشی جهانی و
بعضی نسب جایز بدل جهانی **شکو** اگر دنیا نباشد در دمنیم نفق و کر باشد بهر
بکسر المیم بمعنی المحبة یا ای دمنیم فان القلب یعلق بها فقصیر مقید الرجل بلای میاه
الوحدة زین جهان آشوب تر آشوب باله بمعنی الخلط والهرج والهرج یقال فی
وصف الجبوب شهر آشوب ولفظ ترفیق فیل نیست ومن قاله شکره مرادف
آسب بمعنی الفتنة والمحنة لم یات بمعناه حقیقه که رنج خاطر است از حرف شرط
بمعنی اگر کذا بجز الغائب است ورا حله واز حذف الف کذا بجز الغائب است بیا
لفظ ورنیت ومن قال اصلاً اگر و اگر فقد غفل عن الاصل والرفع **مطلب**
بفتح الهمزة که تو نموی خولیم جمله معترضه جرقاعت مفعول مطلب که دولت هست

بمعنی

بمعنی منضم کرغنی زر بهامن افشاند لصدق تا نظر در ثواب او کنی ای لا تنظر الی ثوابه
ولا تطلب الغنی طمعاً للثواب کر بزرگان شهنیه ام بسیار تعلیل است الباقی صبر
در ویش به که بذل غنی فان الحسب شدید فالفقیر اولی **روایت** بلمست فاطمه زهرا
الله عننا ذات یوم شمله خلقاً قد خیط ورقع باثین عشر مکاناً بسعف ورق النخل فلما
نظر الیهما عمری الدعیه قال ان قیصر وکسر واعوانها یلبسون الحریر وابنة رسول
الله صلوات الله علیه وعلیهما لم یثمل من صوف و قد خیط باثین عشر مکاناً بسعف ورق
النخل فلما دخلت فاطمة زهرا الله عننا قالت یا رسول الله لا تری ان عمرت بکم لباس
فقال البیضاء الله علیه ولم یثمل من صوف و قد خیط باثین عشر مکاناً بسعف ورق
النخل کذا بهرام کوری بالحافظ الفارسی ویا، الوحدة بالترکی قولون واعلم ان لفظ
که تفهمه بمعنی المحل یعنی ههنا الی مفعولین ففاعله بهرام ومفعول الاول کوری
والتثانیان نه چون پای طبع بفتحین بمعنی الجراد باشد زموری وذلک لان الاله
عند الله تعالی بالفقیر و تصدقه لا بالغنی الطاعنی وکبره **کایت** یکی را دوست بیاه
الوحدة بود که عمل دیوان کردی بیاه الحکایت مدنی اتفاق دیدنش نیفا دایلمیره
زماناً مدیداً کسی گفت فلان را دیدم شد که ندیدی ای منی زمان کثیر مارامیت گفت
من او را ندیدم چه ام که بینم قضا را ای انظر القضاء الا نری و هذا الكلام مشتمل علی الاستعجال
ومن قال یبغی اتفاقاً فقد اتی من عنده بمعنی از کسان او یکی حاضر بود گفت چه
خطا کرده است که از دیدن او ملول بیاه الخطاب گفت خطای نیست اما اجل
دیوان را وقت توان دید که مفعول باشد فانه وان العمل مشغول بمصالح الدیوان
و مشغول باحوال الانام و فارغ عن صحبة الاحفاد فلا تیسر لم الصحبة بفتح الهمزة
و در بزرگی بالیاء المصدرة و دار کبر و عمل مقدم بیان زاشنا بیان و آخر طرا

که از کوری
بهر کوری

مطلب

و مستقر اقامت بالامور الدنياوية واغترارهم بالدولة الفانية روز در مادي و معزولي است
 وقت العز و العزل در دول پیش و دوستان دارند فاحصة من هذه الحكاية ان
 الاتفق لطلاب الآخرة ان لا يطلبوا المصاحبة مع اهل الدنيا بل ينبغي ان يكون
 الامر بالعكس **حكايت** ابو هريرة رضى الله عنه كنية رجل من الصحابة رضى الله عنهم
 اجمعين وكان اسمه الجاهلية عبد الشمس وعمره اربع و الستين سنة رضى الله عنه
 كنيته ان كانت له هرة صغيرة يحملها وراه النبي صلى الله عليه وسلم فقال انت ابو هريرة
 فاشترى هذه الكنية وكان يحب ان يدعى بها لانه لم يلق النبي صلى الله عليه وسلم
 وكان احفظ الناس ببركة دعائه عليه السلام وقد روى عنه عليه الصلاة والسلام
 خمسة آلاف وثلاثمائة وسبعين حديثا ومات بالدينة سنة سبع وخمسين و
 هو ابن ثمان وسبعين سنة وكان في حبه النبي صلى الله عليه وسلم يواظب على ما قال
 هريرة بن جندب محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم آدمي بيا الحكاية كفت يا ابا هريرة
 زرتي بقم الزاء وسكون الراء امر من زار زيارته غنيا بكسر العين وهو ان ياتي يوما
 دون يوم وقيل ان يزور كل اسبوع مرة وقيل تقبل الحياطة مطلقا وذلك انما
 يتحقق بان لا ياتي كل يوم تزود مضارع معلوم مجزوم عا ان جواب الامر جبا غميز
 يعني هر روز ميا تا محبت زياده كرد و تفسير المصنف بشعر باغيا را بوجه الاخير من
 الاقوال صاحب ديوان گفتند بدین جنوبی بالباء المصدرية که افتاب است اي انما
 حسن فائق قيل هذه المقدمة غير مسلمة لانها ليس للشمس من اسباب الحسن سوى
 انور فشنيد ايم اي ما سمعنا که کسی اورا دوست گرفته است اي اخذ محبوبا و عشق
 آورده اي عشقه گفت فاعلمه غير صاحب دل از برای آنکه هر روز می تواند دید که در
 زمستان و الشتاء که محبوب است و محبوب **س** بدیدار مردم شدن بمن رفیق

عيب غيت فان الزيارة مستحبة وليكن من جملتك كويذ بس اي الاثنا رزموم فان
 كثرة المشاهدة توجب قلة الغيرة اگر طويشتن را ملامت کنی الاولي ترك التعبد
 ليزيد السامع كل منبه ومن قيده بتقصير خدمت و متابعت هوا و هووس
 فقد غفل العام من غير محض واعلم ان جواب الشرط محذوف اي معذور ملامت
 بنای شنیدن زکس **حكايت** یکی را از بزرگان باد مخالف در شکم اي في البطن
 پیچیدن گرفت و توجه الى الخروج و طاقت ضبط آن نداشت اي لم يقدر على ضبط
 لي اختياره و روي صادر شد اي وقع الفراط منه كفت اي دوستان مراد را بکنه
 کردم اختيار نمود و بزه اي ذنب بر من ننوشتند لان الازب انما يكون الاطفال
 الاختيارية و راجع بمن رسيشما نیز بکرم معذور داريد **س** شکم زندان
 بادست اي خردمند و هذا امر مقرر ندارد هیچ عاقل باد در مبدای لا يجب جو باد
 اندر شکم پیچد و وهل بالترکی اشتغال و يرضي بخرج که باد اندر شکم بارت بر دل
 بد اکلام صحیح وان كان في صورة الزل **س** حریف ترش روئی نام زکاري المهاب
 الذ هو عبوس الوجه و غير الموافق چو حوايد شدن اذا اراد الذهاب و تيش معار
 اي لا تمنع من الذهاب مناسبة هذه بالباب ان مستر العيب و التقية عما
 سماعه شين و قبول العهد من اخلاق الصوفية **س** بدامن عيب رندان
 پوش زاید لباس زید پوشیدن چه کار است **حكايت** روي ان الحاتم الامم
 قد كسر له لم يكن اصم و لما تزوج امرأة باشرة المصاحبة ليلة الزفاف وقع منها
 الفراط بلا اختيار فاطهر من نفسه الصم لئلا تسجي منه المرأة و عاش معا سنين
 كثيرة عاظما كالذي فيه صمم شديد و لهذا اشتبه بالاصم فاذا عرفت الحقيقة و الحصة
 فلا تلقفت الى ما قيل الظاهر ان هذا ليس من هذا الكتاب بل سمعت من بعض المحققين

بعضی از بزرگان که از این اندیشه
 بدی و خیر را در شکم پیچدند
 از عادت او و تامل

آید و فرو رود

ان قال اني رايت هذه الحكاية في رسالة الشيخ الفخام الهزليات والخطا فالحق بعض
الناشرين بهذه الكتاب انتهى على ان كون هذه الحكاية مكتوبة في رسالة الهزليات والخطا
لا ينافي ايرادها في كتابه هذا بل اكثر ايمانه وكمالته ما وقع في بعض مؤلفاته كما صرح به
كمن جامع في شرحه واستن. **باز** جامعة عاريت خواستن وكون هذه الحكاية من
الهزليات لا ينافي ان ياخذ العقلاء منها النصح كما قال **مكون** از سر باز بغير حريه كويته
كثيره صواب هوش ووجود هذه الحكاية في النسخ القديمة يدل على ان المصنف الحق باين
الكتاب وذا الهزل للنص ليس عيب واما كما بعض الناصحين استحياء منه ليس
بغض كما قال الله تعالى ان الله لا يستحي ان يضرب مثلا ما بعوضة فما فيها الا آية وقال
الموتى الرومي **بيت** من بيت نيت اقليم نزل من هزل نيت تعليم
حكايت از صحبت يار و مشفق قد عرفت بيان ملائقي پديد آمده بود اي وقوعه
قلبي انك از من سر در ميانان قدس ندام و تركت الانس مع اونس و با حيل و
النس كرفتم تا و حق بيا الوحدة طرف كه اسير قيد فرنگ شدم در غنق طرابلس
اسم بلد مشهور من نواح الشام في ساحل البحر وكان دار الكوفة في ذلك الزمان
وفي يد الاخرين با جهودهم بكار بكن بكرة الكاف الفارس الطين بداشتند تا يكي از
روس حاك بفتحين مدينة كسابقة معرفته ميان ما بود گذر كرد قدم في
طرابلس و ما اشتافت اي عر فيه وكفت اي فلان يعني شيخ سعد اين چه حالت
ست و چگونه گذاري كفت في جوابه **هي** كرتيم از مردمان بكوه و بدست قد كنت
اف من الناس الى الجبل والاهواء كه از خدائي نبودم بديكري پراخت لئلا اكون
مقارنا مع غير الله تعالى قيايس كن كه چه عالم بود درين ساعت مرهون كه در طوبى
نامردم ببايد ساخت بمعنى ساختن اي لا مني ان اصاب غير الان

جز

پاي در زنجير ميش دوستان اي كون الرجل في السلة عند الاحباب يدراو بمعنا
الاصحاب ومن قال يعني بصتر اتي بقيد زائد من عند نفسه كما هو عادة كد بايك نكان
بالكافين الفارسيين جمع بكانه ضدا شناد من قال وهو الا جني فلم يبينه لان
الاجني هذا القريب در بوستان فلما راني في هذه الحالة اكرهته بر حال من رحم آورد
بده دينار از قيد فرنگم خلاص كراي اشتهر اني بعشرة دينار و با خود بجل برد
دخري داشت اي كانت در بنت در عقد نكاح من آورد بباين بالكاف العربي
يطلق عامعين احدها عقد النكاح والاخر المهر الموهل على ما صرح به في الصحاح العجمي
و المراد هنا المعنى الثاني بقية المحل ومن لم يعلم التفصيل اعلم بل اهل صد دينار
چون مدته برآمد كذا في المعاشرة دختر بدخوي و ستيزه روئي يعني كانت معا
و كذا فاما بود اي غير مطبوعة زبان درازي كردن كفت اي شرعت في اطالة
السان و عيش و ما يغنيك ايشق اي مكد رفاقن كفت چنانكه گفته اند
زن بد بكرة النون لتو حيف در سر اي مرد نكو بالا خافه في الفطين هم درين
عالم ست و دروغ او فان ميتت بصير حجة جهنم لسوء ظفها زينار بالياء از قرين بد
زنيار بدون الباء كلاهما كلمة تنزيه و كذا كير كما قال خواجه حافظ **دل** حرايي
ميكند دلدارا كه كنيد اخراي دوستان جان زنيار جان شما و بچي ايض بمعنا الامان
كما قال خواجه حافظ المذکور **از** نعل تو كرايم المكشيري زنيار صد ملك سليمان
در زير نكبن باشد **ومن** قال في بيان المعنى الثاني نقل من حبيب الجروحي ايضا
بمعنى العهدة و بمعنى العصمة ايضا فحدثني بعضين قريين من المعنى الاصل كصاحب
الشجر و الاستدلال بقول الانوري **تا** حشر منكف نشود آفتاب اك آيد بزر
سايه عدلت بزميندار و بقوله ايضا **دامن** عرتو از كرد اجل در عصمت پايه

جاءه تو ز اسب فلک در ز نهار لا یصح لانها بمنع الامان الذي ذكرناه فامل وقتنا
امر حاضر من الوقایة بمنع الحفظ ربنا منصوب لانه متاد مصاف حذف حرف تدان
اي يارب عذاب النار نصب على نزع الخافض اي من عذاب النار وبهذا المصطلح اقتباس
من آية سورة البقرة اولها ومن الناس من يقول ربنا آتانا الدنيا وماله في
الآخرة من خلاق ومنهم من يقول ربنا آتانا الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة و
قنا عذاب النار وفي الآخرة وجوه والاسباب بالمقام ما روي عن علي رضي الله عنه من
ان الحسن في الدنيا المرأة الصالحة وفي الآخرة الجوار والعذاب النار المرأة السوء
باري ايمره زبان تعنت بمنع طلب الدلالة دراز کرد و میگفت مخاطبة الي تو
آن شخص نسيته که پدر من ترا ز قید فرنگ بده دینار خزیده فلما عاتبتهم کفتم بلی
بده دینار باز خزید و بعد دینار و هو المملو جل بدست تو گرفتار کرد فانی لو
طلقت یلزم اداء مائة دینار ولا اقدر علیه فاول ما فعل ابوک احسانه آخرها
فعل اساءة **ح** شنیدم کوسفندی را قدم بیان بزرگی مرهون رهانید خدایم
ماض من رهانیدن فاعله ضمیر بزرگی و مفعوله کوسفندی از دهان و دست
کرگی بیاء الوحدة فاعله ضمیر بزرگی و بزرگی شباهت کارد با طاف افکار
و ثلث سوالن بمنع السکین بر حلقش بما لید کینه کجه روان کوسفندی و ی
بنالید وقال یسان احوال که از چنگال کرم در بودی و خلعتی من تحریقه
وا هلا که ایای چو دیدم عاقبت کرم تو بودی فلذا حال بیک اطلعتی من حبس
الافرنج و قید بقیودک **حکایت** یکی از بادشاهان عابدی را پیر سیده و کا
ذکر العابد اهل عیال که اوقات عزیزت چو ن میگذرد ای کیست نرفت ای
العابد همه شب در مناجات و سحر و دعا حاجات و همه روز در مناجات

یکی

ای از فراخ الحوائج و تحصیل نفقة العیال هذا هو المعنى والسياق يدل عليه ومن قال آ
اخراج الحوائج عن القلب فقد بعد عن معنى اللفظ والمفهوم من السياق ملک فرمود
تا وجه کفایت او معین دارد من خزانه تا باریک از دل او بر خیزد **ح** ای
گرفتار ای اسیر و پای بند بچی لمعین احدی بالترکی یا لوند و الاخر بالترکی یا غنی
یا غلو و هذا هو المراد فکانه عطف تفسیر بقوله گرفتار و الدال مکسورة للاضافة الى قوله
عیال قدم بیان ذکر ازادکی مبنی خیال فان الحائرة تعلبک كما قال غم وزند و
بارجامه ای حمل الثوب و خوت بسکون الواو بمنع الزاد عطف عا جابه بازت
آرد ای بر جک ز سیر در ملکوت ای منه قاله فی تراهی صیاح الملکوت من الملک
کالجهوت من الرهبة همه روز اتفاق می ساند و الوی که شب با صند پیر دازم
ای اخطا مع شب حرف الطرف مقدر چو عقد غازی بنم در الخوة چه خور و باعداد
فرزندم ای کجا لجنی بذه الحائرة **حکایت** یکی از مقیدان شام در پیشه اش
عبادت کردی بیاء الحکایة و برک در عثمان خور دی بادشاه آن طرف حکم
زیارت بنزدیک او رفت فلما وقع الملاقاة کفتم المصلحت یعنی در شهر
از برای تو مقامی بسازیم حتی تجی که فراغت عبادت ازین به میسر شود و کت
و دیگران ببرکت انفاست شایای من کلامت مستقید می شوند ینفقون بها
و بر اعمال صلح شما اقد اکند زاید این سخن را قبول کند از فراغ العبادة انما
یکون في الخوة والعزلة والقله ارکان دولت کفتم لازاید یا مخاطب ملک الاصل
راعیه خاطر الملک مصلحت آن است که چند روز بشهر در آئی اگر صفائی وقت عزیز
المراد ذلک الزاید و صیغه الجمع لادب از صحبت اغیار که ورت پذیرد ای اندر
اختیار بایه است ای لک ان ترجع الی هذا المكان آورده اند **حکایت** که عابد بشهر

تسلسل اللفظ

السمكة
السمكة

درآمد بستان سراسر خاص ملک را بلاضافة از برای او بر داشتند ای اجزاء
و اما مقامی دیگر است و وصف بستان سراسر و روان است لفظ است بانه
مقصود من است بالباء و هو اسم مصدر مصدره است بطن و بجایه لفظ الفاعل
مانند کون مشکی است و کجی صیغه امر بمعنی آسودن و يستعمل وصف ترکیب المان
نحن فيه **هـ** کل سرخش الفیض را جمع الی ذلك المقام جو عارض جوابان في اللون
والطاقة سنبشش هو زلف محبوبان في الرأفة والطاوة و همچنان مع کون کون
از تفسیر بفتح النون لفظ خارج بمعنی الخوف بر و عجز و هو بر و معروف يعرف
الناس تحت الصبي والعجز و من قال وهو بر و محقق في زمان سیر يكون قریبا
من اوان قدوم الفلق الی الزوم فقد اتی بشیء لا حاجة الیه والمحتاج الی البیان
ان یقر في ذکر العجز و طفل وایه صفة بدیعة شیر ما خورده طفل وایه هو
یعنی ان ورده الامم و سنبله الطریفة في اللطافة کانه طفل طر لم یشر باللبس بعد
هـ افانین جمع افان جمع فتن بفتح فتن غصن الشجر فجمع الجمع مرفوع
الابتداء علیها جلتا رب کون اللام بالفاکسية کلما والجملة الظرفیة اعنی علیها
جلتار صفة افانین علقت ماض مجهول من التعلیق بالترکی اصلق بالشجر الظفر
متعلق بالفاعل المذكور ماض مرفوع عا ان فاعل مقام الفاعل والجملة الفعلیة مرفوعة
المحل علیها انما خبر المبتدأ اعنی قوله افانین ملک در حال ای علی الخور یعنی حیث یجی
از اید الی المقام المذكور کینزک جنوب روی پیشش و استاد **هـ** ازین یعنی
ان تلك الجارية كانت قد امن طائفة یقره کل واحد منها مه پاره عابد فریب
وصف ترکیب ملائک صورت طاووس زبیبی بمعنی الزینة که بعد از دیدنش
صورت نه بزد و موهون و جو و پارسایان را شکیبی بکشتین بمعنی الصبر و ایاء

جفتار
بالکل انار
نار
بالکل سرخ

اللوحة

اللوحة وهو فاعل بضم د و همچنان ای کار سال الجارية در عقبش غلامی میاء
اللوحة بدیع الجمال ای عجیب الحسن لطیف الاعتدال في الخلق والخلق **هـ** هک
الناس حولها ضرب الطرفیة عطش اتمیز عن نسبة هک الی فاعله و هو مبتدأ
ساق جزء والجملة الاسمية حالیه یبری مفضل مجهول من الاراء و هو مع الضمیر
المستتر فيه الرابع الی قوله ساق مرفوعة المحل بانه صفة ساق ولا یستقی مضارع
منفی معلوم من التثنية عا وزن لا یرمی عطش عا قوله یر و مفعوله محذوف لا یستقی
الشراب و من ظن الفعل الاول معلوما و التثنية من المزید و قال و حذف مفعول الفعلین
لاختصار مع قیام التوضیح ای هو ساق یریم و لا یستقیم الشراب فقد سر و بیده از
دیدنش کشیده سیر ای لا تشبع العین من رؤیته همچنان کزوات مستقی بضم الفاء
الماء الغدب و مستقی بکسر القاف من بمرض الاستسقاء فانه لا یشبع من الماء
الحال ان یرضه عابد لعمه لایذ خور دن گرفت و کسوت لطیف پوشیدن ای شرع اکل
الطعام اللذی و لبس اللباس اللطیف کامرة اول الحکایة الاولى في قول الکتم ملک راء
در شام دادن گرفت و سقا کفین و من قال هکذا یعنی عادت گرفت فقد احتوا و از
فواکه جمع فاکهة و مشتمم لطیف من الشیء الذی له لائحة لطیفة حلوات و تمتع الظل
از لطف و نشر مرتب یا غنن لفظ گرفت مقدر فیه و فیما بعد اعنی قوله در جمال غلام و
کینزک نظر کردن فقیه عقله و جبر فیه که ضرر و ممان کفنة ان ذلک جوابان زنجیر
پای عقل برت بلاضافة في اللغظین و کذا فیما بعده اعنی قوله و دام مرغ زبرک **هـ**
در سر کار تو کردم ای صرفت بملک دل و دین با همه دانش مع جمیع العلم مرغ زبرک
بحقیقت ممن امر و ز تو دایمی الظاهر الیه ایاء الخطاب فان جمیع مع لفظ نوتش لک
قوله تو که بادشمنان نظر داری و من رنج کون للوحدة فقد غفل عن الاعتدال الشائع

در سراب شکسته

معلوم
قوله یو یبینه

في اصل غلام نقش و نگار و خاتم و فوزه قدم باین آنگاه که مباحث **تأوهت**
 دیگر مایه ای از اکان بی مایه ارمق و اطلب الخیر که خوانند ز ایدم شاید ای
 ينبغي ان لا یسمو فی زاید و هذا **معنی** است لسیاق هذا نظیر ما قبل **شیخ** چون
 مائل بمال امد مرید و مباحث مائل دینار زیر مالک دیدار نیست و من قال
 هست چنانرا بطه بمعنی است و المعنی تا که مرا چیزی دیگر جز خدا تعالی بایست خدا تعالی
 عن اللفظ والمعنی اما الاول فلو ان لفظ **هست** یتضمن معنی الالطه اعنی لفظ **هست** فی
 کل موضع کما اذا قيل **هست** و اما الثاني فان تقدیر چیزی دیگر جز خدا
 تعالی بایست لا یفهم من السیاق و لا یدل علیه لفظ **مطابق** این سخن جز مقدم قوله
 بادشاه را معنی پیش مادی وقع در امر هم گفت اگر انجام این حالت بر مراد من
 باشد چنین درم زایدان را بدم بکسر الباء کما عرفت القاعدة فی اوائل الکتاب
 چون حاجتش بر امد ای حصل مراده و فانی نذرش بوجوب بشه و لازم آمد لاجرم
 یکی را از بندگان خاص کسیه درم بداد تا بزايدان قرضه کند ای یوزعه الیهم
 گویند غلام عاقل و هشیار و هو کفی لمعان احدی بالترکیه الحق و یراد به من لا
 غفلة فیہ و انما فی اوصلو الظاهر ان المراد **هست** هو المعنی الاول و من لم یعرف
 المعنی قال فی شرحه بضم الباء عطفت تفسیر و ظن ان لا معنی لهذا اللفظ سواه **و**
 من ستم و چشم تو برابر هشیار بیا دکی شود مست بود فعل بمقتضی اللفظ **همه**
 روز بگردید با کاف الفارسیه ماضی من کردیدن و المراد **هست** بالترکیه و لا یمنق
 و شاید باز آمد الی خدمه السلطان و در ممالک بوسه داد تعظیماً للملک و پیش
 ملک مبناد و گفت زایدان را نیافتم گفت ای السلطان این چه حکایت است

آنچه من دانم من مثا هیر الزمان درین شهر چهار صد زایدند گفت ای غلام
 ای خداوند جهان آنکه زاید نیست نمی ستاند از حاجت اتم الی التمول و آنکه ستاند
 زاید نیست ملک بخندید و ندیمان را گفت چنانکه مراد حق این طایفه خدا پرستان **اطمینان**
 ای العباد و الزما دارادت است و اقوال این شیخ دیده بسکون اتحاد المعجمه و صفت
 ترکیبیه ای که ستان را عداوت است و انکار قوله و حق بجانب اوست من کلام الملک
 لا من کلام **الحکایت** یکی از علماء راسخ را عبارت الملقن فی اکثر النسخ بعد الوصی
 و الاظهر کی از علماء ماسخ بر رسیدند که چگونگی در ثمان وقف ای فی حله و حرمة
 گفت اگر زاید ای لاجل جمعیت خاطر و فایده عبادت می ستانند جلالت فائده
 ارمق و اگر مجموع از بندگان تشبیه ای بچشم خون و یسکون الصومعة لاجل خبر
 الوقف و الکلام حرام لان الواقت انما وقفه لیحصل به فایده قلوب العباد **و**
 فان لفظ را مقدر از برای کتب عبادت گفته اند صاحبان شرح عبادت بر آنمان
 ای لاجل سکون فی زاویه العبادة لا لاجل خبر **حکایت** در ویش بقای میاء الوعد
 فیها رسید که صاحب آن بقعه ای موضع شش کرم النفس بود طایفه اهل فضل
 و بلاغت ای جماعت من اصحاب الکمال در صحبت او بودند ای کانون حاضرین فی مجلسه
 هر یک بزرگ بزرگ و کسره الهمزة للوحدة و سکون الزاء المعجمه بمعنی لطیفه فقولہ
 و لطیفه عطفت تفسیر چنانکه رسم ظریفان یا شد جمله معترضه هی گفته در ویش
 راه بیابان قطع کرده بود و مانده شده و چیزی نخورده یکی از ان میان ای حد
 من اهل المجلس بطریق انبیا گفت ترا هم چیزی بیاید گفت بلعنه لعن کما عرفت
 مراد در ویش جواب داد که ما چون دیگران فضل و بلاغت نیست حتی اقدر علی
 اعلام الکثیر البلیغ و چیزی نخورده ام و یس فی معلوما کثیره یک پست از من

راسخ بر اسرار کتب

کتاب نفی
بروز
سیکون

قناعت کنید همان بر غبت و ارادت گفتند بگو گفت **من** کرسنه در برابر
 ای و مقابلی سوره نان قوله من کرسنه مبتدا و قوله سوره نان مبتدا ثان
 و قوله در برابرم خبره مقوما و هذه الجملة الاسمية في موقع الحال حال كون
 سوره الجزة مقابلی و لا قدر على الاكل منه همچون عزم العزب من لا زوج له
 بر در جام زمان فانه ينظر من بعيد ولا يعتقد على الواقعة و هذا المصراع خبرا لمبتدأ
 الاول همه ای جمع الحصار پسندیدند و سوره پیش آوردند ای ضمایر من کلامه جوده
 صلب دعوت گفت ای یار ز مانی بیاه الوحدة توقع کن که پرستار نام جمع
 پرستار بمعنی الجارية و المیم للمکمل کوفته لفظ جاد مشترک في الفارسی و التركی
 اسم لطعام مخصوص من اللحم بعد التعلق بالرقیق باجراء السکن علی مرار كثيرة
 می سازند در ویش سر بر آورد و گفت **کوفته** بر سوره من کو مباشر
 قدر بیان قریب کوفته را به اسم مفعول من کوفتن بمعنی التوقع و اراد به نفسه
 اذ وقع علیه لام السوفنان التي ای انجز المحض بلا ادم کوفته است **کامیت**
 مریدی گفت پیری را بیاه الوحدة فیما چکم که از خلافت بزمعت اندک قدر ابیاء
 في نظائره از بسیاری لفظ از بمعنی من الاجلیة والیا مصدریة که بزیارتم هی
 آیند و اوقات عزیز مرا از تردد ایشان ای من بچینم و ذابهم تشویش حاصل
 می شود گفت فاعله ضمیر پیر هر چه براد به معنی هر که مجازا فان استعماله في غیره
 انعقول مثل تل معضیه در ویش اندای الذین یزورونک من الفقهاء
 ایشان را و ای بدیه لیکو لواء مدیونین فلا یکنون خوفا من مطالبه الذین و استیاء
 عدم ادائه **روایت** روی عن قیس بن سعد بن عبادة الخزرجی رحمه الله تعالی
 وقتاً و لم یجده احد من بلده فکال عن ذلک فقیل انهم یستخونون من عیادک

من کرسنه در برابرم

کوفته مانند نان

لک علیکم

لک علیکم دیوتا فقال لا غیره حال بحول پند و بیان احوالنا فاما النداء في البلد اما
 من کان لنا علی حق فقد و هبناه له و قبل و یب اکثر من مائتی الف درهم و هر چه
 تو نگرا خدای الذین یزورونک من الاغنیاء از ایشان چیزی بخواد که دیگر کرد بکسر
 الکاف الفارسی و بکسر الدال لافاضة الی قوله تو کردند بفتح ای لایحیونون ک
 لعدم ادائهم حقل او بخوف بذل المال الیک **ک** کلا یبشر و هذا وصف ترکیبی
 من رفیق یعنی مقدم لشکر اسلام شود و في بعض النسخ بود بفتح الواو کا و از بیم
 توقع ای من خوف السؤل برود مضارع من رفیق و المراد ان یفترقا و بد بکون
 الراء حرف ظرف استعمل بمعنی الباء چین اعلم ان لفظ چین کنی لمعان الاول اسم
 بلدة یعقوبه تعریب صین و قد یطلق على جمیع المملکة و التانی بمعنی المستقیم و الثالث
 بمعنی المعوج و الرابع امر من چین و قد یستعمل صفة تخدع چین و المراد ههنا هو
 الاول بهذا تعلقت من استاذی و سمعت بعض الناس یقرون بکسر الراء و اختاره
 الذی تصدی شرح الکتاب و قال ای باب و اراد به صودده و لا یخفی بعده **کامیت**
 فقیهی پدر را گفت ای قال فقیه لایبیه هیچ ازین سخنان بکسر النون لافاضة الی
 قوله دلاویز و هو وصف ترکیبی صفة لقوله سخنان فاضة من قبیل فاضة
 الموصوف الی صفة و هو ای قوله دلاویز بکسر الراء لافاضة الی قوله متکلمان به اهو
 التحقیق في حل التركيب و من قال و هذا الجمع المركب من الموصوف و الصفة اعني قوله
 سخنان دلاویز مضاف الی قوله متکلمان فقد ارتکب تکلفا خارجا عن القاعدة كما
 لا یخفی و من اثر نمیکند بعلت آنکه نمی بینم ایشان را کردار بکسر الکاف العربی بمعنی
 العمل المعتاد الذی یفعل المرء موافق گفتار ای انی لا ارای لم فعلا و علایوافق قوله لم
ک ترک دنیا بخرم آموزند ای یعلمون الناس ترک الدنیا خویشین سیم و

یبشر و
 لک علیکم

لک علیکم

سأله

غدا انوزند اي يكسبونوا ولا يعملون بما علموه الناس عالمي بكسر اللام وياها الوحدة
راكه كفت يا شليس فقط ايل قول بلا عمل جوت بكويد اي يحكم ويعطى كيرد اي
لا يثراندر كس في احد لان كلمة انظر طرف بمعنى عا ماصح صلب بكر الغرائب
ومن قال لا يثراندر قلب احد فكانه ظن انه بمعرفة اندرون **رواية** صليانية
رغب الله يوم فلما سلم قال لتسوا اما يغري فاني رايت في نفسي انه ليس في قوم
افضل مني فخطوبى لعالم عرف نفسه وزاده العلم خوفا لا خيلاء فذلك الصديق
يستغنى بانفاسه عالم الكسب ودفعة الواو كبد كذا اي لا يعمل عملا قبيحا بكويد
بخلق وجود ينبغي ان يرفع الخاء لمعانيه القافية كذا اي ليس لعالم من يقول
لناس ولا يعمل خوفا نفسه هذا هو معنى هذا المصراع ومن قال لا يفعل في ذلك العلم
نفسه بما يقول للخلق لم يات اللفظ **حكايت** قال عالم عارة الدنيا باربعة اشياء
احدا ما يعلم بعلمه وثانيا ما جاهل لا يستكشف من العلم وثالثا ما غني لا يترك
حق الله تعالى ورابعها فقير لا يبيع الاخرة بالدنيا قال الله تعالى اما مرون الناس
بالبر وتسنون الفكم تتركونها من البر كالمسيات **ع** عالم كذا لم ياتي بال
العربية وصف تركيبة مركب من لفظ كام بمعنى المراد واران بمعنى رانده وايا
مصدرية وكذا قوله من يروى كذا اي يربى نفسه بذكره بالكل او خويش
كم كبت بضم الكاف الفارسي اي هو نفسه ضال من الطريق كراهية بالياء
المصدرية كذا اي لم يهد الى سواء السبيل **حكايت** صرخ الرواية ان اكل المجنفة
كان يشبه اكل الطير فلة **ع** وغيره بقي يا مرناس بالقي طيب يدواناس
وهو مريض يدرك في جواب اية الفقيه اي يسر مجردين خيال باطل
نشايد اي لا ينبغي رؤى ازتر بيت ناصحان بر تافق اي الاعراض من ترميتم

وراه بطالت كرفتن ودر طلب عالم معصوم اي لا ينبغي ان تطلب عالما معصوما ولا تحبه
ولا تسمع العلم من يوه وبهذا الزخا ان علم محروم ماندين بل الاثني ان تسمع العلم من
كل عالم علما بما قيل انظر الى ما قال ولا تنظر الى من قال هجرنا بنائى كذا شيخ بياها الوحدة
فيما در وصل بفتح الواو والحاء المعطاة الطين الراج افتاد وكفت اي مسلمانان جرائي
بر راه من داريد كانه يريد ان يربى الطريق زنى فاجره بشنيد وكفت توكيد على را
نه ينبغي كبراع چه پني والمقصود من التشديد ان العلم سراج وانت كالا على لا تراه
فكيف تشدني به ومن يفهم كذا اي يعلم لربط هذا الكلام بما قبله ومن قال لا ينبغي
عليك ان ارتباط هذا الكلام بما قبله ليس بواضح فان التشبيه الذي ذكره بقوله هجرنا
نايشاي لا يخلو عن تكلف كما لا يخفى عن الذوق السليم ينبغي ان يفهمه شانه نوكه
جرائي را نه پني كبراع چه پني كالا يخفى عن الذوق السليم همين مجلس وعلم كلبه بضم
الحاف الفارسي والياء العربية كذا المعنيين احدهما الدكان والاخر بالتركي الاتي
وقد يطلق على كل بيت ضعيف البناء والمراد هنا هو الاول بزاز است لانه انما
تا نقدي ندعي بضاعة نشتا اي لا تأخذ المتاع بلا ثمن وانما نادى نياوس
بياها خطاب سعادتي اليها كالا على شري بفتحين والياء كالتأنيث **ع** كفت عالم
بكسر الاء للاضاحة وبذا من قبيل اضافته المصدر الى فاعله لان لفظ كفت بمعنى
كفتن بكوش جان بشو المراد به القول ورنما ند بفتح النون مضارع من مانق
او ما يدين بالتركي كذا مك او من ماندين بالتركي فالحق بكفتن كذا مر بياها
باطلت كذا كويد مقول القول هو المصراع اشي خفته اي نام را خفته اي نام
آخر كي كذا يدرا اي لعالم الغير عامل كانا نام فلا يقيظ النائم الاخر اي الجاهل وهذا القول
باطل لان الله تعالى قد عذب به بقول فاجر كما قال النبي صلى الله عليه وسلم ان الله تعالى يؤذيه

الرواية

الرواية

هذا الدين بالرجل الفاجر اعلم ان المراد بقول الله عز وجل ان الله لا يهدي القوم الظالمين
حكم الله بطلان ما في خفة راحة اليد كذا سديد كلامه اول هذا المصراع في كلامه
عالمت خفة راحة اليد خفة من قصيدة مرد بايد که کير داند کوش اي
يستمع ويقبل ورنه تشتت بوصل المنة يمد يد يوار فالنفع الصادرة من العالم الغير
العامل ليس باء من المكتوب على الجدار **ص** صاحبتي بدرس آمد لتفصيل العلم
وخالفاه وترك الصوف كما قال بشكت عديجت اهل طريق تا فلما فعل كذا
كفتم ميان عالم و عابد چه فرق بود يعني ما جهة رجحان العالم على العابد تا اختيار كذا
از ان اي من فريق العباد اين فريق را علما كفت فاعلم غير صاحب علم ان اي العالم
كليم خویش بدر ميکند اي يخرجه رزق خفقه مقصور على نفسه وبن جمد ميکند که بکيد
غريق را للتخلص **روايت** قال بعض اهل المعرفة حياة البك بالروح وحيوة الروح
بالقلب وحيوة القلب بالعقل وحيوة العقل بالعلم **حكايت** يكي بر سر راهي مت
خفته بود و زمانم بکسر الزاء اخذوا به از دست رفته گنايه عن غلبة سر
عابدي بر سر او گذر کرد و در حالت مستيقظ او بفتح الباء نظر لاجابة الى كتابة لفظ
که همتا لعرف مرارا جوان مربر او را داي رفع را سه و کفت واذا مر و باللغو
مر و کما اللغو ما ينبغي ان يلغى ويلغى من قول وفعل والمخ و اذا مر و اعباد
الرحمن باللغو مر و معرطين مكرمين الغنى عن التوقف عليهم معهم **ص** اذا
رايت اثما فحسب من اثم كذا و حليما من الحلم بالسر وهو الائمة فالكليم
لا يترك الغضب بسببه و يا من يغضب لغوي لم لا يترك كذا لتفسير اخلاصة الذين قال
الله تعالى من اثم ما قال **ص** مقاب لير من تافق اي لا ترجع اي يارس
ور ايد روى از کتک راي العالم بخت اندک اسم فاعل من بخشودن و اياه الله

يسر بالرحم

عليه

يا من تقبح لغوي لم لا تترك كرميا
بر آنکه ميديني حال به مراد که در غي کليم چه کند که

حليم
بر سر راهي مت
خفته بود و زمانم
بکسر الزاء اخذوا به

عليه و الحاف الفارس مصدريه دروي نظر کن اي انظر عليه بالرحم الرحمن ناجو انم دم
اعلم ان لفظ ناجو انم دم يعني و لفظ ناجو انم دم يعني الشجع بکرداري بالعلم الصالح و من
قال بالعلم السني فخطا خطا بقرين چون يعني المثل جوا نغان کذا **حكايت** **ص**
ان رجلا جاء الى بعض السلف بشكاية عن جار له يعمل المعاصي قال له هل نسبت
القبيل لاجله قال لا قال ادع الله لاجله سبع ليال فان الله تعالى يوتب عليه فان
فعلت ذلك ولم يتب عليه فاعلم انك شر منه **حكايت** طائفة رندان بانگ ران
در ويشه بيا الوحدة بدر آمدند اي خرجوا و ستماني ناس را گفتند و بزدند و برجا نيندند
ما من من رجا نيند بجهت انجک شكايت پيش پير طريقت برد و کفت چنين
حالي رفعت و حکي ما وقع عليه من الازني کفت اي شيخ الطريقة اي وزند خرقه
در ويشان جامه رضايت پر که درين کسوت شتمن کلي مرادي کند مدبر است
نذر ويش **ص** در ياي و اوان اي الجواهر الوافر نشود تير داي الا يصير مکررا
لسک است با نعاء الجحيم و نه بعض النسخ بسيل وهو واحد السيل عارف
که بر بخند تنگ بفتح التاء و ضم النون بجهت الرقيق و القليل است هنوز بمدا نون
ص که کوزند رسد کمن اي اصبر على الضرا و اصل اليک که بعفو از گناه پاک
شوي فان الله تعالى عفو يک العفو اي برادر چه عاقبت خاکست اي تغيير تر با خاک
شويش از آنکه خاک شوي علا بقوله عند الصلوة والسلام موتوا قبل ان تموتوا **روايت**
قال بعض العلماء ثلث اشياء من افعال الکرام اولها يحبون الاتفاق على المسكين و
المحتاجين و الثانية يحبون العفو لضعفاء المسلمين و الثالثة التواضع و الاحتمال عن
الخلق اجمعين **حكايت منظومة** اين حکايت شنيو بکسر الشين امر من شنيدين و
يسکن اذا دخل عليه الباء نحو بشنو که در بغداد کسم بلد مشهور لقبه برج الاولياء

الحسن

رندان
بانگ ران

شتمن
کلي مرادي کند

شنيو
بکسر الشين

رایت و ادوات علم بفتحین و پیر و ه را حلاف افتاد ای اختلاف و تفاوتها را یست از کرد
 بفتح الحاف الفارسی یعنی الغار راه و پیر کاب و ذک لان حامله باشد اصله بر کاب
 گفت بپرده از طریق عتاب قال مختار الصالح قال کلید لعلاب مخاطبة الاولاد
 من و تو هر دو خواجده تان شایم یعنی انا و انت ملوکان مالک واحد بنده بارگاه
 سلطانیم بیان ما قبله من ز خدمت دمی ای نفس بفتحین و من قال ای مقدار
 ساعة واحدة فقد خطا معنی اللفظ داخل المبالغة المقصودة بحسب المقام نیا سودم
 ماض منعی من اسودن و المیم للمکمل کاهه بیکاهه در سفر بودم و صافی به الحرفه بنده
 تو نیک از موده نه حصار بمعنی العلة و کونه مصدره مثل هذا التركيب الفارسی یعنی
 ان لا یجد من المحتمل و من قال و یحتمل ان یراد به المعنی المصدریه مختار الصالح قال
 ابن السکیت حمزه العدی یحمر و ای ضیقوا علی و احاطوا به و بابه نفر و حاصر و ابه
 محاصرة و حصارا انتر فقد انقذ ارتکاب البعید نه بیا بان و باد کرد یعنی کرد باد بیکر
 الحاف الفارسی و غبار و احوال قدیم بفتحین من بسیعی پیشترست بالباء الفارسی
 ای استندت یا لان لفظه تر یقید تعضیلا و من قال یعنی مقدم است فلما یات بمعنی اللفظ
 پس چرا عزت تو بیشترست بالباء العربی ای از بد من عزیه علیه بقوله تو بر کسر الراء
 للاضافة و هو بمعنی عند هذا کان مسروبی بیا و الخطاب بالکثیران جمع کثیر و هو مراد
 کثیر و جمع کثیر کان یا سمن بونی کاس بق من فباده بدست شکران و اخذ
 عاده الحفارة بسوفای بند و سر کردن ایران گفت فاعله ضمیر پرده آ قال جواب
 الایة سر خود برستان دارم ای راسی عا العتبه بالتواضع نه چو تو ای مشک سر بر
 آسمان دارم ای لاکیر مشک هر که پهلو ده کردن اوزار و ای کثیره غیر موضوعه او کثیر
 باطلا خویشتن را بکردن اندازد و فی نفسه عا العتق فیقع الحرفه بل یفوق عتقه فذا

رکاب
 لاکیر

ناشایم
 لاکیر

الشیخ یزید بن یزید در شرح
 المصباح

معنی هذا اللفظ من قال و قد مر معناه فی الدیاجه فقد اقری عا فقه فانه لم یسینه کما
 حکایت یکی از صاحبان زور آزمائی الیاء الاول اصلیه و الثانیة للوحدة را دید
 که بهم بر آمده فقدم معناه حکایت یکی از بادشاهان و در چشم شده بمعنی رفته و رفت
 بردگان آورده لالعلف القنیریه گفت فاعله ضمیر یکی این را چه حالت است که
 گفت نه جوابه فلان دشنام داده است ای شتمه گفت این فرمایید قدر بیان نه
 حکایت دزدان عرب بر ازرق بنشدید النون سنگ بر میدارد و طاقت باز سخن
 نمی آرد لالعلف سر یجلی بالیاء المصدریه و دعوی بکسر الیاء للاضافة مردی نه
 الیاء کلا و لی بکذا ای اتر کما عاجز مناد حذف حرف مذاته نفس و وایه صفة نفس
 و من لم یعرف المعنی قال صفة عاجز چه مردی چه زنی لا تفاوت نه کوکب رجلا و
 امرأه کرت از دست بر آید فذیر الكلام اگر از دست تو بر آید ای تو قدر دهنی بیا
 الوحده شیرین کن نه اهو الجولیه مردی آن بایاء المصدریه نیست که مشتبه بالفم
 الیاء للوحدة بر زنی بردهنی بلکه اگر خود بردارد بتخفیف الراء مضارع من دریدن
 پیشانی بکسر الیاء الاصلیه للاضافة بیل ای جیمه الغیل نه مردست آنکه در وی مردی
 بالیاء المصدریه ای انیة نیست بنی آدم سرشت اعماس بمعنی الطبیعة او ماض
 بمعنی المصدر المجهول اسرشتن از خاک دارد فان آدم علیه السلام خلق من تراب
 اگر خاکی نباشد آدمی نیست فیشیخ للراء ان یکون جلیلا محملا کالتراب
 ان رجلا شتم الاصف بن قیس و هو همیشه فی الطريق فلما قرب من الجی توقف قال
 لثتم ان تبی فی قلبک شیخه فقل لا یسمع صفاء الجی شتمک فچیچوک حکایت
 بر یکی را پرسیدند که از خوان صفا گفت کمینه الاذنی آنکه ای شخص مراد خاطر باران
 بر مصلح خود مقدم دارد و قيل علاه بذل الروح خلاص غیره و حکایت اندر دارد

اخوان صفا را بر بردار بر لکیر
 کینه کنایت از دوستان
 خالص شرح

از سیرت

که در بر خویش است ای مقید بقید فیه مشتعل بمحاربه نه برادرست و نه خویش
ای نیست باغ و لا قریب **ه** همراه ای رفیق اگر شتاب کند بویستنج هر دو تو
نیست لایو افکند دل در کسی مبتدای لا تعلق قلبک الی من که دن ستر تو
نیست ای نیست قلبه متعلق بک دیگر چون بنود خویش را بجمع التوبه دیانت و
تقوی بکسر انوار استعجال هل لغرس قطع رحم بجمع التوبه همنام ترازمودت
قوی بکسر ابایه یا دارم که مدیر دین است بر من اعتراض کرد و گفت بیان
الاعتراض حق جل و علا در کتاب مجید و قرآن عظیم از قطع رحم نمی کرده است کما قال
فی سورة النور ولا یأثم الا اولوا الفضل منکم والسعة ان یؤتوا الی القری والمکین
والمهاجرین **س** سبیل الله و بمودت ذوی القربی فرموده و آنچه تو گفته مناقض
آنست که گفتی رد اعتراضه غلط کردی موافق قرآن است قال الله تعالی ان جاهدا
ضییر النشیة للوالدین **ع** ان تشکر بی ما یس لک به علم ای ان تشکر بی ما یس
لک باستحقاقه اشتراک تعلیم آنها خلاطعما جواب ان ای فلا یطع اول الدین ذک
فانه لا اطاعة للمخدوق معصیه الخالق **ه** هر از خویش ای قریب که بیکانه از خدا
باشد و هون فدای بکسر ابایه لاضافه یک تن بیکانه ای می باشد باشد بالله
حکایت منظومه پیر مردی بیاء الوعدة لطیف وصف در بغداد مرعوبه دخترش
را بکشش و وزی کفش و وز وصف ترکیب داد ای زوهایا به مردکی بکاف تصغیر
للتحقیر سنگ دل وصف ترکیب چنان بکزی فعل ماضی من کزیدن فاعله ضمیر مردک
و مفعول لب دختر قوله چنان معروف الی قوله که خون از و چکید و چکیدن چکیدن
با مدافان پدر چنان دیدش الضمیر راجع الی دختر پیش داماد بجمع التوبه رفت
و پرسیدش و قال محاطا الیه کای فرمای این چه دندان است و ای قلبه بده چند
بمادنا

فایز

خانی خطاب من خائین لبش ای شفه البنت نه انبان است بقی النزه و سکون الن
و فتح الموحدة والاعف والنون عل وزن غشاث بمخه الجراب بکسر الجیم والمراد به
همنام الجلد الذبوع مطلقا بمزاجت المزاج بکسر المیم التلطف و التامه للمخاطب هذا خطاب
من الکلم کل من القی السمع و هو شبهه بکلفتم بالنون انافیه **ع** النسخ الصیغیه و هو
المسح من الاس تده و نحن کتب بالباء الموحدة لم یعرف الملقن این کفای یعنی ما
قلت بذه الحکایة عسپل المزاج هزل و هو المزاج المحض و اللام الباطل بکذا رای اثر که
و جد بکسر الجیم ضد الهزل از و بردار ای ارفع و خذ یعنی لکن ينبغي لک ان تترك ما هو
الهزل من اللام و ما خذ منه الفصح والحکمة و انشأ رابیه بقوله خونی بدور طبیعتی که شد
ای تمکن مضاعف لجله طبعه الاسکاف نرود بالراء المهملة و الواو بعده مضاعف معنی
رفیق فاعله ضمیر خونی بدور بوقت مرک از دست متعلق بقوله نرود و ای لا ینیب من
البدلالة وقت الموت و اعلم ان العبارة وقعت فی النسخ الصیغیه بهذا الوجه و هو المسح
من الاس تده و من کتب مذید بالدال و الهماء بعده و بین المعنی بقوله یعنی ان
طبیعت مذید از دستش آن خونی بدش را که رسوخ یافت است در ویک مکر بوقت
مردن ای لا یترکه و لا یغادره الا بالموت ثم قال فی بعض النسخ نرود بالراء المهملة من
ریدین و هو الظاهر الاولی کما لا یخفی فلم یحقق الملقن بل ثلث الملقن المعنی صحیح **روایت**
کان فی بلدنا رجل کامل معروف بکمال شجاعت یقول ان ابناء البلاء و غیره و ان کتابستان
کما ان ابناء القوی حرو کتاب القوی **حکایت** فقیهی و شری دانت بیاء
الوعدة فیما بغایت زشت روی و وصف ترکیب و بجز زمان رسیده یعنی صارت
مشتبه با وجود جبار و نعمت ای مع کونهما موجودین کی بکمال غایت اور غایتی
نمود و قبح و جهل **ه** زشت باشد و مشتقی یرو بالحرکات الثالث فی الدال ثوب

بازماند

منسوب الى موضع وديا بمحضه الديباج وهو مغرب منه بزيادة الچم که بود بر عروس
 قدم بياينه الديقاجه نازيبا بالتركي براشقره الحکيم ضرورت باضرر معني اعني
 عقد لاجل حسن استند فان الاعمال يري قبح و جهل او رده اند که دران تاريخ حکيم يرايد
 الطبيب ههنا والمعتمد الحکال لان الحکالة باب من الطب واما افرد بالتدوين لکثرة
 مسانده لافاضل از سرانديب اسم موضع في الهند برسيده که ديدنا بياين روشن
 کردي اي نفوس غولم و چندان بصيرة فقيهة لا کفتم جوادا مادت لالتاء لخطاب علاج
 نکتني کفتم ترسم که پنا شود اي احاف ان بصير بصيرا و دخترم باطلاق و پدر تو
 قبح و جهل **مصرع** و ههنا الاصطلاح اسم نصف البيت و قد اشتر بعض المصارع بلوا
 مصرع اليه و بنا منازن بمحض المرأة جهل زشت روي صفة لقوله زن نابينا اعني به
حکايه کان رين بنت قتيبة فزو بها بغير کافي فبصد بياينها و قالت ذات يوم
 لزوجهها الاعني لو كنت بصيرا لرايعة فان وجهي كاللبر و عيني كالغففة و ذواتي
 كالذئب و جملتي كالورد و شفقي كاللعل و ايا قوتي و اسناني كاللؤلؤ و لساني كاللجاجة
 قال و ان لم يكن لي باصرة و لكن عيني کامل فانک لو کنت کما قلت ما زواجوک
 بغير مشي **حکايه** بادشاهي کچشم حقارت در طافه در ویشان نظر کردي
 بياين الحکايه کلي از ایشان بفرست دریافت اي تعظن و کفتم اي ملک ما درين
 دنيا کچشم بفتح الچم بمعني العسکر از تو کمتریم و بعيش اي الحيوه از تو خوشتر
 لغراغ قلبنا عن المشغل لکثرة و بمرک برابر از کل نفس ذالقة الموت و
 بقيامت بغير ما ورده از بزموتون عا ما تعشون و تشرون عا ما تموتون
 اگر کشور کشاي بکسر الحاکم العربی بمحضه الاقليم و کت بعض الحاکم العربی مجموعا و صفت
 ترکیبه مثل کما دران في قوله کما درانست في الدنيا و کرد ویش حاجته نان است

شوی بضم الشین ازینج

نه لند

بازماند

في شدة الفقر دران حالت که خواهانين و آن مرد بمحض مردن نتواند از جهان
 بيش با بياء العربي از کفن برد بمعني بردن چورخت اي المتاع از مملکت اي من
 الدنيا برست خواهي گدايي با بياء المهدري خوشتر است از بادشاهي لان من
 کان حملا احف يكون سفره اسهل ظاهر در ویش جامه زنده لغوا الفارسي
 و کسه بمعني الخلق بکسر اللام است و موی شسته ده يرايد به الخرد و صيقت ان دل
 زنده و نفس مرده **حکايه** نه آنکه بر در و عو نشيند اي ليل لصوفيه من تعقد
 عا باب الدعوى از خلق با کناه المبعث که کوفت کندش اي خالقه بک بخرید
 يقوم بل الصوفه غلات ما ذکر فانه ينبغي ان يكون صابرا حليما و کرز کوه و غلظ
 آسياسکي نه عارفت که از راه سنگ بکسر الباء للاضافة الى قوله سنگ بر خيزد
 بل العارون هو الذي يرضه بقضاء الله تقا طريق درویشان ذکر است بصدق و شکر
 عا نعماء و خدمت و طاعت که قبل طريق ما خدمت است و ايتار و هو بزل يا بک
 و قناعت اي الاکتفاء بالقليل و الرضا بالقسمة و تو حيداي تفريدا کحي و هو ثلثة
 اقسام الاول تو حيد الافعال و الثاني تو حيد الصفات و الثالث تو حيد الذات
 و توکل و هو الاعتماد عا عند الله و الياس عن مافي اليد اناس و تسليم
 هو الاتقياء اي اظهار العبودية و قال اهل التحقيق التوکل براهية و هو ثقة المؤمنين
 و التسليم واسطة و هو صفة الاولياء و التقويين نماية و هو صفة اخلاص
 و تحمل و هو ترجع المارة من غير تعبد بمرک بدين صفتا موصوفت اي متصف
 بهذه الخصال بحقیقت در ویش است اي صوفيه اگر چه در قباست اي في اللباس
 الفاخرة لانه کسوة الصوفية اما هرزه کوئي و صفت ترکیبه و کذا ما عطف عليه
 الفاظ الاتمية اعني و لي نماز و هوا پرست و هوس باز اي من کان صفة کذا

بازماند

بر بست
تقيل
از کبريتان

بازماند
فهرست کوي
بازماند

وكانه روز ما شب ارد در بند مشهوره طلبه ها و شبها بر و زنده در خواب غفلت و
سپان آنوت و بخود بفتح الاء مضارع بر چه در میان آید و لا یختر عن الشبهات
و بگوید هر چه بر زبان آید و لا یختر عن الشبهات و لا یختر عن الشبهات
ای حرف نداء و المماوی محذوف در وقت برهنه بفتح عریان از تقوی بکسر
الواو و زبرون قال الصالح العجمی جامع ریاداری و العبرة بالباطن پرده هفت
رنگ در مکارا نظایر آن کلمات در زائده و المعنی لائمه کالستره المقوشه بسبعة
الوان و لا یختر عن الشبهات و لا یختر عن الشبهات و لا یختر عن الشبهات
سبح المرجوح تو که در خانه بوریاداری فلا یلیق بحالک وضع الستة الملتونة و لیس
بیتک متاع غرا حصیر و المراد تقی لبس لباس الصوفیه ریاء **د** دیدم کل تازه
چند دسته بده حکایت بطریق الفرض بر کنیزی بیاء الوعدة از کیه بسته ظلمات
هكذا کفتم چه بود و بفتح انباء کیه ناچیز مروهون نادرسوت کل ششده او نیز حرف عطف
کذا و بحر الغرائب و من قال بکسر النون یستعمل بمعنی ایضا فلم یعرف معناه بکسرین
کیاه و گفت خاموش ای بکی و قال اسکث صحت کنند کرم و خاموش ای الکرم لیس
الصیحة کثرت جمال و رنگ و بوم کالورد آخره کیه باغ اویم من قبل الاستقام
التقیری من مبنی حفریت کیم و هو الله تعالی پروردگار نعت قدیم فلما جرت نعتیه
من قبل ارجو رجعت من بعد کپی هضم و کوهنر من مروهون لطف امیدم از خداوند
عاجرت عادیة با آنکه بضایع ندارم قدم بیان البضایع الی دیاجه سر مایه
طاعتی ندارم حقه اشتهی به ثوابا و جاره کار بنده دانند لاند ارحم الامین چون حق
وسیلش نمائند بجز رسم است ای عادیة موهرة که مالکان تحریای الذین یقعدون علی
اعتناق العبد آزاد کنند مبنی پرونده العبادة معلومة **حکایت** روی عن البی

الاشعری ربه الله انه لا مرض و مرضه الذي مات فيه و قد بلغ سنة ثمانين سنة
ارسل و کيله الى سوق النجاسین لیشترى له عبد اشقی سنة کسنة حقه یعقده بوجه
تقاً و یعقده الله تقاً من النار كما قال ابنه الطاهر صلى الله تعالی علیه و سلم ان من اعق الله
احقته بكل عضو منه عفا من النار فطلب الوکیل في السوق عبداً مسقاً فخل واحد
يقول له این یوجد مثل العبد الشیخ الذي تطلبه لان ما من احد الا وان یعق العبد
البالغ بهذا السن فلما ايسر الوکیل جاء الیه و قال و جدت عبداً کبیراً و کل اهل
السوق سقیني بان قال ای مولی لا یعتق العبد الکبیر البالغ بهذا السن فقال ابوهم
ای تسع ما یقول و کیلی فاعق عیدک البالغ ثمانین من النار ای بار خدای هو
بمعن المولی کذا قال صعب بحر الغرائب و استدل علیه بشعر الاشعری **ح** ای بر
اطراف دهر فر مانده ای بر اثنائی دهر بار خدای و من قال صلح باری خذف یاه
للوزن في الصلح الفارسیه بکس لفظ مشترک بین لغته العربی العجم معناه الله و
خدای فقد ظن بهذا اللفظ ان بار خدای لفظاً مرکباً ثم قال و في الفصول العبادیه معنونه
بار خدای بزرگ خدا ان لفظ بار لفظ فارسی بمعنی بزرگ انتر فقد غفل عما فی بحر
الغرائب و هو صلب اللغته و هو اولی بالاعتماد علی کلامه و ما ذکره هو المناسب
بالسباق و هو انب بلا عتاق کیمی آرای و صف ترکیب بمعنی فزین العالم بر مبنی
پیر خود بختش امر من بخت نیدن بمعنی التزم ای ارحمه سعیدی مثالی حذف حرف
نداء و کعبه رضا کبیرای اسلکه ای موهنا و خدای کبیر لفظ الیه بدخبت بسكون الی
مبتدأ کسب جره که سر بتابد مضارع من تافق بمعنی الاعراض هین رین در متعلق
بقوله سر بتابدای اعرض عن بالی تقاً که در دیگر نیایدای لا یجد بالآخر غیر باب
الله تقاً **حکایت** از حکیمی پرسیدند که از شجاعت و هو شدة القلب عبد البان

و سخاوت و هوالموجود که ام ای ایها بهتر است گفت ای الحکم آنرا که سخاوت است
 بشیخانت حاجت نیست فاسخاوة اولی منه من کل الوجه **نوشته است**
 ای مکتوب بر کور بجهت العبر بهرام کور بالکاف الفارسیه فی الغنطین که دست کم بر که
 باز وی زور بجهت القوة **نماید** بسکون الفنون والدال ما فی منی صام طای
 ای مات ولیک تا باید بماند ماضی مثبت من ماضی ای بقی نام بلندش اسم
 ایاب نیکوئی مشهور فانه بالسخاوة مذکور **حکایت** روستی عن امه انه منی کان رعی
 لا یص شریها لوم یکن جیه آخر یصل لثدی افر زکوة مال بدرکن ای اخرجها کفضل
 رز نفع الاله الملهه و سکون المبعه شجرة العنب راجو باغبان بیرد بضمین اذا
 قطعها پیشتر دهد المذکور کا هو مجرب معلوم فالزکوة نفق صورة و زیاده حقیقه
باب سیوم القناعة بالغنم مصدر یقع یعن من باب علم و قد مر بیان قویا
 و وقع یقع قنوعا من باب فتح اذا ساک و منه قیل العبد حران قنع و العبد
 ان قنع و قیل من باع الحرس بالقناعة ظفر بالفرقة و المودة **حکایت** خواننده
 سائل مغرب در صحت بختش بد الفاء عربی بر از ان طلب میگفت ای خداوندان
 نعمتی ایها الاغنیاء اگر شما را انصاف بودی و مقضاه اعطاء الزکوة و الصدقة بغير
 سوال و مارا قناعت و موجه البصر علی العلیل و ترک السؤال رسم سوال ای
 بذه العادة از جهان بر خاسته ای ارفع و الیاء للحکایة فی الموضعین **نوشته است**
 قناعت تو نکرم کردن بالکاف الفارسی ای صیر فی غنی که و رای تو هیچ نعمت
 نیست ای انت فی منقنی جمیع النعم لیس وراءک نعمة کتخ بضم الکاف العربی یعنی
 الزاویة و هو المسیح من الاستتار و اطلاق الزاویة علی العبر شریع کما سجد
 و یحتمل ان یكون بفتح الکاف الفارسی یعنی خزینة صبر اختیار قناعت فانه افاد

مغربی
 الشکر فی

بر کاصبه نیت مکت نیت **حکایت** دوامیر زاده بودند در مهر کی علم آموخت است
 تعلم العلم و دیگری مال اندوخت ای کتبیه آن اشاره الی الذي تعلم العلم علامه
 عمر شد و این اشاره الی الذي اکتب المال و من وضع لفظ این مقام آن لم یعرف
 الاشارة و العارف یلکفه الاشارة عزیز مهر کت بفتح الکاف الفارسیه مراد
 شد پس این تو نکدر بچشم عقارت و استحقار و رفیع ای عالم و من لم یعرف الحق
 وضع لفظ فقیر مقام فقیه نظر کردی و کفنی من بسلطت رسیدم ای وصلت الی السلطة
 و تو همین کمالک الاول در مکتب بماندی گفت ای برادرش که باریقالی بر من
 است که میراث پنا میراث یا فتم یعنی علم تعبیر من المقام و تو میراث فرعون و
 دمان و هو وزیره یا فتمی و من لم یعرف الحق و صحه المعنی قال رسیدم مقام یا فتمی یعنی
 ملک مصر **نوشته است** من آن مورد که در پایم بماند ای انی علة ضعیفه یضع الناس اقام
 علی و بملکوتی نذ بنورم که از نیشم بماند ای لا قدرة لی عا اداء العیر و قد و صید
 اکثر النسخ لفظ و ستم مقام نیشم و الالب بالمقام ما اختارناه کما خود دشک این لغت
 که از ام ای این اشکر علی بذه النعمة که زوری مردم از اری وصف ترکیب نذارم کانه
 تفسیر سابق **حکایت** درویشی لاشنیدم که در آتش فاقه یعنی الفوق کما مر
 سوخت حکایة حال ماضیه و خرقه بر خرقه می دوخت کما هو عادة الفقراء و لیس قاطر
 بدین پست میگرد **نوشته است** بنان خشک قناعت کنیم و جامه و لیس علف علی قوله
 نان که بار محنت خود به که بار منت خلق و لفظ بار فی الموضعین یعنی اخل بک الکاء
 کیه گفتش ای قال الله لهذا الفقیر چه نشسته که فلان درین شهر طبع کریم دارد و کم
 عیم میان بخت آزاد کان بسته و بر در بکسر الاء و بها نشسته اگر بر صورت حال تو
 مطلع گردد پاشی طر عزیزان منت دارد و گفت و لک الفقیر خاموش که نه نیست فقر

عمر و سید و بلند گویند
 و میراث پنا عالم است بنابر

کجا
 بچگونگی

مردن بد که حاجت پیش کی بردن که گفته اند **هـ** هم رقعۀ بضم الاء بالترکی پاره
منه رقع الثوب یا رقع و بای قطع دوختن به و الزام کتب صرافتق العارفون **بها**
الکتاب عاذا بضم الکاف فذا عا و عدة آنفا علم ان الزام الشیء و التزمه الاعتناق
به که بر جامه رقعۀ و حی و حنا و اصدۀ الرقعۀ الی مکتب بر یکسر الاء الاضافة حیوان
ای عذم نوشتن بخند نوشتن و الم ادا رسال رقعۀ الیم طلب الثوب **حقا**
که با عقوبت دوزخ برابرست من جهة التام رفتن بجای مردم همایه و بهشت
و به بعضی نسخ مردی بالیا المصدک بدل مردم **حکایت** یکی از ملوک عجم
طیب صادق ای ماهرا من حذق الصیحة الزان و العمل ذامره و من فخره بقوله
بجعه الساذم مطلقا فقد غفل عن المهاراة بحزم سید الکوین و الثقلین محمد مصطفی
صلی الله تعالی علیه و سلم و ستاد سالی چند در دیار عرب بود که من الصحابة و رفاههم
بمقرتی پیش و نیامده و معالجی از وی مد کجاست لفظ در صد سال کید روزی پیش
رسول علیه الصلوة و السلام آمد ذلک الطیب و کله یکسر الکاف الفارسی بجهنم شکایت
کرد که مرا برای معالجه اصحاب و ستاده اند هیچکس درین مدت ای المدة المديدة
التي كنت فیها بمذہ الدیار بمن التفات مکر و تا خدمتی بیا الوصدة که بر من بنده معین
ست بجای آرم عبارة عن الاداء رسول علیه الصلوة و السلام و مود که این طائفه را
قاعده هست که تا اشتها غالب نشود چیزی نخورند و هنوز اشتها باقی باشد که دست
از طعام باز دارند و گاهی نه عن ترک الاکل و من قال بدارند ظلم یعرف المظن حکیم
ای طیب گفت این است موجب تندرستی پس زمین خدمت پیوسید و برفت
هـ سخن آنکه کند حکیم آغاز ای حکیم یشرع في الكلام في وقت یا سرائر نکشت
شوق لقمه درازای تناول و یوجه انا له کجی اللقمة که زنا گفتش ضل زاید ای تو

بیای
طیبه

الفر من عدم کلامه هذا بیان المصراع الاول من البیت السابق یا زنا خور و نشو کجاک
آید قرب من الموت من عدم کلامه هذا بیان المصراع الثاني لاجرم حکمتش بود گفتار
تقدیر الکلام گفتارش حکمت بود حکم متوقع عا الاول خور و نشو تندرستی کرد بار بجهنم
ثمر حکم متوقع عا الثاني **حکایت** یکی تو به بسیار کادی و باز شکسته میاء الحکایه
فیما تا یکی از مشایخ بدو گفت چنین میدانم که بسیار خور و نشو عادت داری بیا
الحکاب و قید نفس از موی باریکتر است فسر المصراع قید النفس بقوله یعنی تو به است
برید ذلک الشیخ بقوله قید النفس التوبة **حکایت** روع عن رجل صالح انه قال
ما شبعت قط الا عصيت الله و هممت بالمعصية ثم شرع المصراع حکایه کلام ذلک الشیخ
و نفس اچیلین پر و روع عا هذا الوجه تربیه که زنجیر بکسلاند و آید و زی که تکرار بدو
مضارع من دریدن **هـ** یکی کجی که گوی می پر و رید اشاره الی الذی حکمی به و قتل
طرب النفس چو پر و رده شد ای صادمی حواجه را ای صاحب پر و رید ای اهلک
حکایت در سیرت آرد شیر با بکان اسم ملک من ملوک السانیه هذا غیر از
استغنیار آمده است که حکیم عرب را پرسید که روزی بیا الوصدة چه مایه طعام
باید خور و فیہ تنبیه عا انه ينبغي للسلطان ان یطلبوا حفظ الصحة لیتسیر تدریر المملکة
اذ فکر العلیل علیل گفت الطیب صد و دم سنگ ای وزنه من الطعام کفایت
میکند گفت ای الملک انک کور این قدر چه قوت بتشدید الواد و بد حکم گفت هذا
المقدار یحکک و ما زاد علی ذلک قانت حاملة یعنی تقیر من لکم ایون قدر ترا بر پا
همیدارد و هر چه برین زیاده کنی حلال آتی **هـ** خور و نشو مبتدء برای زیستن خبره
و ذکر کردن است عطف علیہ تو معتقد که زیستن از بهر خور و نشو است **حکایت** در
درویش خراش ملازم صحبت یکدیگر بود ندی و سیاحت کرد ندی قدم بیانی

درین

بیتها که ۵۶۹

یعنی اجاب ذلک المریض باقی الطلب ان لا یطلب خاطری شیئا **معدة** چو پیرکت
و شکم یعنی اذا کان المعدة والبطن ممتلین در دقات قام المرض سود ندر دهم
اسباب راست ای لا یفقد کون جمع اسباب المعاش مستقیمه اذا القلب لا یعمل
ایها فاصحة راس کل عیش هذا المحنة هو المناسب بالسیاق ومن قال لا یفقد
کل معالجه مجریه بجزیه صحیحه فحقا فی بلام غیر مناسب بالمقام وان تفسیره یقینه
اما اذا حدث مرض فی شخص لا یفقد علاج اصلا وهو البطل باب الطلب کما لا یخفى
حکایت بقالی را حرمی چند بر صوفیان کرد بکسر طاف آمده بود یعنی شتر طافته
من الصوفیه طعاما مثل الارز و السمین من بقالی حقه اجمع درام متعده غده مرقم
دینار و هر روز بقال مطالبه کردی و سخنهای ناخوش کفیه بیاء الحکایه ای صاحب
ای الصوفیان از لغت قدم بیاء خسته خاطر بودند و جز از محل چاره نبود اذا کما
فقره لا یقدرون على الاداء صاحبی از ان میان گفت نفس را وعده دادن
بطعام آسان ترست که بقال را بدرم بکسر الدال بمعنی الدرهم **ترک حسان** خوب
او یترأسن کا قتل جفائی بوابان ای من قتل اذام کافیل **م** غ دنیا منه بر کرد
جان دلا چند آنکه جلائی نیز زد طعام جزب و شیرین سلطین زبان تلخ در بانی
نیرزد **بتمنائی** گوشت بالکاف افارسیه بمعنی اللم مردن به اولی که تقاضای زشت
قصایان بلاضافه **روایت** روی ان صالکی مرید کان قصاب فعال اقتصاد عین
لحم سیما فاشتره قال ذلک الصالح الیس لی درهم قال نقصاب انی املك
قال الصالح اعمل النفر ولی من امماک قال نقصاب لاممال النفس مرث
ابحث قال الصالح الایکف جسد هذ ان یکون غذاء لک یدان القبر **حکایت** جو نمرود
را در جنگ تا نار جراته بیاء الوحده فیها هو لثاک بافتم و السکون رسید یعنی

بقالی
فکانلدار

اصحابه بجراته مخوفه سمیت فی اغلب کسی گفتش فلان باز رکان نوش دارو دارو ای
عنده دواء نافع بل احک الکجواهی شاید که قدری بفحش و بیاء الوحده ای مقدار
یسیر بدید و کوفینای بیرو آن بازار کان یعنی معروف ای مشهور بود **کجواهی**
ناش اندر سفره بودی آفتاب موهون تا قیامت روز روشن کس ندید بجز خواب
لان لا یفتح سفرته حقه تقف الشمس جو اندر گفت اگر نوش دارو خواه لا یکنو عن
احتمالین دید یا ندید و اگر دید فو یقتل احتمالین آخرین منفعت کند یا نکند باری از و نجات
زه قاتل است **م** هر چه از دوانان بمنت خواسته بفتح آگاه اذالوا و رسمیه در تن
افرو و دی و از جهان کاسیه بیاء الخطاب من کاستن بمعنی النقص مقدیا و حکیمان
گفت اند اگر آب حیات فی المثل بفحش یا بروی و روشنی ای بویع ماء الحیوة مثلا بماء
الوجه ای بهک العرش فانما یخردای العالم لفظا و من فصره بالعقل فحقه جمل بمعنی
لفظ و انما که مردن بغزت به از زندگانی بگذشت **م** اگر حفظ خوری بائی الممله
و انشاء المعجیه از دست خوشخو ای الحسن الخلق و العاده به از شیرینی بیاء الوحده
از دست ترش بقمین روی عیوس الوجه قوله خوش خوی و ترش روی و صفت
ترکیه **حکایت** یکی از علماء خورنده بسیار داشت ای کانت له مرتقه کثیره
و کفاف اندک شکایت با یکی از بزرگان من اهل الدنیا که حسن ظن بلیغ ای عاقل
المبالغه در حق او داشت فاعله خیر یکی از بزرگان بگفت فاعله یکی از علماء قال له
رجل عیالی کثیره و کفایه قلیل رویی از توقع وی اشاره الی یکی از علماء درهم کشید
فاعله خیر یکی از بزرگان و تعرض سوال از اهل ادب در نظرش ناپسندیده آمد **م**
زنجب بکون انشاء رویی ترش کرده حال من خیر مرویش یا عزیز موهون
مرو که عیش برویش قدم بیانه الحکایه المنظومه الیه اوله ایدیم کل تازه چند است

وذكرنا فيما ذكره صاحب الجواهر انبساط وبتأ عظام من اخطا والتعجب من المخطئ هناك
قال ههنا الجهر بغير حرف عطف بمعنى لو ان تلج كذا في بياض الخطاب من كذا مبدن
بجاجة كروية تارة روى وضدان حال من ضمير روى كذا رتبة فاعند كذا ده پرت بيا
البا من نفس الكلمة بفتح الجيم ونة بعض النسخ فو نه مبدد كذا رتاده پرت بيا
آورده اند كه اندكي در وظيفة او زياده كرد و بسياك از ارادة كم بفتح الكاف بفتح
ناقص پس از چند روز چون محبت معهود برقرار نديد ذلك العالم كفت **شعر** من
فعل من الهم المطاع فاعله وهو جمع مطعم بالفتح والسكون اسم لما يطعم والمفعول به
بالهم مجذوف صين لقب على طرف لكتب مضاعفا الى الذل وهو بالهم والشد
ضد العز بكتبها اي بكتب انت ملك للمطاع بالخطاب القدر بفتح القاف طرف
يطبخ فيه مشقوب اي عصبوب والقدر بالفتح المرتبة مخفوف من الخف ضد الخش
ولا يخفى ان المفعول الثاني في مقام التعليل للهم **شعر** نام افزود و آبروم كاست اي
نقص بي نواحي بالياء المصدر وقد عرفت معاني نواحي از بدلت بكسر الياء للاضافة
خو است بالواو والسمية بفتح خواست اي من ذلة السائل **حكايه** درويش
را افزود بيا الوحدة فيها پيش آن كه كفت فلان ذاك شخص نعت پقياس
دارد اي متمول اكر بر حاجت تو واقف كرد همانا والحق ان همانا قريب التحقيق
لم يبين المعنى وما ذكره ليس بوظيفة الشك في در قضاي آن توقف روا ندارد كون
فاعله ضمير درويش من او را ندانم اي لا اعرفه كفت فاعله ضمير كس ممت بفتح
رهبري كتم اي اني او كم دستش كفت تا بمنزل انكس در او را دي او خله في داره در
در ويش كذا كذا بلب فو هشته بكسر الباء و تذبذب الناء وسكون النون بفتح
نشته والظاهر انه كناية عن كونه عبوس الوجه سخن تكلف و باز كشت اي اعرض

همانا
الاشفاق

الصعب

كفتش

كفتش ضمير الفاعل راجع الى كس وضمير المفعول الى درويش چه كروي كفت عطا
او بلغاي او بگشيد **شعر** مبر بفتح ميم نير من برون حاجت بنزد يك ترش
روى على النبي بقوله كذا از عوني بدش فو سوده كم مفعول من فو سودن وهو بالتركي
ار تخلين و او ضيق و بگرنگ و دو ملك فاعله ما هو المناسب ههنا كروي بالياء
الفارسي ومن قال اي قصير متا ذيا من سو خلقه فخذ آق بفتح من عذقه ثم قال
في الصحاح الفارسي فو سودن بمعناه اسكراه كرون فخذ كذا احد معانيه اكر كوني غم دل
با كس كوني موهون كذا از ویش بنفذه اي الاكن و بالفتح آسوده كم مفعول من
آسودن بالتركي و كلمتك كروي اي قصير بالالف الفارسي ومن قال بفتح قصير فوا
فخذ ذهب الى مذهب من اتيان من عذقه **حكايه** خشك بيا بيا المصدر
اي القحط در اسكندرية پديد آد اي ظهر چنانكه عثمان طاقت در ویش از دست
رفته بود شده الفقر وكثرة الفاقة و در هائي آسمان برزين بسته اي لم ينزل
المطر والبركة و فو يا و اهل زمين من الجمع با سمان پيوسته **شعر** غانده جانوراز
وحش و طير و ماهي و مور و موهون كه بر غلك نشد بفتح غرفت از بي نواحي قد
عرفت معانيه ومن لم يذكر المعنى فيما سبق مع كونه موضع بيان ذكر ههنا احد معانيه
بقوله في الصحاح الفارسي نواحي الفعل بفتح النون بمعناه افغانش فاعله نشد عجب كروي
دل غلق جمع مي نشو داي ني شود كه ابر كرد بالالف الفارسي اي يصير حاكيا و سلا
بالفتح والسكون دیده بارانش فيه مبالغه لطيفة در چنين سالي بفتح بيا الوحدة
دور از دوستان دعاء كه سخن در وصف او ترك ادب خاصه اي مخصوصا در
حضرت بزرگان فان ميانة الملك بفتح تيم واجب و بطريق احوال از سران كذا كشتن
هم نشايد بقله بقوله كه طائفه بر عجز كوشنده حل كند پس برين دو پرت اختصار كنيم

فروغ

اهمال بالكر ترك كروي

شترهای مختلف تاناری
منسوب بر تانار که جنگ
است در ترکستان بهم
سازمان و نجات در زمان
سایمانی کافر بودند و در عهد
شیخ و نیز در عهد نبوت است
بزرگترین شترهای
بسی شترهای مختلف کافر
در آنجا است

لذا ندکی دلیل بسیاری بود بالیاء المقصد فیها و الیاء للوحدة و مشیت بالضم و السكون
والیاء للوحدة لا غیر ای مقدار القبضة نمونه با ستری او رنگ کذا بجز الغریب و وار
و فی خرواری فی الاصل عمل الحاد ثم اطلق على الحبل مطلقاً ای عمل کان فایا فی
اصلیه **هـ** تنزی کرکث ان محنت را تنزی را بدان نباید کث ای بقصاصه
چند باشد چو جسر بغداد شلین راجع الی قوله ان محنت اما فاعل باشد فیه
آب و من قال شین فاعل باشد فحقاً خطاً که لا یخفی غاب من یامل المعنی در زیر نظر
آب و آدمی عطف عا آب بر پشت کنایه عن کونه ذاباً بتر چنین شخصی که طریقی
بفحشین آب یعنی از لغت او شنیدی در آن سال نعمت بیکران داشت قدم
مشکله تنکستان را و وصف ترکیب بر او بهم الفقهاء سیم و زردادی بیا حکایه ای کا
یقصدق بها علیم و مسافران را سفره نمادی ای کان یطعمهم کوهی درویش کا
از جور فاقه یعنی فقر بیکان آمده بودند و صابروا مضطربان بیک دعوت او کردند
و مشورت بمن آوردند سر از موافقت باز زدیم ای امتعت عن موافقتهم و کفتم
هـ بخورد شیر بکون الاء یلم خورده سک اسوره کر سنجی همیر داند غار را
فی الکهف تن بر پجاری و کسک مرهون بند و دست پیش سغه عاری ای و تمدن
بیک الی الدلی السؤال کر فیدون شود به نعمت و ملک مرهون بی هنر را به همگی
مشمار لا تلقت الیه پیریان بفتح الیاء الفارسی و النون الحری المنقش و تسج فعل
بمعنی المفعول ای الثوب المنسج الثمین بر ما اهل ای علی الجاهل لا جوده و طهارت
و هو کل ما یطاهر و قد یقو بالیاء و یکتب بر دیوار **حکایت** حاتم اسم رجب معروف
مر با کرم بعض بیاء قبیل یذا الباب طائی منسوب الی قبیل طائی را گفتد از خود
بزرگتر است در جهان دیده یا شنیده گفت روزی چهل شتر و بان کرده بودم

و با امار

سبب بیان

و با امار عرب بکوشه صحرا بیرون رفتم خاکش بفتح الکاف العربی و وصف ترکیبی و
الیاء للوحدة را دیدم که پشت شتر خراجم آورده ای جمع کفتم بمعانی بالیاء الیه جمع
الضیافة نزوی که خلقی بر سجاد او کرد بکسر الکاف الفارسی آمده گفت **هـ** بکرکان
از علی حویش منور بفتح الاء منت حاتم طائی نبرد قال علی کرم الله تعالی و جهه **هـ** لنقل
الصفر من قتل الجبال احب الی من صفة الرجال یقول الناس لی فی الکس عار
فقلت ان عار ذل السؤال من او را بهمت و جو انردی برتر از خود دیدم **حکایت**
موس علی السلام در ویش را دید از بر هیک ای من العری بریک بالیاء
الفارسی بمعنی الرمال اندر ای اندر یک کام نمان شده بود کمال فخره گفت فاعلم
ضمیر در ویش ای موس دعا کن تا خدا قهر الکاف دهر قهر بیان الکفایة الباب
الاول فی قول الکف و جهه الکاف بتقاریق مجری دارند و من بین معناه هناك و فسر
هناک بالعنافة فخره فعل من ما مضی فکانه قال مضی مضی که از بیفاقی بیکان آمده ام موس
علیه السلام دعا کرد تا حق تعالی او را دست کا بی بیاء الوحدة دستگاه بمعنی قدرت و
ذکره بالیاء و لم یغرض به و قال بمعنی قدرت و مکنت فعدا اهل عن الیمان بل خلق
اذالم اذ نوع واحد و قطعة من القدرة دیدار اجابت آمد بعد از چند روز باز آمد از
مناجات دیدش فاعله ضمیر موس علیه السلام و الضمیر الیاء راجع الی درویش که قرار
ای محبوس و خلقی ابنوه بالفق و السكون بمعنی الکثیر بر و کرده بکسر الکاف گفت
موس علیه السلام این چه حالتی گفت خمر خورده ای شرب الخمر فان اطلق خورده
بمعنی آتش میدن فی اللغة الفارسیة و عوده فی لغت العربیة سوء الخلق و طل
معر به بکسر الباء ای یوزنیمه در سکره و معناه فی لغت بانه که غوغا کرده و یکی را
کشته بضم الکاف العربی ای قتل احد الکون قصاص میکنند **هـ** کریم مسکن اگر بر

بر سجاد
بر سر سینی میخند
و عیم از طایفه است
بمعنی در ستر خانه
شیر

واشتق اي لو كان لاهرة المسكنة جنات ^{كثيرة} بضمتي الكاف والهمزة الحسنة ^{العصفور}
 از جهان برداشتي بخدا قد بجد الضعيف قدرته فيؤذي الضعفاء كما قال ^{عاجز}
 باشد كند دست قدرت يابد خلاصه البتة السابق به خيزد دست عاجزان بر تابد
 مضارع من تافقن يعني يؤذيم موس عليه السلام بكلمت جهان ازين وصفه كرمي
 اقرار داد و از سر تجاير خویش اي من جرأة على الدعاء استغفار قوله تعالى ولو بسط الله
 الرزق لعباده لبغوا في الارض برخواند اي وامضوه لان الآية نزلت على نبينا عليه السلام
 ما ذا اخافك اخاف من الفعل من الخوف بمعنى الشروع واصلا ورود الماء وشرعه
 وكلمته اما استفهامية فذا بمعنى الذي واخاف من صلتة والمجمع جزاء اي شيه الذي
 اخافك او كلمته مامع ذال اسم واحد بمعنى اي شيه فهو مبتدأ والمجدة الفعلية خبر اي
 ما ذا اعيا اي شيه اخافك جعلك خائفا يا معروضة الخطر بفتحين الاشراف
 على العلاك ويجوز ان يكسر الطاء للفاقية حتى هلك والجاء ان اعني في وتحي متعلقان
 بقوله اخافك فليت النمل لم نظربقر بفتح الطاء للفاقية الاول وبكسر ها على ان في
 سفله الظاهر ان كلمة را مقطرة صوبها بالجمع العرب آندوسيم وزررش اي اذا
 جاء المنصب والفضة والذهب الذي سيلي بكسر السين المحملة والكسرة المحملة
 لئلا هو الضرب باليد على الفقهاء يقول بالتركي سلم ومن قال اللمعة التي تقرب
 على وجوه الصبيان عند لاساءة في الادب فقدا ستم ان يعر في حق سيلي جوابه
 بحقيقة سرش او غفل عن لفظ سر اين مثل اخره كيمي زده استقام اناري
 والمشار اليه هو المصراع الثاني مورهان به كه نباشد پرش هذا مثل انهم كان قوله
 ليت النمل لم نظرب العرب بدرا عن سيارت وليكن پسر كرمي دارست يعني
 في ايسه حرارة اما ذاتية او عرضية فيضفه العسل ولها يمتنع من الكلة لا لبعده ومن

اي لو كان لاهرة المسكنة جنات
 از جهان برداشتي بخدا
 باشد كند دست قدرت
 مضارع من تافقن
 اقرار داد
 الرزق لعباده
 ما ذا اخافك
 وكلمته اما استفهامية
 اخافك
 ما ذا اعيا اي شيه
 على العلاك
 بقوله اخافك
 سفله الظاهر ان
 جاء المنصب
 لئلا هو الضرب
 على وجوه الصبيان
 بحقيقة سرش
 والمشار اليه
 ليت النمل
 في ايسه حرارة

في ايسه حرارة

لم يعرف معنى كرمي دارست قال يعني ان ابنه صار المزاج لا يناسبه الكلال لعل
 انكس كه تو انكس نميكره ما ند اي لا يصير كرمي او مصلحتي تو لا تو بستر دانند
 مكاتب اعالي العرب كل من ولدا سمعيل عليه السلام سواء كان ساكنة في البلاد
 او الامصار او القرى وقول الجوهري هم سكان الامصار غير مريض والنسبة الى العرب في
 واما الاعراب فهم سكان ابيادية خاصة والنسبة اليهم اعالي فالاعراب ليس بجمع عرب
 بل هو اسم جنس والباء في لفظ المصنوعة لا النسبة يعني واحدا من الاعراب را ديدم
 در حلقه جوهريان بصره اي في جماعتهم اذ في سوقهم حكيت هي كرمي كرمي روز در
 بيايان اي المفارقة راهم كرمي بالعلم كرمي بودم واز زاد و معنى بالاضافة واعلم ان الزاد
 طعام يقفه للسفر و معنى لفظ معنى ما يذخر فذكره مع زاد يعنيه المبالغة في التخييل يعني لا
 جنس زاد هيج با من جزوي فانه بود و اطلاق لفظ معنى على الامر الملم والشيء المكتوم
 من المال والارادش كالمقابلة في التركي معنى سو كظمه ميدير فاذا عرفت المعنى فلا
 تلفقت الى استعجاب من لم يعرف معنى لفظ معنى وفائدة زيادة و دل
 برهناك نهادم كه ناكه مقصور من ناكاه بمعنى فحاة كلفظ ناكاه كيه يا فتم پر
 از مر و اريد اي التو لؤبر كزان ذوق وشادي فراموش نكتم كه پنداشتم اني
 ان في ذلك الكيس كنند بر يان بريت وهو بالتركي قادر ليق بغدادي ومن قال
 قيل اوتمه وهو معروف عند اهله فقه بعد من معنى اللفظ والمعروف في البلدان
 البعيدة نعمران ان اهله اذ ارادوا السفر يحملون الكنفة المشوية في الكيس والجراب
 لاجل الزاد في الطريق والاعراب الواجد لظن ان ما في الكيس هو الزاد من الكنفة
 المعبودة و باز فراموش نكتم ان تخلي ونوميد كي كه معلوم كرمي كه مر و اريد است
 در بيايان خشك اي في المفارقة اليابسة وريك روان اي الرمل الجار

اعالي العرب

سيلي

و من قال یعنی بریت لم یات بمعنی اللفظ الیم تشنه را در دهان چه در بطن الدال چه
صدف اذ التوله لا یدفع عطشه کالصدف مردی نوشه بمعنی بی زاد کواصله
که او اشاره الی مردی نوشه فماد بضم الفاء ماضی من خادن و هو مراد افاد
فاذا سمعت التحقیق فلا تلقفت الی کلام لا یلیق زیای بر کمر بند او چه در چه خرف
ای لا تفاوت بینهما و تحرف بفتحی الحاء و الزاء المجمعین بالترکی سقی و من قال
اراد سقی پارسی فقد زاد من عند نفسه **حکایت** یکی از عرب ای واحد منهم
در میان بانی بیاء الوحدۃ از غایت تشنگی میگفت **حکایت** یالیت قبل ظرف
لقول اخذ منیتی ففعل بمعنی الموت یومئذ من الطرف و المراد بالیوم مطلق
الوقت لانه اقتران بفعل غیر ممتد و من لم یعرف القاعده قال و الیوم زمان یلین
طوع العجز الی عز و سل الشمس و قد یطلق علی مطلق الوقت و هو المناسب ههنا افوز
ای اظفر بمنیتی بالضم ای المتعنی ای یا لیتی افوز برادی قبل موتی بفرج الجرحه
بدل من منیتی بظلم رکبتی صفت نهر و هو تفاعل من اللطم بالترکی طبا یخا و من
تلاطم الامواج ضرب بعضها ببعض و اضار لایضی للقاء لانه وقع فاخل بضم
باضار ان جواب القی ای اصیر انا املا قربتی بکسر الفاء **حکایت** همچنین در
قاع بمعنی صواء و هو معروف بسیط ای مسوط و طویل و من فسد الفاع بالمتو
من الارض جعل لفظ بسیط صفت کاشفت مساوی کم شده بود ای ضل الطريق و
و بعض النسخ راه کم کرده بود کما فی الحکایة السابقة و قوت بتشدید او و الموقوت
و قوتش بسكونه غامذه و در می چند بالترکی بر قیاقچه **حکایت** رشاد من زنا غا
کون بانی سکانت مانده کدای که بیا به در می چند بر میان داشت بسیار بود
بفتح الحاء الفارسی بالترکی دولا یعنی راه کجای نبرد و بسجیه هارک شده ای مات

افوز بمنیتی
الوتر سمرقند

فاضل املا قربتی
بکرم مشک فودرا

بالشدة

بالشدة طافه بر سید ای ذک المنزل و درهما دیدند پیش رویش ناد و
بر خاک این کلام نبشته **حکایت** کره زریقه بتشدید الاء للوزن جعفری و هو دینار
کبر مشهور بالخالصة فارد فاعله الالمعراء الاخر عینه و کسر الدال بی نوشه ای
بی زاد بر کبیر کام بالحاف الفارسی بمعنی الخطوة ای لا یرفع خطوته ای لا یقدر علی
ان یخطو خطوة بذهوا المراد بحب المقام و من قال و قد یقو بالحاف العربی بمعنی المراد
فقد بعد من المراد در میان بان بسكون النون فیر سوخته را مرهون شدیم بخت به که
نوة خام ای الفضة السبکة یرکن لفظ مستعمل بفرسه کلاحد و من قال یعنی اصله نقد
حل مشکل عنده از دور زمان نالیده بودم ای ما و صلتی منه الم حقه تقوی می این
لاجل و ربح از کوشش اسم مصدر من کردیدن بفتح الحاء الفارسی آسمان دهم
نکشیده و المعنی بورتش ایدم مکرو قی که پایم برهنه و استطاعت ای قدره پایم بوش
براد به المعنی الاصطلاحی یا بوج نداشتیم ای لم یکن بی قدرة ان اشتری الهدی کجای
کوخه در آدم ای دخلت فیه و لکن حال کون رجلی جافیه یکی را دیدم که پای
نذات سپاس و شکر نعمت حق بجا آوردم ای شکرک علی نعمة الله تعالی و هی صحتی
بکسر الجیم و بر بی کفشیه بایاء المقصد صبر کردم **حکایت** مرغ بریان ای الطیر المشوی
بچشم مردم سیر بالکثرة المحبولة کما عرفت کثرة از بک تره بر خوان تربت یعنی من ورق
نبات عا سوة مملوءة من الطعام لان المتغمر الشبعان لا یعرف قدر الطعام و انکرا
دستگاه بمعنی القدرة فی جمیع استعمالاته و من قال فی اکثر استعمالاته فقد اخل بلیان
و قدم بذال لفظ قریبا و لم یعرض به هناك و قدرت عطف تفسیر نیت ای الذی
یسر قدرة و المراد به الشغل کجای شغل بخت مرغ بریان تربت **حکایت** یکی از ملوک
بای چند از خاصان بیان لقوله تنی چند در شکارگاه بزمستان بکسریه الزاء و الیم

ایضا استقامت از عمارت دور افتاد ای وقع بعیداً من العمارت شب و اما ای دخل
 اللیل خانه دهقان قدم بریانده الباب اول دیدند ملک گفت شب انجا رویم
 تا زحمت سر ما بخت البرد بکون الراء فیما بنار شد باز وزراء گفت لائق قدر پادشاه
 نباشد انجا بجانه دهقانی بیاه الوحدۃ رکبک ای ضعیف برون انجا خیمه بزیم
 و آتش افروزیم و دهقان را خبر شد ای وقف عاراده الملك ان یفرل سینه و کون
 الوزیر مانعاً ما حفزی از طعام ترتیب کرد و پیش سلطان برد بطریق الهدیه و زمین
 خدمت پیوستید و گفت قدر بسکون الدال و کساراء بلند سلطان بدین قدر
 بفتحین نازل نشدی و لیکن خواه استند که قدر دهقان بلند شود ملک را سخن
 گفت او مطیع آمد ای قبل طبعه کلام الدهقان شبانه ای وقت اشام بمنزل او
 نقل کردند باعدادان طاعت و نعمت بخشید ای الدهقان و در رکاب ملک قدی
 چند بالترکی برج ایاق **حکایت** آنکس که مراکت یجور و سستی کاش از پی تابوت من آید
 قدی چند میرفت و گفت صغیرها را جمع الی الدهقان **حکایت** ز قند و شوکت
 سلطان نکشت بفتح الطاف الفارسی چهری کم بالغه بخت ناقص از انکشاف بهمان
 ستر بسکون النون و التقدير سر آسمان بالترکی قوت او و دهقانی کلاه کوش
 دهقان بسکون ماء کلاه و التقدير کامر بافتاب رسید عله بقوله که سایه پر سرش
 افکند چو تنو ساطع ای سلطان مثلک **حکایت** کدائی جوانک را ای سائل
 مخوف و هو الذی یخاف الناس ان یصیروا مثله حکایت کند که نعمت و از داشت
 ای کلان که مال کثیر کی از ملوک گفت میناید مجهول آیری که مال بیکران قدم بریاید
 داری بیاه الخراب و مارا همی بیاه الوحدۃ اگر خبری بخت بعضی کلامه آخر الدیاجه
 از ان دستگیری کنی چون ارتقا و لایت ای حاصل **حکایت** رسد ای وصل و فاکرده

ما حفزی
 ای چهری که موجود
 در آن

شود ای یوسف ذلک الدین گفت لائق قدر بزرگوار خداوند جهان نباشد فاعلم فی لائق
 دست بمال چون من کدائی آلودن بخت التوبیت که جو جو فرام آوردم یعنی قد جمعت
 حبه حبه گفت غم نیت که بکاران میدهم و بعضی نسخ بختی میدهم که انجیسات
 للنجین **حکایت** قالوا عجین الکلس العجین فیل بخت المفعول بالترکی غیر الکلس
 الطاف و سکون اللام بالترکی الجو و عجین الکلس من باب برد قلیفه لیس بظاهر
 قلنا جو ایلم کسب بالین الملعنه من سوت الشکته متقوق جمع شوق یا فقه المهرز
 بتقدیم الاء الملعنه علی الجمعه عا وزن المذنب **حکایت** کراب چاه نصرانی نه پاکت
 جهود کرده می شوم چه پاکت بالباء العربی بشنیدم که سر از فرمان ملک باز زد
 ای اقسع عن امره و حجت آوردن گرفت ای شرعاً ایراد دلیل و شوق چشمت کردن
 بالترکی بوز سرک و عشق ای یک ملک فرمود تا مضمون خطاب یعنی ما امره
 الملك عن المال بزر و توبیخ مستخلص بفتح اللام کردند یعنی اخذوا منه المال المأمور
 بالقر و الغلبه **حکایت** بلطاف جو بر نیاید کار سر به بختی کشد ناجار جزاوه هر که
 بر خویش بخت نماید ای من لم یرتم بخت که بخت کی فاعله وراثت بر ای لولم
 یرحمه شفق آخر فو یلیق به **حکایت** باذر کانی را دیدم زمان سیاحتی که صد
 و پنجاه شتر یاری داشت و چهل بنده و خدمتکار عطف تقصیر و بعضی نسخ
 بغیر و او فیکون من قبل اضافه الموصوف الی الصفة شتی در جزیره کیش اسم مکان
 را بجزیره خویش برد بهم اباء و همه شب نیار میدار سخنانی پیریشان گفتن ای
 کلامه المنتشره که فلان انهارم بفتح الهرة و سکون النون ثم الموحدۃ و الزاء الجمعه
 یعنی شتر کی فلان بتر کستان ست و فلان بضاعت ای قماش بلند و ستان عطف
 جمله علی جمله و این کاغذ قبالة بفتح الطاف مکتوب فایضه فلان زمین ست و فلان

کشفه زردمان که کانی است
 کشفه بنده خود ایلم بخت
 بان الکلس سوار رخ نای نای
 خانه و در بعضی نسخ عجین
 الکلس کسب کانی
 و کانی را می مهند بخت
 غیر سر سینه شش
 لب بخت شری

چیزی را من المال او المتع فلان ضمیم است ای کفیل مال او ضمان اگر کلاه کفتی
 که خاطر اسکندریه دارم که هوای خوش است و کلاه کفتی که دیار عرب مشوش است
 ثم عداه سفار المقدمه الواقعة في المسافات البعيدة سؤاً واحداً حيث قال
 سعد يايك سفر در پیش است ای بی بی و قدام فکری اگر آن کرده شود بقیه عمر
 بکوش نشینم و ترک تجارت کنم کفتم هذا كلام المصالح ان كرام سوفت كفت اي التاجر
 کو کرد بقیه الطافین العربیان یا رسید بچین حوام بر من شنیدم که ای تجارت
 عظیم دارد و هذا سفر عظیم في نفسه عدة التاجر جزء سفره و اذا كان كاسه جيت به و ارم
 هذا و خطر و دبیای روی بزند هذا سفر بعيد و طول و مدي جلب هذا سوفت بد
 و ابکیه بالمد و کسر الکاف الفارسی یعنی قار و زه جلی بین هذا سفر خطیر و بر دلم
 یمانه متاع ابلوچ بیارس کلاه اصد من بذه و سفاران تیسرانا کیون بالمر الطویل
 و عده التاجر سفر او احداً بسیراً و قد عد نفسه عراً طویلاً بعد هذه الاسفار حيث قال
 و اذا ان پس ترک تجارت کنم بر ترک السؤل ترک طلب الدنيا اذ قال و بدکا
 بنشینم چندان زمان مایجو لیا ای افکار الفاسد و هو حوانه بسکون النون که پیش
 بالباء العربی ای زیاده طافش غانذ بسکون النون کفت ای سحریه تونیتر سخی
 بکوی از آنها که دیده یا شنیده کفتم آن شنیدم استقام که در صحرای
 غور بضم الغین المعجمة اسم مکان پار باباء الفارسی و بسکون الراء و السنة
 السابقة کالرب ای سید و تاجر صاحب الملک و قد بقاء بالباء العربی
 و کسر الراء ملاطفه الی الکلام و معنی بار کالرب الارب و من ظنه محمی بکلف
 في توجيهه بيفقار استوری من المركب کفت چشم تنگ بالاضافة دنیا و ارب
 وصف ترکیب و المراد به اهل الدنيا كما هو الظاهر المتبادر من اللفظ المذكور و من قال یعنی

برای
تفکیک

کلیه

من کب الدنيا و يطع فيها فخذ الى بمعنى من عند نفسه یا قناعت پر کند یا خاک کور **ک**
 مالداري را شنیدم بجل چنان مغرور بود که صائم طای بیستی کان في طرف خلافة ظاهر
 حالش ببعثت آراسته کلمته ماله و خفت نفس جلی بکسر اللام المشددة ای الخلق
 چنان در باطنش صدمگن ای ثبوت و توفیر که نانی را بجای از دست ندادی ای لا یجمع
 جزاً واحداً و کربانی بر سره را بقیه نه نواختی بیاء الحکایه سابقاً و لاحقاً و هذا مفضل
 منفي من اوافق و سکر صاحب کفتم را استخوان نینداختی مع کونهما علی حسان
 في الجمل فانه و انک نذیری در کشاده یعنی مقوق الباب و سفره او را سر کشاده
 لام که عا و حیه المبالغة در ویش بجز بوی طعامش شنیدی اعلام شنیدی
 يستعمل یعنی بونیدن في اللغة الفارسیه محاناً شائعاً و کذا الظاهر بها فادعوت لفتح
 فلا تفتت الی ما قبل انما بالاشتهاک و الی قول من قال ان هذا کلمة عن کمال مسکه
 بحيث لا یسمع العیقر ان کلمة طعامه من غیره و فی الزیلس باباء الفارسی و کسر السین
 مضاعف الی قوله فان حورون او ریزه بچندی ای لا یلتقط لظیر کسیره الجوز من لغایا
 سفرته شنیدم که بدریای مغرب ای فیه راه مصر مفعول مقدم لقوله بر گرفته ای
 توجه الیه و ضیال فرعونی باباء المصدر و کسر عطف بملته عا جمله قوله تعالی حتی اذا
 ادرکه الغرق یرید المصباح بایر بعض الایة الواردة في قصة فرعون ان حاوره و قعت کلام
 در بافت ابر و غرق شدند در غون و عام الایة و جاورنا یعنی اسدائل البحر فاتبعم فرعون و جنوده بغیا و عدواً
 حتی اذا در که الغرق قال امت انه لا اله الا الله امت به بنوا اسرائیل و انا من
 المسلمین الآن و قد عصیت قبل و کنت من المفسدین ناکاه باء مخالفه کورد
 بکسر الکاف الفارسی کتبه برآمد مرطب بقوله شنیدم که بدریای مغرب چنانکه گفته اند
 باهوج یعنی مع طبع کسر اعیان لا منافاة ملوت آتاء الخلاب چه کند دل شکایه

دشمن خفی
نیزه و کربانی

و شک

باد
ایر دور

عن الطبع که باز از بکسر ابناء و قد بقره باز و بانون انفاية شرطه بالقره و کوا
 الی الموافق که قال خواجہ صفا **کشتی شکستگام ای باد شرطه بر خیزه** باشد که
 باز بینم آن یا آشنایان و من لم یعرف معناه قال هو الی هم و قیة بنود لائق
 کشتی ای نصیب دیت دعا بر آورد و معلق بقوله ناکاه باد مخالف کرد کشتی بر آمد
 و فریاد پیانده کردن گرفت قال الله تعالی فاذا رکبوا الفلک الاکبر متقلد بکلام
 مخدوف دل علیه بشر حال المشرکین سابقای هم عا و صفا به من اشکر کافا
 رکبوا الفلک دعوا الله لمخلصین له الدين **آکامین** تصویره من یخلص دینه الله تعالی
 من المؤمنین **میش لایه** کون الله تعالی **دست تضرع چه سودای لای نفع بنده**
 محتاج را لانه وقت دعا بر خدا ای بر رخ الیه وقت کرم در بغل بفتحین ای اهل بیت
 از زوسیم حاجی بیا الوحدہ برسان الی المحتاجین خویش تن هم متقی بر کمر ای خدا
 انت منفعة بصر ما یک **الحاج المباحه** بعد تصدق به چون کلام خدا از تو خواهد
 ماند ای بقی و انت تموت خشیه از سیم و خشیه از زکریای اوفی جداره میان
 بنات من ذی و خشیه فلا تعرف ما یک الی ترین الیت و تذهیب بل الی
 الصدق و التمتع آورده اند که در مصر اقارب درویش داشت ای لای المهر و رثه
 فقراء به بقیت مال او تو فکر شد غمهای صا و اغنیاء جامه کن برک او بدریدند
 و خور بفتح الحاء و الزاء المشددة ثوب سله حریر و لیمه شعر و قیل اسم حیوان
 سیم الثوب المتخذ من وبره خرا و قیل خر صوف غم البحر و قیل ان ذک الکون تم
 البحر و دیا متاع لطیف معروف بهر یزدن للبقاء در ان هفته یکی را دیدم از ایشان
 ای من ورشته بر باد پای الیاء الاخیره للوحدۃ و المراد به الفوسل السبع المش
 روان ای ینهرب و غلامی بیا الوحدۃ پیری پیکر در لب دوان صفت مشبهه من

مخلصین له الدین
 فانی مکر و نذر
 برای اوین

دوین

دوین با خود گفت **و که که مرده باز کردی** بالکاف الفارسی **آلور جمع** المیت
 حیایان قبیله و پیوند و هو من یعلق به الشخص من الاقارب رد میراث سخت
 تر بود بیا الحکایه و ارثان را زمرک خویش و ند بالترکی ضم و جزم با بقیه معرفه
 الباء سببیه که میان مابود استیش کشیدم و گفت **بجورای نیک سیرت و سر**
 بفتحین بمعنی مقبول مردگان اهل که آن کنون بخت بضم النون و الکاف الفارسی بمعنی
 المنکس کرد بکسر الکاف الفارسی **کدر بفتح الکاف العربی** ای جمع و خور و یقه بفتح الحاء
 للعافیه و من قال لوزن فعدا خطا **کایت** صیاد ضعیف را ماهی بکسر الیاء الاصلیه
 قوی در دام افتاد ای وقوعه مشکبه و طاقت ضبط آن نداشت ای لم یقدر علی ضبط
 السمکه ماهی بر و غالب آمد و دام از دستش من ید الصیاد در رود **شد بفتح**
 رفت غلامی فاعله که آب جوی با ضاف آب آرد ای مند آب جوی آمد و غلام ببرد ای
 جاء الماء اکثر او غالباً و ذهب بالغلام دام هر بار ماهی آوردی بیا الحکایه ماهی این
 بار رفت و دام ببرد و کذا الامر الدنیا یس فی ید العبد و نه پیره و بکسر صیادان دریغ
 نوردند و ملا متش کردند ای و بخوال الصیاد المذکور که چین صید در دام نوا فاد **ارمان**
 نتوانست نگاه داشتن ای لم تقدر عا حفظه گفت ای برادران چه توان کرد مرا
 روزی ای رزق نبود و ماهی را چیمان روزی مانده **کایت** صیاد بجا روزی در
 دجله ماهی نگیرد و کذا ماهی بی اجل در خشک نمیرد **کایت** دست و پای بریده
 ای رجل مقطوع الید و اجل هزار پای را جانور بکشت بضم الکاف العربی ای قتل
 صاحب دل برو بکشت و علم ان قتل ذلک الشخص و کوفت سبحان الله فبطل المصدرة
 بفعل مقدرای اسب یعنی انزه الله تعالی تنزیها و یستعمل فی مواضع التعجب یا هزار پای
 که داشت چون اجلش فرا رسید از بی دست و پا نتوانست که بخت **چو آید ز پای**

آتش
 شوقین و ده

هزار پای
 می کشد سوسن

در حدیث

بفتح الاء الفارسی و سکون الیاء بفتح العقب دشمن بکسر النون جان ستان و صفت
ترکیبی بنجد اجل بسکون الهم بای مد و وان بلا ضافة في اللطین دران دم
که دشمن بیای رسید لغتک کمان کیانی بفتح الکاف العربی ای قوس منسوب
ملوک کیان نشاید کشید و اعلم ان ارباب تواریخ الجمع قسم الملوك الماضیه من
تحت ابدان عاربه مراتب الاول ملوک پیش دادان اولم کیومرث و آخرهم
لیکازوس و اثنا ملوک کیان اولم کیخرو و آخرهم اسکندر بن داراب و الثالث
اشکانیان اولم شاپور و آخرهم بهرام بن بهرام و الرابع ملوک ساسان اولم
آردشیر یا بکان بن ساسان که سمعت ذکره سابقا و آخرهم برادر و المحدثه
احل الاجل و جاء العدو لغتک لا تقدر على دفع **حکایت** ابلیس را دیدم سیمین
الحکیم و طلعتی در بر ای علیه ثمان کثیر الثمن و مرکب نازی ای فرس عربی در زیر
رکشی و قصب هو نوع من الاقشعة المنسوجة من الابریس شد به الاس مہری
اسم نسبة بر سر ای جعل عامه على اسه کی گفت محاطا الي ای سجد چگونہ
می بینی این دیبای معلم و وزن المفعول من اعلم الثوب اسجد و اعلم بفتحین و هو
قطعة من الثوب یحاط به منکبیه و هو مہر زمانا برین حیوان لا یعلم ای جمل
گفتم جوابه خطی بیاء الوحدة زشت که باب زر نوشته است **قد شانه**
بالوری ای بنی آدم حمار فاعل شانه و التکثیر للتخیر بجملة منصوب بهما بتقدیر ای
جسد بدل من جملة و حمار جملة اسمیة صفة جسد و هو من الثور **بایدی نواری**
گفت ما ندان این حیوان فیہ تقدیم و تأخیر للوزن ای نتوان گفت این حیوان باید
ماند مکر در اع بکسر الدال کذا سمع من الاساتذة و قيل بضم الدال و تخفیف الراء للوزن
و اصله مبتدأ بالراء واحدة الدال ثقی و لا یخیر و دة ارادتنا بحسب المقام و دستارا

الحامدة

در حدیث

العلمیة و نقش بر و نش ای الصورة البشرية کما هو من بکسر الهمزة بفتح الکاف الفارسی
تو در همه اسباب و ملک هستی او مرون که هیچ چیز نیستی و بعضی نسخ نیایی
جلال جز خوش نشویند که ضعف بکسر العین من الضعف بالفتح و الضم هذا القوة کذا
منه را الهی و من قهر عا الفتح فهو من ضعفه شود خیال مبتدای لا تقدر که پاکاه و هو
مرادف پاکاه بفتح الحاء الذی وضع علیه القدم و بفتح المستراح و بفتح المرتبة کذا في بحر
الغرائب و المراد هنا المعنى الاخر بلندش ضعیف شود اید شد و المراد انه لا یضعف قهره
و راستانه سیمین بفتح زمره مذمومون کما مبر که یهودی شریف نخواهد شد ای یو
کان للیهود غنبة من الغضة و مسارح من الذهب لا ترغم ان ترغی شانه **حکایت**
دزدی کدائی را گفت که شرم نداری ای قال سارق لائل لا تسمی کما ز برای جوی
بیاء الوحدة سیم ای لاجل لفظة القلیة کالتیغرة دست پیش هر لیم ای ضعیس دراز
میکنی گفت فاعله فیر کذا دست دراز و وصف ترکیبی از پی بفتح الاء الفارسی کسر
الیاء للاضافة و بعضی نسخ دست درازی بالاء المقدر و لی بلا فظ از یک حکیم
ای لاجله بر که بیرند مبتدأ بالاء بدانی و نیم ای بدانی و اصله و نصف **حکایت** مشت زنی
المراد به معناه اصطلاحی ای اشغف الذي یقال له زور بازو و احکایت کند که از
دهر مخالف ای من الزمان البغیر للمساعد بالمال لیجان آمده بود کتایت عن الشکایت
و از خلق فراخ و اسع کتایت عن کثرة الاکل و دست تنگ بفتان آمده لاجرم
شکایت و بعضی نسخ مشورت و هو بعید پیش پدر بر د و اجازت خواست که
عزم سفر دارم ای قصدت السفر قطعاً تاکثر بفتح الکاف الفارسی بقوت بازوان
جمع بازو و ما من کامی بالکاف العربی و بیاء الوحدة بکف آرم فضل و هنر ضلع
ست تا نمایند فیغیر ان ینظر و هه لایکوناضافین عود برانش نند مشک بایند

در حدیث سوره

فالأرباب ان يضع العود على النار ويسحق المسك ليظهر كالماء وهو الرائحة الطيبة چند
گفت ای پسر خیال محال از سر نو کن ای اخراج انخیال المحال من اللسان و بانی قفاف
 در دامن سلامت کش بفتح الحاف العربی ای اخراج که بزوال گفته اند دولت نه بگویند
 است جاریه آن کم خوشیدن ای لا یصل لاوله بالجهد فالعلاج حلة الغلبان القناعة
 بالغلب من الطعام وقيل العلاج قد الاضطراب کس نتواند گرفت دامن دولت
بزور ای بالقوة والقهر کوشش بالحاف العربی اسم مصدر من کوشیدن بی فائده است
 وسمه بکون السین ما یخففه وقول من قال لوسمه بفتح الهمزة وسمه اذا اثر
 بسمة وکذا یاسب المقام برابری کور اگر بفرستد بفتح سر موت هزد و صد
 باشد و چون بزرگاری نیاید بخت بد باشد ای لو کان فی مقابله کل شیء ما تامل
 اذا کان دو لکت سوئه قیمة چه کند ای ما یفعل زور مند وصف ترکیه و فاعل کند
 واثر و ن بخت الواد من نفس الکلمة وصف ترکیه ای بدل منه یعنی نفس طالع بازو
 بخت بد که بازو می سخت ای قوه الطالع اولى من قوه البدن پسر گفت ای پدر خواند
 سوز بسیار بینها بقوله لیزهت فخر ای من سروره و جذب خواند ای النفس و
 دیدن عجب من الآثار و ششیدن غراب من الاخبار و قهر بلدان بالقهر و بسکه
 جمع بلد و محاورت بالماء المملحة ای المکالمه خلون بالقهر و التشدید جمع ظلم و تحصیل
 جاء و ادب و مزید مصدر یمیر مال و مکسب از یاد تفا و معرفت یاران ای حصول
 المعرفة بهم و تجربه روزگار چنانکه سالکان طریقت گفتند تا بدکان و خانه
در کردی بسکه طاف و یاد الخطاب مادام کنت فی الدکان و البیت مرموز یعنی مادام
 لا تخرج الى سفر هرگز ای خام آدمی نشوی فعلن بقوله هذا برو اندر جهان بفتح کن گفت
 السیاحون اگر خواهی که در عالم بخندی نویدی کن نویدی کن نویدی پیش از آن

بزرگ و بی کور
 جزئی

بخت بد

تفریح
 سیر و تماشا

روز که جهان برون ای قبل ان تزوج من الدنيا پدر گفت ای پسر بدین خطای بسکه
 که بیان کردی خواند سرفی شمارست و لیکن پیش طافه راست و من اوردن
 الملق قبل لفظ بی باء الصلة و بعده لفظ راست فقد ارتکب الاستدراک اولی الاول
 من تلك الطائفة باز را بی باء الوحدة النوعية که با وجود نعمت و مکت ای قد
 غلامان و کینه ان قدر بیان در حکایت الرایت و من قال همتا جمع کنیز که کذا قول قال
 فی البکر کنیز و کنیز که کلاهما الثقلان بمعنی الجارية و لعل قوله کنیزان جمع کنیز و ما کنیز که
 فیه جمع عا کنیز کان فخر اظهر عدم علمه و لهذا اورد قیل و قال و لعل في المقال و دلاویز
 و وصف ترکیه بجمعین و ش گردان چایک دارد ای لایه هذه الحکام هر روز بشهری و هر
 شب بمقامی بی باء الوحدة فیما در هر لفظ از نیم دنیا متمم و متفقی شود منعم دولت مند
 بکوه و دشت صحراء و بیابان غریب نیت لانه هر جا که رفت خیمه زد و خوابگاه بالواو
 الرسمية ای محل النوم والاستراحة فالتفت فقال المنعم بهذه الامور وان را که بر مراد
 جهان غیرت دسترس می من لیس و وصول الید الی مرام الدینا در زاد بوم خویش ای فی
 الموضع خرس غریبیت و ناشناخت ای غیر معلوم دوم ای اثبات من تلك الطائفة
 عالمی بکسر اللام و باء الوحدة کالباقی که بمنطق مصدر می بمعنی الکمال شیعین الیها
 سببیه و قوت بتشدید الواو و فاعل عطف عا به دخول لباء و کذا قوله و ما به بلاست
 ای بب بده الامور هر جا که رود بحد مشتعل ضام نماید ای الناس و اکرام کنند
 وجود مردم و اما مثال رز بتشدید الاء للوزن و کسرة لافاضة طلست و هو کل
 طلیت بکذا فی مختار الصحاح و من قال همتا و الاصل ما یستوی الشیء قال
 فی قول المحقق لا جور و طلست بدو یوار فی مختار الصحاح الطلک کل طلیت به فخر
 نقل عن احد قولیه و اعلم ان معنى لفظ رطلا بالترکی بالذر قوی و اما ردیه الذی

شک
بشهر و مانند
عاجز مانند

حور برآیند
سرل

جک

ملاقات
مناومت

سوال از جنید قضای کر از جنید هندی

صوبه

بگوشت مرغیان است صبح بلاضافه الا لفظ الشبه بل از روی توجیه است آواز خوش
 علیه بگوید که آن خط نفس است و این قوت روح و اولی من هذا النفس بنیم الخامن من
 تلك الطائفة پیشه وری بیا الوحد ولفظ ورمنا اداة نسبة و قدر بیان معنی
 سه پیشه و رای صنعتگر بسی باز و کفایتی هدم معناه حاصل کند تا آب روی او از بهر
 ثمان ریخته نشود ای لایب الناس لای صفت ماء الوجه لاجل تجزیه چنانکه خود مذکور
 گفته اند **ک**ر بغیری بایا المصدر رود از شته خویش موهون تحت سختی نبرد
 بالفقت پاره و در وصف ترکیب فاعل رود و فاعل نبرد علی التنازع بالترکی
 اسکی و تجزیه بایا المصدر ایضا قد از مملکت ای من المملکة المجموعه بقرینه
 جزای کرینه خبر مضارع من خمیدن بمعنی تحقق ملک بکسر لام فاعل فتد و فاعل
 خمید که سابق و هم مضارع الی قوله نیم روز ظن بکون جینند قوله نیم روز ظرف فتد
 او خمید کاظم بل هو اسم مملکة چنین صفتی که بیان کردم من قول اب لابنه در
 سفر موجب بکسر یجمع جمعیت خاطر است و داعیه طیب عیش ای الباء محسن المعیشت
 اما آنکه ازین جمله بی بهره است ای انصیب له منها بخيال باطل در جهان برود بل
 بضع فقه که حال و دیگر کشت نام و نشان نشود چنانکه گفته اند **ه**ر آنکه کردش
 کینه با کاف الفارسی فیما بکین لفظ اباء لصد و کسر کاف العربی او بر خات بلا واد
 ای قام بغير مصلحتش ای بخلاف ما یفعله رهبری بایا المصدر کنایه ای از زمان
 و هو فاعل کند گو تری که در کاشیان بخورید بدید بالوزن انافیة قضای هر دوش
 تا بسوزد اند و دام خیلک پسر گفت بجوابی پدر قول حکما را چگونه مخالفت کنم
 که گفته اند و قول الحکماء بهذا السلام الایة رزق اگر چه مقوم است باسباب حصول آن
 تعلقی ای المباشرة باسباب حصوله شرط است فلان القصة قد تكون مشروطة بالمباشرة

خسبه

اشیان
فان

و بالارج

و بلا کر چه مقدار است از ابواب دخول آن احتراز واجب قال الله تعالى ولا تلقوا بها یمنکم
 الی التملکة **ط**کایت ان قوما شکوا الی علی السلام و بآء اصتم فقال تخولوا فان
 من الموفق الناف و الخوف مراد قال الرزق **ه**رزق الکویتة الاصل سوال عن العبد
 بمعنی کم الاستغناء و قد یستعمل بمعنی چندان بمعنی کم الجزیه بی کان پرسد
 ای یصل الی شخصی شرط عقلت جتن از درها ای طلبه من الابواب و رجس
 بی اجل بخورید و نور و در دره های آن درها درین صورت که منم من کل الامان
 با پیش دمان قدر بیانه او از ابواب الاول بزم المراد به العجم بغتة بلا توقف الصلاة
 که عرفت حکایت ملک زاده کوتاه و من لم یعرف الاصطلاح قال فی شرح صدر اخره
 ثم قال کذا سمعت لعدم معرفته و بانشیه زریان بالراء الفارسی بمعنی المصیب یخیر
 در افکنم بقوتی و شجاعیته مصلحت آن است که سفر کنم علیه بگوید که ازین پیشین بایا
 العربی طاقت پیوستنی ندارم **ج** چون مرد در افتاد و جای و مقام خویش دیگر
 چه غم خورد همه آفاق جای او است ای محله شب هر تو بکزی بسرای میاء الوصف فیما
 همی رود موجود پیسته در ویش هر یک طرف مکان که شب آمد سر را و است و بقیه
 البیتین علی ما وقع فی بعض النسخ او را مقام و مکن و منزل چه حاجت ای بطریق
 التملیک هر جا که میرود همه ملک خدای او است فذلک لیکن فی کل موضع این
 بکفت و همت خواست و پدر را و کلام بفتح او او کرد که هو المعتمد و روان شد ای
 ذهب بتمام ای فی وقت رفتنش شنیدند که میگفت **ه** هنر و رای هر یک
 که بختش نباشد بکام ای علی ما مر به بجای رود بر وجه الی موضع کشت نه اند نام
 تقدیر الحلام نامش نه اند قدم الضمیر و ادخل لفظه که للوزن تا بر سیدای ذهب
 و وصل بکنار آبی که سنگ از صلابت ای شدت او بر سنگ همی آمد و آوازی صوت

زبان
میسبت نالی

الماء بوسنک عربیه و سب و هو مقدار اثنی عشر الف خطوة جی رفت سبکین
 بالكاف الفارسی و هو لفظ مرکب من لغت اسم بمعنی الهیبة و لفظ کن فاعلة نسبة
 الی کمره ای و هو الاور بکسر الهمزة و فتح الواو و تشدید الزاء بالکسری و ر و کن
 قال یعنی مثل البط و الاور فقد ترک معنی اللفظ و العجب منه قال و قد یقال المراد به الاور
 فقط و هو الاور و کن بمقتضی اللفظ و در و ایکن بنو ذوقه مبالغة کثیر من موج ای الموج الاصغر
 اسپاسنک ای بحر الری از کنا ریش الفی راجع الی آب در بودی بیا الحکایة فیها
 کروی بمعنی الکاف الفارسی بمعنی طائفة مردمان را دید که هر یک بقواضة بغم افقا
 لفظ عربی بالفارسی ریزه زر در معبر بکسر الهمز و فتح الباء بالفارسی کشته کذا کاه
 نشسته و رخت سحر بسته فلان را کذا چون را دست عطا بسته بود بسبب القوا
 زبان شاد در کشادای مدح الملاح و تفرغ الیه چند زاری کرد یاری بایا المصدرب
 فیها نکرده و گفت ای اهل السیفینه بی زر تو ای خطاب که کنی بر کس و ور
 ای انفاذ الامام بالقوة و زر در داری بزور و کنی نه بالهمزة المفعیة معنی بیا خطاب
 ملاح پمروت بخندید و بگردید بایکاف الفارسی ای رجع و گفت زرندار
 نوا ان رفت بزور از دریا ای لا ینفع القوة زورده بکون الماء مرده بفتح الهمز
 الهاء الی سیم چه باشد زریک مرد بیار خلایق که هذا القول جویان را ازین طغند دل
 بهم برا عزوالت که از او انتقام بکشد الانقام هو المعاقبة و المعاقبة کشتی رفته
 بود فم یقدر علی الانتقام و از دادای نادى اگر بدین جامه که پوشیده ام قانع
 شوی خطاب الملاح در بیع غیبت خلایق سمع کلامه ملاح طمع کرد کشته را باز گردانید
 متعجبین کرد بدین بدوزد مضارع من و وضع شمره بفتح سین و کون
 الماء لفظ عربی بمعنی غلبة الکوی و اهل لؤس لایق و ان الماء دیده هوشمند قدم

معنی ای
 صلیه

بیاض

بیاض حکایت سر کهناده دلا و طمع و غوغا و ای بدخلایق العید چند انکه دست
 جوان مرد بریش و کربان ملاح رسید او را بخود در کشید و بی محابا بغم المیم بیا فی آخره
 لفظ پارسی و العربی محاباة و معناه میل و توقفت و من قال یعنی بیایک و بلا محاباة
 فقد عرف الشیء بنفسه بلا محاباة و کوکوفت بالكاف العربی یا ریش ای قریب الملاح
 از کشته بدر امدای خرج من السیفینه که پیشانی ای مطاهرة کنده چنان ای کلام الملاح
 در شتی بیا المصدرب ای غلطة دید پشت بگردانید ای عرض مصلحت آن دیدند که
 با و مصالحت کنند اذ الصلح خیر و با بر و کشتی مسامت المسامحة و تاحات الحما
 کذا ای مختار الصحاح و من فیه بقوله یعنی چه انفرادی فقد تسامح چو پرخاش
 او شمر بفتح الباء الفارسی معناه بالترکی قرش و جنگ پنی سخن میارای اصر که
 سبلی بایا المصدرب بدیند و بکسر الماء کار از ارب کون الی انین پندارای ای
 یغلق الرضی باب الحرب و المراء سکیته لطافت کن آنجا که پنی سینه قدم معناه
 نبرد بتشدید الاء و رفع الفاعل و تخفیف الراء بمعنی ابریس و بتشدید معرب
 نرم را تبع تیز بایا المکسورة بمعنی الحاق و بشیرین زبایه و لطف و خوشی بایا
 المصدرب فیها تو ای ای تقدیر که پیل بموی بیا الوحدة فیها کشتی خطاب عام
 بعد مایه بعد تقصیر هم الذم معنی در قدمش افتاد ای اهل السیفینه و بوس
 چند بنفاق لا بلا خلاص بر سر و چشمش داند ای قبل و اراسه و عینه و بکشتی در
 آوردند ای او خلوة السیفینه و روان شدند ای مضه انا بر سینند بستونی بفتح
 السین و انا و بیا الوحدة ای و صلوا الی عود که از غارت یونان در آب سنا
 بود ای بقی منصوباً ملاح کشتی را خلایق است یکی از شما که دلا و ترست بمعنی
 الشجع و مردانه و زورمند اراد الملاح بهذا الکلام تقصیر بیره باید که بدین استون برود و

رسمان کشتی بکیر و تا عمارت کنیم ذلک الخصل جوان بغرور و لاوری ای شجاعت
که در سر داشت از خضم دل از رده یعنی منادی القلب نه اندیشیدم بجز ترس
و قول حکما را کار نه بست ای لم یعلم بموجب قولم که گفته اند که هر کار بجای بدل رسانید
که در عقب آن صد راحت رساید لطیف قلوبم از یاد این باباء الفارسی
الغرض آن یک ریخ المین میباشد که بیکان از جراحت بد آید ای بخرچ فعل اسم
پس از آنکه از کار بالمدرسم مصدر و کجی صیغه امر و یثقل صفتی از ترکیب مثل قولم
دل از از در دل بماند چه خوش گفت بکناش با خنداش هاسمان رحلین
نصحا جداها الاخر بقوله جو دشمن خراشیدی و الماد به الایه ههنا المین میباشد ای
مکافاته بالشر مشوامین که تنگدل کردی با کاف الفارسی چون ز دست دلی به
تنگ آید قوله مشوجرا شرا مقدرا الشرا المخر و من قال مشوجرا مقدم الشرا
المخر یعنی قوله چون ز دست به فخر خود تقدیم الخراجا الشرا تنگ بر پاره
حصار من علمه قوله که بود که حصار تنگ آید ای بخت ان یقطع منه حجر و یقع
علیک چند آنکه مقود بکسر المیم و سکون القاف زمام کشتی بر ساعدش پیچید
بر بالای ستون رفت لیاخذ السفینة من البحریت ملازم زمام از کشتی بتنه
الفاء عربی و یثقیلها فارسی بمعنی الراحة و القاب قال الخیر کن ایاد کوپک
و من لم یعرف هذا التحقیق قال به شخص نفع الفاء المشددة و لا اصل و ههنا یقرء
بالتحقیق لا الاشهر و هو المسموع من الخایر العجم در بود و کشتی برانند بچاره در
آبجا حیران بماند روزی دو بلا و عنت دید من الخیر و عساقه و سخی کشتی سیاه
روزی ای الیوم اثالث حوالش بالواو الی سبی کرمان گرفت هذا هو التقیه الفارسی
و من کتب بلا و اونه شرحه ای خاب کریمانانش گرفت فلم یعرف قاعدة الکتابه

پسکان
ایر سر بر روی شمع

پاره

الفارسی

الفارسیه و طعن المصنوع ان القلم لعدم علمه و باب انداخت یعنی لغت الغنوم لم
یقدر عا ام ک نفسه فوقعه الماء بعد از شبار و روزی بعد یوم و لیلته بکنار
افتاد از حیالتش رمقی بقیه بقیه الروح مانده بود عبارتة عن کمال الضعف و
قرب الموت برک درختان ای ورق الاشجار منورون گرفت ای شرع فی الکلمه و
بج بکسر الباء العربی کیان یعنی اصول النبات بر آوردن لاکل تا اندک قوت
یافت و قدر عا المشی سر به نیایان نهاد و گرفت تا تشنه و کرسند و بی طاقت
شد لعدم الماء و از دناگاه سر چاهی رسیدن الطریق قوی را دید برو که آمده
بودند لاجل شرب الماء و شرب یعنی بیاء الوعدة به پیشیزی ای بغلس واحدی و شرب
ای کاونا شربون جوان را پیشیزی نبود آب طلب کرد من الذین یخرجون الماء
من البیرا یا بکسر الهمزة مصدر رای یا بای ای امتناع کردند فالت شرب لعدم صبره و
تقدي دراز کردند تنی چند را فرو گرفت ای ضرب عا الارض مردان غلبه کردند و بی
محابا بزدندش پشه باباء الفارسی و تشدید الشین و هی البقعة چو
پرشه ای کثرت برزند پیل را فان الضعفاء اذا جمعتوا حصل لهم القوة با هم مردی
و صلابت که اوست فیه تقییم و تأخیر لنظم ای او که با هم مردی و صلابت است و
من قال یعنی که در اوست فقد قدر لفظا من الخایر بلا حاجه مور بجان راجع مور
چو بود نفع العوا و اتفاق مهون مشیر زیان را قدر معناه قریبا بدانند مضارع
دریدن پوست مفعول بدانند اعلام تقییم و تأخیر ای بدانند پوست مشیر زیان
را بکلم ضرورت در به کاروان افتاد ای وقع عقییم و برقت شبانگاه بر سیدند
بمعانی که از درون در خطر الحاء المبعثه بود کاروانیان را دید لرزه بر اندام افتاده
و دل بر هلاک نموده کخوفهم من السراق گفت اندیشه دارد یکی که منم درین میان

ابوبول

شیر زیان

ای فضا بیکم بچا و مرد را جواب دم ای اقاوم و دیگر جوانان هم یارک دهنه فلما قال هذا
 الكلام مردمان را بلاغ اول قوی شد ای حاصل لم قوة القلب و بصحت او
 شد امان گشتند بفتح الحاف الفارسی و بزاد و آبش دستگیری کردند ای
 بلا لوالا اود الماء جوان را آتش معده بکسر العین بالا گرفت بود ای قد كانت
 متعلية عبارة عن غلبة الرجوع و عیان صبر و طاقت از دست رفته قریبتر من قرینة
 لفتح چند از خط اشتبا تناول کرد ای اکل و دمی چند و بعضی نسخ قدیمی چند
 آب از پی آن اشاره الی قوله لفتح چند بیا شامید نادید و روشنش بیا امید
 سکن و خوابش در بود و بجفت ماض من خفتن بمعنی النوم لا الضبط ففقط بپر
 مرد پخته و جهان ندیده در کاروان بود کفت للرفقاء ای یاران بسكون النون من
 اذین بدرقه شامی بفتح آباء و سکون الدال و ضم الاء و انقاف لفظ فارسی معناه کارکن
 یقظه بالترکی روندار و سخن قال بالترکی قللا و زخمیات بالمعنی المناسب بالمقام
 اندیشنام بچنانکه از دزدان یعنی خونی من حار که آمدن السراق چنانکه حکایت
 کنند اورد حکایت که اعرابی را در می چند بود از لوریان جمع لوری قال فی الصحیح الفارسی
 طیر مشهور و طافته بالترکی روم و او شده و بات و و آجی و جبکانه دید کلری طافته
 لولی مخصوصه و افراد همتا هوانایه و من قال یعنی بمعنی دزدان ففقد الی بمعنی من
 نفسه تنهوا لبش نبرد کجوفه من سر قتم یکی را از دزدستان نزد خود آورد فاعلمه
 اعرابی تا وحشت تنهایی بدیدار او اشاره الی قوله یکی مفرد کرد اند بالترکی دوز
 شبیه چند در صحبت او بود و ذلك شخص چند آنکه بر در محاش الضمیر راجع الی عرب
 و خوف یافت ای اطلاع همه بهر بعضی و سفر کرد ای فرما دادان عرب را دیده
 عریان و کریان بکسر الحاف الفارسی صفة مشبهة من کریان گفتند حال صیت

الغوربان

ملک دریا

کرد در معانی ترا دزدید و بضم الباء ای افضال ارق کفت لا والله برقه بردای ما اشد
 بر کز این زمانه نشستم ای اهل من الحذر من الحیة تا بدالسم آنچه فصلیت
 اوست ای طاعت فصلتها و الما دانی احترز من العدو ظاهر عداوته زخم دندان و شین
 بیاة الوعدة بترت و قد عرفت لفظه و معناه و خطا من اخطا و قال فکلم الخیطة هنا
 بدترت بتشدید الماء و اما خففت هنا الوزان فینبغی ان یقال قوله بدترت
 که نماید مضارع مجول و القام مقام فاعله ضمیر دشمن بضم مردم ای ظاهر دوست مغول
 ثان نماید ای فرار العدو الصریح فقد عنت الحکایة التي اوردناها و لما كانت هذه الحکایة کالحکة
 المعترضة شرع فی اصل کلامه چه اندی ای یاران بکسر النون من که این جوان از حجة
 دزدان باشد و بجاری بالباء المصدر و العیار معروف فی العرف و من قال فمثار
 الصلی یقار بعلیاری کثیر الطول و الحركة فقد اصعب السمل در میان ما تعبیه یعنی
 مخلوط و مستور شده باشد و من قال فی المصادر تعبیه عطر آمیختن و همتا مباد
 من کونه اسوده مرضا لکمال فقد اخطاه عبارة و الا صرح ان یقول و هی همتا من کونه
 مخلوطا مستورا مطلقا تا بوقت فرصت بکون اناء اثنتیه یاران را خبر کنای
 لرفقاء السراق پس مصلحت آن می بینم که مراد از لفظ همتا را ندخته بکذازم ای
 نتر که تا آنجا جوانان را تدبیر میر استوار آمد و همتا بقی بالباء الوحدة النوحیة از مش
 زن در دل گرفتند ضبب کونم خافین رخت برداشتند ای رفقا الملتصق و جملان
 را خفته بکذاشتند ای ترکوه تا آنجا جوانان نگاه خبر یافت که آفتاب بر کفت تافت
 ای تبیه من نومه بین اثر حرارة الشمس علی کفنه سر بر آورد من النوم و کاره
 را ندید پس بگردید و بجای نبرد نشسته و میخواست معرفت معانه فی محله و من ترک
 البیان فی موضعه قال همتا فی الصحیح الفارسی نوا بالفتح لفظ فارسی بمعنی الغفلة و الغفلة

عیار

شک

و باضم اسم مقام من المقامات المذكورة في الموسيقى وفي بعض الكتب كلامها بالضم وضم
 من بعضهما ان كلامها بالفتح اتمر كلامه والمراد المعنى الاول واما التوالة العربية الذي هو
 جمع نوات التمر فلهذا تعلق له بهذا المقام هذا الكلامه واما ضم به كلامه مع الالان فلهذا
 الكلام بالمقام كما لا يخفى على ذوي الافهام روى برهانك و دل برهانك انما به باخود هي
 گفت **من** ذا كذا شي اي من الذي يكلمني ويخبرني وزم عاصفة الجول فصل
 من الزمام اي حتم بمعنى علق الزمام على راس العيس بالكر جمع العيس كبيض جمع بعين
 وهي الابل والواو الحال وقد مقدرة والمعنى من الذي يخبرني ويوقظني والحال ان
 قد ضم العيس للذئب وقيل في محاربا الصياد زم اي تقدم في السير فالمعنى من
 الذي يكلمني ويذيل كربة او حشة عني والحال ان قد اذنب بالعيس وسبقت بآخرة
 فبقيت متوقدا ما بمعنى ليس للغريب جزء سوى الغريب انيس اسم وهو في اللغة
 يونس صاحبه **در** شتي كند باغ بيان كيه فاعل كند كه نابوده باشد بغربت
 بس و درين سخن اشاره الى مضمون البيت بود كه بادشاهزاده در بي
 صيد از لشكريان دور افتاده بود يعني فوجيان و طلبه ابن سلطان و اجر
 فرست بعينه فوقع بسبه بعيدا من جنوده بالاي سرش و از سيداى وصل
 فوق راسه و اين سخن بشنيد و در هيالتش نظر كرد فاعله ضمير بادشاه زاده صوته
 ظاهرش ياكيزه و مظهر ديد و حالش پریشان فلما راه كذاك بر سرش كه از
 كجاني و بدین جا كه مقصور من جانكاه چگونه افتاده يعني كيف وقعت في الموضع
 برغي و قد مر بان قبيل الابواب از انچه بر سرش كذاشته بود اعداوت كرد و
 المراد حكاية ما وقع عاراسه من الشدايد ملكزاده را بر ورم آمد خلعت و نعمت داد
 عاها هو المعتاد و معتمدي بيا الوحدة همراه او كرد بشهر خویش باز آمد پدرش

زم جبر زاي جبر و تشريف الميم
 صيغة ما في مجرول است و نشاء
 بمعنى كلام راقه شرف
 من ذرا جميعه كدام
 شخصيت شرف

در شتي
 سنجي

بين

بدیدن بالاضافة او شادمان شد و بر سلامت حالش شكرفت فلما شمس بانگاه
 اذا كبر سر او رفته بود اي وقع عليه از حالت كشتي بيان له و جور مطلع في الماء
 و رويستايان عطف على مطلع و غدر بفتح العين المعجمة و سكون الدال ملطه ترك الوفاء
 عطف على جور كار و انيان با پدر ميلفت فلما سمع ابوه ما حكاه پدر گفت اي پسر
 نكفت استقام انكاري در وقت رفق تقيستان را دست دليري بسته است
 فلا يقدر على الشجاعة و بفتح شيرة شكتة **چه** خوش گفت آن تقيست كشتي
 مقول انقول هو المعترض الثاني جوي زراي الذئب مقدار شعيرة بستر از پنجاه من زور
 لمن بتشد يد النون و هو الطل و يوقها بها بالتحفيف للوزن پسر گفت اي پدر ما
 رنج نبري كج بر ناري اي لا تر فقه حق لا تحصد و تباين و در خطر نه يني بر دشمن ظفر
 نيابي و تاناد بر نشان كني خرمن بر نيكري كل ذلك لوله خط و آخره فقع و خيرا
 نه يعني كه باندك ما يني كني كه بر دم بضم الباء چه تحصيل راجي كردم و به شيشه كه خوردم
 چه ما يني نه شيشه آوردم و اعلم ان بيان نيش قد مر في كلام قول الملك ذكره كذا
 طاقت نيش و اما نوش فوجهي عا محتمه معان اسم مصدر بمعنى الشرب و صيغة
 امر من نوشيدن و وصف تركيبه اذ اركب مع غيره نحو نوش داره و بمعنى العمل
 غيره من الاشربة المحلوة و بمعنى شجرة صنوبر بدلا من فطونوز با آراء الفارس والمراد
 هنا هو الرابع **كه** چه بيرون زر زق نموان نموده بفتح الناء للقافية در طلب كاهلي
 نشايد كرد **عواص** كه اذيشه كند كلام ننگ بضم تنين و بالنون بعد الباء بالتركيب
 تمسك به كه كند فاعله ضمير عواص در بضم الدال و تشديد كالا للوزن بمعنى اللؤلؤ
 كاهليه قد مر قبل الابواب بفتح الجيم الفارسي و الفتح مرة الثانية آسياسك
 بكسر الكاف ذيرين اي التفتا به متحرك نيت لاجرم تحمل باركان ميكند **چه** نموده

روستايان چه در ستايجي
 بجهنده آب شرف
 ديري

انمايت از سيبا
 مستعد بدال شرف

عواص

شتره
حشم کین و بر
دندان و زور و زور
ش

استقام افکاری شیر شتره بالغه و السكون ثم بالزنا المعجمة العربية درین غارین
 في قعر الكهف والمعنى لا ياكل الا السد القوي شيئا في قعر الكهف مالم يخرج الى الصيد
 باز بکسر الزاء للاضافة افاده را اي اس قتلوا القاعد چه وقت بکون او او بکس
 الغداء بود هذا استقام افکاری ايضا فالمنع لا يكون لبار القاعد من الصيد قوت
 کون در خانه صید خواهی کرد ای لوم تخرج من البيت للصيد وترید الصيد فيه دست و پا
 چو عنکبوت بود ای مثل فلان که این خواند السد کف ای پسر درین نوبت
 في هذه الكرة فلک ترا یوری بالباء المنقوطة بقطعتين من تحت وقع او او بمعنی
 المعاونة کرد فاعلم صیر فلک و اقبال بکون الام رهبری قرینه سابق تا کات
 بضم الحاف الفارسی و التاء للخطاب از خاز و خازت از پای بدر آید خرج قید لها
 و صاحب دله و هو ابن السلطان نورسید و بر تو بخشید اعطاک مالا و ترتم
 کرد ای رعک و کسر حال ترا ای انک ار حاکم بتفقدی و هو طلب اشئی بعد
 ما ضاع و الیاء لوجه جبر کرد ای شد ما انکسر و اصل حتی استند و چین اتفاق
 نادر افتد و بر نادر حکم توان کرد که قیل نادر کالمعدوم صیاد نه بر شغالی
 بیا و الوحدة و هو لفظ فارسی عربی ابن او یقاله بالترکی کتر قیامه حقانی میرد
 بضم اباء الا و فتح انثانیة افتد که یکی روز پلکش الضمیر راجع الی صیاد
 بخورد چنانکه یکی از ملوک پارس في الزمان الماضی کلین بکسر الیاء و النون و الحاف
 الفارسی الحاکم کرامتیه قدم بر انکشتري داشت ای کان في خاتمه قصه شیر النون
 باری ای مرة حکم تفرج بامتی چند از خاصان که هو عادة السلاطین بمصلی بفتح الام
 و یقن بالمد و کسر الیاء للاضافة شیراز که قال حواجه حافظه و وصفه بده ساقی
 می بایه که در دست نخاچی یافت کنار آب رکنا باد و کل کشت محللا پیرون

کلیفی
عفی

رفت فاعلم ضمیر یکی فرمود تا انکشتري بر کنیز عضدای عکند عضدای عاقبة قبر مشهوره
 هناك نصب کردند تا هر که تیر از خلقه انکشتري بگذرانند خام او را باشد ای همار
 ملک اتفاقا چهار صد حکم انداز بکون المیم و صفت ترکیبی و هو الذي حکم و یعد انه نصیب
 ش کله از ای که در خدمت او بودند بینا شمن لاصابة جمله خطا کردند که کودکی بیاء
 الوحدة بر بام ای علی السطح رباط بکسر الیاء بالترکی کار بان سزا که باز یک تیر از
 بر طرف انداختی بیاء الحکایه باد صبا الظاهر ان التقييد بالصبا اتفاق تیر او طار
 حلقه انکشتري بگذرانید فلما انقذ سهم منه انکشتري را بوی بفتحین اشاره
 الی کودکی از زانی بالیاء المصدري و هو في الاصل بمنع الرعاء و المراد هنا الا نفع
 داشتند عا و غذا ملک و نعمت یبقی اس دادند ش لفضله عا الرعاء الکثیره
 پسر بعد ازین تیر و کان اسبخت لئلا یلک بالرمی مرة ثانیة کفشدش که
 چرا چین کردی و کان عاقل گفت تا رونق اولین بر جای بماند که بفتح
 الحاف الفارسی و سکون الیاء مخفف من کاه بود بفتح الواو قد یقع کن حکیم
 روشن رای و صفت ترکیبی صفت حکیم بر نیاید ای لا یخرج درست تیر پری ای قد
 یغلط کاه باشد که کودکی نادان ای الصغیر الجاهل یغلط بالفتحات بر بدعت زند
 تیری حکایت درویش را دیدم در غاری بیاء الوحدة فیما نشته و در معنی باب
 بروی خود از جهان بسته لا عتراده عن الناس بالحکایه و ملوک و سلاطین را
 در چشم هست او شوکت نموده لاستغناء بمر که بر خود در بکسر الیاء سوال کشاد
 ای فتح باب السؤال علی نفسه تا بمیر دنیا زنده بود بفتح الواو ای یصیر محال
 ان یموت از بالمد الحرس بگذارد و بادشاهی کن علیه بقوله کردن بفتح الحاف الفارسی
 قدم معناه و کسر النون للاضافة بی طع لفظ بی طع اما وصف انکودن فقیه یاز

باد صبا

بدین
شغلی

و بافته و صفت موصوف محذوف ای کردن مردی طبع بلند بود ای يكون عالیا
یکی از ملوک آن طرف اشاره کرد ای طلب و قال که توقع بکرم اخلاق عزیزان
آن هست که با نان و نمک با ما مواخفت کنی برید ملک آن یا بی العزیز الی مقام
و یا کل من طعامه شیخ رضا و ادای رخصه به که اجابت دعوت سنت است لان الشیخ
صلی الله تعالی علیه و آله و سلم اذا دعی الی الطعام اجابه و یکر و زای غذا بعد رقص و شرب رفت
ای غضب لا اعتذار لمجی العزیز عابد بر خاست ای قام و ملک را در کنار گرفت قد
مر بیان و خطا من اخطایه و تخطف کرد عا خلافت عادت چون ملک غائب شد
ای یار من محله یکی از اصحاب پیر سید شیخ ترا که چندین ملاطفت بر داشت خلاف عادت
بود درین چه حکمت است ای لم یکن عادتك تعظیم اهل الدنيا گفت فاعلمه فیم شیخ
نشدید **ع** مرا که بر سواط منشیت براد با کل الغت و اجب ای بجز منش بر غایت
و قد وجدته بعض النسخ قبل ما لیت حاجت آنکه پیش میر و وزیر پشت هم میکنند
بالاراست و قد وجدته بعض النسخ البتة السابق چون مکافات خیر توان کرد
عذر پیاری بیاید خواست **ع** کوشش تواند که همه عرو و بکسر الاء و یی بفتح الواو
نشود و از دفت و چنگ بی و کذا دیده شکیده بکسر تان ای العین تصیر زقماشت
باغ و از ناره بی کاف تسرین نوع من الورد يكون اصفر و احمر بر سر ارد و باغ نیم زمانه
و کذا اگر نبود بالش آنکه پیر بلند و الماح الفارسیه پیر بفتح الباء الفارسیه کوم یکن
و سادة ملئت بریش الطیر خواب توان کرد و المعنه بالترکی او یتق اولد و من
قال یکن ان یام الرجل فحقا فی المعنه غیر معنه اللفظ حجر بسکون الاء مبتدئ بر سر
جزه و الجمله حالیه ای یحیل النوم حالکون الرجل و سادة تحت الالاس و رقعه بر سر
نمود دلبه جزا به و هو من ینام معک عا فراش پیش بالباء الفارسیه دست توان

سطح

آنکه پیر
مقال

کرد و از غوش لفظ مرکب من در و من لفظ غوش و قيل سماء و اسم مصدر معناه
بالترکی تو جوق غوش و در بنود مرکب رهوار کام پائی تواند که رود چندان کام وین شکم
بی هنر پیچ بر بالباء و الیم الفارسیین من پیچیدن بالترکی دولاشمق و الماده الامعاء
و من قال و هو اشاره الی الامعاء فلم یعرف اشاره صبر ندارد که بزد مضارع
مجهول من ساختن بهیچ فالمنه بالترکی دوز به پیچله و من قال مواخفت کند و من
الاحوال شود فلم یات بالتحقیق **باب چهارم** در خواند خاموشی
ای نه خواند الصمت قال علیه الصلو و السلام من فک کفیه و کف فکیه فهو من افق اللسان
و قيل الحكماء ملوک الحکمة بالصمت و افکرو قيل السکوت عظمه بلا شکوه و قيل سلامة
الان في حفظ اللسان و روی ان رجلا وقف عا لقمان في مجلس فقال المست
الذتری معنی مکان کذا قال بلی قال ما بلغک ما روی قال صدق الحديث و الصمت
و یبغی **کلمه** یکی را از دوستان گفته مبتدئ بعلت آن احتیاط افتاده است جزوه
بقوله که در اغلب اوقات مدح من نیک و بد اتفاق می افتد ای لا یقع الحسن فی کل وقت
بل ملحوظا و دیده دشمنان جز بر بدی نمی افتد فان عیونهم ناظره الی القبح گفت من طبأ
الی ای برادر دشمن آن به که نیکی نه بیند فیه ایام لطیف **ع** بر چشم عدالت
بزرگتر عیب است و المراد ان العدو یبصر الکمال عیا عظیم کمال است سعید و در چشم دشمنان
خار است **ع** و اخوال العداءه ای صاحبها و قرینان مبتدئ لا یر بصیرا جزوه الاولی و غیره فیما لفاعل
راجع الی قوله امتوا العداءه و فیما المفعول راجع الی صلح و الله بالفتح یمنع الاشارة باین
و المراد الطعن بکذاب اشر بفتح الف و کسر الشین صفة مشبهة من شر بالکسر یا شرا بالفتح
اشراف فخیلن ای بطر و کبر و هو وصف قوله کذاب و المعنه لا یر من فیه بعض برجل
صلح الا هو یطعنه بانه کذاب مکبر **ع** نور بکسر الاء کیتی فروز و وصف ترکیب آیه

لا خاموش ماندن
استماع سخن گفتن

منور العالم چشمه هور بدل منه براد به عين الشمس مني ايداي لايدخل وفي بعض النسخ
 زشت بارش بچشم موشك كور الكاف للصغري الفارة العياء والماد الخفاش المعنى
 لا ترا الشمس عين الخفاش للعداوة **حكايت** بازركاني را هزار دينار فقط عبي ياه
 مبدل من نون يدل عليه مجي جمعه بالنون اي دنا نير وقد شاع في الفارس عا معناه انا
 و قد يراد جنس الاثان خسارت افاد فان المال عاد وراي بپرش را كفت ا قال
 لاهنه نشايد كه اين سخن را باكي در ميان نير بجه لا تعلق هذا خبر لا صد كفت فرمان ترا
 وليكن ما بر فائده اين مطلع كه ان اي اصيلين واقفا كه مصلحت و درندان داشتند
 چيست كفت اي اجايه ابو تا مصيبت و نشو و بينه بقوله كي نقصان ما به وهو مراد
 سرمايه و من قال بل مقصود منه فقد حكم من عند نفسه و ديكر شملت هم ايه قدم
 بيان الشكاه **حكايت** مكو نير من كفتن انده هي بجه انده بل مقصود منه كما يقوله كوه كه
 بضم الكاف بلا و خو يش باد شمنان اي لا تعلق هم تفك كه لا حول كوميذاي يقولون
 لا حول ولا قوة الا بالله العظيم استعزا با شادي كنان حال من فاعل كوميذ وهو
 ضمير دشمنان **حكايت** جوابي بيا الوحدة خز منة صفة كه از خضائل خطه و افادت
 و طبع لطيف چندانكه در محافل جمع محفل بجمع و دشمنان نشسته هم سخن نكفت
 بياء الحكاية فيما باري پدرش كفت اي قال ابو مرة اي پسر تو نيز از آنچه داني جبر
 نكوي كفت نرسم كه بر ستم اي ساو نتي و من قال آي سدون مني فلم يعرف
 اللفظ و لم يعرف ايوان السؤال متعدي بنفسه قال الله تعالى فاسألوا الله ان يهديكم
 لا تعلمون اذا نجه ندانم و شر مسلك برم و بعض النسخ و شر مسلك برم
 آن شنيدني كه صوفي بياء الوحدة بعدا لياء الاصلية المكسورة مي كوفت بالواو مشتق
 من كوفتن بالكاف العربي زير ظرافت نقوله مي كوفت نخلين بفتح اللام تشبيه نخل

شكاهات
 في شهايم

منه

في لغة العرب و بكسر اللام ليس تشبته استغال نفوس و التري و من غفل عن الامر
 الشئ المستغني عن البيان قال لم تصادف في لغات النفوس خو يش الاحكام بكسر الخاء
 مخي چند مقول كوفت استيش كفت اي اخذك سر هكي بياء الوحدة فاعل كفت
 و قد عرفت معناه كه بيا نعل بر سوزم اي عا داي بي بزم من بسن فلو كفت من
 ضرب المسار على سلم من تكليف القاند و وقع في بعض النسخ **حكايت** نكفت نذار
 كي با تو كاراي لا يعرض لك احد و ليكن چو كفتي دليلش بيار **حكايت** كي را از
 علماء معتبره مناظره افتاد باكي از ملاصده لعنم الله و باو بخت بر نيامدي لم يغلب عليه
 سر بينداخت اي ترك المجادلة و بر كشت بالكاف الفارسيه انكوفت كي كفتش
 تو با چنان علم و ادب و فضل و حكمت بايي ديني بر يد القائل ذلك المحدث بيايد
 كفت فاعله فيمكي علم من قرآن است و حديث و كفايت مشايخ و او بدنيا معتقد
 بكسر القاف نيت و مي شنه فاي لا يقبل و مرا شنيدن كز او بچه كار آيد بل لا ينبغي
 لي ان اسمع كفه **حكايت** آنكس كه بقرآن و خبر المعانيه يقيقه ان يراد به جزا رسول الله
 و سلم اي الحديث و المحل يقيقه التميم و من قال يعنى اخبار انبيا و اوليا و مشايخ
 فقد جزم من غير دليل قاطع ز و زعي خطاب من ربي ان انت جوابش كه جوابش
 ندي خطاب من دادن **حكايت** جالينوس اسم حكيم مشهور ابلهي را ديودت
 در كر بيان بكسر النون دان شمني زده و بچرمي كده كفت اراين دانابودي
 كارا و بانادان باين جا كه مقصود من جا نكه يعنى الى هذه الدرجة نرسيد
 و عاقل را نباشد اي لا يكون لعاقلين كين و پكاراي بعض و حرب قدم بيان
 لفظ پكار و معناه و من قال يعنى لا يكون بين كواعقيلن تبا غرض و حرب فدايت
 بجه اللفظ نه دانا ي بياء الوحدة ستيز داي لا يعاند عالم با سبك ر بجه و ر بجه

نزهوي
 غلاصيده

سفیه لان فخر ساریفیا کثرت و اصله زار و هو موضع للکثرة و المبالغة مثل کلار و
 یقلب زاء سینا و جوبا اذا کان ما قبله حرف صلی نحو خسار و جولا انه غیره کما فیما کن
 فیہ اگر نادان بوحشت سخت کویبیه معابد العاقل خردمندش بنری دل بجوید
 ای العاقل یسلیم بالملائمة و مواجهد کند دارید موی ای یحفظان شعرا و اصدا بحش
 لا یقطع و هذا کناية عن کمال المواقفة حمیدون بالترکی شود که کذا فی بحر الخراب
 و من قال شره حیث فلم یحقق معناه سرکش و از رزم جویی بالباء الوحدة فیها یا
 لقوله حمیدون و لفظ از رزم الاصل بالمدة و سکون الراء المعلقة بعد الراء المعلقة للفظ
 التعظیم و هنا یقر بفتح الواو العاطفة و سکون الالف للوزن و کر بر هر دو جانب
 جاهاوند ای المتماضیان اگر زنجیر باشای فیما بینها یکسانند بالکاف الفارسی من
 کسلانیدن و هو مقدر و من قال و هو هنا بمعنی کسین حق فخر کوزن لا زار و لیس
 کذلک یکی رازش خوی داد دشتام قدر بدان البیان حکایت پسر فارون کل
 کرد و گفت ای نیک و جام قدینا معناه پاک بتر زانم که خواهی گفت آئی قدر نا
 معناه و خطا من اخطا فتنه کر که دایم عیب من چون من منافی و لما وجدنا البیتین
 المذكورتین فی بعض النسخ هنا و روناها **حکایت** سحرمان بالحاء المعلقة و الباء الموحدة
 اسم رجل معروف غویا و العرب بالفصاحة و البلاغة و اسم امیر و ایل بالباء التثنية
 قد لفظ ابن المأخره را اداة مفعول هنا در فصاحت بی نظیر ثابده اندای وضع
 بانه لا نظیر لیه الفصاحة سالی بر سر جمعی میاء الوحدة فیها سخن گفتی بیا الحکایة و
 لفظی را مکرر کردی و الباء ان کلا و لیکن و اگر همان لفظه معابد همان فتنه فلم یعرف
 اللفظ من المعنى و از جمله آداب ندما ی ملوک یکی این است قدر بیان الذما
 سخن کرده و بسند وصف ترکیبی و شیرین بود بفتح الواو سزاوار تصدیق و تحسین بود
 الاثنی

همیدون بمعنی ای عزیز
 بی معنی همیدون
 بی معنی باشد از رزم

وزنه
 جمع و جمع داشتن
 و استیک در موش

و اتفاق افتاد عبارت دیگر
 بکلیت ص

کونه صادقا حسنا بویبار کفخی کویبار یس بالباء الفارسی که جلوا بویبار خود مدلس
 بالباء العربیة بمعنی قط فاذا کان اکل کلوا مرة العادة فاعلام اللذی ینبغی ان یصدر
 منك مرة **حکایت** یکی راز حکما استندیم که میگفت هر که بچل خود اقرار نکند
 ای لا یعترف احد بجله کرا نکس که چون دیگری در سخن باشد هنوز تمام نکرده کلام
 او سخن آغاز کند خانه یعترف بجله سخن را سرست ای خردمند و بن عطف عا
 کما ان الشجرة راسا و عا کذلک الکلام راسا و اصل میا و رانی من آوردن سخن در
 میان سخن فاصبر تحت یم ظلام الاخر صفا و ینبغی صاحب تدبیر و ذهنک بمعنی الکمال
 و هوش بمعنی العقل کتوبید سخن تانم بید خروش بمعنی خاموشی بر هر دو جانب
 و استشهد بهذا البیت و من قال مقصود من حفظ خاموش فخر او من عند نفسه
حکایت قتی چند از بندگان سلطان محمود گفتند حسن میمندی را و هو وزیر که
 سلطان محمود او روز ترا چه گفت در فلان مصاحبت گفت فاعلم فیما حسن میمندی
 بر شما هم پوشیده نمائی بقول کم گفت فاعلم فیما بندگان تودستور بقیع الال
 و هو الدفتر الذی فیہ قوانین الملک ثم نقل منه الی صاحب ذلک الدفتر یعنی وزیر کبیر
 ملکی آنچه بالوکوید من الاخبار الخفية بالمشا که گفتن رواه اردای لا یعول لک گفت
 باعتماد آنکه دانم که بکس نکویم پس برای بر رسید نه هر سخن که بداند بگوید
 شناخت انقی مصروف الی مجموع المصراع بستر بشدیدا لاشاه سرخویشق
 شاید بابت ای لا ینبغی لاحد ان یلعج بر اسم با فشاء سر الملک فانه سب
 الاله لا **حکایت** در عقد بیع شرعی میاء الوحدة و البیع قد یطلق علی الشراء فهو من
 الاضداد متردد بودم فالمنع کنت في شراء بیت متردد و جودی من از کفندایان
 جمع کفند و هو صاحب البیت که مره حکایت مطرب فی قول الکلمه کفندار کفتم از بهر خدا

بنی
 لک میسر ز

بافت
 باز نکل

وكن لم يعرف المعنى سكت هناك وقال ههنا يقال كذا فلان يقول امر البيت ووجه
 لمن يقول امر القوية ولفظ كذا ايات مفاد الى قوله قديم اين محتم وصنف اين خانه
 چنانكه است في نفس الامر من پرس فاني اعلم باحواله بخر باكانه المعنى والراء المعنى
 امر من زيد بن بكير الحناء في الاصل قد بلغ كهي عيب نداء اي اشتبه فانه لا عيب
 فيه اصلا ومن ان لفظ بخر والراء المعنى وقال في شرحه يعني ان من يدرس او صنف
 خانه غرازين وصف كهي عيب نداء ثم قال كانه يشير الى ان كونه غير معيب
 معلوم لكل حديث لا يحتاج الى التفتيش فقد غلبت المعنى في الغلبة اللفظية تمام
 في المعنى كقولهم بخر الكثرة هي اوي وهو عيب عظيم خانه راكه چون تو چنان
 است مضمون هذا المصراع مبتدأ ووجه الدال دوم يكون الميم للوزن سيم كم عيار
 رفع العين المغموش الرزدي فيه تقديم وتأخير يعني ده دوم ارزو كه ان سيم كم عيار
 باشد مضمون هذا المصراع جز ليكن اميد بتشد يد الميم قد عرفت وجهه في اول القاف
 والوزن هنا حقيقة التثنية فمن قال سمعت من بعض الكل بان ليس منهم وار
 يراد به النسبة كما سمعت في قول المصراع كهي را بطعن اميدوار بايد بود كه پانزومك
 تو بخر لا در زد **كلمات** يعني ان شاعر اي بيش از امير دزدان ريشم رفت و
 تنكفت طعمه خانه فموداي امير دزدان تا جامه شش بر كند ففتح الكاف وفي بعض
 النسخ بستند وازده بكسر الدال بدركه لفتح الكاف اي ياخذون ثوبه ويخرجونه
 من القرية سكان ففتح القاف والكاف الفارسي جمع در قفائي او افتادند خوات
 اراعات اعتراسكي بر داره بيد ففتح الكلاب زمين بخ بسته بود اي كان الجمل
 الارض عاجز شد اي لم يقدر على رفع الحجر كفت اين چه افراده مرد ما تشبيه
 الى اهل القوية كه سكر را كشته اند و سكر را لبته ولما قال لك عهده اللطيفة

امير از غرضه بشنيد و بجزيد استحي يا كفت اي حكيم از من بجزني بخواه كفت جامه خود
 ميخواهم ارا تمام و زمايي **كلمات** اميدوار تخفيف الميم بود لفتح الواو ادعي بخر كان
 جمع كس امرا بخر نو اميدريت بتشد يد الميم شمر مران **كلمات** ريشه من تو انك
 بارجل النوال هو العطاء والاصل اسم من رجل حلة وكلته من بمعن البدل ارضينا
 بارجل بدل لولا انك سالار دزدان را اي لكبير هم وامير هم برورعت آمد جاش
 بر فمود و قبا و پوستين بخرن الفاء بخرن فزيد كرد و درجي چن دوا و فم حكايه
 فضيلة القاعة من وجهين احدها انه لو قطع لم يسلب فطاع سلب والثاني انه لما قطع
 ثوبه زيد عليه وفيها فائدة السكوت فان سلب ثوبه ورقه بكلامه **كلمات**
 منجي بخره خود را عداي دخل بيت مردی بلكانه را يد فيه يارن اولم نشسته
 قلما رآه الميم و شتام و سقطت كفت وقتنه و آشوب عطف تفسير بر خات
 اي قام صاحب دلي برين واقف شد وكفت **كلمات** تو براوي شك ففتح الهمزة
 وسكون الواو هذا تخفيف و هو ان يقر بوصول الهمزة للوزن چه دالي چست من
 الحوادث التي تنزل منه چون نداني كه در سراي تو كيت اي من الاشخاص
 هذه الحكاية فائدة السكوت فان الميم رفع هوته وقوم الفضاة **كلمات** رويان
 رجلا دخل بيته وراي رجلا جنيا جالس مع امراته فارادان يرفع قال ذلك
 الرجل لا يجني امير ايها الرجل انصر لك فانك لو اقيمت بهذا السر يلزمك ان
 تطلق امراتك الجميلة فيتركك الغدا من فراقها وان سترته لا يطع عليه حد
 فاما الرجل ساعة فقال خرج من بيتي يا ملعون **كلمات** خطيبه كره الصوت خود
 لا خوش آواز يدايشته يعني كان قبح الصوت ويزعجه ان حسن الصوت و فرياد
 يبقاؤه برداشته بناء على انه ان الناس يملكون بصرته كفتي لو سمعت صوت

نماز

آشوب
 آوج
 بلندي
 زون

مکرم
الحان
مکرم

فقلت في حق لغت صوت الغراب يعزف الغراب اذا صاح غراب البين
الباء وسكون اليا ويخرج من الغراب وانما يصيح بغراب البين اي غراب الوفاق لا
العرب كان يترجم اذا خرج امرء من داره ولقيه فهو الوفاق بينه وبين مملوكه
حد بركة الحان اوست اي في موضع يخرج اصوات منه والمراد ان صوت الخطيب
المذكور كهو صوت الغراب المذكور يا ايت ان انكر الاصوات اي اقبحها الصوت
الخير در شان او **هـ** اذا نطق من باب ضرب الخطيب الطاهر ان الام
للمعنى ابو الفوارس بدل منه او عطف بيان اذا اريد كونه سما لئلا يرد الجارح الجور
جز مقدم صوت مبتدأ مؤخر والجملة الاسمية جواب اذا اي فاعله خبر صوت يقال
بدا البناء كسره وضمه صطر بكسر الهمزة وفتح الطاء الملهمة وسكون الجاء المعجمة
قلعة من قلاع فارس والمخبة اذا رقع الخطيب المذكور صوته يمد من فوط قوته وثقلته
اصطر فارس مع استحكامه للصوت القوي فاشترط يمد البناء ولهذا يستعان
الخصون باصوات البوقات مردمان ديه بالياء على الاصل اهل القرية بعثت جاري
كم داشت اي باب منصبه بليتش ميكشيدند واذ ينشئ مصلحت تديدا لاذية عاونه
البلية بمعنى الانذار تا يكي از خطبائي آن اقليم كه باوي عداوت نمائي داشت كما
هي معروفة من اهل الكهات باري براي پرسيدن او آمده بود گفت خوابي بجه
الرويا ديده ام في حقك خبر باد جمله دعائية كفت چه ديده كفت چنان ديده ام كه
ترا و از خوش ترست و مردمان از نفس بفتحين تو در راحت اندر ديده ام على خلاف
صالح القطعة خطيب اندرين لمحي بيد زيشيداي تفكر احد وكفت چه مبارك
خوابي است كه ديده كه مرا بر عيب من مطلع كواندي معلوم شد كه او از خوش ندام
و طلق از نفس در بخند عبر الرويا تعبير احسان است نقل منه الى خنده توبه كردم كه

ديوانه

ديكر نوبت خطبة خوانم جز باهشتكي **هـ** از صحبت دوستان بر كم بكسر الباء المضارع
المتمم من رنجيدن كذا سمع من الامة ومن قال ويجوز فتح الباء بضمه در رنج
كلمه توبه بروشيد برة او بمحض بركه كرامة الدنيا جنة في قوله بعثت باب فعدوهم
الفتح حسنا و كان محمدا جال الى مثل هذه الروايات كالحلاق بدم حسن غايه متعدي
من كمال بيند لان نظرم بعين الازدة خاتم كل سامن غايه الذي كونهم ملكا العز
وشمن شرف چشم الادب الجمع او الجنس بقرينة الازدعت الاخيرة و جال كذا المصراع
مهمون غايه و ما من غايه والتحقيق ان الذي ينهك عليك هو صديقك
رواية كان عمر بن الخطاب رضي الله عنه يقول رحم الله امرءا يدي اليه عيوبه و بناو
اصحاب اليه صلى الله عليه وسلم لم يجعلون عيوبهم يد يا فيها بينهم يرون الاصلاح
تكملة يكي در جامع سنن اربعه يعنى بغير اجرة جال كذا نازاي اذان كفتي مياه حكايه
آوازي بياء الوحدة كاستمعان را از و اي من ذلك الصوت نوت بودي اخذت
وصاحب مسجد اميرت بود عادل و نيكو سيرت نحو استنش الضمير راجع الى الامير
و ضمير المفعول الى يكي كه دل زده كرد با كلاف الفارس كفت اي جوامع دايان
مسجد را مؤذنان قديمين كه هر كى را الايشان اي لكوا احد منهم بنج دينا اداوار
بكسر الهمزة اي و خليفة است و متراده دينا ر ميدهم تا بجاي ديكر روي بفتح الراء و
كه او او وسكون الباء الخطاب برين اتفاق افتاد و برفت بعد از مدية بياء
الوحدة و في بعض النسخ دلكذري پرش لمير باز آمد وكفت اي خداوند من جفا
كردى كه بده دينا ر از اين بقتد يريد بها المسجد روان كردى كه آنجا رفته ام
اي الان رايحه اند كه بپست اي عشرين دينا ر ميدهم كه جاي ديكر روم قبول نميكنم
فلما تم كلامه امير بخنديد وكفت ز نهار استاني كه به پيچاه دينا ر هم رايحي شوند

مداخلة
خطبة

یقین کس نخواست مضارع منفی من فراموشیدن ز روی خارا بمنجه ای کجرا اصلک بمنجه
 المتع ای کس کل بکسر الکاف الفارسی بمنجه الطین مفعول نخواست چنانکه بانک
 درشت بکسر التاء لامضافه تومی خواشد فاعله ضمیر بانک درشت دل مفعول خواشد
حکایت ناخوش اوازی بیا نکل بلند قرآن میخواند مکان صامدی برو
 بگذشت و گفت فاعله ضمیر صامدی ترا مشا هره ای الوظیفه الی تودی الیک کل
 شمر چندت گفت فاعله ضمیر ناخوش آوازی هیچ ای لا وظیفه لی گفت پس ازین
 زحمت بخود چرا میدی ای بر فاعله الضمیر گفت از هر ضایع میخوانم گفت از هر ضایع
 کز تو قرآن بدین غلط بفرماید ای عابدنا اسلوب خوانی بیاء الخطاب
 بکسر بضم الباء لا ولی وضعه التانیة رونق ای حسن سلمان ایاء مصدریه
 و استعلاء علم **باب پنجم** در عشق و جوایز عشق و طالع و قیل و یمن
 تعریفه و اما یعرضه من ذلک ما قال مولانا رومی هر چه گویم عشق را شرح دهم
 چون بعشق آیم غفلت باشم از آن وحد الشبَاب من البلوغ الی خمسة و ثلثین و
 بعده کتوله الی خمین و بعده شیخونه و قیل الان فی الرحم لیس جینا و اذا ولد
 ولیا و اذا مضی علیه زمان قبل سی طفل و بعده صبا و بعده مراهقا و بعده
 غلاما الی ان یبلغ تسع عشر سنة ثم منه شایسته کهلا الی احد و خمین ثم
 منه شیخی الی آخر العمر **حکایت** حسن میمندی را گفت سلطان محمود چندین
 بنده صلب جمال دارد ای ده غلمان کثیره طالع که هر یکی بدیع ای غریب جهانی
 چگونگی که با هیچ کس از ایشان میلی و محبتی ندارد ای لیس با حد منم میل و محبت
 چنانکه با ایاد ای کاکب الاکان له الیه که او را زیاده حسن نیست گفت فاعله ضمیر
 حسن میمندی هر چه در دل خود دانی ای کل شیء یدخل القلب بان کعبه القلب در دید

و در این باب من البلوغ
 الی خمسة و ثلثین

کونماید

کونماید **حکایت** بر که سلطان مرید و ای محب او باشد فذلک الشغل که چه بکند نیکو باشد
 کما و در این خبر حکایت بایشه یعیب و بهم و آنکه را باشد بیند از دای پیرده سلطان
 کش از غیل کسر اهرام لامضافه خانه الخیال الاصل الفرسان و المراهق کبارا البیت
 شوازد مضارع منفی من نواضق ای یلقت الیه احد من کبار اهل بیت و بعضی نسخ
 از ضیاع خانه با نوا و العاطفة فاعله ادم من الخیال اهل العکرم من خانه غیره **حکایت**
 بدیده انکار که نگاه کند الی صورت یوسف علی السلام نشان صورت یوسف بالا طاقه
 فی اللطین و بدینا ضایع ای بخبر من حسن بالفتح و کریم چشم لادوت نظر کند فاعله ضمیر
 کس در دیوای الشیطان القبح و شسته اش الضمیر راجع الی کس بنماید فعل مجهول
 ضمیر المستتر راجع الی دیو چشم کروی الکر و بیتة تخفیف الاء الملائکة المقربون و
 هماغه ای نظر کروی بتشید الاء الملائکة **حکایت** کوبنده القصة خواجه
 را بنده الهرة للوحده ضیاعا نادرا حسن صفت بنده بود و با وی اشاره الی بنده
 بر سیل مودت و دیانت نظری داشت فاعله خواجه یا یکی از دوستان گفت
 شکایت من العبد دروغ اگر بنده من با چنین حسن و شمائلی که دارد فان جملة الغایة
 زبان دراز وصف ترکیب و بیاد ب بنوه یی چه خوش بود گفت فاعله ضمیر یک
 ای برادر چون اقرار دوستی یغی محبت کردی توقع خدمت دارد علیه بقوله که چون
 عاشق و معشوقه با لیاء المصدریه فیما در میان آمد مالکی و مملوکی و الیاء ان کلا و لیس
 بر خاست ای ارتفع و انعدم بل انعکس کما قال **حکایت** خواجه با بنده پیری حبار
 ای المولی مع الغلام الا وجهه کما یحس چون در ایادی و خل بباری بالیاء الا صیغه ضمه
 عطف عا باز چه بک کجای مثل خواجه ناز کند فاعله ضمیر بنده و بعضی نسخ
 جو رکند وین ای خواجه کشد باز نازی حمل الغم چون بنده ای فیصیر المولی علی

بر سر
ظاهر

دلال العبد و جوره كالعبد الصابر على المشاق **حکایت** پارسى را دیدم محبت
شخصه بیا الوصده فیها کفاری اسیر و رازش از پرده بر ملا خدا افاده
عدم قدرته عا کتمان العشق چند آنکه طاعت من اللوم کالمقاتله من القول دیدی
من الحیب والرقیب و غیرها و غرامت من الغرام ای الشراء الدائم و العذاب الشدید
ترک اتصال و هو الاشتیاق فی العشق نکردی و کفتم **حکایت** کوه مقصود من کوه
نکتم زدامت دست ای دیدی و خود بر نی به تنبع تیزم ای و لوضعتی بایس
الصارم بعد از تو ملاذ و ملجأ قدم بیا نماند الحکایت در زبان عرب و الملم فی الشیء للمکمل
نیت و ینبغی للحب ان لا یرجع الا الی الحیب هم در حکمت در بعضی بآء الالهاق
تو کریم از قدم بیا نه کریم ای ان و رت فلا اذ الایک پارسى ملا متش الضمیر
راجع الی قوله پارسى کردم و کفتم بیان اللامه عقل نفیت را چه رسید که نفس
ضمیت غالب آمد فان حب غیر الله تقا من الیوسوس النفسانیه و غلبتنا زمانا
بیا الوصده بفکرت و زورفت و کفتم **حکایت** هر کجا سلطان عشق آمد نماند رهون
خوت بازوی تقوی را بالا ضافه الفتنه اللفظین محل فاعل غانده پاک دامن لغت مثل
دامان چون بالاماله بمعنی کفتم زید بکسر الراء و فتح الیاء مضارع من زیستن
ای کفتم یعیش طایر الذیل بپاره فاعل زیدا و فساد تا کریمان در وصل نفقین
الطین الذین **حکایت** یکی را دل از دست رفته بود کنایه عن تعلق القلب بالعبود
حب و ترک جان گفته ای قاله فعلا ای بدن الحال او قوله بل ان القول و من
لم یعرف المعنی قال فی شعره کرده ثم قال وله نظائر فی هذه اللغة بل فی هذا الکتاب و هو
افتراء حقیقه و لوجع الجواز لا وجه للتفصیل بهذه اللغة و هذا الکتاب و ملحق
المیمین و بالطاء و الحاء المقلین اسم مکان من علم بصره الی شیء ای الرفع نظرا

کهن

حکایت

جائی خطرناک مکتوبه ابن السلطان کاسی صرح به و در طه هلاک الوطیه بمعنی الکلی
فلا صفة بیانیه نه لغتیه که مقصود شدی که بکام آید بالکاف العربی الی لم یکن
لغته یصور ان یأیه بالحنک یا مرغ که در دلم افتد **حکایت** چو در چشمش پدید
المحبوب جهانیا دید زرت التاء الخطاب و الخاطب هو العاشق والمعنی اذا لم یلتفت
المحبوب الی دینارک زرو خاکت یکن نماید مضارع مجزول برت ای حامسینان
عندک ایما العاشق من حیث عدم التوصل الی المحبوب یا لکن یهتشی الباء بمعنی
مع کفتم ای قالوا له که ازین خیال و هو الوصول الی هذا الطلب بجنب رفع
البحیم و ضم النون و الیاء ای تبعد کن که طلقی ای جماعه کثیره هم بدین هوس که تو داری
اسیرند و پادشاهی در بنجر کنایه عن الابتلاء القوی بپاره بنالید و کفتم **حکایت** دوستان
کو بضم الکاف الغلب تاکید و قدم بیا نه او التقدير دوستانه را بکوی قل لم یفهم
مکنید و من لم یعرف المراد قال لفظ کوزانده هم که مرادیده و هو بمعنی ان العین
مطلقا و الظاهر انه مجزول عن الحقیقه و من قال ای دیده دل فقه تلف بر ارادت
اوست فالاراده قدیری با نرها جنگ جو بیان وصف ترکیبی بزور باز و کفتم
بکسر الکاف العربی و سکون الفاء دشمنان را کشتند بضم الکاف العربی و
ضوبان دوست ای المایه یقتلون الصدیق بشرط محبت نباشد ای لیس
شرط المحبه باشد بشرط جان بالا ضافه و سکون النون ای بفکره و المراد خوفه دل
سکون اللام مفعول مقدم لقوله کفتم فی قوله از مهر بکسر المیم بمعنی المحبه همنامه
الراء لا ضافه جانان بکون النون بر کفتم **حکایت** تو که در بند خویش باشی
مادام مکتون نه تدبیرک و تخاف من هلاک عشق بازی دروغ زن باشی
فقوله عشق بازی مفعول لقوله دروغ زن و من لم یعرف المعنی قال در عشق بازی

گشت بدید و ستاره بر دهن المار به الوصول الی شرط یاری است بایا المصدرة المار
 الحجة الصادقة در طلب مردن **خیزم** بالحاء المعجمة ای اقوم چون غاند بکون
 والدال لم یبق بیش بالباء العربی ازین تدبیرم و المار من الیام هو الانقباب
 و عدم النوار ختم از چشمش زنده یا تیرم تقبلی کردست رسد که استنش کیم کتایه
 عن الوصول و جزاء الشرط مخدوف ای فیما و نعمت هذه الخصلة و رنة قدرة اول
 الکتاب بروم بفتحی الزاء و الواو هر استانش میرم فالعاشق الصادق لا یحاف من
 الموت متعلقانش را که نظر در کار او بود ای کا بغا یبظرون الی علمه و حاله و شفق
 بروز کار او عطف عا ما قبله پیش بالباء الفارسی دادند ای نصحه و بندش بالباء
 العربی ندادند ای قیده و سودگی بیا الوحدة نداشت اصل لم یمنع له فائدة
 در فاکه طیب و ذکر لفظ مرد و طیب صنعت صبر میفرماید من الکل السکر و المار باله
 الشیخ المعروف بالمرارة ای یا المار الطیب الی کلمه وین نفس حریص را شکر می باید
 آن شنید بیا الخطاب استقام که شاید یی بهفت بفتح الباء و ضمتی النون و یا
 متعلق بقوله می گفت بادل از دست رفته را می گفت ای کان یقول محبوب بالفاء
 عاشقه تا ترا قدر خویش تن باشد مرمهون پیش چشمش چه قدر من باشد شمع
 ابیت مقول القول باشد زاده را که مطلع نظر او بود خبر کردند ای قالو له جوابی
 بر سر این میدان مداومت نماید ثم وصفوه غمش طبع و صف ترکیب و شیرین زیبا
 و صف آخر سخنهای لطیف و نکته های غریب از وی می شنویم که عا حال اعتنا
 چنین معلوم می شود که شوری بیا الوحدة لفظ شور کجی معنیه **اگر** عدلت
 کند تدبیر عالم بنات شد در جهان هرگز نشو و شور کذا فی بحر الغرائب و قدیر ادیه
 و الاضطراب و المار ههنا المعنی الاخر و من قال بفتح فتنه عشق فخراتی بفتح عن

نفس و قد وقع فی هذه الفتنة و الی رطبة فقول المفسر یحتمل ان بارز و خواصه و سرور ارد
 و سوریه فی بحر الغرائب کسوز اسم مصدر من سوختن و کجی ای ضیغه امر و وصفی مرکبیا
 و المار ههنا هو الاول و در دل دارم مقدس شیدا بفتح المجنون و المجر قال الصلح الفارسی
 بالکسر و ان اشتره بالفتح صفت ای کالمجنون و المجر می نماید و ما فضلوا حاله پس
 دانست ای علم ابن السلطان که دل او بکجه اوست ای عاشقه و این کرد بلا بفتح
 الکاف الفارسی بفتح الغبار بر الکيفیة لوست مرکب بجانب او ماند فی المیدان
 جوان چون دید که شایزاده بنزد او عزم بکسر المیم للاضافة آمدن دارد بکسرت ای
 یکی و گفت **آنکس** که مرا بکشت باز آمد پیش ای جاوید بن بیک ما تا بفتح البتة
 ههنا که دلش بسوخت ای اخترق قلبه بر کشته بفتح الکاف العربی خویش ای رم مقوله
 چند آنکه ملاطفت کرد فاعله شایزاده و پیر سیدش که از کجای ای سالار من ای
 مکان و چه نام داری ای ما اسمک و چه صنعت دانی فلما را بن سلطان جوان
 در قعر بحر مودت چنان غریق بود که مجال دم ای نفس نفیقین زدن نداشت
 اگر خود هفت سبع بضم البین المظهرة واحد من السبعة کالتمن واحد من الثمانية و هفت
 سبع کنایه عن تمام المعصفت و ذلك لان حین قسمه القوان فی زمن الحجج الی ثلثین
 جزءا قسموا الی سبعة اقسام و قول الناس بالترکیه یدی مصحف عبارة عنه
 روي عن سلف الصالحین من فتم القرآن علی هذا الترتیب الذکره ثم دعا ليعقل
 حاجته یقره یوم الجمعة من اوله الی سورة الانعام و یوم السبت من سورة الانعام الی سورة
 یونس و یوم الاحد من سورة یونس الی سورة طه و یوم الاثنين من سورة طه الی سورة
 عنکبوت و یوم الثلاثاء من سورة عنکبوت الی سورة زمر و یوم الاربعاء من سورة
 زمر الی سورة الواقعة و یوم الخميس من سورة الواقعة الی آخره بزرگوار کجای خطابه

پرو رنگول

عرب است
 در این سلف الصالحین
 می ختم القرآن علامه القدر
 شیب الذی مذکره تم دعا
 یعقل حاجته هر

لعل احد چو آشفتي اي مرت عاشقا مشجرا الفت بي قى بالياء في الحرفين اصطلاح العجم
 وكن لم يعرفه قال ان اسمي هذين الحرفين هو الباء والتاء باله وبعده بالياء غلط
 مشهور نداني فان العشق يورث الحيرة شذوذه كفت كه با من سخن چي را كنوي كه ما
 هم از حلقه درويش ام هذا كمال اللطف والخلط بله حلقه بكوش اي عبد ايتام مثل
 هذا الكلام من الجيب خاصة من ابن السلطان يلكا العاشق انك بفتح الحاء الفارس
 وسكون الاء بقوت استيناس بالافارسية الش كفتن وكسر السين لا فاضة
 محبوب از ميان نظام امواج محبت بالا فاضة في الفطين سر بر آورد وكفت عجب
 با وجود خطاب للمحبوب كه وجود من بماند مضار من مانده تو بگفتن اندر آيه
 فار سخن بضم السين وفتح الحاء الفاضية بماند كالأول اين بكفت ونعده بنزد وچنان
 بخت تسليم كرد عجب از كشته بضم الحاء العربى ثابت بدريخيه و دوت فانه
 موقع المحبوب عجب از زنده كه چون بالامان جهان بد راورد اي اخراج روح سليم بفتح
 حكايت كي از متعلمان كمال بختي بفتح الحاء و معلى از انا كه حسن بشرت
 ست فان الميل الى الحسن خاصة البشمة دون الجوهرة يا حسن بشرة او بفتح الحاء
 جلد الان سيلي خاست حاصل الكلام ان المعلم كان كيك تلميذه الملم بمتابقي كغالب
 اوقات او درين سخن بود عجب نه انچنان بوشغول اي بهشتي روى يا من به
 وجه اهل الجنة كه يا و حو ليستم در ضمير آيد فان كمال العشق نسيان في المعشوق
 فيدم نسيان النفس زديمنت نوانم كه ديد بر دوزم مضارع من دو خلق بكنه و
 عبارة الملقن في النسخ التي راينا و من قال بدل بر دوزم بر كيرم فخر افترا و
 و كرمه بله بيم كه تيرى آيد اذا العاشق يبرج مشادة المعشوق على كنه كالكيل
 ديدنت خربت كخودى است با دوش هي كه يكدم خورشت بارت پير كفت

عشاقتي

اي قال المتعلم مرة للمعلم اني انك مر آداب و رسم امتداد بدل الجهد ميكني در آداب
 نقشب بكون الفاضل نظر فاني كه در اخلاق تا پسندي بيا الوصدة اي خلق غير فني
 مي بين كه مران پسندیده نمايد لجملي بفتح بر اتم مطلع كدان تا بتبدل ان مشغول
 شوم فان بتبدل لخلق بضم الحاء ممكن دون بتبدل لخلق بفتح الحاء كفت اي پسر
 اين سخن از ديكرى پرس كه بان نظر كه ما باست جز هنر في بيم چشم بداندنيش
 بالا فاضة كه بر كنده باد بفتح الحاء العربى من كنديدن دعا عليه عيب نمايد هنرش در نظريش
 در نظرش ختم الشين للوزن كه هنري بيا الوصدة دارى بيا الخطاب و هفتاد
 عيب موهون دوت نه ميند بخزان يك هنر خان عين العبد و ناظره الى العيب
 و عين الصديق ناظره الى الكمال حكايت شبيه ياد دارم كه يار عزيزم بريد محبوبه
 از در در آمد اي دخل چنان بي اختيار از جاني بر آمد اي قمت كه چراغ با ستيم
 كشته شد اي الظف سرى اي اتى ليلا طيف اي خيال من تجلواي ككشف
 بطلعة اي بوجه البراي الظمة مغفول بملو و هذا المصراع مع قوله شكفت بكسر تين
 وضم تين مصدر من شكفتن آمد از بختم كه اين دولت از كجاست و احد من ثمانية
 البوا الطويل ويعنه و لكنه الملمع و من اراد معرفة الاوزان والاصناف الشعرية
 فيطالع كتابنا المسمى بحر المعارف بنشت اي خذ ذلك الجيب العزيز و ختاب
 آغاز كرد كه مراد حال كه ديد چراغ بكشيت فلما عاتبني كفتم كان بضم الحاء الفارسية
 بر دم اي غمت كه آفتاب بر آمد اي طلعت الشمس و غير نظريان كفته اند
 چون كراي اي رجل ثمين بفتح شمع آيد موهون خورشيد الفير راجع الى كراي و
 لفظ خيز امر من خاستن اي قم اندر ميان جمع اي فيما بين الجماعة بكش مفعول مقدر
 بوقبلة المقام اي قتل ذلك الرجل الثقيل و من قال في شمع قولكم خيز مش

طيفي
البركة والكرامة

شكفت
البركة

كراي
البركة

کردن قال علی الصلوة والسلام اتقوا عن مواضع التمس وجور بی ادیان بدون گفت
 ضمیر و انتمندای یار دست بختاب از دامن روزگارم بدار که بارگاه ای مرا درین
 مصلحت که نوکونی من ترک المودة لاجل التهمة والاذیة اندیشه کردم صبر بر جفائی او
 سهلتر نماید که صبر از ای من مشایده بماند که قال و حکیمان گفته اند که دل بر مجاهد
 بنادین برادر به تحمل الاذی آن ترست که چشم از مشایده بر گرفت **هـ** آنکه چای او
 بر سرش آید بر دای ای صبح الاقام به و نه کجفای کند میا بر دای بینغی الفی هر که دل
 پیش بر سر دای من کیون قلبه عند محبوب یعنی تعلق قلب بر ریش در دست دیگر
 دارد دای حیثه یه الغیر و هو الحیب و قد وقع فی بعض النسخ هنا احوط بالذکر
 اصله بلا هتک ذکر کردن ای غنقه نمواند بخویشتر رفتن یعنی لایمک ان یزید
 این ترید نفس روز از دست باله و ادین الدال والین بمعنی الحیب لا بد او بمعنی
 الید کاظم کفتمش زینار یعنی قلت یوماً من الايام منی طبا الى الحی الی مان منک و
 غلظة اللفظ اخطاء المعنی حيث قال یعنی کفتم از دستش و قد یقال معناه کفتمش که
 زینار از دست تو ای العصمة و الامان من یدک هذا کلامه چند لسان روز کردم
 استغفار ای استغفرت الله تعالی و الامان من ذلک الیوم و بعده کند دست زینار
 از دست یعنی لا یطلب العاشق اماناً من المعشوق دل نیا هم بر آنچه خاطر او است
 ای رخصت بارادته که بظلم بنزد خود خواهد شرط و بر جرم براند بفتح النون فیما شرط
 آخر او داند جواب الشرطین **حکایت** در غنقوان یعنی در اول جوانی بالیل المحدث
 چنانکه افتد و دای حقه معتزله با خوش سپریه بیا الوعدة من بفتح السین و تخفیف
 المراد و سیر بکسر السین و تشدید الراء و بیا الوعدة در شتم ای کت احب کلم آنکه
 خلق بفتح الهمزة المله و بیا الوعدة داشت طیب الاداء و المراد ان کان له حسن الصوت

یا الهنک

نهار
راستی

و خلقة بفتح الخاء المجمع و یا الوعدة ایها و لفظ داشت مقدور و المصدر معناه کنه مجهول و
 المراد ان کان له خلقة حسنة کالبد خلقة اذیها ای ظهر و من قال بمعنی المخلوق فقد
 اخطأ ثم اربکب التقریر حيث قال یعنی قد کان له اعضاء مخلوقة حسنة کالبد المفسر
 آنکه نبات عارضش الضمیر راجع الی قوله خوش بکسر آب حیات میخورد و المراد من النبات
 فی هذا المعنى هو الذی ینبث علی الارض و فی المعنى الاخر هو الکر در شکرش بفتح الشین
 المجمع و الکاف العربی برادر به شفته که کند معناه بالترکی نظر ایستوفی لانه امر الغائب
 قاله الصالح الفارسی میان معلوم امر الغائب ان علی لفظ المضارع بعینه و کان لفظ
 بینما بالقرآن هر که نبات میخورد و من قال آنکه بظن ای شفتیه فان طعم النبات بذکر
 شفة الحیب لمناسبة بینهما الذا ظم یعرف اللفظ بالتوسیة فاضافة المعنی اتفاقاً
 بخلاف طبع برید طبعه لاز و حرکت دیدم که نشندیدم ماحسنة دامن از و در کشیدم
 کنایه عن الانفصال و الانقطاع و مره بضم المیم بالترکی بوجوه مهرش کبر بمعنی المجه
 همنابر صدم برادر به ترک التعلق و اخذ التامش و کفتم **هـ** برو هر چه می باید است
 پیش کیر صرع مراد کسر ما نداری ای لا تو اخفی لان سرداشتن کنایه عن اللوعة
 که ان لفظ باش تو شقی فی التریک عبارت عنه و من لم یعرف المعنی قال یعنی چون
 باماسرندار کسر خوش کیر و اذ اذ ب منقطع شنیدش که میرفت و میگفت
 مضمون البيت الثانی **هـ** شب پره ای الخفاش اگر وصل آفتاب نخواهد و معه
 رونق با زار آفتاب نماید مضارع منفی من کاستن بمعنی الانقاص این بگفت و سفر
 کرد و پیریشانی و در من اثر کرد **هـ** فقلت بضم التاء فعل المتکلم زمان منقوش
 انه مفعول الوصل محذوف و انما المضاف الیه و المراد الوالد و الحال جاهل و الجملة حالیه
 بقدر متعلق بجاهل لذیذا العیش من قبل المضافة الصفه الی الموصوف و العیش بالفتح

بدر
بر ملاء و از دهم

الحجة قبل طرف جاهل مصائب جمع مبيتة **هـ** بازای بالمده سكون الياء امر **ل**
 مرا بکش بعم الماثل العربية كنه بشت مردن اي الموت قد امك حوشته كبر لرتو
 رنذ كافي باياه المصدي كرون وقد كنت عاين هذا الكلام اما بشكر موت باري جل ولا
 پس از مدته باز آمد جبي من السورات خلق داو دي بيا انسة الصوت الذ كان له
 كهوت داو وعليه الام متغير شده و جمال يوسية الياء كالاول بزيان آده اي ناقص
 و برب اي تفلح زلخه الش اي دقة چون اي مش بكمس الباء و سكون الاء السوف
 كروي بفتح الفارسي و ياء الوحدة نشته بود يرا دبه الشعر انام و روفق بازار
 حشش شكسته اي انكس متوقع بكسر الفاء اي بر حوكم در كنار ش كبرم كناره كفت
 اي فرزت ثمة الى طرف و كفت **هـ** آن روز يرا دبه الوقت كخطرات بشت من قبل
 اضافة الموصوف الى الصفة بود يرا دبه الشعر الا ولديه و قد يرا دبه ما بد وقت ششمية
 نه او انش ظهور طينة و يرا دبه ان الطافه قوررت المايب صاحب فكر يد المصير بفسه
 از نظر بر اندي يرا دبه الحكاية اموز بيا مدي بصلعش الضمير راجع الى صاحب فكر كش اصله
 كمش و الضمير راجع الى قوله خطفه و ضمته اشارة الى شعرات انامة فوق الشعر انام
 الاصل بقوله برخت اندي و قيل هذا اشارة الى شعرات الشارب و الذفن و اخترض
 القائل على كلامه بقوله وانت خبير بان الانب **ج** ان يقال و كسره بدل فتمه كالا يخطف
 تازه بهار نداء و وقت بفتح قين و احدا الاوراق و الاء الخطاب رز و شد اي صغور ديك
 اي القدر بالكس منه نيز من نماند كالتش ماسر و شد اي انفتحت جبهه خايمي و كتبه كني
 بيا الخطاب فيما دولت پارسينه اعلم ان لفظ پار بيا الفارسي السنة الماضية و يرا دبه
 ما كان فيها قصور كني فان تلك الدولة قد زالت بيش كبر و كطلبكارت و بعض
 النسخ كفتارت ناز بر آن كن كخز يدارت خريدار بجمع مشتركة **هـ** سيزده بلخ

خراساني
 ناز

كفتار

كفتار خورشيد و المارد من بلغ و جهه داند آنكس كراين سخن مفعول لقوله كويد و
 اشارة الى قوله سبزه در باغ خوشتر اي يعرف ذلك تعامل مفعول هذا الكلام و
 المقام لا يرضى به بعض اداة تفسير ارزوئي و لير ان خد سبزه يرا الى تمام البيت بيان للموع
 الاول دل عشاق فاعل لقوله بشته جويد و قوله خطف سبزه مفعول اي قلوب العشاق اللينة
 طلبا قويا و كني قال و مجمع قوله ارزوئي و لير ان في مفعول داند فلم يعرف الاشارة و
 لم يعرف البيان من الملقن بوستان نو كلام ابتدائي الى آخر البيت و المارد من بوستان
 و جهه الذنب من الشعر كذا بفتح الكاف الفارسي مشتركة بين المرك و العجم
 اسم ثبت معروف بقوله بالعربي الماثل زار ليت كلفت زار اداة الكثرة كانه كلار و الاء
 للوحدة ففتح قوله كفتار زار ليت بالتركيز كذا ناك در پس كبر ميكني بفتح الفارسي
 هير و يرا اي كذا تعلق الشعر و تعلقه يثبت و قلا يوجده بعض النسخ بزان البيت ان
 قوله تو پاراي في السنة الماضية برفته بفتح الاء و كسر الهمزة القائمة مقام ناء الخطاب
 فان الهمزة في اللفظ الذي اخره لا تقوم مقام الياء المفيدة للوحدة او الخطاب نحو هذه
 معناه على الاول بالتركيز بر قول و عا الثانية قول سن و من لم يعرف الحق و لم يقدر على
 التحقيق قال بر فتي بفتح الاء و كسر الهمزة و بعض النسخ بكون الياء اصله برفته
 و الاء للخطاب قيل و قد كذبت الهمزة في بعض المواضع و هذا فو منها و ذلك مثل
 قولم خوانده صحبت و سازنده مجلس و كوشته فحول و فته دوران و غير ذلك
 و قد يقال ههنا فوه بكسر الياء الخطاب بعد الاء المفيدة الاء بقاء باشا الماثل للوزن
 و القول الاول شبه هذا كلامه فاذا عرفت ما قلنا من التحقيق يظهر لك ما قيل
 قال و قد قيل و قد يقال جوا هو حال حال كونك مثل لفي في حسن المغلة و غيب العيشة
 و ميل القلوب امال آه هذه السنة بيا مدي جويوزي بيا البوصلة و هو التمهيد

كراين
 قال بيا مدي جويوزي
 الماثل كراين
 بيا مدي جويوزي

ای حال که منک مثله فقه القلوب سحر خط سبز دوت دارد و فاعله غیر سحره
 بهر علت جوال دور و قدیر و با یکم العربی **س** که صبر کنی بضم الکاف العربی ای
 تعلیم الشعر البابت تحت شجی اذ یک و بر معنی اگر کنی بکسر الباء الموحدة و فتح الکا
 العربی من کنن و من اقدم الشعر من غیر ان یعلم الملقظ ان الاول و همناء و
 حرف عاطفة یحیث قال یضم الاول و العاطفة موی بنا کوش مفعول یکنی ان یقلع
 ذلک الشعر و القائل المذکور عطفه عبادة الملقظ افاذ المعنی بقوله یحی اگر کنی موش بنا کوش
 را و صبر کنی بر محنت کنن او نفی نفی البت تقدیم و تأخیر بحسب المعنی و هذا الكلام فافهم
 کیف غلط و ارتکب التکلفات الباردة ثم قال فکثر من النسخ و رکنی عام معنی و اگر
 صبر کنی بالنون النافیه و لا یحی ان ارتباط قوله موش بنا کوش عا مقبله لا یجوز من
 التکلف بذا کلامه فانظر عا کیه و وقع غلط الکثیر و لم یصب الحق اصلا این دو
 ایام نیکوئی ای احسن بسراید یعنی بیتی بذه الدولة کردت بیان و ششمنی همچو فوهر
 ریش ای نه قدرت عا عدم خروج ره که تقدیر است عا عدم خروج حیثک لم یخرج نه
 ای قیام ایتمه عا شجی تا بقیامت که براید و کن ااقدرا عا عدم خروج رومی
 و انت تقدیر عا عدم خروج حیثک **س** سوال کردم و کفتم بحال تو ترا چه شد
 که مورچه بر کرد بکسر الکاف الفارسی ماه ای حول الفرجوشیده است اسم مفعول
 جوشیدن بخنده گفت ندانم چه بود و یم را ای لا اعرف ما وقع لوجبی مکر بام جسم
 سیاه پوشیده است اعلم ایما الناطرة بذه الحکایة ان الابیات التي اوردتها المصنف
 فذم لحنه المحبوب فایة الحسن و لا یقدر احد عا بیان مثل بذه الابیة في المذکورة
 كما لا یخفى المصنف **کایت** یکی را از مستقر بان بکسر الراء المهملة بغداد المستعرب
 و المستعرب هو الایکس بعرب فالحصیر سید مذک ما نقول في المراد بالضم و السكون جمع

امر و هو انه لا حین له لصغره سنا کت لا غیر فهم قوله ما دام خدم لطیفاً تباشیر فاذا
 خشن بضم الشین میلاطفة في موضع التعلیل لقوله لا غیر فهم یعنی تفسیر من المصنف تا
 خوب و لطیف اند در شیت کند و چون درشت شوند ملطف کند و دوست نمایند
س امر دانکه که خوب رو بود لفظ خوب رو وصف ترکیب تل کفرا و متذخر بود
 و کذا لفظ تل کفرا و لفظ متذخر چون بریش آمد و ملاحت شد بمعنی رفت مردم امیر
 و مهر جوی کامر و صفایان ترکیبان بود **کایت** یکی را از علماء پرسیدند کی با ماه رو
 براد به الخیوب در غلوت نشسته و در ما بسته و رقیبان خفته ای نامون و نفس
 طالب الخیاب و شهرت غالب و لا مانع چنانکه عرب گوید التمریانع و هو قاعل من الخیاب
 و هو ادراک التمر و النافور با طاء المهملة حافظا لکم غیر مانع هیچ دانی که خطاب بذک
 العالم بعلت برهیز کار ای الزبد و بلاست بماند کت ذک العالم الزمانه رو
 بلاست بماند از بد کو بیان نماند **س** وان سلم الانسان من سوء فقه بذا شرط
 فمن سوء ظن المفتری یستسلم و هو جواب البشیر فاقد و اذ ضاع متعلقه و هو
 قوله فمن سوء للضرورة **س** ثاید پس کار ضعیف من مشتق ای عا حاله با سلا
 و المراد بها و من قال یعنی تا که خود را اصلاح میکند فهم یعرف المراد لیکن عنوان زبان
 مردم بقتن **کایت** طوطی بالاینین احدیها اصلیه و الاخر للوحدة بالازانی در قصص
 بالصاد عربی و بالین فارسی که نند ای جسم و عافی و هو ای طوطی از قمع مشایده او
 اشاره الى قوله زاعج مجاهده می پرد و می کفت این چه طوطی مکرده است و هیات ممقوت
 ای میغوض و منظر ملعون و شمائل جمع شمال بالکسر بمعنی الخلق ای اخلاق ناموزون
 و بنیادی لیه یا غراب البین ای غراب الفواق کافرة حکایة الخلیب یا لیت یعنی یکن
 بعد المشرقین ای بعد المشرق من المغرب فعد المشرق و یحید ان یزاد بعد مشرق

آیه نیکوئی
 عا ششمنی

جوی
 غشش

الصيف من مشرق لشمال **عاصم** صباغ برز تو هر که بر خیزد ای من قام صباغ
 و او جهک صباغ روز سلامت بروم باشد شاتنگ بد اختر بیاء الوحدة
 چو تو در صحت تو با شسته بیاء الحکایة ولی مقصور من و یک چنانکه تونی در جهان
 کجا باشد ای لایق کث القبح عجبته ای اعجب من هذا که غراب نیز از مجاورت طولی
 بجان آمده بود عبارة عن کمال بفرقة لاصول کنان ای قائل لاصول و لا فرقة الا بالمدار
 که پیش کشته همی نالید بفرقة الکاف الفارسیه مصدر و دستهای تقابن بر یکدیگر
 مالیدن الحیرة و می گفت این چه جفت نکون است و طالع دون بمعنی الیه و ایام
 بوقلمون قدم معناه فی الیه بیاچه و اطرا بایام بوقلمون الازمنة المتغيرة المتلوة لوق
 قدر من آنسته بیاء الحکایة که با زانی در دیوار باغی بیاء الوحدة فیما هیر فقی
 پارسا را بر ای یکنی این قدر بختین زندان بسته بقوله که بودیم طولیه زندان ای
 فی سلك صحتیم تا چه که مخفف من کنانه کرده ام که روزگارم بعقوبت آن اشاره ای
 قوله که در سلك صحت چنان ابله اشاره ای طوطی خود را می وصف تر کسبه احدی
 الیاین الوحدة ناجس صحتی عذاب الیم یافه بالترکی براؤ سوز **نظم** در کتا تو بی یافه
 زین سان مکتوب بدشسته که کراه کشته بچوب دمائی لفظ درائی کجی لمعیین احدی
 الجرس والاخر بمعنی اذ فلان امر من لفظ درادن و اطرا دهنما هو المعنی الاول و شبهه
 بالجرس الا بکثرة الصداء الباطل و من لم یعرف اللفظ غلطه المعنی حیث قال بمعنی باطل
 را و مهمل فکر بختین بند بلامعلق بقوله روزگارم بعقوبت آن مبتلا کرده است
 کس نیاید بیای دیوار که بر آن صورتت احدی البین الخطاب نکار یعنی نقش کنند
 لفضاعة و جهک که ترا در پشت باشد جاشط و دیکران دروغ اختیار کنند جزاؤه
 این مثل بختین کلام المعنی بدان آوردم ای اورده لاجل امر تا بدانی که چندان که دانا

بکون الدان

یافه

ای عالم

ای عالم را از نادان ای جاهل نفر تست نادان را ندان تا صد چندان برادیه الکثرة مطلقا
 و حشمت **ه** زایدی در سماع و ندان بود می مجلسهم زمان میان کوفت شاید
 بلخی بیاء النسبة ای قال محبوب منسوب الی بلدة بلخ ای منه که ملوطی زامانش
 منشین علیه بقوله که تو هم در میان ما تلخی بیاء الخطاب **ه** جمعی ای بذه جماعة چو
 ای مثل کل ولده بهم بختین پیوسته تو نیزم حشک مثل الحطب الیابس در میان
 رسته بالهم چون باد محافت یعنی انت ای الزاید شخص مخالف لایق الغیر الموافق چو
 سر ما قدر بیاء و اول البار الاول تا خوش و کذا چون برفت شسته ای مثل تلخ پنا
 فی البرودة چو بخیز رسته مثل الجدة الاقباض **مکامیت** رفیع دشتیم که ساهما با هم
 سفر کرده بودیم **ه** چون اعوت و برست خاصه در راه که راه چ بود و نان
 و نم خورده و بیکران حقوق صحت ثابت شده بینا از بسبب نفی اندک صفت
 نفع از ارطاط من لفظ از اسم مصدر من از دون و هو متقدفا المعنی ایذاء قلبی و من قال
 قد یقال تا ذیه فلم یصیب رواداشت دوستی سپید بختین قدم بیانه شد و با این
 همه ای مع بذه الحیافه و لبستی از ده طرف ای من الجانین حاصل می دیکم ای سب
 آنکه و من قال بدلیل فلم یصیب شنیدم که روزی دو بیت از سخنان من در جمعی
 می گفتند و البیتان بذار **ه** نکار من چو درایه کجده تمکین بالکاف الفارسیه
 ای الملعنک زیاده کند بر جرأت ریشان جمع ریش و هو بالترکی بارش و بارت
 خلا نکار خلا حایه الی ان یقال جرأت دن ریشان که قیل چو بوسه ارباره المعنی حرفت
 سر زلفش ای صیغ الجیب بدستم افتادی ای وقع بید چو آستان کمان بپشت
 مثل کم اکرام بدست درویشان فی الذل فقر اعطافه و دوستان ای بعضی منهم من لطف

رسته
بیموشوی

این سخن کان بقول پس بذلک الامام لطافة بلکه بر حسن سیرت خویش کواهی یا ایاه
المصدر ای شهادت داده بود و اشاره الی ذلک الرفیق عم دران میان
مبالغه کرده بود و مع هذا الکلام و بر خوت بفتح الفاء و سکون الهمزة و حجت قدیم تا سن
خوردن فان صحبة الفضلاء نعمة جليلة فمن فاته تلك الصحبة ينبغي ان يتأسف به و يحزن
خویش اعتزات نموده و لما سمعت هذه القصة معلوم کردم که از طرف او هم بالفهم و
والسكون رغبت حنت و غفلة هم اشاره الی ان الرغبة قد كانت حاصلة عنده
این پشیمان و مستادم و صلح کردم نه ما لادریان عهد و فایده یعنی الی حق کان
 سینا عهد و فاء استغناء انکار یا جفا کردی و بدعمدی نمودی ایاه ان المنظر ان
 والمتوسطة مصدرية بیکباری بالکلیة و من قال (لا ای مرة واحدة خطه مراد
 لفظ بارک ثم عرف خطاه مرة واحدة فقال یعنی بالکلیة از جهان دل در تو بستم
 ترک جملہ دنیا و ما ربطت قلبی بشیئ منها و انما ربطت قلبی بک فقط فاعلمتم که
 کردی بر من با کاف الفارس و یا ای الخطاب من کردین بمعنی الرجوع لا بمعنی الدوران
 و من قال بمعنی اعراض کردن فقد صره بلازم معناه لا بد برود با ایاه المصدر یعنی
 لم اعلم انک ترجع عني سريعا هنوزت که سر من است ای لو کان لک الان راسل الصلح
 باز نمی ای انت الی ثانیاً و من قال ارجع الی ثانیاً فم یاب بالمعنی که ان محبوب تر
 باشی که بود **صکایت** یکی را زن صلب جمال ای المرأة الحسنه بود و در کثرت اند
 جهان ای ماتت و مادر زن ای الصرة میر و ثروت ای الخرف بعلت صدق بفتح
 الصاد و کسر هاء المرأة و بفتح النسخ بعلت کابین و ما را میانه نسخه بسبب کابین
 در خانه تنگن بماند مرد بکون الدال از محاورت او بالی المعلقة ای من محاطبة بکان

فرقت بفاوتاه
 هر دو وقتاییه
 زلف مر جوی
 پیر سال خورده
 حرف شده و از کار
 رفته را گوید
 شرح

در کتب

رنجیدی کنایه من کمال العاذی و حکم صدق از محاورت او با حکم العربی چاره ندیدی لفظ
 چاره مثل نفع الاسن و ایراد البیان بان یقرب یعنی مجال خلاص لغو کرو حی دوستان
 بدیدن او آمدند یکی ازین طائفه گفت چه گونه در ذوق یار عزیز بریدید و حجت الی
 ماتت گفت نادیدن زن بر من چنان دشوار نمی آید که دیدن مادر زن **ص** کل
 بتالیع با ترکی یغافرت و غافر بماند و کذا کنج برداشتند و ما بماند برید بالورد و اکثر
 زوجة و بالشوکه و الحیة اما دیده مفعول مقدم لقوله دیدن بر تارک بفتح الراء
 قد مر بانه قوله و عقدت یارب تارکش سنان ای الرمح دیدن مفعول هذا المصراع
 مبتدأ خوشتر ای احسن از روی دشمنان دیدن مفعول هذا المصراع جزء و
 ست از هزار دست برید یعنی بریدن تایی دشمن نباید دید **صکایت** یاد دارم
 که در ایام جوانی یا ایاه المصدر که در ایام شتم بگوئی ایاه الاخرة للوحدة و نظراً شتم
 یا ماه و نیرایا الاخرة کلا و حاصل المعنی که عاشقانه ایام شتاب و کنت اطو
 نه محله الجب در ایام تموزی که حرورش اکوور با فاعل الرج الحارة و هی السیل آب
 دهان بخوشایندی بالباء و الحاء المبعیة متعین خوششیدن و هو الارم کذا نه بحر
 الغرائب و المعنی ان ذلک الزمان کان غایة الحرارة بحيث یحفظ الرطوبة اللغات
 فی الفم من شدة حرارته و من قال لفتح النون فلم یعرف اللفظ و سمع بفتح السین
 المهملة الرج الحارة و هی النار مغز استخوان را بخوشایندی بالباء و الحاء متعین
 خوششیدن و هو الارم و المعنی ان ذلک الزمان کان غایة الحرارة بحيث یغلی
 مخ العظم قال ابو عبیدة الحور باللیل از ضعف بشریت تاب ای طاقت آفتاب هجر
 بالفتح نصف النهار عند اشتداد الحر و نیا و رد لا جرم القیاب یعنی دوری که دم مترقب
 منتظر که زحمت حق و زار من بر دهم الباء الاول و فتح الثانیة بمعنی بر نزل و بآبی بالباء

بگوئی
 کوئی

السببية ويا، الوحدة التي من فوشت ناي لطيفة ناكاه از تاريكي كبر اياه المقصد
 ديليز وهو ما بين الباب الخلق و باب الدار فارسي معرب وكسر الزاء لا ضافة الى
 قوله فانه روستاني بفتح الضياء ديدم جمال بدل من روستاني والمرد به صبه للموصوف
 به كذا زبان فصاحت از بيان صباحت اي حسن او عاجز بما ناله فهم اياه وفتح النون جنانا
 در شب تاريك آية الليل المظلم صبح بر ايداي يطلع يا آب حياث از طلمات يد ايداي يخرج
 قد جي بيا، الوحدة بفتح آب بسكون الفاء وصفت تركي بروت والحدة حالته وشكر
 بر آن ركنه او د لحصول اللذة المعتدلة ويعرق بفتح العين والراء المملتين بر آفسته تمام
 كنه بکل بفتح الفتح راجع الى قوله برف آب مطيب بفتح اياه المشددة كرده الفاصل ص
 جمال يا خضره صند از كل رویش در آن بكليده اسم مفعول من بكليده خطيبه منه في
 الجملة شراب از دست تكارينش بر كرفتم و بخوردم بفتح نو شيدم فان احدما يستعمل
 مكان الآخر وعكس كدشته از سر كرفتم **ح** ظمنا بالفتح كاحتش لفظا ومعنى بقلبي وهو
 العلم الصوري المستكن في الجانب الايسر من الصدر وسمي قلبا لكثرة تعليه اولانه فاص
 البدن من قلب فاختلج اي لم يزل لا يكاد يسيغ من الراحه اي لا يقارب ان يزيله رشف
 الزلال اي مصه وهو الرشف بالفتح والكون مرفوعا انه فاعل يسيغه والزلال ماء
 العذب الصافي ولو لم يوصل شرابا لمقتل لولا لا يكاد **ح** حرم هذا اللفظ بوصف
 به المكان المزين بالماء والكلاء ويوصف به الزمان كونه صراع روز تو هيچ عيذ حرم باد و
 به الشخص الذي يمزج و سرور و يلحق به اياه المصدرية يقال فرحي ويراد به معنى الزمته والفرح
 كذا في الغرانب ولا ياء هنا فاعلاد بمن له سرور وكلمة راحة قوله طالع رازنده فان كونا
 زانده شلغ ومن فسه بقوله شكاد فقد اخطا ان وخذ به بفتح مياك طالع راكش
 يوقه بفتح الميم للوزن برهين روسته يوا هو ما دام في كل صياح مست مي

بالفتح

بالاضافة بيدار كودد بالظا الفارسي يتم ثب اي السكن الذي سكن من الخروام فانه يستعطف
 و يقيق نصف الليل مست سايه بفتح من سكن من جمالات فاما يقيق روز مخترا
 يوم اكثر باهاذ صياحا فاذا عرفت المعنى الصحيح الصريح فلا تنقث الى ما قيل ايا باهذ روز
 مختر **حكايت** سالي سلطان محمود خوارزم شاه اسم تلك باخطاي بر اى مصلحتي
 صلاح اختيار كردريدانه جعل واقفا كجامع كاشغري بالظا الفارسي وقته الغين المعجم اسم
 بلدة در آدم اي دخلت فيه بفتح ديدم در خوي به اياه المصدر بفتحت اعتدال
 و نهايت جمال چنانكه در شمال او كفته اند **ح** معلمت بتثنية الامم و تاء الخطاب
 هم مشويز باياه المصدر اي المطبوعة وليري اموت ماض من اموتن بفتح النعيم جفا
 ناز و عتاب و ستم كيري بالظا الفارسي و اياه المصدر اموت كالاول من ادي
 بچنين شكل و قد و خوي و روش بفتح الراء وكسر الواو اسم مصدر من رفتن كافت
 لظايره و هذا المعراج مرهون بزيد ام كرا ان شيوه لذي يري اموت ماض من اموتن
 بفتح النعم فان اموتن كجي لازما و مقديا مقدمه يجوز مختص به بالاضافة بفتح كتاب
 المقدمة الا لفظة المختص به في النسخ فانه كان يقرن في دار العجم و دست اي يديه و هي
 ضرب زيد عرا انما يفرق عمرو و عمر بالواو و عالة اللفظ والجر ولا حاجة الى الواو و عالة المذهب
 لان عمر غير معروف ولا يدخله التووين ولا يكتب الالف و يرفق وكان المنعدي بفتح
 الدال عروا فلما سمعت فحاشة زيد مع عمرو من هذا التركيب كفتح اي بغير خوارزم و علة
 صل كونه و قد استنزه بين الناس و زيد و عمرو و مضوت هجنان بانية ست استفهام
 فلما سمع ذلك المحجب بهذه الطيفه بجد يد تعجب و مولد بفتح كفتح شيراز و كان شتر
 كون الشيخ سعيد من تلك البلدة كفت از سخنان سعيد چه داري كفتح **ح** بليت
 عاصيعة المحجول المتكلم اي صرت مبتا بمجوي بسكون الكاء و لفتح غلظ يعيول اي يحمل

ليت بمجوي اي من تار كشته بمجوي
 كنه من راز و عجب بر من مانند
 زيد در مقابل عمر و بر قد
 كنه من ادمي بر نبيد ارد
 مرخص را در ادمي كنه
 نمي كند ايا را ست
 رسته از عامل جبري
 استفهام انكار است
 اي شيخ ايدي شيرازي

مغاضبا حال من فاعل يصول علي متعلق بقوله مغاضبا ويحتمل ان يتعلق بقوله يصول كريد
الطاف بمحنة المثل منسوب الى الخ لانه صفة مصدر مخدوف اي يصول صوته زينة مقابلة
العمرواي كصولة عليه عا بر ذيل حال من ضمير ليس يرفع وهو يرجع الى نحو اي يرفع
راست حال كونه عا بر ذيل لا ينظر الى احد بل يمشي على الدلال والكبر جارا ذيله عا ما هو عادة
المتكبرين وهل يستقيم الرض من عامل الجبر استقام التارك وفيه ايهام كالاخيه ونحني
بالهاء المبعثرة وياه الوعدة وكئي لمعينين احدهما بالتمزيك هو ماق والاخر بالتمزيك بر يان و
قال في شرحه بمحنة زمان قليل فلم يات بمحنة اللفظ حقيقة بانه يشبه فرورفت وكفت
اشعارا ودرين زمين يعني في ديار نازبان فارسيت الكيوي اي بخواي نفهم نزيد
باشد كه وردة الجبر كلوا الناس عا قدر عقولهم كفت طبع ترا تا هو بس نحو شادي
منه حصل لطبعك ميل الى النجس صورت عقل از دل محو شد لا شتمك بغير نا ايج و
نذاء والمناذ مخدوف اي حبيب دل عشاق صفة للمناذ المخدوف المذكور بلام توصيد
بمحنة المصيد ما يتوشغون تو با عز و زينة ايهام لطيف باندا خان كه عزم سوف مصمم
اي مقرر شد ملكي از كار و اتيان اي احد من رفقائنا كفت بودش كه فلان مشير لي
سعدت سقطون كذا نظر اللفظ ويرود عا الى اوافق تا سفت خورده چنين روز
اي في مدة اقامتك بذه البلدة چرا نكفتي كه منم يعني سعدت تا شكر قوم برزگان لا
اي لا من شكر محي الكبار بخدومت ميان بست كفت **مصرع** با وجودت زمن او از نيامد
كه منم فان الهم يضيئ عند طلوع الشمس كفتا چه شود كه درين بطنه اي في هذه البلدة
بر آشي احد ايامين الخطاب تا از خدمت احد التامين خطاب مستفيد شوم
كفت نتوانم بكم اين حكاي **مسطوف** بزرگي ديدم اندر كوه كتياء الوعدة فيها
لفظ سار يعيد الكثرة كما مر في اول باب چهارم قناعت كرده از دنيا و ما فيها بغاري

كه نوت

اي تو طن فيه چرا كفت فيه تقديم و تاثير للوزن يشهد ان شياي بياء الخطاب كه بار بند
بالافصاحة از دل بر كشي فاني فان قلبك مقيد وذلك محل عليه بكفت انما يبرير و يانه
نغزند لفظ نغز بفتح النون وسكون الغين والراء للمعنيين بمحنة لطيف محوكل بكلف
الغاريب بسيار شادي كثر التلين ببلان جمع بل بلغز جمع مضارع من لغز
اين كلام كفت وبوسه بر سر و سر يكديكر داديم كما هو المعتاد عند وداع الاربعة و وداع
كرديم **بوسه** دادن بر سر دوست چه سوداي لا فائدة فيه هدران لحظه كوش
يدرو د با بابه اصلية المخدوفة والدال المظلم كنه كانه قال لب برك الغراب في بيان
يدرو كردن **بكفت** اين و آب فره رود كرد **بوسيدش** از مهر بدود كرد و قيل
تقع بالباء العبي الزائده اصل الكلمة وضم الدال وبذا احتمال بعيد وان قال صاحب بحر الغراب
في بيان لفظه ورواستك لام معنائه سيب كوني اي كانه وداع بايان كذا فرق
الاجباء ورواين امي من اجله تيمس في اي نصف وجهه وزان سوز داي نصفه الاخر اصغر
ان لم امت انما يوم الوداع بفتح الواو اسم نازب شاب التوديع وبالكسر مصدر وادع
تا سفا تحسرا تميز او حال يعني متاسفا لا تحسبوية في المودة مصفيا بكسر الصاد عادلا
حكاي خرقه پوشي اي رجل فقير در كاروان جهاز همراه ما بود كان رفيق بيكي از امراء
عوب مرواريد دينا ريشيده بود تا ففت عيال بكسر العين كما مر بيانه كذا ناكاه اي
ع الغفلة در داند خواجه باجم العربي اسم قبيلة من بني عامر بر كاروان نغز داي اثار
عليهم ويا كمال ببرد نداي اخذوا مالهم بالكية بازركان كيه وزاري كردن كفتندي
شرعوا في البناء والتفريع و فراد پنهانده خواندن **كرفض** كني و كرفيد خطاب
و در بكون الدال زر باز پس تو بايد داد فاذا عرفت المعنى فتعرف ان لفظه زرمفعول
داو خاين ينيغ ان يضاف لفظه و ذاليه ومن اشارة فخر اركب الركائز كالاخيه مكران

در ویش از فقه پوش برقرار نمود مانده بود بینه بطریق العطف التفسیر بقوله و تغیر در
 نیاده کفتم مکران معلوم تر از یاد بالمعلوم حال الرجل بزدلانک علیک الا و کفتم
 بی بزدلک تر الناس ولیکن ما یا ان معلوم چنان الحقی بمحض النفس نبود که بفارقت
 آن خسته دلانیشم **بنا** بیدای لا ینبغی بسن الله جزو کس بالواو العاطفة و من
 ترکما فقد غلط دل مفعول بسن که دل برداشتن ای رفع القلب و قلعه کار است
 مشکل کفتم موافق حال من است آنچه تو کفیت من مفعول است که مراد عید جوانی
 بایاء المصدی با جوانی میاء الوحدة اتفاق میالطت بود و صدق مودت تبیین کفیت
 مودت بقوله بمشایقی که قبل از چشم حال او بود **بیا** الحکایة و سودر مایه عم و صلا
 کمال حسنه و میل قلبی **مکر** ملائکه تقدیر الکلام مکر ملائکه باشد نظیر او میر اسحاق
 و کر نبش موهون بحسن صورت او در زنی بلانون لیسع القافیه اعنی اذی و لفظی
 بمحض زمان و من کتب بالنون ظم يعرف القافیه نحو اید بود **بدو** سیه الباء
 للقم و الیاء للوصف الحق حب که حرام است جز مقدم بعد از اشاره الی دو سیه
 صحت مبتدأ مؤخر و من ظن الیاء مصدریه فقال یعنی بحق مودت که منعقد شده است
 در میان ما ظم يعرف الحق که هیچ نطقه چو او مشد آدمی نحو اید بود اثبت بالیت
 اثنا مفعول الیت الاول ناکبی بمحض ناکاه پای و جوش بکل ابن کسر الالف
 نورفت فاعل ضمیر یا و الماد ان مات و در فراق او من افتراقه از دو دما نش
 بالایلین آمن قبله بلام حرج و ظهر روزها بر سر خاکش آید بقره مجاورت که دم
روایه مات لاحد من العشاق حب و قعد عاقبه ایاماً کامله فجاء احد الشوق
 فحز الغمر و اذ غلقت العاشق بکل التراب فوصل الی الخ المسته الی شیشه فخر قلبه
 منه و ذیب من قره و از جمله بیتها که در فراق او کفتم یک این بود **کاش** بالترکی

بمشایقی
 شایسته
 سر مایه
 قوش

کاشکی کان روز که در پای تو نشد بمحض رفت فارا جمل فاعل شد دست کیتی بزدی بیاد کاش
 تیغ هلاک مفعول بزدی بر سر ای عارسی و الماد لیتنی کنت میتا قبل ان ادرک هذا
 ایوم کما یقول تأدین روز همان مفعول لیتنی بی تو نیدی چشم فاعله ای حوت نداد
 المند محذوف کما عرفت من بر سر خاک تو عایده الیه که خاکم بر سر اما جمله حالیه او
 دعائیه یدعو علق بالهلاک **آنگه** قاراش الضمیر راجع الی الحیج و هو مفعول
 نکرختی فاعله ضمیر قار و خواب عطف علی قار تا کل و نسیرین لغت اندی تحت است
 الحیج الذی کان لا یأخذ القوار و النوم فی موضع الابد نشرا و راق الورد و النسرین
 فرشته و من قال آیه الحیج الذی کان لا یقرض فی موضع و لا یام فی مکان فی فلم یعرف
 الفاعل و المفعول گردش کیتی بالکات الفارسی فیها بمحض دوران افکاک به ای
 اسناد الحادث الی الحکایات الفکلیه و لا حاجه الی ان یراء به **بدوران** افکاک مقدره
 اعنی الزمان که قیل کل رویش بضم الکات الفارسی بر کیت فاعله ضمیر گردش خار
 بنان المراء شجره الشوک بر سر خاکش ای قبره برست بالغم فاعله ضمیر بنان و هو
 ماضی من رستن بعد از مفارقت او غم سفر کردم ای قصدت و نیت جنم قدره الیجا
 که بقیه زندگانی بمحض الحیوة فریش هوس در نور دم مصلح مستقیم من نوزدیدن بمحض
 پیچیدن و تحذف الدال و الیاء فی مستقبله للتخفیف کما یکن فیهِ و کرد بکسر الکاف
 الفارسی و المراء همنا حوال الشیء محالست نکردم بفتح الکاف الفارسی من کردیدن بمحض
 الدوران **سود** دریا نیک بود فان البحر کثیر النفع که بودی بموج ای خوف
 الفرق صحت کل خوش بدست مخفف من بودی که نیکو تشویش خار فاعله موم و ش
 و هو همنا بمحض اللیله العاصیه و قد یکن بمحض المنکب و الفرق بینها بالواء بالضمه
 المعطومه و الجمله کما قبل لم یوجد کتب النغمه یون طاء و س ای مثله می نازیدم من

کاشکی که بر باد آید
 خاک بر سر من باد که تو بزدی
 در من بستی و نشسته ام شمع

درست
 بزم پندار شوه

نازیدن و ملازمه با کسی که نکند قوت آنک اندر باغ وصل که کنت مع الجیب این
 زمان اندر فراق یار می چیم **جواب** یکی را از ملوک عرب حدیث لیلی و مجنون
 بگفتند و شورش بضم الشین المجه و کسر الهم مصدر بجه شوریدن بستر لازم
 و معتد یا و قد کنی بجه بولامق و هو غل الخیفة من قبل المجه الاول کذا في الجرائد
 تعیل بجه الاخير بالقلب بجه کول بولامق عامه الصحاح الفارسی فلیس بجه حاله
 اشاره الى مجنون که با کمال خضوع باغت سر در میان نهاد و بهت لایکونات العجم
 و زمام بکسر الزاء اختار از دست داده و لم یملک بضم الموح و ش الفیر المستر راجع الى کما
 و انبار از غن الشین راجع الى مجنون تا حاضر آوردند و ملامت کردن گفت ای شیخ
 فی التوحیح که در شرف ان چه طفل و نقصان دید که حوضی حیوانی بالیاء المصداق رفیع
 بیاء الخطاب و ترک عیش آدمی گفتی بجه کوف قد مر نظاره مجنون بنالید و کوفت
 و رب صدیق گفته رب همتا للتکلیف ای کثیر من الخلل لا منی من الهم ای غریبی
 و داهیا ایة محبة الحیة و من قال ایة محبة لیا و عشقا فلم یحب فان به لایت من
 فزال کما اعترف به القائل المیر هاضیم الفاعل المستر الفاعل راجع الى صدیق
 و غیره للفعول انبار راجع الى الحیة لما عرفت انفا یوما طوف الفاعل فموضع من الایام
 فاعلم غیر الحیة العن و هو منسوب باخبار ان جواب الیه تمام فظفر و تبین فی ایة
 عذری منسوب تقدیرا مفعول ویره فیوضع بالیاء التثانیة ففاعله غیر صدیق و قبل
 الترجمة **ع** کاش کاش که عیب من جسته جبک رویت دستان بدید که کاش
 کاش النسوة راين و صی یوسف علیه السلام فقطعن ایدیهن مقام التریج تا بجای ترنج در نظرت
 مرهون بخرید موهب کمال دستبار بدید ای حال کونتم ذاهبین من انفسهم کالنسوة
 قطعن ایدیهن تا حقیقت معنی ای حسن الجیب بر صورت دعوی ای دعوی العشق

الصادق

الصادق عن العاشق کوایر بالیاء المصداق دادی بیاء الحکایة قد لکن الکتب المتنبی فی
 تفصیل ان زلیخا لما راودت یوسف علیه السلام عن نفسه ما لا متنا نسوة فی ذلک قلن ان
 امرأة الغیز عشقت عبدا الکفا فلما سمعت باعنا بهن و عمن و هیات لهن
 و اعطت کل واحدة منهن کینا و قالت یوسف اخرج علیهن فلما راينه عظمته و کبره
 فی ذلک الحسن الخائف و جرمن ایدیهن من فرط الدهشة و قلن حاش لدا ما هذا بشر ان
 هذا الالعک کیم فقات زلیخا قد لک الکتب المتنبی فی ذلک العبد الکفا الکتب
 فی الافتنان به قبل ان تصور به بقی صورت و لو صورته فی انفسک لغدرتني ملک در
 دل آدمای خطر ماله که جمال لیل را مطالعه کن ای یوسف چهها تا داند که چه صورت که موجب
 بکسر الجیم حنین فنهت بضم الموح طلب کردن ای طلبوها و ارجاء عرب جمع می بجه الفیة
 بکروید بفتح الکاف الفارسی و بدت آوردن زیاده به او جود و کما و پیش ملک در سخن
 سراچه بد اشتند لیلظر الملك ملک در هیات او نظر کرد فلما سمع نظر شخصی و بدست
 قام ای اسود اللون ضعیف اندام در نظرش الضمیر راجع الى الملك حیقا که کمترین
 خدام هم او ای الملك کمال ازو من لیل پیش با بیاء العرب بجه زیاد بود و بریت
 پیش با بیاء الفارسی مجنون بخواست دریافت ای فهم ان الملك الیتم حسن لیل
 گفت ای ملک از در چشمت مجنون کمال لیل نظر بالست که تا سرش بداد و برون
 بجا کند و خود جودت فی النسخ هذه الابیات **ع** ترا بر درو من رحمت نیاید خطاب
 الملك و کل من یخالفه رفق من یکی همدرد باید بداد مرهون که با او قصه میگویم هم
 روز کحصول الحرارة و وهیم را بهم خوشتر بود سوز ای الاحراق **ع** ما موهوت مره
 صلته من ذکر بیان ما کنی بکسر الحاء المعلقة و فتح الیم المرء المحفوظ و یقال لمنزل الحیة
 متشبهة بالبحر الطیفة بکسر المیم الاول و فتح المیم الثانیة الة السمع اعنی الاذن لو

عین منزل الجیب

مامر من ذکره ۵۱
 از ذکر جبر الاله محفوظ که کنایت از
 منزل مجنون باشد چنانچه در کتب
 کاه ۱۰۰ و در کوش من اگر بشنود
 کسوی بر کاه فریاد کند یا مفر
 الحیلان که فریاد کرد و دستش
 بکوشید بر کاه کس که عاقبت داد
 شده از در عشق آنکس
 شنیده بود آنچه در دل و دینه
 است ۲۲ شرح فارسی

بسم الله الرحمن الرحيم

شبهت ورق بالغم والسكون جمع ورقاء جمع ورقاء هي الورق اسم لجماعة يشبه
لونها لون الرماح الخي قد وضع الظاهر موضع المفعول اذا وصل ان يقول ورقة وذلك
الوضع اما الصحة الوزن والاستداذ بذكره صحت من الصحة وهي رفع الصوت
معني ومعني البيت ان الهمز باذي من ذكر منزل الجيب لو سمعة الورق والقي ركن
بالحج صحت معني من شوقا والتداهيا معش اسم جماعة لا واحد له من لفظه مثل
قوم ورفد الخلان بالغم والتشديد جمع خليل هو الصديق قوله اجمع امر حاضر للمعنا
اسم مفعول من عافاه الله تعالى المراد به من ديب الله تعالى العافية من اسقام العشق
واعلم ان المصراع الاول تم بالمعنا وببدء المصراع الثاني بلفظ في وقع الكلمة الواحدة بين
المصراعين مثلث لست تدري اي لا تعلم انت بالعقب اي ما العقب بقلب الموضع
يقع اجم اي المولم وقيل كقول ان يكون الابهاء للظرفية دون الالهاق اي ما استقرت
قلبه والمناسب بالمقام البت الثاني قد رستان را بناسد در ورش قدم
بيان جز بهر دو بيا الوحدة وهدر بالتركي در دوش كنوم در دوش لانه يوم
كفتن از بنو راي من ايداء النخل بياصل بوداي غير مفيد بايكي مفعول كفتن على
تضمين معنى الخطاب او التكملة در محموداي في جميع عره ما صوره اي لم يبق قيش
قدرة بانه اي ايلام النخل فانه لا يفظ به مائة اصالى غارثه هجوع اي مثل عالي حال
باشد تر افسانه بيش اي بيش قوسوز من باو يكي تبعت مكن لانه او شاد
الى ديكر يي بردت ومن بر عضوريش فان ايد الصبي لا تاسه من الملع والعضو المخرج
يتام منه **حكاية** قايه هذان اسم بلد مشهور را حكايت كنند كه با نعليند پير و كا
جيواس خوش بفتح الحاء للقافية بوداي كان يكيه ونعلن لش در انش كلام مسجع
رو زكار بيا الوحدة اي زمانا ممتدا در طلبش متلف اي متهم بود و بيا صفة

مشبه

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

مشبهت من يوتيدن حال و مترصد اي مترقب وجويان صفة مشبهة من جستن و
بر حب و تحقيق واقعد كويان يعني يكما وقع عاراس **ح** در چشم من آسان سمي
سر و بلند لفظ سيم بسم تين بمعنى المستقيم يوصف بر سر و قدم ههنا للوزن بر لود
بالغم ماض من ربودن ولم زدست متعلق بر لودن در پاي فاند و صفة اين و بده
شوخ اي مطيع ميكش بفتح الكاف ول مفعول كشد بكنند و يجعله مقيدا بمحوسا حواشي كه
بكس دل نديده بديده بضم الباء الاو اي لا تظن الى احد و الخطاب لمن اتى السمع
عوشيد و المراد اننا حفظ عينك عن النظر الى الحاييب والالتفات الى ما ستم لئلا يتعلق
تلك بهم **ح** از ياد تو غافل نتوان كود بغير معناه بالتركيب المقتدر غافل ايلي
يلك او لم يني هي غافل فاذا عرفت المعنى فمن قال يعني غافل نتوان كود بغير حال ما ريت
المعنى سر كوفت با كفاف العريضة طارم فتوانم كد بجم فان الحجة المفروبة عاراسها بالاعدا
على جمع الاعضاء شنيديم في الحكاية كد و كذري اي في طريق من الطرق بيش قاضي باز
آه لفظ باز للتاكيد طريفة يعني بعض ارضين معا و هي سب القافية اياه بكونش الغير راجع
الى سر رسيد بود و زاندا الوصف الجيدة منه و شتام بكسر الميم لي قانتيه بغير احترام
داد و سقط قدم بيايه كفت و سلك بر داشت ليضرب القايه و هي از بوم حتى و ذلك
اي لم يترك شيئا من الامانة قايه بايكي از علما معتبره كه همعان او بود كفت **ح** آن
شادي بيا الوحدة و شتم كفتن بيش الظار الى ذلك المحبوب و غضب فان فيه لادة
وان عقد عطف عاقلة شاد بر ابرو ترش مشير بيش فيه تقديم و تاجيز اي عقبر
ابرش مشير بيش فاذا عرفت المعنى بما ذكرناه فطف لك المعنى الخلو و جملة قول من قال
في شرمه و بين ان عقده لك برابر و شاد دارد كه اكر چه ترش است از غضب و ليكن شيرين
ست في نفسه در بلاد بكسر الباء جمع بلد عرب كوني مثل ستره ضرب الجيب ربيب الجيب

فعل بمعنى المفعول والمصدر مضاف الى الفاعل والمفعول متروك حتى يربط بالفاعل
الزوجة ثم مشت بردتان خورون يعني تركب بيك المفردة عا في جوشتر
برست خورش نان خورون ثم قال لقا في رفيقه هما ناي بي شبيهه از وقت نفی الم
آفته الحیا او بوی سمات بالحاء المقلد ای جودی آید اور نظیر که بادشاهان بسکون
مبتدا سخن بصلاحت کومینه الظاهر و بارشد که در زمان صلح جویند انکوردن اور
ترش بلع بود ای العنب الذی لم تقطع يكون مرأ روزي دوست صبر کن که شیرین اذ
مراد لقا فی من هذا الكلام ان هذا الكلام يظهر خشونة والمرارة لعدم تفجير وشدة في صفة
و بالصبر یلین قلبه و یحصل منه المرام این بگفت مع رفيقه و لم یفقدنا ای الی حکمت
باز آمد قد مر سابقا و همما باز آمد یعنی چند از عدول جمع عدل که ملازم او بود و نه ضا
ز میان خدمت بر سید نشاء تعظیم لقا فی که با جازت سخنی داریم در خدمت بگویم اگر چه
ترک ادبست و بزرگان گفته اند نه در سخن بگفت کردن رواست ان فی مقوله
الی بقیة المصراع خطا ینا مبتدا بر بزرگان که حقن خطاست جزمه اما بک آنکه سوابق الغلام
خدا و نری ای الغلام انک السابقة ملازم روزگار بندگان است ای لا ینفک منها اگر مصطلح
بینند و اعلام نکنند نوع بیاء الوصدة از حیث است باشد فجب علینا الدلالة عا ما هو غیر
لک فقا لواطریق صواب آن است که پیرا من بمعنی صوابی این طبع و هو الوصدة
بهذا الغلام مکرری بالکاف الفارسی و یا الخطاب و فرش و کع بفتحین شد ای
در نور دی و المراد ترک المخلص که منصب قضا یا کما فی بالیاء و الکاف الفارسیین بمعنی
البحر الذی یوضع علیه السلم و نحوه بمعنی المستتر و بمعنی المرتبة و هی المرادة هنا و الیاء الوصدة
منع است بمعنی الیم بمعنی مرتبة مانعة لا یرقی الیه کل احد تا بکنایه شیخ موش نکرده ای
ای لا یجعد ملوثا بالذنب الشیخ و یعنی این است که ویدی اشاره ای الغلام الذی صدق

سمات

پیرا من

پایگاه
مرتبه

و غیرش

و حدیث این است که شکیب اشاره ای شتمه فلیس فی احتمال الوصدة فالاولی بقره
یکی کرده بی آب بسکون الباء روئی و الیاء زائدة مصدریة یس یعنی ان الذی
صدر منه ترک الادب مراد اجد غم دارد از آب کوه الباء روئی که مراد هم ان الغلام
المعروف و قد اعتاد ترک الادب و الفضايلة لا ینالی من فضا حلت ب قدم بیاضه الزینا
نام نیکوئی بلاضافة بنجاه سال موهون که یک نام زشتش کنه یا جمال فنی فان
یضیع اسک الملح بهذا الفعل القبیح قاضی را نصیحت یا لان یکدل عبارة عن کمال الوفا
فی الاخلاص فیضیع الاصدقاء المخلصین پسند آمد ای جناه مقبول او بر حسن رای و حفظ
و قاضی ایشان آو من کرد و حسن و کفایت نظر عزیزان در مصیلت حال من فی اصلاح
حایین جواب است لا شک کونه صوابا و مستند بحجاب و لیکن و لیکن جوابا
باللام بر زول ای لودوق ان حیا بر زول باللامه سمعت ای قبلت کما قول المصیلا
سمع الدلمن حمده انک ای کذا یا یفتریه من الاخره عذول بفتح الیاء المملو و لا ذال
المجبة مبانعة من العذل و هو الملامة فی بعض النسخ بضمین و الدال المملو و وزن
الروض جمع عدل بمعنی العادل و هو مناسب لقوله فقه چند از عدول علامت
کن مرا چند امده خواهی و فی بعض النسخ نصیحت کن که نتوان شستن از زنگی بر سنجی بالیاء
المصدر تعلیل این بگفت قال هذا الغلام و ک من از من اعوانه بفتح ای تفتیش حال او
اشاره ای الغلام بر انک بفت بالکاف الفارسی یعنی سلطتم علیه لیسعوا غ تملی قلب
الغلام الی القاف و نعمت بکیران بفتح الکاف العربیة بفتح و صرف الیه که گفته اند هر که
ما زرد تر از روست ای کل من اخرج الذهب من الکس و وضع فی المیزان للوزن و الا
زور ای القوة در باز و است المراد به ان یصل الی مرامه و انک بر دنیا دسترس و صف
ترکیب نذر دای من لم یکن له القدره عا الدنیا در دنیا کس ندارد و یعنی عا و هو مراد

و من قال یعنی صاحب تصرف نشود اصلاً ثم قال کذا سمعت من بعض کمال فقد سمع معنی
لا یفهم من اللفظ اصلاً **هـ** هر که زردید سر و دود آورد و در از وی آهین و دوش است
نویسان میزنند احدی المنکب و الماوان من میر ذمیای میخورد انکان کاکیدیه الشرة و الصفا
في الجملة بشیء خلویة بیاء الوعدة فیما میسر شد مع الجب و هدران بشیء بکون
اکمال المعلة نائب و شیع لا غیر شد قاضیه مبتدء همد شب ظرف شراب و سره الموضع
اکمال و شایده در بر عطف علیهم المجرور فی صدره از تنعم کفنی خبره و بترتم کفنی
امشب فی هذه الليلة مکر وقت بکون التاء میخورد این خروسان اشاره الی نوعه متشاق
بس بالباء العربیة مکر و کام مفعول هنوز از کار قدر میانه حکایتی یاد شد که زاده جفیر
و پس کس مفسد در همار رخسار بالا ضافة و بعض النسخ بستان یار در غم بفتح آنجا
کیست و تابدار و صفت ترکیب من تافن چون ای مثل کوی بالکاف القاریب بالترکی
طوب قلع عظیم الغیل در غم کلاول چو کان بالفارسیین النخب المنجی راسه و هو
الذی یضرب به الكرة حین الملاعبة یقال له بالترکی چو کان آنوس اسم سحر اسود شد
یکدم که چشم فتنه بگو است زینماره بعض النسخ یکش که دوت مت کفنه است
کنار پندار باش تاز و در در خسوس بضم الفاء و هو یستعمل بالالف فی اوله و یسکون
الفاء عا ثلثه معان الطنزة و السخریة و الجیف و قدیر اذ به معنی العیش تانثنوا
ز مسجد اذینیه بالذال المجمع یوم و المراد ههنا صلوة الجمعة فحیة مسجد اذینیه هو
الجامع بانک صبح ای اذان الغیر یا اذیر بکسر الاء ستر بکسر الیاء انا بکیر یرید الملک غلبه
کوسن اصوة المهب لان معنی لفظ غلبه فریاد و فغان و هذا الیت لب مفعول مقدم
نقول برداشتن و المراد به شقة العاشق یر بکسر الیاء الوعدة و المراد به شقة المعشوق
چو چشم ای مثل خروسان الحرة و الصفة صفة لقوله لبي ابلبي بود لیکن حقاچه برداشتن
دیک

له
شکسته در مدار لافان
منتخبان کوهی از تنگهای
شهر خروسان
چهری

در خیم

فاعل

فاعل بود افع العاشق من شقة الجب بلفظ متعلق به یهودیه خروسان فایز صبح قبل
الصبح قاضیه درین حالت بود ای فی الوعدة ظاهر او الغضا بظننا که یکی از معلقان دلقه
ادخل علیه و گفت چه نشیمن خیز ام من خاستن ای تم و نایابی دلی ای بقدر طاعت
کریز ام من کرین که مسودان جمع بر توفی بیاء الوعدة النیمة کفنه اند بکسر ای یهو
الوقوع کفنه تا کمالین التثنية فتنه که هنوز اندک است باب تدبیر ای بیضا التدبیر
و نوشتایم مباد که فردا چون بالا کیر و ارتفع فاعله ضمیر آتش علی بفتح اللام و اقم
تخین اللفظ کیر قاضیه بر جسم و نو که کرد و کنت پیچ در صید کرد ضعیف اللفظ
ضعیف بالیاء التثانیة الی کنت بین الضاد و الفین المعجمین المفتوحین لضعف الالف
چه تفاوت کند که سک اید مضارع من الانیدن رونی در رشت و دست کن بکسر
انکه تا عدد و پشت دست میناید مضارع من خائیدن ملک بفتح المیم و کسر اللام و اهدا
شب ای فی تلك الليلة الکی داد ندای خبر و بهذا القول که در ملک با نظم و سکون
تو چنین منکب بفتح الالف و یاء الوعدة ای ذنب ضعیف و هو المسموع من الالف
و من قال بکسر هاء و هو الانسب بقوله من اوله کلا یخترع من عند نفسه و هو
غیر مناسب لقوله حادث شده است ان المنکر بکسر الالف یعنی العا غیر مشهور چه
خو مانی فی حق من صدر من الذنب و هو القاضیه گفت ای الملک من او را اشاره الی
القاضیه از جمله فضلاء عصر بمحض زمان و یکنه و هرای ویده می دایم فی تنبیه علی انه
ینبغی للسلطان ان لا یعتقد کل خبر یسمعه فی المذمة باشد که معاندان در حق
او بغرض خوض بالمجموعین فی القفان کرده باشد ای شرمنا فی تنبیه عا ان ینبغی
للسلطان ان یكون له حسن ظن فی حق العلماء حتی یظهر الحق الصریح ان کن در سمع
قبول من نیاید ای لا قبله و المراد بعدم القبول تاخیر الامر بالعقوبة و فی تنبیه عا ان

لید

مخایید
ای و لونی

سبک
در شب

لا ینفع فی الاکانم لمن آمن من قبل وکسبت فی ايامها خیرا **این دو چیز**
بر کناه اینکند ای سبط الشیطان ع الذنب ثم یسما بقوله بحت نازحام وعقل نازحام
فرجام بسكون الراء الملهه بین الفاء والیم المقنوعین بمعنی آخر بمعنی فانه کذا فی بحر
الغرائب المراد ههنا المعنی الثاني کذا فارم کنی مستوجبه بمعنی استوجب شیء اذا سخطه
وربما یکنی عقوبته انما قال العلماء کل صفة من الاوصاف الحمیده ضد هانفیضه کلام
والقدرة ضد هاجل والجمل والجمادى انتقام فانه عدل ممدوحه فیه **ولذا ضده وهو العقوبه**
ملک گفت توبه درین حالت فی هذا الوقت کبر هلاک خود اطلاق یافیه سودیما
الوحده نذرا وای لا ینفع اصلا قال الله تعالی فام یک یفهم ایمانکم لما را باستان **چه**
سود از دزدی بالباء المصدره الکه مخفف کلام توبه کردن موهون کنتم الی کند
انذات بمعنی انذار حقن بر کاف بالکاف العربی والحاء المعجمه بمعنی العقر العا بله خطاب
از میوه کوب بالکاف الفارسی تاکید کما عرفت کوناه کن دست ای اترک مع قدر ملک
ع الوصول به واذ عرفت المعنی الصریح ظهر عنک فاد قول من قال یعنی بلند قامت لا
بلوکه دستش از میوه کوناه کن کوناه معقور من کوناه یعنی قصیر القامه ضربه نذر
دست بر شایخ ثم قال الملك ترا با وجود چنین منکری بفتح الکاف ویا الوحدة کما عرفت
انفا و من جوز کسرا باقالم بحر هنابل قال بفتح الکاف المخففة بمعنی کناه که ظاهر
شد خلاص صورت نمزد ویرا بدانه لا یحقق الخلاص این بکفت جوابا للفا ضی
وموکلان بفتح الکاف المشدده جمع موکل یراد بهم الاشخاص الذين میا شرون
العقوبه بمعنی الجلاذ وغیره و من قال یعنی جلادان فیه خصصه من غیر مخصص وهو کسرا النون
لاضافه الی قوله عقوبت برکت بفتح الواو وکنت ای سلطتم علیه و فی بعض النسخ او کنت و
هو بمعنی الجبول والاول هو المسموع و من قال وهو بکون النون مبتدئه قوله توبت مفعول

لا ینفع

لا ینفع فی الامم العقوبه مذموم ملک الکه مخفف من آنگاه که معاینه کردد بالکاف الفارسی
که حکم گفته اند **به تندی** بالباء المصدره سبک مربوط بقوله بردن دست بردن
به تنیع معنی المضاع بالتریکه بلیق ایل الی بنی الیامکه فیه قذا عرفت المعنی الصریح لظفر
عندک فاد قول من قال یعنی در زمانه و شواری و ضحوت دست بردن بشنایه
و استعجال بدندان بردن ضحوت مضاع من بردن و فی بعض النسخ کذا مضاع من
کزدن پشت دست و بریغ مضمون المضاع الاول مبتدئه والثانی خبره شنیدم که سرگاه
آ وقت السمر ملک باقی چند از خاصان بر بالین قافیه رسید فیه تنبیه ان ینفعی لسلطان
یقصد الاطلاع بنفسه ولا یعقده عذره فی الامور المهمه تنوع لا ید الاستاده اسم مفعول
من استادن و من قال فی بحر الغرائب استادن لغته الاستادن فیه یات بیان عباد
الطاق و شاهد نشسته مقابل استاده و می رنجیه و قبح شکسته که کیون فی السهل
الفاد و قافیه مبتدئه در جواب مسیحه بالباء المصدره خبره بی خبر از ملک هینه قال و
العکس ملک بلطفش برادر که انظر الی حال هذا الملك بکسر اللام فانه کان کالمملک مفعول
و گفت که بر خیز که آفتاب بر آمد ای طلعت الشمس قافیه در یاف ای فیم الحال و گفت از کدام
جانب بر آمد گفت ای الملك از جانب مشرق گفت ای القافیه کما عرفت کسرا الراء توبه باز
ست ای باب التوبه مفعول کما این حدیث که لا یعلق عاصیة الجبول باب التوبه ای لا
یکمل مطلقا ع العباد حتی تطلع الشمس من مغربها انظر الی هذا الجواب کما عرفت اجاب بموجب العلم
و گفت استغفر الله و اتوب الیه و قال لیس فی الله علیه و لم من تاب قبل ان تطلع
الشمس من مغربها تاب الله علیه و قال علیه الصلوة والسلام وان التوبه تا بغرضه منیره
سبعین سنه و انه لا یعلق حتی تطلع الشمس من مغربها و قال علیه الصلوة والسلام لا تقوم
الساعة حتی تطلع الشمس من مغربها فاذا طلعت وراء الناس آمنوا اجمعون و ذلك من

مقدم قيل هذا هو الرواية فقد اختلفت نسبة الرواية ولربك المعنى انك اذا العتوبة لا يكون
بمخبر الملك كونه مراد خدمت سلطان يكسني بانه مست اي يعني كلام ملك برسيد
که آن چیت گفت **ب**استن بلايه بايلاء المصداک که بر من افشيد خطاب للملك
وهذه البيت كناية عن التبرک والاعراض طبع هذا را لا قطع که از دامت الله الخطاب بلام
دست اي لا اترك ذيلك من يدي الا خلاص محالست زين كنه که مرست فانه ذنب عظيم
يوجب العتوبة بوان كرم که تو داري اعيد واري هست لانك متناه في الكرم فيرجع منك
العفو ملك گفت اين لطيفه بدیع و عجب آوردی و اين نکته غريب گفتي وليكن
محال عقل است و عطف شرح و نقل که ترا مراد و خطاب بلاغت از چنگلك بكم الفارس و كسر
الفاظ لاضافة الى عتوبت من بركه مذمومة عن ربنا يدين بمعنى التخليص مطلق ان يريهم
که ترا از قلعه نشيب بفتح الباء الثالثة للصلة و شيب بالسر محقق من نشيب بفتح النون بالتر
ايش و بمعنى زير و بمعنى سرشته و قد يعطف عليه لفظ شيب على طريق التبع والمزاوجة
فيقال شيب و تيب كما يعارض العربية حسن لسن و في التورية فون قرن المراهنة المعنى انما
بيندازم تا ديگران عبرت گیرند من عتوبتك گفت اي خداوند جهان خطاب پرورده
نعمت اين خداوند غلايليق بک از بتاد في قفا و نه تنها من اين گناه کرده ام ديگر را
بينداز تا من عبرت گیرم قال لقائيه هذه الطيفه ملك لا زين سخن خنده آمد و بعفو اباء
سببية از سر خطاي او قد مر الكلام في لفظ سر در گذشت گفته در لفظ كيد و متعذر ان جي
اورا که اشاره بل طالت بکشتن او کرده بود و نگفت اي خايلم الملك همه عال بفتح الهمزة
المخففة وتشديد الميم عجب خوشبيندي اي کم ذنوب کثيرة تحملونها طعنه بر عيب ديگران فرزند
جولايه بيا الوحدة پاک باز وصف ترکيبه من باختر و پاک برفع الراء و معتر
رفعت بود و في ميدان العشق که با پاکيزه رو بيا الوحدة در کرده بود بکسر الالف الفارسي

دک

حال
بردارنده

بمعنى

بمعنى الرحمن بود كناية عن الابتلاء كجبه چنين خواندم في الخبر که در دريا اعظم مهن بکرايه بکسر
الکاف الفارسي موضع في الماء يدور فيه الماء و الباء للوحدة ذرافا ند با هم اي العاشق
مع المعشوق چنانچه آمدش الشين راجع الى جوابه نادست کير و تخليصه مبادا کا فزان
سخنيه بغيره و و ذلک الشات هي کنت از ميال موج و تشوير بالشين المعية بمعنى
الجمالة هذا هو المسموع من الالباب تده و الموجود في كتب اللغة الفارسية فلا تلتفت الى
ما قيل من ان تشوير ههنا لفظ عربي بمعنى الاشارة والى ما قيل من انه بمعنى شوريدان
بمعنى خلا کردن والى ما قيل هو عطف تفسير لمعج والعجب لمن شرح کتاب کلمات
بلغة العربية فقل ان لفظ موج في لغة من يعرف العربية حيث قال ويقال للماء موج
البحر بالتركية قلزم را بکذا رود مست يار من بالواضحة العظيمة کير فان تخليصه اهم
من تخليصه درين گفتن جهان بر يک بر افشت ما من اشفتن وهو بالتركية دلو رک
و بمعنى و شفق وهو المراد ههنا شيدندش که جان ميداد و ميگفت محو القول هو
اليت الا في اعني قوله حديث عشق زين لطلال مینوش بالفتح و الكون من من نوشيد
بضمين بمعنى شيدن که در سخنيه بايلاء المصداک کند يار و اموش ثم بين المصدا
ههنا القصص چنين که ندياران زندگانيه الزمان المايه **ک**ايت روی من محمد بن
عبد الله بغدادی انه قال رايت في البصرة شابا على سطح مر تغني بخرق على الناس
وهو يقول من مات عاشقا فليت هكذا لا خير في عشق بلا موت ثم رمى نفسه فحل
ميتا زکار خاده اي محب العمل نشو تا بدايه يريه المصدا بقوله زکار خاده فاحسنه قال
که سعد راه و رسم عشق باري مرون چنان دانند که در بغداد تاري بالاء العوجانية
بمعنى لسان العرب و انما يشبه بلان اهل بغداد يعرفون العربية الفصحى كما يعرفون
لسان الفرس ثم تبين العشق الحق في المعشوق الاصيل ولا راى که داري دل درو بند

او بار

و تشوير

بر افشت
بمعنى فرشتان نشو
عشق را از سر نو
شمار فارسي

ای عقد قلبک و در چشم از همه عالم خیره بذا ای انظار الی غیره **حکایت** رسید عن محمد
 المحدثی انه قال دخلت دار الشفاء بعدا و خرجت شاماً مقیداً مغلولاً فقال لی
 یا محمد انا تر ما یفعل الحق لی قل لوجعل السموات السبع غلافة و الارضین السبع
 قیداً لی ریحاً ما النفث عنه یقلی طفره عین الکرلی و مجنون زنده کشتی ای اوصار
 حیدر لان کشتن بمعنی الصیرورة و لا یستعمل بمعنی الکیفونة کذا فی بحر الغرائب و غیره
 قال یعنی انما لو کانا قید الحیوة فقد اخطا حدیث عشق ازین و ضرر من کت کت است
 نوشتی ای کما واحد منها **حکایت** اگر مجنون توانستی سر از وزن برون کردی نوشتی
 ساهما پیش من و مشق جنون کردی **باب ششم** در ضعف بالغیر و القوة
 و الضعف لغیر و پیری قال صاحب التواریخ اول من شایب ابرهیم علیه السلام فلما
 رای شعرة یفقا فی لحیه قال انه ایا رب قال لا یلتفت لوری و وفاری فقال یا رب
 زوید نوراً و وقاراً **حکایت** باطنه داشتند در جامع دمشق قدم بریان
 بکشی میاء الوحده همیفت و بعضی نسخ همیگردم و المعنی المراد واحد ناکاه جوانی ازدر
 ای من باب الجامع در اعدای دخل و کفرت و رین میان ای فیما بینکم کیست که
 فارسی داند فلما لم اشارة تبین کردند کفتم تلفظ اهل چه حالت است و بعضی نسخ
 یزیدت گفت پیری صد و پنجاه ساله ای شیخ که هر قدر بلغ سنه الی مائة و خمین سنه
 در حالت نزع است و حال مضطرب و بزبان فارسی چیزی گوید لانه یچ و مفهوم با کسر
 نکر دای لا یجیر معلو لانه عرب اگر یکم قدم رنج شوی کنایه عن المشی بالاقدام
 للچی مراد بالضم و السکون بمعنی الثواب یا به خطاب من یا فاقن باشد که و حقیت کند
 چون بیابانش فرار سیدم فلما وصلت الی مائة این بیت میگوید **حکایت** دی
 چند کفتم فیہ تقیم و تاخیر برارم بکلام فی تحصیل اطرام دروغا که گرفت مایع بچون کفتم

راه نرس

راه نفس و لم یساعد احدی دروغا که بر خوان الوان غریبی عا سقوة النعم المتوئنة للعمر دی
 نورده بودیم و گفتند لبس و ما شوی الی اکل مستویاً یعنی این بیت بمعنی الكلام المنطوق
 قینا و الی بیتین بعربیه عا وجه الترجمة یا شامیان ای الذین کانا عاخذاً تخفیر همیگفتم
 تعجب میگردم من کلامه هذا فانه یدل عا التأسف مع طول عمره کما قال از غرر اراو
 تأسفت او بر حیوة دنیا قال البیضا الله علیه و سلم اذا شایب ابن آدم یشت فی حضانة
 الحس و طول الامل کفتمش چگونگی درین حالت ای نزع الروح کفتم چگونگی **حکایت** مذیدة ظلم
 که چه سنجیده بالیاء المقصدت همیگردی بیا الوحده که از دمانش بکون المون **حکایت**
 لوزن بر می کنند بضم الحکات او مفتی ای یزید چون دنا یسنا من اسنا فی قیاس کن
 که چه حالت بود بقیع الواد دران ساعت و هو ان که از وجود عزیزش بدرود جای
 ای یزید روح من بدنه کفتم تصور مرکب تفکر الموت از خیال بدرکن ای اخریه و دوم
 را بر طبیعت مستولی کردن که فیلسوفان ای الحکما و بعضی نسخ وصف قور فیما فی
 بلغ یونان گفته اند مزاج اگر چه مستقیم بود بقیع الواد اعتماد بقار انشاید ای لا ینبغی
 للاعتماد عا البقاء و مرض اگر چه ناکل ای محضت بود دلالت کلی بر هلاک نکند ثم قال
 المص اکر فمائی طیب را بخوانیم تا معالجه کند که بر شوی کفتم **حکایت** حواجر در
 بذا ای نذیر فتن ایوان است قد مر بیان ایوان فی اوائل کتاب خانه از پای است
 بالیاء العویة ای من اساسه و یران است فلا وجه للفتش و المعنی اذا خرب المزاج لا یغنیه
 العلاج **حکایت** دست بر هم زدن بطریق اتاسف طیب مزاجت بعد الموت چون خوف
 رفیع الخاء المعیته و کسر الاء المعلة صفة مشبهة بیدلوفاده حرکت بالمتملین فلهذا
 علاجه پیر مرد بیا الوحده حکایتی از نزع می نالید من الم مغارقه الروح من البدن یزید
 ای المرأة العجوزة و من قال زوجته فلم یات بمعنی اللفظ صندش شجر معروف فانه کثیراً ما

خرف
 یعنی بی عقل
 یعنی حواس
 شریف

مخط اسم مفعول
تخيل بجمع ديوانه و
عقل كردن را شاع

عزيمت
اي منظر

عزيمت بجمع افسون و خوشبختي

مخط بناء الورد هي اليد على اراس والقدم لرفع الصراخ او الحرارة چون مخطاي مثل شد
اعتدال مزاج بسبب المصلح القوي او الهم بغير غميت واحدا لغرام وهي بالفارسية افسون
اشركند علاج **حكايت** بركت حكايت ميكنند كه دفترتي بيا الوحدة مؤاسه بودم و
تزوتمها و خانه و حرد بكن بضم الكاف الفارسي آراسته و بخت با نوشته و ديده دل
برو بسنه لفظ بودم مقدرة المواضع الثلثة و شهابي دار كخفي تيا الحكايت و نديها
جمع بذلة بالفقه و السكون و لطيفة اعطيت تفسير كفتي مثاليه كخفي تابا كه و حشت
نقوت كنند فاعله غير دختر و هو انت پذيرد يعني تاسر ميچ و از ان جمله شپ ميگفت
اما كخيت بلندت يار بود بكون اولاد و چشم دولت پيدار بكن بقوله كه بصيحت بركت
افتادي بخت خدايي و جهان ديده وصف تركيب كرم بالكاف الفارسي و سرديكر
روزگار چشيد اسم مفعول من چشيدن به نيك و بد از مودعه الدنيا حق حجت بدانديكر
الباء و شرط مودت بجا آورد مضارع من آوردن مشفق اسم فاعل من الشفق و مودت
عطف تفسيره خوش طبع و شيرين زبان و صفان تركيبان **هـ** تا تو ام دلت
خطاب اليك بركت ارم كناية عن كمال الرعاية و رعايتهم مضارع من كاردن و اليها لفظا
و الميم للمكمل نياز ارم بفتح الفون مضارع من مضاعفة و من قال كسر النون و سكون الاء بفتح
الحاجة فخطا فخطا لا يوجد الفاعل في قوله و هذا البيت من المشويات كصير طولي لومثله
شكر بود بفتح الاء و خورشيد التاء لفظا و خورشيد مصدر بالتركيب بيش و قد يراة
الطعام و هو المراء و هنا اي لو كان طعامك سكا كالبيعا جان شيرين فدا پرورش
اي فضا تخصيل السكر و لو بتقوية الروح الاذينة كفا را مدي بركت جواني معجب
اسم فاعل من اعجب ميكنند بذا هو المتعارف في الاستعمال و فاعله محاربا و اعجاب و آب
بفتح و برايه عالم اسم فاعله فو معجب بفتح الجيم و الام العج و خبره لا بركت الى الجملة

ضعيف

هـ

ضعيف الفكر ستر و سبكيا و صفان تركيبان كه حردم سودا بركت بالباء الفارسي و الاء
العربي مضارع من بركت و هر طوطي را زندي لا يقرر على رأي واحد و هر شب جاني
خسب بيت كل غنية مكان و هر روز ياري كيرد **هـ** و فاداري بالياء للمصدر
عدا از بلبلان چشم فيه تقديم و تاخير و فاداري از بلبلان چشم عدا را لا تترقب و لا قطع
الوفاء من البلايل و هذا المعراج مرهون كه حردم بر كلي ديكر سرايند اما طافه پيران
بعقل و ادب زندي كاذب نه بمقتضاي جمل و جوابه **هـ** ز خود بستر ي بيا الوحدة
جواني امر من بركت و وقت شمار و عند غنمة اي محبة كه بايون خودي اي في المصاحبة
مع من ياب و يكث الفضيلة كم بضم الكاف الفارسي و هذا هو المسموع من الاساتذة
ومن قال بفتح الكاف العربي فقد غلط كني بضم الكاف العربي روزگار اي زمان عمر
كفت فاعله ضمير بر برين مخط كالنسخ لفظا و معنى بلفظ يميل الي قلبها و كان بر دم
اي نشت كه دلش در قيد من آمده و تعلق به و صيد من شده و كفت على هذا لفظ
ناك مخفف من ناكاه فني بفتحين و ياء الوحدة سر صفة از دل پر در بر آورد و
او بركت بالبرودة و الشدة من قلبها المتألم باللام الكثرة و كفت چندين سخن كه كفتي
در درازي عقل من و زان بركت الواد و مصدر كالموازن ان يك سخن نذاري اي هذه الفلا
التي تكلمت بها لا توازن في ميزان عطا و زان كلام واحد سمعته كه قتي اي وقت عني
الاوليات شنيده ام از قبيل و نه بعض النسخ از فائدة خویش و الكلام المسموع بركا كه
زن جوان را كرتيري در پهلوي نشيند اي اولي كه پيري نشيند **هـ** لارات اي عين
ابهرت الزوجة بين يدي بعلا اي زوجه را شيئا مفعول رات و اراده آت الرجل
كارخي اسم تفضيل الكاف بفتح المثني هو بفتح الرخوة وهي بكسر الراء و فتحها اليشة
والاسترقاء لارات شيئا كائنا مثل الرخ شفة الصائم شبه المصا آت الشخ شفة

الصائم في ضعفه واسترخائه واصلها شفوة لان تصغيره شفيته والجمع شفاها بالهاء تقول
 جواب لا وانما جني بمضارع الحكاية الحال الماضية ومن قال قيل ان لا يريد المضارع
 معنى الماضي كما يريدان المصديقية الماضي الى معنى الاستقبال فقد قيل الباطل من ذلك
 النبي من حروف الجواز لما لا هو ظرف بذات اشارة الى قوله شيئا مبتدأ معه فيه
 لقوله ميت فزه خير معه راجع الى البعل وما في قوله انما كلفة والرقية مبتدأ معناه بالافاء
 افسون سنام فزه واراد بالنام آت الشايب اي يترك الدلال لذكر الشايب لا للميت
 اي لذكر الشيخ **هـ** زن كز اصله كز برب مجيء عندها وكسر الراء للاضافة مراد بالاصل
 لي راض به فزه وذلك بعد الجماع بس بالباء العريضة بمعنى كثرته وفتح ازلان مراد بخرجه
 وحذف ياء سببا للعافية والوزن بيري كز زجائي خویش نتواند فاست مرهون
 الاربعة استثناء من المصراع الاول كيش مركب ياء كي بالفتح لثين عصابة خنزة وتغير
 عصابش كي بخرجه واراو بعضا آتة في الجمل المكان هو افقت فهو لعدم مساعد الالة
 بمفارقة النجاء مع مماناة الاصطلاح وصل الى المفارقة ومن نظر الى المعنى اللغوي قال
 يعني آخرت دون مدت جدت برآمدی حاصل تم عقد نکاحش بستند با جوابه بيا
 الوحدة تند بالتركي رب كاه ومن قال غي بيانه بمعنى دشوار فظن انما مترادفان و
 ليس كذلك لان دشوار بالتركي چينك والمراد ان كان شاربش بيا فخره وشره
 اي بغير لوجه واتيوت اي صغير اليد وهو كناية عن الفقر وبدخولي وصف تركيبة
 كالاول جو ووجفا ميدي تلك المرأة اثابة وخرج وناما ميكش عطف عليه وشكوه
 نعمت حق چنان ميكفت كه الحمد لله انان عتاب اليم اي مولى واذالم يعني شدة
 تنال برهيدم اي خلعت وذلك العتاب معاشرة الشيخ الغير القادر على الجماع وبنين
 نعمت مقيم وهو مصاحبة الشايب القادر على الجماع برسيم قلما يوجد بعض

الرقبة بالفارسية
 خنزة خنزة كناية
 انخر كالتيك بالفت
 بالجمان شهرت
 شرح فارسي

الشيخ

الشيخ **هـ** يا ايها محمد جو وند تو شي الياه وغيرة مصدرة بارت بكشم كز خبر وني بيا
 الخطاب **هـ** يا قوم اسحق اندر عذاب مرهون بركه شدن بمعنى الصيرة بارة بركه
 در پشت وكذا الجوى بيا زودهن خبر مرهون فخر بمعنى الظاهر بلفظ قيل آيدكه
 كل از دوت زشت قد و جنة اكثر الشيخ **هـ** روى زيبا و جامعة ديانوع من الحرير
 عرق وعود وركت بخت و حوسن التريين اين همه زيت زمان بارش و يلقين
 مردا كبر و خاير زيت بس فان النسوة تعبدن بالنته ولو كان فقيرا **هـ** حكمت
 چه بودم درد يار بركه مده سباحي كه مال واولان داشت اي كان له مال كثير وفرد
 خوب عطف عليه شيخي في اشارة الى ان المصنف كان ضيفا لياي مقددة وذلك
 المضيف ليدي من نكاح السباية حكيت ميكردم در عرض خوش بيز اين وزند بوموه
 سرت اي لم يكن لي ولد فخر هذا درختي درين وادك زيارت كاهرت وموضع استجابة
 الحاجة كه مردمان بجايت خواستن آجا روئد و بختاب حاجاتكم شنبه در پاي آن
 درخت بخت نالیده ام و تضرعت اليه تا امر اين وزند بخشيد سرت لما حكى صاحب البيت
 هذه الحكاية شديدا اي وصل الى سمعي كه پسر آينه بارضيقان آهسته و خفيه ميكفت
 چه بود اي اي يني كه آن درخت را بدلتيم كه كجاست اين هو و دعا كردي تا بپرسم
 بيمرد **هـ** حكمت خواجده شادمان صفة مشبهة كه وزندم عاقل است كه حال لا ياء
 و بپر طعنه زمان كه بپر و نوت وكذا حال لا ياء **هـ** ساهنا بر تو خطاب عام
 بگذرد كه مرهون نكفي شوتر تربت پدري اي جانب قبر اييك يعني لا تنور قبر
 اييك تو بجاى پدر حفظ جازم چه كردي غير و بعض الشيخ بجان پدر بالنون فلا تخاف
 تا همان چشم دارك از بستر **هـ** حكمت روزي بيا الوحدة بغرو و جواني بالياء
 المصدرة سخت لانه بودم اي كنت ذاهبا بالحدة والسرعة ماشيا في سيرة السفر

شکاکه بیا کیه و بی است مانه لفظ بودم مقدر بر مرد بیا الوحدۃ ضعیف صفت
مرد از پس ای عقیب کاروان می ماندت چه خبری بیا الخطاب نیز که نه تا متفق
بت کفتم جوابه چون بالاعانة روم بغتین یک است از بر که پای و رفتن بت ضیه
صفت التبر صفت کفتم نشیده که گفته اند ای العقلاء رفتن و رفتن ای لحظه که دوید
و کسین بکفتم کفتم و کلا واحد منها بالکاف الفارسی فصح و بالکاف العربی شق معاهها
الافعل و الانفصال ای که مشتق من می مشتاق نه من مشتاق بقلب الفاء بانه
مستقله بنزد من بالباء الفارسی کاربند بالباء العربی اعلن نصی صبر آموزای تعلم الصبر
و التعلیل اب تازی ای و من عریه و تک نفع انما و کاف العربی انک صمد و غیره
شوط و طاق دیر و یو کک کذا لغز الفارسی و من قال بجهة لکلمة فلم یات بمعناه رود
بشباب ثم عجزا ما شتر استی رودش و روز قال فی اولی **کتاب** جوی بیا
الوحدة کت و لطیف و فندان و شمیرین زبان صفات لغوی که در صفت و عشرت ما
بود ای کان من اصحابه المعاشرة که در و پیش هم نوزع نیامد بیا الحکایة و لای
اشاره الی جوی از فنده و احم نبود ای کان ضاحکا دائما بکثرت لم یفهم احد شفیه الی الاخر
روز کاری بر آمد یعنی مفعول زمان که اتفاق ملاقات نیفتاد و ما را بیا بعد از آن اشاره الی
روز کار دید مثل التعلیل راجع الی قوله جویان زن خواسته بر او بهانه تزوج و فرزندان فاست
ای حاصل اولاد و پنج باباء العربی نشانی بریده ای انقطع نشانه بالکلیه و کل صورتش
بیشتر میده نفع اباء و سکون الاء الفارسیین بالترکیه و طبعش پرسید مش که این چه حالت
یعنی آن قد تغیرت خاک گفت تا کوکان بیا و دم و یک کوکی بالباء المقصد کرم
ماذ افند جعل انما و احدا یعنی ای شیء مرفوع المحل عنه مبدء الصبا بالکسر و الصبر و مبدء
بالترکیه و غلاظن و هو ما غود من الصبا و هی المیل الی الجحیم و تخیر الاول من المیل الی الجحیم

کریهه بفتح کاف
فارسیه بفتح فیه
بلند شرح فارسی
سختی بر کان فارسی
بفتح شکسته و بجا کسر
ارضا مراد است
دو تک
بمعنی تند در رفتن و در و در
شرح فارسی
بفتح
ار و بابک
صبا بالکسر و الف کسره
به معنی کوه کیه شرح

شعبه جمع بیکری شرح

لا یخفى العلم والشب بالفتح والسكون مبتدأ غیر فعل فاعله مستتر فیه راجع الی الشب
لی کسر الهم و تشدید الهم مفعول غیر و هو الشعر المسترسل الی المتکین و جملة غیر فیه
کفی فعل بتغیر الزمان الباء و اندک الفاعل نذیراً غیر مبتدأ و هو الاوهم علی وجه التخیل
و استناد التعلیل الی الزمان بما اذا المفعول حقیقه و هو اندک و محمل جملة الفعلية نصب الجمالیة
بتقید قد و انش و میکره قلب الصلة زمن الکر و یقول ما ذ الصبا و الحلال ان الشیء
هو نذیر الموت غیر لون شعری و کفی بتغیر الزمان کونه نذیراً **ح** چون پیر شدی خط
عام کل شیخ زکوکی بالباء المقصد دست بدار امر من داشتن و المفعول المراد بالترکیه
بک بازی و طاقت بکوانان بکذا ای اترکها و سلمها الیهم **ح** طرب لوجان زیر محو
نی من حسن که ذکر ناپدا صد بنای آب رفته بگو و کنا نزع بایون رسید وقت در و اس
مصدر من در ویدن بخراشد یعنی لا یترک چنانکه سبزه فو **ح** دور بافتن و اسکن
جوانی بالباء المقصد شد یعنی برفت از دست من و ضاع منی اه دروغ آن زمن تحقیق
بمعنی الزمان کلاهما اسمان تعلیل الوقت و کثیره دلفوز و صفت کثیره انما سعة الزمان
التعلیل الی صفت قوت سر بجهت شیب بالباء المقصد برفت ای صفت قوت التي کانت
کامله را حیم اکنون بر بیزی بیا الوحدۃ جویوز مثل الفند و هو بالترکیه بارس کانه یقع
من الطعام با کل قطعه جن بره زی بیا الوحدۃ عجوزه موئی سیه کرده بود با انتخاب
کفتمش ای مالک اعلم ان ما مبعی الام مراد من ماد و الکاف للتصغیر دیرینه روزا
قدیم الایام و المراد بکثیر العزموی به تبلیس سیه کرده کیر افا راست نخواهد شدن این پشت
کوز بالکاف التانی ای الظاهر الاذ بقدر صدره و المراد به الظاهر المنجی و جملة قوله ای مالک
قوله پشت کوز موقوف الی قول **کتاب** روزی بیا الوحدۃ یجلن جوانی بالباء المقصد
بانک بر مادر زوم ای خاطبت الی والدیه بر فغ الصوت عیناً دل زوده و موضع احوال

که بفر نام و تشدید الهم موی
معنا شعرانی است
ای کجا است از کوکب و حال
انکه بیکری مستغیر او و موی
سر مرا و موی است فکر
زمانه تر است از مردم
بعدم بقای این عالم و
بقای آن جهان شرح
درو
ایر کو
پیشری با فحاشی
بجو فحش
مالک بمعنا مادر

فان نشئت كما هو المعتاد انكسار القلب كيان حال من فاعل كفت في قوله هي كفت
 مكردي بالياء المهدية واموش كروي مياء الخطاب كدريشتي ميكني اياه كالولين
 چه خوش كفت زالي مياء الوحدة و زال ههنا بمخه العجوزة بغز زدنوش اي الولده
 جوديش بيلك كن و بيلن كلاها و صفال تر كيسان كرا ز عهد خوريت بسكو
 اياه المهدية و آء الخطاب للوزن يا دامي مياء الحكاية كدريشتي مياء الخطاب
 در آغوش من باله بالتركي قوتجق مكردي جواب شرط المذكور درين روزنه هذه الايام الا
 مررت قوتيا بر من جفا كانه شكايه منه كه تو شير مردك و من پيره زن و مجمع الشرط و الجا
 ايته قوله كرا ز عهد الى قوله پير زن مقول القول **مكايه** تو كراي بيل را پيري مياء
 الوحدة فيها رنجور بود بسكون الواوي كان مريضا و من قال اي من فلم يات بمخه الخط
 و نيكو نوا انشايه راجع الى ذلك الغني البخل كفت در شا و الخير مصلحت است از بهر
 ادوي لا جالبك ختم قرآن كني يا بذا لاي عطا قربان باشد كه ضارعا شفا دهد لخي
 مثل برخي لفظا و معنى بانه يش و ورت كفت ختم كخجوراي بسبب كونه قاطرا اوليت و
 بعضي انس ختم اوليت كه مصحف موجود است و كله بفتح الكاف الفارسي و تشديد اللام
 بالتركي سورة دور بالفهم بعيد صاحبلي يشند و كفت ختمش بعلت ان اعتبارا فاده
 كه قرآن بر سر زبان است و زرد ميان جان **دريغا** كرون طاعت نادن هو
 كرشان بغير راجع الى كرون عراه بود دست دادن بغير آء اي لو كان بوضع عرق الطاء
 يد الطاعة و ينة يريان ذلك الغني البخل و وضع عرق الطاعة و لكن التاسف انه لم توافقه
 يد اسنما بيد ياري جو خرد در كل بغير الكاف الفارسي بانه بفتح النون و را كروي بخواهي
 صد بخواند لانه ظرف الان مناسبة هذه الحكاية بالباب ان صالما يزداد الشوق
مكايه پير مردی را گفتند چرا زن کنی ای لم لا متزوج كفت با پيره زن نام الغني نباش

مصحف

ایضا

ای لا یخجل لی انس بالنسوة العجائز گفتند زن جوان بخواجه جو مکت مثل قدرة لفظا و معنى
 داری كفت ذلك الشيخ المنصف مرا كه با پيره زن نام الغني نباش اي لا لي بن اورا
 كه جوان باشد با مريم پيرم چون بالاماله بمخه كيف دوستي صورت بمذ استقام
 انكاري اي لا يتحقق المحبة **منظوم** شنیده ام كه درين روزها كهن پير اي شيخ فاضل
 كبر شيال است به پيرانه سر اي وقت الشبان كمال قال خواجده حافظ **مكايه** اي دل شباشت
 ز چيد كلي ز عيش پيرانه سر مكن ههري ننگ نام را و قال مولانا جامي **مكايه** جامي
 زين جوان باز بچه طفلان شد خود بكويد سر اين عشق و زرين چه بود و
 من قال مع كونه شين فخره بغير معناه كه كبر و جفت بفتح الجيم العري و سكون الفاء
 بمخه از جع بخواست دختر ك الكاف للتصغير و كسر الاضافة بخوب رس كوه را م صفا
 تر كيسان چواي مثل جرج بالفهم و السكون بمخه الحقه التي يوضع فيها الجواهر كما عشت
 الحكاية القليلة چند از ر و نه كان كوهش الشفي راجع الى دختر ك از چشم مردمان بفتفت
 بفتح باء الصلة و ضم النون بفتح النون الحقه جواهر مستورة و من لم يعرف الدرج قال عجمو
 قو جيش از چشم مردمان بفتفت و قد فره هناك بفتح م و اريد به كرم عويص بود
 بفتح الواو و مياء بود بسكون فائي لم يكن فيه قصور ولي بقاء اول بالحاء المعجمة عفتل ش
 بفتفت اي تام كان كشيده و نزل بفتح النون النافية بهر هدف بفتح تين كه نتوان دخت
 بمعنى دو خلق مكرسون پولا بالابرة من الحديد القوي جامعة ههنا كفت بفتح الهمزة
 الكاف الفارسي حاصل معنى البت الذم بقدر عظمة الاله بكارتها بدوستان كد بغير الهمزة
 انفارسيه شكايه آغاز كرد و جت خواست من جمله شكايه هذا كانه فان بينه صا
 بحر الغرائب بهذا اللفظ التري و من قال في شعره كلمة واحدة بمخه المال و الرزق فخذ
 اخلا من اين شوخ ديده و هو مثل شوخ چشم پاك برفت بضم تين ماض من رفان بضم

هنگفت
بیر تان

اراء میان شهر بالغه و سکون بمقتضای مزاج الملاء وزن بکاف فتنه خاست چنان موهوم
که مکرشینه و قافیه کشیده لغز سر همنام بمقتضای المستی و لفظ کشیده مایش مجبول و من ظن آن
لفظ سر بمقتضای الراء کشیده مایش معلوم قال ما الرفع وهو الظاهر و کلا واحد منهما **مقتضی**
گفت موهون پس از خلافت و شغف یعنی بعد از طاعت و الشغف قال شغف کناه
و خرنیت کانه عله بالمصراع الشا تر که دست برزد لاک شیخ مرتعش که هر چه دلی سفت
بمقتضای سفین فیہ الیام لطیف **باب هفتم** در تائید ترتیب و بیان استعداده
حکایت یکی از وزراء پسر داشت بیا الوحدہ کودن قدم بنیاد حکایت طیب
پیش کی از دانشمندان و استادان تعلیم که مایل را ترستی بیا الوحدہ کن مکر عاقل
شود و ادب فعل یعنی المفعول تعلیمش التعلیم را جمع الی پسر کرد فاعله غیر کی مؤثر نبود
ای تعلیم پیش پدرش تعلیم کالاول کس و استاد فاعله کالابن که عاقل تر شود و مرا
دیوانه کرد **ح** چون بود تعلیم آواصل جوهری بیا الوحدہ قابل موهون تربیت راد و
اثر باشد استعداد هم صیقل بالغه و سکون هو الصانع الایزیل صدام السیف **بنا**
فلفظ العرب و اما استعمال التعلیم و هو اسم للصفت المذكورة و من لم یعرف الشا قصه الاول
نکوه ندانند و بمعنی کردن آهنی بیا الوحدہ را که بد که باشد صدقانه سک بدریانی بهفتکانه
لفظ کانه و کونه بمقتضای النوع مشوی نیز من شین که چو تر شده بلند بالباء الفاریس بالترکی
مردار تر لفظ ترا و لا بمقتضای الرطب و ثانیاً للتفصیل باشد و کنا غریب اگر بکشد شرفاً الله تعالی
برند بفتحین چو بیا بدیهه و زربا باشد **حکایت** حکیم پسران را ای لبنانیه بنده و نصیب هیلاد
بقوله جانان جمع جان پدر هنر آموز بدیای تعلیم الکمال که ملک و دولت دنیا اعتماد
نشد ای لایلیقان بالا اعتماد و جاه ای المنصب از دروازه و البحر شهر سو قافیه و الصلح
الفاریس فلو قلوب بد و زود ای لا یخرج المنصب حکومت من البلده الی الغریبه فینفک

کودن
پسر متبحر

فخر

فخر یعنی ان یعتقد علیه و من لم یعرف المنصب قال لا یخرج المنصب من الدوران و لا تورعاً احد
یعتمد علیه و سیم و زرد و سوز در محل خطرت فلو و جه لا اعتماد علیها و هم در محل عا و زل سفر
شده یادزد بیکبار ای مرقه واحدة ببر دینم الباء الاء و رفع آثانیه و یا خواجہ ای صاحب
بتقاریق بخورد ای و یا کل صاحب المال شیاً فشیاً اما هنر من الکمال و الصلح بمقتضای
زاننده ست اسم فاعل من زانیدن بمقتضای التولید و دولت پاننده ای ثابت و اگر هنر
ای صاحب کمال از دولت بیفتد ای بیرون قبالة غم نباشد که هنر در نفس خود ای الکمال
نه صدقانه دولت **ح** صاحب کمال را چه غم از نقص جاه و مال چون بنکری که هیچ
در و سرخ و زرد نیست مردی هر چه جامعه ندارد باتفاق **بنا** کمتر زجانه که در و سرخ و زرد
هنر مند هر جا که رود قدر ای غرت بیند در صدره المجلس شیند و بی هنر هر جا که رود
لقمه چند حاجه و سختی چند نفقه **ح** سختی بر مقدم پس بالباء الفاریس از جاه بکوه
الباء حکم بردن ای تحمل حکم من غیره مبتدئه مؤخره و بعض النسخه از جاه و حکم بردن
بالواو و الصطفی صعب شد بعد المنصب و الحکومة مؤخره و بنا زای بعد الاغناء و التعلیم
و الترفه جوهر و مبردن المبتدئه المؤخره عاده النسخه بذات فافهم **ح** و قیاضاً دایم
نه وقت فتنه و در شام حکایت جاد شده هر کس از کوشه فرارفتن ای فرج کلا واحد من اوبیه
روستا زاد کارن دانشمند یعنی ان ابناء اهل القریه العالمین بوزیری بالباء المصدرة
لاضافه خبر بادش فرقت بخلاف ماء لفظ بادشاه العافیه و من لم یعرف علم القوا **ح**
قال للوزن پسران وزیر بکون الاء ناقص عقل صفت پسران بکناشی بالباء المقصده
بروستا و ده بمقتضای و تیر رفتن فالعبره بالعلم و الکمال بالانصب و المال **ح** میراث
پدر خواجی حرف الشرط مقدر علم پدر آموز جزاءه کلین مال پدر خرج توان کرد بد
بکون العاد و زاراد به ازمان التعلیل **حکایت** یکی از فضلا تعلیم مکرر اده کرد

حکایت

بیاء الحکایت و ضرب بکسر الباء للاضافة لی محایای القرب الا لا یتوقف فیہ و لا یزیدی و من قال و یجوز ان یسکن الباء عا عدم الاضافة بمعنی ضرب رایی التوقف
فقد ارتکب التقصیر و یزید ریح الاستدراک کلام المصنف فان القرب یمکن مطلقا فلا
وجہ لقوله زیدی و زجر فی قیاس کردی ای جفاء کثیرا پس از بیاطاقه بالباء المصدرة
شکایت پیش پدر بردای من معلمه و جامه از تن دردمندی التوب مع جبه
المستالم بر داشت ای رفعه پدر را دل یم بر مادی القبح استناد بالخواتم للسؤال و
بر سیران اعدا در عین چیدن جفا و تو بیخ با نهار سینه سر ز نش روانی و آری که سیرا
یعنی انک تو ذی ابی اکثر من ایداء اباء احاد رعیت سب حیثیت فکرم الملك
گفت ای عالم سخن با ندیشه باید گفتن و حرکت پس ندیده باید کردن همه خلق را
فان الادب ممدوح و کل احد خاصه ای خصوصاً بادشاهان را علی بقوله که هر چه
بر دولت و زبان ملوک رفته بفتح الاء شود ای یعنی بر آئینه بمعنی البتة با فواء کفته
شود و ای بیکه فواء الناس و قول عوام را چندان بمقدار قول و فعل خاص
اعتبار نباشد **هـ** اگر صعب دارد مرد در ویش و بعضی نسخه اگر صعب باشد
آید در ویش رخیقانش یکی از حد نه اند لعمریه التفات الناس الی احوال الفقی و ک
یک ناپسند آید سلطان ای لو صدر فعل غیر مقبول من السلطان و بعضی نسخه
اگر یک بذله گوید بادشاهی را قلیبی رسانند و طاکان الامر که یک پس در
تمذیب اخلاق التذیب کالتقیة و الاخلاق جمع خلق بفتح الهم و سکون الناحیه
و کسر القاف للاضافة الی قوله خدا و نذراد کان انتم الله نبأ تمنا استبداد و
بالباء العری یا بد که در حق عوام **هـ** هر که در فردیش بفتح الاء المصدرة ادب کند
مردون در بر زکی الاء کالاول فلام اسم الفوز والبقاء و النجاة و هو اسم المصدرة

تذیب

عنه

رج لغز کثا نمنا الصلح و قول من قال ای النجاة عن آدم الی فعال شنیعة کلام من عند
از و بر خاست ای ارتفع و زال چوب نتر ای العصار الطرب چنانکه جواهری بیج اهرن
پنجیدن خانه معلی الی فعال نشود شک ای العصار الیاس جز بآتش راست و بعضی
النسخ و جبهذا **هـ** ان الغصون جمع فصوص بضم العين المعجمة و سکون الصاد المعجمة
بمعنی فرع الشجر اذا قومتها بالشدید ای اذا جعلتها مستقيمة اعتدلت ای استقامت
و لیس یتفکک الجملة الفعلية لصدع الناجز لیس التقیوم فاعل الفعل بالتحذف متعلق
بالتقیوم ملک راحمن تدبر اویب ای المعلم و تقریر سخن او پس ندیده و مقبول آمد
و نعت بخشید و پاکهش ای مرتبه از آنچه بود برتر گردانید **حکایت** معلّم کتابی بضم
الحاف و تشدید القاء بمعنی الکسبة و الکتاب و المعنی عا الاول ای بالترکی دیم
في مدة سیاحتی در دیار مغرب ثم بیان صفات ترش رو و صف ترکیب و کذا ما بعده
بذایان قبح صورت و تلخ گفتار بذایان قبح کلام و بدخوی بذایان قبح اخلاق و ذاته
و مردم از از بذایان قبح باطنه و ذاته و ناپرهیز کار بذایان قبح باطنه بالنسبة الی
اموال الناس که عیش مسکنان بدیدن او ای بسب رؤیة تبه بفتح التی و سکون الباء
مقصود من تبا بمعنی الغیث و الفاسد کشته بفتح الحاف الفاسد و بیاء الوصلة و
خواندن قرآنش دل مردم را سید کردی فیہ تشبیه عا ان صورت و صوته کایه جمعی
بیاء الوحدة پس ان پاکیزه عن الذنوب و التلوث و دختران دو شیرزه ای لبنات
الابکار بدست او گرفتار عا و جمیع زهره خنده و زیارای گفتار لفظ یارای و یارای بفتح الاء
و الحال کذا بحر الغرائب و من قال سمعت من بعض الکمل ان قال یارای بالالفین و الی
التماثلین بمعنی چاره گفتار در حضورش فقد غفل عن بیان اهل اللغة و سمع الغریب من
المعنی الا حیل و زعم معنی اصلیا که مخفف من کاه عارض و من قال غر صدای رخ فخذ

الباءان کلا وین پسر ای ابن المذکور المعهود انزلت نانی و نوش اس مفسد بمعنی
 نوشیدن و صبغه آمد و بمعنی العسل قد یکون وصفاً ترکیباً و المراد به اول این سخن
 در کوشش غبار و ای لم یسمع کلامی بدو لم یقبله و بر قول من اعراض کرد و گفت راحت عجل
 ای حاضر و موجود را به تشویش اجل بمعنی غائب و آتی منقص عاصیة المفعول مکرر
 کردن خلافت رای خود مندان است **صدا و ندان** کام ای اصحاب السلام و نیکی
 بالیاء المصدرة عطف على کلام جواسخی خورد از بیم سختی بالیاء المصدرة فیها بروی نعم
 الباء امر من رفعت شاکن ای یار دل فروز و صفت ترکیب غم خوانداید خوردن
 امروز کمایل **غم** نأهده خوردن بنفهم و بجهت میدارد همان آن به که با فردا کدام کار فرود
 خلیف ای خصوصاً و که در صدر صفة مروت نشسته ام و عقد ای قید قنوت یعنی سخا
 بسته فالائق به التیام بالبدل و ذکر انعام بکسر لفظة در افواه عوام افتاده یعنی این
 مذکور بالا انعام **افواه العوام** هر که علم بفقیر شدن بخواهم و کم نایه عن الاستئثار
 بنده نیاید که نمیدردم ای لایبغی له ان یضع القید الدرهم و میسکه نام نیکوئی بالیا
 المصدرة جو برون بضمین عاصیة المصدرة الفارسی شدای فرج و ظهر یابو بانه
 العربی بمعنی المجد در بمعنی الباب نقول الی که به بندی برو و المسموع من الاساقفة ان
 المراد وجه الخطاب فی قوله ببند و من جعل قول المصداق و بر و مصداق الی لفظ هفکس فلم
 یعرف الخطاب دیدم که نصیحت نمی پذیرد و از من کلام المصداق و دم کم بالیا الفارسی
 من در آهن سرد و هو قلبه القایب اثر نمیکند ترک مناصبت کردم ای ترک نصیحت
 و رو از مصیبت او بگردانیدم ای اعرض عنه بکنج بضم الکاف العربی سلامت بستم
 و قول حکما را کار بستم ای علت بقولم که گفته اند بلغ امر من التبلیغ ما علیک ما یذه موی
 فان لم یقبلوا فاعلیک ما یذه موی و قد یجمل ما یذه استن مایه و الماک واحد

فان لم یقبلوا ما بلغتم فلا علیک او فانی شیء علیک اذا ما على الرسول الا التبلیغ **کچه**
 دانی که نشوند ای لا یقبلون بگو امر من کفون هر چه دانی خطاب عام تو را نصیحت و بند
 بیان قوله هر چه دانی زود باشد ای سیکون که خبر و سر با سترگی باشی بولائق یعنی مفعول
 مضمون المهرام الثانی بدو یا او فاده اندر بند بوصول التکلیف من عدم قبول النصیحة دست بر
 دست میندازد که در بیخ موهون نشنیدم حدیث دالشمذای ما قبلت جزیه پس از مدتی یا
 الوحدة آنچه اندیشه کرده بودم و گنت افکار از تلبت حاش بیان قوله آنچه بصورت دیدم
 ای رایت فی الواقع و الخاب که پاره پاره بر هم میدوشت فی الکلیس لفقو و لقمه لقمه
 اندوخت لقمه فی الطعام و دش از ضعف حاش بهم برآمد بالترکی فار شد مروت ندیم
 در چنان حالت ریش درویش بلامت خراشیدن و نمک پاشیدن بادل خود گفتم
حریف سفله بالکسر و السکون ای الشخص الذي و من قال شریه ای بخیل و
 ناکس فلم یات باصل المعنی در میان میسخت ای نه آخر سکره نیندیشد ز روز سنگدستی
 بالیاء المصدرة ای لا یفکر من الفقر و رقت مبتدأ اندر بهاران جمع بهار برقت اند فقر
 النون خبره مفضل و افشاندن زمستان ای فی الشتاء لاجرم بی برک مانند لاف
 فهو منعی **حکایت** بادشاهی پسر بیاء الوحدة فیها را با دیب و معلم داد
 و گفت تربیتش را ضمیر راجع الی پسر چنان کن که یکی از فرزندان خود و المراد یسعی
 تعلیم اینه سانی چند طرف بقوله برو سعی کرد و لم یفقر فی تعلیمه بکامی نرسیدن
 العلم و فرزندان ادیب در فضل بلاغت و فی العلم و المعرفة منعی بکسر الاء شدند
 ملک دالشمذای ادیب را مواظده و عتاب با شمه عا مازم الملک کرد و گفت
 و عده را خلاص کرد فانک انتزمت السیعة حق ابغی حیلن امرتک بتعلیمه و شرط
 وفا بکامی و روی گشت احباب الادیب ای ملک تربیت یک است و لیکن استعداد

نکبت

ما یطاع

مختلف **ک**ر چیم و ز زینک آید عی تقدیر الحلام می آید و هومن بنس الارض
از هم سکنی نیاید و زویم فالعلم انما یكون في الارض ولا یكون في کلان برجه عالم هکلی
سپید اسم کولب یعنی و نه تاثیر اللون و ذلک الکلک انما یرى في دیار الجبل و مذکر
المص من عا المبالغة جانی انبان ای جراب می کند جانی اوم و لا یضغ لعدم استعداد
کل جلد بکونه ادیم **حکایت** یکی را شنیدم از پیران مرلی ای من مشایخ الطریقه که
مرید را می گفت بطریق الفقه و المعرفه چند آنکه نطق خاطر بکسر القاف و الله اضافه
آدمی زاد ای ابن آدم بر وزیت بایا اله اصلیه اگر بر وزی ده ای الاراق بودی مقام
از ملائکه در کدشتی **خ** و اموت نکند ای لم ینسک ایز دران حال مرهون
که بودی نطفه مدفون ای کت انت المنی المستوره مدحوش ای لا یعقل رویت
داد و دفع و هو خلق الله جعل انک و عقل و ادراک و کذا جماع نطق و دلی و فکر
عطف تفسیر و هوش و هو اما بعن العقل و الوجد و الکفر بلقافیه ده انکشت مرتب
کرد بر دت فان ترتیب الاصابع امر غریب و دو باز و میت مرکب است الترتیب انفس
الترکیب که عرفت فی موضعه و من قال یعنی مرتب کرد الا انه تعفن فی العبارة فحق فغل
بر دوش و ترتیب الاصابع انجب من ترکیب العفین علی المنکبین کنون بیداری
تا چه جهت مرهون که خواهد کدشت روزی بیا الوعد و اموش و یحتمل ان یرکون تقدیر الحلام
که خواهد رویت کردن و اموش و فاعل خواهد پذیرد **حکایت** اعلی براد بیدم که
که بایس و بعضی نسخ پیرا می گفت یا بنی تصغیر ان و التصغیر هنا الاشفاق لا یحقیر
انک مستول یوم القیمه ای تسال فی ذلک الیوم بماذا انکشت ای من ملک ان غیرم شر
ولا یقال ای و تسال بمن انکشت ای بمن نسبت شریف او خیس یعنی ترا خواهند
پرسیدن که هنر چیست و نگویند که بیدرت کیست که قال حدیثی فاذ نفی فی الصور ان

بیم **ب**یستم جامه کعبه را که می پوشند بایا العربی و البین انهم مضارع من یوسدون و
بعضی نسخ بایا الفارسی و البین المجره و الاول الفهر و نذر کم بکسر الکاف العربی بایا
الفارسی ای من دو و النونی می بخت صاب الام ایشور شد و من قال سم فاعل من لم
فقد اخطا باعزیز نشست و هو الکعبه زاد الله تشر فار و زی چند مرهون لاجرم و کرای
شد ای عمر شد کاقیل **ک**رای داد پیران کن را که در پیر بدانی این سخن را و من
لم یعرف المعنی قال کرای منسوب الی کرام خلاصه الحکایه ان العبره بضیقه المرء فغلب دون
شرف نسب و اصله کاقیل **ب**ر نسبت نسبت مردم هر کسی را بنفس خود شرف است
شرف دوزخ و خوش ترست نه که پای کوی از صدف **حکایت** در تصانیف حکما آورده اند
که کزدم را قدر تحقیق بیاید عند قول المص کن انکشت در سوزن کزدم و من لم یعرف
پناک بوجه و همنای بوجه آخر ولدت معبودیت ای لا یولد من لیلن امد علی الوجه المقادیر
و دیگر حیوانات را لدا ولاده بلکه احشای جمع حشا و هو القلب و من لم یعرف التحقيق الحق
قال فی محضر الصحاح احشایا حشمت است مکر علیه الفصاح و الجمع احشا و یقال مشوا کوا
لما کنتما من الدهر و غیره ما در را اما اور و صیغه الجمع فی قوله یخرون و قد ذکرنا کزدم بالواد
لان المراد به هو الجنس و شکش بدرند و پیرون آیند ولادتها بهذا الوجه و راه صخر گیرند
و آن پوستها که در خانه کزدم بیند از آن است ای بقیه جلود الامهات باری ای مره
کا مرمره این نکته بخودت بزرگی همی گفت دل من ای قلبی بصوق این حدیث
و کلام کواهی ای شهادت میدهد و جز چنین نشاید بود و من لم یعرف المعنی قال
بغیر ازین نکته و میگوید محل نموان کرد این قصه که در حالت ضرورت بایا المصد
با ما در و بجز چنین معامله کرده اند ای اس و ابها ذکر قوله بدر استظلال لاجرم در
بزرگی چنین مقبول اند و بجز کلام استعرازی ای غیر مقبولین هذا الناس فالجمله

تأخیر و تأخیر است

لم يعرف التحقيق والحق قال فانه نئين ان كنت كما زني بساخته شوده بهذا مثل قولهم
 خانه جو بين ليست بني من الخشب الحرف وكذا كلاه زرین وكلمين وكذا بازي نه
 اين است فلا بد من رفاية المناسبة واصحاب الحق ولهذا قال **فانه الى كسوف**
 عين صواب است مكو والايكون علك كحل الهند المذبور من غير مناسبة واجه داي
 كنه نيكوش جواب است مكو تقديره نه نيكوش جواب است مكو اوله لقب الحق وتضع العمل
 فاذا عرفت التحقيق الحق لا يذهب عليك قول من قال ولا يذهب ان هذا البيت قليل
 المناسبة لما قبله بل ينبغي ان يقال المصراع الاول فحقه وان يقول المصراع الثاني فحقنا
 مردی را در چشم فاست اي صحت الشخص وجمع العين يمش بطارفع الابه وسكون الياه
 رخت لطلب العلاج فانه لم مرادوا كن فلما طلب منه الدواء بيطارعا رذا في چشم چا پايان
 كره اي يصنع في عيون الدواب در دیده او كشي لان كالتة منفرة فيه كور لعم الكاف والعه
 رشتاي ساراعی حكومت اي خصوصت پيشش داوراي حاكم ويراد به القاضيه برود لطلب
 الارش حاكم كوت بروم طبا الى البيطار هيج تاوان نيت غله بقوله كراين تر بنودي بيا
 الحكاية پيشش بيطار فرختي بده صورة الفضة ثم بين الحصة بقوله مقصودا زين سخن ان
 كه هر كه ناله خود را اي الرجل لا يجر بكار بزرگ فرمايد با آنکه نامت برد بفتحين
 بنزد يك نزد ميزان بخوت راي و سفاية الفكر منسوب كره بالكاف الفارسي **مذهب**
 فصل مذهب هو شمس فاعله وكسره الدال للاضافة روشن آراء وصف تركيه بفرع ما به اي وفي اصل
 كارهاني خفي مفعول مذهب بوريابا ف وصف تركيه آمن نسج الحصير كچه حروفه فافذه
 اسم فاعل من يافتن است لا يفرق الفرة لوزن ولا يجوز اشباتها كما عرفت في اوائل الكتاب ومن
 قال يفرق بوض الهمزة فكانه لفظا عربيا بغير نذرش بالفتحات وسكون الدون والضمير
 راجع الى بوريابا ف بكار كاه حير الى الموضوع الذي ينسج فيه الخبر **مذهب** كذا في بزرگ

بيت طالع مذهب مذهب
 مذهب مذهب مذهب مذهب
 مذهب مذهب مذهب مذهب
 مذهب مذهب مذهب مذهب

بزرگ بيا الوحدة رثا لثمة بالشرين المعجم ثم بالبين الملهة واثت اي كان لاحد من اطفاله
 ابن مقبول ومن قال يعني ولد فلم يعرف معنى لفظ بزرگ وفات يافت فاعله ضمير
 بزرگيش ضمير المفعول راجع الى بزرگيش كبر صندوق ترمشش هذا الضمير راجع الى بزرگيش
 كما هو المعتاد في قول الكبار كفت آيات كتاب مجيد اي الخوان پيشش بالياء العربيه في قدرش
 زياده و في بعض النسخ شرف وارتب پيشش از ان است في الحاجة الى تقدير قدره روايات
 بزرگين جانا نوتش غله بقوله كبر وركار سوده لفظ البين الملهة هم مفعول كبر
 كره اي بجز ومن قال بجز فم يعرف المضارع من المجهول و خلافت بزرگ كره اي بجز
 عليه وسكان جمع سك بروتاشند بالمجتمعين يعني بول ميكند ومن قال بالمجتمعين
 فلم يعرف لفظ فابن المعنى كره بروت بجز مي نويسند يثير الى ان كتب شي عا فمند
 القبر ليس باهرم اين دو بيت كخات ميكند والبيان من لث الميث **وه**
 بفرع او او سكون الياه لفظ فارسي مشهور يستعمل محل الاستعراب وشده توبش من التز
 ولذا ما تعرضنا بيانه في ابنا اثالث الحكاية التي اوها بالداره راشنيم في قول المصنف
 كرمه باز كرديك ومن لم يعرف الفارسي وظن انه محلي البيان بيا هناك لم يبلغ هذا
 المقام قال ولعله مقصود من واه في غمنا الصلح لاذتجت من طيشه قوت وانما ما طيبه
 بهذا الكلام فحجت من كلامه فقلت واه كه هر كه قدم بيانه في الباب الاول الحكاية التي اوها
 ملك زوزن في قول المصنف صلح بادشمن كره عا هي كه ترا ومن لم يتعرض لبيان هناك قال
 هناك بفرع الكاف الفارسي وسكون الياه لفظ مقصود من كاه يعني هر وقت مقصود هذا الكلام
 ويعلق ان قول فحقه انه اخرا البيان من وقت كاه مائة يعني هر وقت كبر بزرگستان
 مروهون بدعيك بيا الحكاية يعني كانت عادية مده حية اذ انهم التبا الاخرة بستان چه
 خوش شدي وادج بذا من لث الميث كما قلنا آنفا ومن قال في شرحه يعني كره بستان دنيا

بر زمان سینه من بد می یفت آن پس من ظاهر شد فقد غفل عن السابق والسابق فاحشة
 بکذا را دوست تا بوقت بهار موهون سینه بینی دمیده بر کل من بکسر الحاف الغار حکایت
 پارس می بری از عذا و ندان ای عا حین الا فناء که ز کرد ای مرید و دید که بنده رادت
 و یا استوار بغم انز و التاء یعنی حکم بسته بود و عقوبت میکرد با نترس از شکنجه ایدر ایست پارس
 گفت همچون نوازی مشک مخلوق را و هو عبده حد اعز و جل سیر حکم که دانیده است و ترابرو
 فضیلت نداده است فانک حیرک سیداً و حاکماً عیشک نعت حق تقا کجا از من آوند
 و چندین جفا روا دارد فانه تجاوز عن العدل بناید مضارع مینم از با تن بجهت لا ینبغی
 و قول من قال یعنی کلام بی موضع الاستقام یعنی هل یحکم و هل یحوز ان یکون الامر
 فی یوم القيمة لا ینبغی ان یتفوه به که و دار و زقیامت این بنده از تو به بکسر الباء و سکون الباء
 معناه شل و قد مر بیانه و من قال ههنا یعنی بهتر ینبغی ان یتسکونک بهتر باشد و قد وقع
 بعض النسخ از جهت آنکه مضموم است از توقش طلب میکند ذلک العبد و تو در آن وقت مخلوق
 وی شوی الی ههنا و جده بعض النسخ و شمر سبک بری نعم الباء بر بنده می کشم
 بسیار و المعنی لا تغضب عابدک کثیراً جویش مکن و دلش میازار کلا الفیرین بر جعان
 الی بنده او را تو به درم خریدی لفظ آخر یتعلق ان اهل الفوس لثنا کید و المبالغة بقدرة
 او بریدی این حکم و غرور و شتم تا چند ایها المولود الحار بهمت از تو به بزرگتر خداوند ای خواج
 از سلان و آغوش و هکذا اما ان العبدین کما یقوله التریاک شیر مرد و خوش قدم و مان و صوف
 ترکیب کسر الباء و المبالغة خود مکن و اموش ای لا تنس امرک او من حیرک امر او می قال
 یعنی خوت و بنده خود خدا را در جرئت جز مقدم از بیجا مبر صلا الله علیه و لم بزرگتر حیرت
 در روز قیامت طرف الحق آن باشد که بنده صال را بهشت برند و خداوند فاسق را بهر
 و بنده ایچمه منبذ مؤخر بر غلامی که طوع با نفع و سکون بمعنی المنقاد خدمت ت موهون

نعمت

من

خشم چندان نیرن راندن و طیده حرا خشم یک فقه الکلام تاکید که قضیت بود بر و ز شماره نیم
 اکت و هو یوم القيمة بنده آزاد ای غیر مقید و محتاجه در زنجیر حکایت کان محزون المنکدر غلب
 عا غلامه قال ما شیک بسیدک حکایت سالی میاء العصاة از بلایات میانم سو بود
 ساقوت معتم و راه از حرا میان در خطر قاضیه سوز جوی بد رفته و قد عرفت محله الکلیه
 او باشت زبانه و من اخطا ملک فحقاً اخطا ههنا حیث قال ابر سبیل قلا و نه ههنا باشد
 ثم وصفه بقوله سیر باز وصف ترکیب و کذا یجمع المعطوفات علیه من قوله و جرح انداز معناه با نترس
 ز نبرک ای و سبیل و لفظ مستعمل الفقه الغار سیه و پیش زواری زاندا فقه که بده مرد
 توانائی بعشره حال قویا کان لوفع الحاف الغار سیه ای قوله زه بکسر الباء المعجمه و سکون
 الباء و تر الفوس نکرده و نه بعض النسخ از ندی و من اختاره فقه ضعیف المبالغة المختص و محجب
 و زو و اوردان جمع زو و او و هو و وصف ترکیب بمعنی القوی و کسر النون لاضافه الی قوله
 زمین براد به الانیاست او را ای فخره در مضارعه بر زمین نیارده نذی فا علم غیر زو و او را
 اما مستقیم ای ذ و نعمت بود یعنی کان اعتماد بانتم و سایه پیورده و من او را به بسیار بر
 فحقاً اخطا نه همان دیده و سفر کرده و لم یکن محرب الامور و رعدیه او به اصوت المطلق مجازاً
 کوس بالاضافه فی اللفظین ملا و اوردان جمع دلا و بمعنی شجاع بکوش او را سیده ای لم یسمعه
 و هر قیاد به المعان مطلقاً شعیبه بالاضافه سوادان جمع سواد بمعنی راکب ندیده حکایت ینفاد
 ای لم یقع ذلک شغف در دست دشمن سیر و عجوس بکوش بفتح باء الفقه و کسر الحاف الغار
 بناریده بانفون النافیه طالباء العربی کان لم یطرحه که باران تیر و لم یکن محرب الحرب اتفاقاً
 من و این و کانا ما شیین در پی هم دوران صفه مشبیه من دویون سکن فی المبالغة او
 الما رعة بر آن دیوار قدیم که پیشتر ای کلام کیدار عیض بقوت بزر و بیکنی قاضیه
 جویان و بر آن درخت عظیم که در پیش بزر و سر بخدای بقوه راس الکف بر کنده یعنی الحاف

مرامیان کنیت از خندان
 زاده شدن شرح قاری
 بد رفته بمعنی برتر نمایان
 قاضیه بمعنی قاری
 جمع انداز در ریشیدی
 بمعنی سبقت مکان و در
 جان بگری بمعنی کادارنده
 شرح قاری
 کثرت بر جمع مستعد
 اصل دار و در
 الحاف

بسكون الشين ابن الفيزيائي بسبح هذا الكلام وكنت فاعلمت قد مرنا مع كونها
ومن خبرها بعد مضية مواضع متعددة بقوله اسكت يستحق ان يقال في حقها اسكت كما تأيدت
خطاب لابن الفيزيائي ان اسكت كان قد مرنا قريبا برحله بخيبره بالثدي لا يتحرك اليك
تحت الحجر الثقيل كما يدور من بهشت رسیده بالثدي لفته حله در برت که موت الغفران لفته قبل
الموت اربعة موت الامراء وموت العلماء وموت الاغنياء وموت الفقراء الاول ففته
والثاني ففته والثالث ففته والرابع ففته **س** حرکه کمتر لغز بر سكون الاراء وفي بعض النوا
باري الحمل به بسكون الالباء مقصود من راء اسوده تركه وقار **س** مردود ویش که بار
سبب بالاصافه في العظمين فاقه وفقر كيد وليس عليه حمل من افعال الدنيا بدمرك الى
باب الموت فاما اني بلا شبهه بسبب وای ضعیف الحمل آیره الغنی بخوفه كما قال وانك در
نعمت ودر راحت وای نش کانه عطف لغز زیت فافز زیت من ویش زین **س**
یعنی ان مغارقه من هذا الموضع باسره شك فیت که دشوار آید لان فوات البیتر غیر به
حال سبب که زبديا برید مضاعف من ریدون بترش دان زامیر یاک که فضا رأید **س**
بزرگی را بر سیدم قد مرنا من ازمع این حدیث که اعتد ای ازید واطم عدوک العدو
من العداوة واسم جنس ولذا لکم مع اضافته اعد الیه لان اسم التفضیل یفصح تعدد ما
الیه اذ کان معروفة تفک التي بين جنیک والمراد بالنفس النفس الامارة لا المطمئنة
وغيرها كفت فاعل ضمير برزکی حکم انک بهر آن دشمن که با تو اسکن کنی دولت که دای خیر
صدقیا لک مرفق لکه چندا کنه مدلا پیش بایاء العربی کنی مخالفت زیاده کند وقل
ضر العدو بالدنيا وهي فائمة وضر النفس بالآخرة وهي باقية وقيل ضر العدو بالروح
ضر النفس بالایمان فغوث بالمد من مرضها **س** ورشته خونی والمعنی ظاهر و قد مرنا
من قال صوب مجمع الخلق والعادة یعنی ملک صفت وورشته شو شود ففته غفل ذوب

عالمه

على عادة من ايراد التكرار الغير المفيد وتعرف الشئ بنفسه كما قال المصنف في يد طبعته
که نشست شود ادي فاعل شود حکم یعنی بایا الصلة والکات العربی موردن ای بقوله الاكل
وکر خوری جو به نام بیوفتی خطاب من او فنادن بالواو و قد عرفت انه بالواو و بواو لغز
جو مجاد وهو ما لا غادله مراد هر که براری مطیع ام توش دلان اولان **س** جدا لحن خللا و نفس
ای الامارة اذ هي المتبادرة عند الاطلاق که کردن کشد و في بعض النسخ فرمان دهر جو یاف
مراد **جدال سعدی** یا یکی از درویشان یکی در صورت درویشان ای شغف
في صورة الفقراء نه بر سیرت ایشان ای لم یکن عاصیه تم در محفادیدم نشسته باین الیاس
وشغف الشناعة الغفاسة وقد شغف الشئ من بالشر فو شغف و الا لام الشغف و ریو
و دفتر شکایت باز که ای کشد و ذم تو نکران آغاز ای شرح مذمة الاغنیاء سخن بدینجا
را سید سوق کلامه که درویشان را دلت قدرت بسته است ای لیس لهم مال و تو کما
را پای را دلت شکسته ای لایریدون العطاء **س** یکان را بدست اندر دم نیت تغییر
اندر دست درم نیت که عرف مراد خداوندان نعمت را کم نیت مراد پرورده نعمت
بزرگانه بیضیت المصنفه این سخن ای ذم الاغنیاء ناپسند و بعض النسخ تحت آمد کف
ای یار تو نکران و دل مسکینان انه قد مرنا بیان الدخول في الباب الحكاية التي اولها
پارسا زاده و من خبره بناک کاشفیه و خبره بنا وجه آخر تحت قال و مراد بالداخل طایفه
الکس و غیره یعدو المخرج الی مصارفه و ذخیره کوشه نشینان فان اموال الاغنیاء
تصرف الیهم محفوظه لکم و مقصد اثران و کفایت براد به الملی ما فان خان للفرقین
یلتحقون الیهم و منخل بار لکن قد مرنا اوسیا و بعدا و من خبره بنا بقوله ای قلیل
فانما هو لکون ثقیلا از بهر راحت دیگران و لاندادست تناول وهو ما لیدل لابل کل الطعام
انک مقصود من الکاهه که مراد او من قال بفتح طاء الفارسی و سكون الماء الا صلی

ورشته

دران وقت که آنرا به این وقت برسد بفقیرین که متعلقان من الاصل الولد و غیره
 ای الذین کانوا تحت ید یدیم بخورند من الطعام و فضل مکارم جمع مکرمه بقیم الا باصل
 جمع ارمه و هی المدة التي لا زوج لها کما فی هذا الصلح فقد استأله ما یضی فان الجمع
 مذکور فی و یدان عطف عا اراصل و اقارب و جران جمع جار مجتنب الا و العجب
 ممن شئ کلستان بلغة العرب خبره بقوله هم ای رسید بود **و** توکلان را
 و قوت و نذر و معافی و زند سکنة و الیاء العاقبة مصدریه الی غنیاء و قوت و نذر
 بالمال و ضیاضه مکان کلتم زکوة و فطرة و اعناق و یدی بالغیة و السکون ما یدل الی
 الحرم من النعم و قر باغ من التبرعات المالیه توکی بالغیة و السکون سوال عن الوقت
 بدولت ایشان رسید که متواتر بیاء الخطاب بزاین دورعت و آن هم بصدرین
 بالیاء المصدریه اگر قدرت جودیت و اگر قوت سجدای کما فیها توکلان را به میر
 شود علیه بقوله که مان مکی ع ضیغه المفعول المال الذی ادی زکوة و المال المظهر
 دارند و من قال فی شرحه ای مظهر یا داء الزکوة فقد غفل عن المعین و قال فی هذا الصلح
 زکی ماله تزکیة ادعته زکوة و قوله تقوا و تزکیم قالوا اظهرهم بها و جامعة پاک و عرض
 بکسر العین مضمون اسم مفعول من الصیانة ای المحفوظ و دل فارغ ای کم هذا الجمع و
 قوت طاعت در لقمه لطیف است و یداجرب و صحیح عبادت در کسوت لطیف من
 النفاقة و هی النفاق و یدارت که از معده ضوچه قوت آید ای یحصل و از دست تقی
 چه مدت قاضیه لقوت و از پای شکسته چه سیر آید که اول و از دست کرسنه
 چه خبر **و** شب پر کنده خند مضارع من شیدة انک فاعله یدید بفتح الباء الاصل یخفی
 ظاهر بنود و چه با مداد الش یعنی یدام علی التشویش من لم یتین لم وجه نفقة
 غدا موز کد بکسر الکاف الفاریب آورد یعنی جمع بتا استان ای فی الصیف تا فرات

بود من هم المعاش زمستانش ششانه فراغت مبتدا با فاعله مع الفوق صورت بنزد و خبره
 ای لا یقل و لا یحصل و جمیع بسکون اتا مبتدا در تنکد سینه طرف صورت بنزد و خبره
 یکی و هو الغنی تخمیه و حی بکثرة الاقتل عث بکسر العین البسته بفتح الباء و دیکری و هو الفقیر منظر
 بکسر الخاء و کسر الاء الاضافه عث بفتح العین مایلوک و وقت العث به ضد الخاء نشسته لعدم
 مساعدة اسباب المعاش و وجود الحاجة الی تدبیر الطعام لقوله هرگز این ای الفقیر بدان ای
 الغنی کی قدر و قریباً ما یدفع النون ای حتی یشبه و من قال فی شرحه الخیرات به فلم یأت
 بمعناه حقیقة **و** هذا و نذر و زی مبتدا ای مسبب الرزق بکی مشغل خبره بفتح الباء و غیره
 امر المعاش پر کنده روزی مبتدا ای بکسر الاء کنده دل خبره لا شغف باله و توفی حاله عبادت
 ایمان ای الاغنیاء بمحل قبول نزد بکسر است لکوننا مقارنه بفتح الفاء قال که جمعه و
 حاضر بکسر الفاء بکسر الاء خاتم فصل حال الاغنیاء که اسباب عیشت ساخته اسم
 مفعول من ساختن و الما دایجاد و احضار هم ایاها و من قال یعنی مبیها فقد زاد شیاً
 لعدم علمه بالمعنی و با و راجع و رد عبادت پر داضته اسم مفعول من بدوا شق و من قال
 یعنی منتظم و مانوس شده فلم یأت بجمعه من معانیه عرب کو یداعوز بالند من الفقر
 الجلب من الکب یعنی سقط عا وجه یقال کبه فا وجهه فاکب و یدامن النواذر ان یكون فعل
 متعدياً و افعلاً و قوله عا وجهه تاکید کما فی قوله تقا مکاب عا وجهه و فی مبالغه حیث ان الاء
 الفقیرة فقره قدر بالغ الغایة بکسر عا وجهه بصفة و هو الفقیر الی و یجمل احتمالاً امره و ما ان یكون
 اک کما فی الی فعل و یلزمه و من قدم بذالوجه فقد رجح المرجح و مجاورة من لا اب
 الاحبه بکسر الفاء المنسوب و قیل اشیق السجون معاشره الاضداد **و** رجع را صحبت تا
 جنس عذاب الیم و در خبرت الشق سواد الوجوه الدلین و فی بعض النسخ در ویش
 معرفت نیار ما ای لا یسکن ناقض شش بکسر الاء ای یصل الیه کما فی القول ان یكون کذا
 نزدیک است باین که فقر باشد بکسر و فاعله را رسد

نزدیک است باین که فقر باشد بکسر و فاعله را رسد

وهذا واردة في الخبرين ولما قلت هذه الأدلة المعقولة والمنقولة كفايها ثبوتها في غاية الصلوة
والسلام كلف الفقر في شيء من فقر كلف في جوابه خاموش فالك لا تترك معنى
الحديث المذكور كما اشارت في جوابه على الصلوة والسلام بقوله طاعة لست كما في ميدان
وهنا اضاف الى نفع بقوله في شيء من فقر في كل احد وتسلم عطف على رضا في بعض النسخ
سبب تير قضا وليس يعلم كما قال في فقر بيان كذا في ابرار جمع يبرأوا من مثل النجس والمهمل
يوشن كذا زماننا ونقته اذ ركبنا الفرة اي نقته ونقته في شدة مضارع من فوشن بمعنى
البيع ليعمل لا يكون نقته ونقته من بيعون لزيادة حرصهم على المال اي طلب المالا
من يقول كلاما فقامت منقلا بلند بانك صفة ودر باطن مع اي بطنه حال في لا
وزاد به تدبير كني وقت يسبح وهو في ابناء العرب او الفارس او بكسر هاء وباء الجيم العرب او
الفارس لغة مستقلة وقد قيل في ابناء العرب وباء الجيم الفارس والمحدثا قد صدق
وقد وجدنا في التفسير في بعض اللغات وصار في اهل كمال الاستعلاء ومن ليس فارس
ميدان الفارسية وقعة في الحيرة حيث قال في شرحه بالباء او صلي موافقة الوزن لقوله يسبح
لكن قال في الصحاح الفارس يسبح بكسر الباء تسمية الاستبابة وقصر الباء والجيم بالعربين ذلك
الصحاح وبالفارسيين في الغرائب واما ما سمعته من اقوال الرجال فهو يسبح في ابناء العرب
والجيم الفارس روي طبع اذ خلق به يجمع من يجمع ارجف شرط كما مر بيانه في مدعيه
الخطاب تسبح في قوله بدت يسبح يريد المصنف بهذا الكلام انك متصلف في الاخرى بالفقر
ولست بذلك المقام وقد وقع في بعض النسخ هنا ما وردنا من قوله يدور في يدعفت
عاما وجدة في بعض النسخ واما اخرها نسخة التي وقع فيها تقديم ذلك القول لان ذلك المقام
مقام استدلال المصنف فالحسن ايراد دليله هناك وهذا المقام مقام الجواب عن شبهة لا الختم
فلا وجه ليراد الدليل هنا فمن اخذ النسخة التي وقع فيها ما ذكره في القول فحقا شرسو الترتيب

كما لا يخفى على المتأمل السبب واعلم ان كلام المصنف اشارة الى التوفيق بين الاحداث الثلاثة
فان قوله عليه الصلوة والسلام انفق سواد الوجه في الدارين في حق من يشغل الفقر من الطاعة
بل يلقية في المعصية كما قال عليه الصلوة والسلام ان اشقة الناس من اجتمع عليه فقر الدنيا وعناء
الآخرة وان قوله عليه الصلوة والسلام كما قال الفقهاء ان يكون كذا في حق من لا يصبر عليه بل يتكلم بكلام
يجب الكفو وقدره الحديث القديس من لم يصبر على بلاي ولم يشكر على نعمي ولم ير من نعمتي
قليط ربنا سواد وان قوله عليه الصلوة والسلام انفق في شيء من ريس الفقر كليا برأي شياء
واذا عرفت هذا في الحقيقة لست رابيه في كلام المصنف المؤيد بالاصحاب الذين لم يبق له حاجة الى التوسيع
البعيد الذي اوردته من قال بعض المحققين معنى الحديث الاول يعني قوله انفق سواد الوجه في الدارين
انما راعى عدم ملو القلب عما حلت عنه يده ومعنى الثاني انفق في شيء من ريس الفقر في شيء من ريس الفقر
بده ومعنى الثالث انفق في شيء من ريس الفقر ان يكون كذا في حق من لا يصبر عليه بل يتكلم بكلام
ثم ان المصنف تزل وقال ان امتنا ليسوا من تلك الطائفة التي قلنا في صفتهم مردان رضا الله
وليس لنا مال حتى يحصل لنا الثواب ونفرضه الى الخيرات كما قال عليه الصلوة والسلام نعم المال
الصالح في يد الزمان وليس امر معاشنا منتظما حتى يتيسر لنا العباد بغير اربال بل في قلوبنا
حب المال وسن المال ولا فائدة المتأقالات ولنا يد جز بوجود نعمته برهنة رابيه شيدون انما
معناه بالتميز او ترك فهو مقتد وان كان معناه بالتميز كي يمكن فهو لازم اذ مقتد به في شأني
يادر استخلاص كقاري كوشيدون يعني لا يقع شيء من الخيرات مثل ستر العرياء اعطاء السائل
ومثل استخلاص الامير والجنس ابو جود الفخمة ايمانى جنس لا يريد فقره الوصفية بيا في الاثر
برهنة الاغنياء كي رسلك استقام الفاري ويدعيا هي يد المعطي بغير مسفاه وهو يد الفقير الآخذ
چه ما ندري تشبها كما ورد في الخبر اليد العليا خير من اليد السفلى في بيتي حتى جل وعلا در كج تزييل
يكنل ان يرا ديا لم معناه الاصطلاح الذي يذره اهل المصنوع وبيراد به معناه اللغوي ان نعمت

التمس سواد الوجه

اهل الجنة يزعمون ان ذلك لم يزل اهل الجنة رزق معلوم اي معروف حين نشأوا فيه قد
 غدوه وعشيهم فواكه بيان للرزق المعلوم او بدل منه جمع فاكهة وهي باليوك من الثمار تلتذذ
 ورزق اهل الجنة انما يوك للتلذذ لا للحفظ استغناء عن الجنة وهم مكرمون لان اهل الجنة
 عن الاكل يلقون باليهام وان رزقهم يصل اليهم من غير تعب وسؤال كما عليه رزق اهل الدنيا
 في جنات النعيم اي في جنات ليس فيها الا النعيم ووجه المكث بالهتاء ان الاله اعطيا فضل
 لما رزقوا معلوما والرزق المعلوم محموم وصف الله تعالى اهل الجنة بما يداني كم مشغول كفايت
 قد مر بيان في الباب الاول لادولت عفاف وهو الكف عن الحرام محموم ومكث فوخت
 زير كين رزق معلوم هـ تشكان انما يدان رزق اهل الجنة النعم الله عليهم عالم يشم اي في عيونهم
 چشمه آب كمال حرصهم على الماء واحتياجه اليه ركبما سخي كشيده مغول مقدم لوقته يتي وتلني
 بختيره عطف عليه رايي كحور رايته قد مر بيان في حكاية زوراز ما والبالا حسنة حسنة
 در كارك محوفا انما لوقته واز لوقته ان اي من لوازمه القيمة بخرجه رزق النون ان
 واز عقيب آخرت في حراسه اي لا يخاف وطلال ارضام تشانس هـ سكي الاكل في ميا
 الوحدة فيما يبرس آيد بان يرم عليه رشت ادي بر جديكن استخوان است اي على هذا الطن وركشي
 الياء للوحدة والعش هو الجازة بكسر الجيم اذا كان عليه الميت واذا لم يكن عليه الميت فهو يردوس
 بر دوش كبرند مدهون ليم الطبع شح النفس يندركه مؤان است اي يظن انه طعام اما صلب نيا
 يعني ما كثر ليعين غنايت حق تقاضا فاضا فحين الى غلبت لطف ملحوظ است لانه هو
 بمؤخر العين وكمال البهاسية لانه لم يحفظ ثم اراد المكملان مقدرات العقول وطلب الوضوء
 الاقرا من ختم فقال من ههنا معنى وضعا كقوله تعالى ان سخن مكرم الموفون يدان وبيان وبركة
 نيا ورم عطف عليه انصاف لانه توقع دارم او ردك ما يقبل المصنف فقال برك معنى
 هذا اللفظ كلفه معلوم ومشهور ومن بيت بقوله قيل كسر الحاف الفارس بمعنى اصلا يعني هج

فحاشا لاهل الايمان ولا فائدة فيه بركز وهج ويدي كدست وغانى الياء للوحدة ووغانى هو شخص
 المخرض الا لا يطابق باطن ظاهره يقال له بالستر قلب بركش بفتح الطاء وكسر التاء وسكونها
 النظر بفتح الباء ياحرف علف في الفارسي بي نواحي ميا الوحدة اليه در زمان نشته عجوت
 يابرة مصومي وريده ياكفي بتشديد الفاء عيا كما مر لزمعهم بكسر الميم وسكون العين وفتح
 الصاد الملقين موضع السوار من الساعد ارسغ بر يده الاستثناء من الامور المذكورة
 بعلى درويش بايا المصدر شير مردان يكلمه زورت وحق در بقها بفتح النون وسكون
 القاف يبق بالتركية ترقيانه بفتح كفتة اندوكها سفته اسم مفعول من سفتن يعني ان الرجال
 الشجعان يحسم الناس في المواضع الضيقة تحت الارض ويقيدون ويخرج كعابهم به او المعنى ان
 الناس يستعملونهم بالاجرة على اعمال جز الارض ويقيدون رجلم باليد ويخرج كعابهم به اي على
 الشاة فيها ومن يعرف المعنى قال بفتح لب در وظيفا فاده ست وبكر كيت ست ما كيتش
 مجموع وسور ش شده ست ومختصت كدر ویش رافض اماره مطالبه كذا اي الجا معه چون
 قوت بتشديد الواو احصائش اي كفتا عن الانا نباشد لقوتان وقوت المخرج بعضيان
 مبتلا كدوك بطن وخرج تواما من التوام بفتح التاء المشاة العوقانية وسكون الواو ثم بالهزة
 المفتوحة بالتركية الكبر وضده المقص يعني بطن وخرج دو فرزند او كيشكم انما فاده المقص باللام
 بقوله مادام كد اين كى يعني بطن بر جاست بب كثره الاكل ان ذكر يعني خرج بر ياست وقدر
 وقع ماصلة من الاحتمال شديدم كدر ویش را باحدث شيخي يريده الانا بركشت اى انسا
 با انكه شرم است بر دوشم الياء وسكون الراء وقع لاجل تسراى سلك است شحق
 ابرم كفت اي مسلمانان زرندارم كد زن كم قعر عفت معناه فان قيل بفتح من هذا الكلام انه
 يكون هذا الرجل عزب ولا رجم لغضب خليف يستحق ابرم قلنا يجوز ان يكون له زوجة
 بل اخر ولئن سلم انه لا زوجة له وقت ارتكابه الزنا ولكن يجوز ان يكون مترددا وجدة الزنا

صنف تحت اسم
 بيت مكان تنك بهت
 زير زرين م

شدت بفتح حاد واد
 به كمين مرزوف
 سسته كناية از
 كودك اشرف

للمصانية

الحاج فيستحق الرجم وقول الفقهاء لا رجم للعرب ليس بمطلق بل للعرب البصيلة وقولهم من
كبرك كتم عاترك الخيعة كتم لارهابانية في الاسلام اشارة الى قول النبي صلى الله عليه وسلم
لا رهبانية ولا ينسب الاسلام الاربانية لفتح الاربانية من مواصلة الصوم وليس
المسروع وترك كل لحم والتعبية بالغيران واما التسليم فهو من الكلام والاعتراف بالخبيث من الرب
وارادة المصائب ان ضلخ الغني فقلل وانزله موجب كون بالاضافة جمع موجب كمن سجد
هو موضع الوجوب وجمعيت درون عطف عاكسون كضادشان نعمت را اي لا غنى
ثابت است قوله انما واجب انما مقدم وقوله كذا وذا انما وصفت لقوله موجب كمن سجد
ان كنت خروا والجملة مؤخر في المقدم كمن سجد صني ملاء الوحدة دور بمصنف الصدر كمن سجد
الزوجة الجميلة والجارية المليحة ويراد بالجملة المصنفة ان سكر كمن سجد يستفون انما
كل يوم يصيرون كأنهم شبان الخيعة صني وصف السابق كمن صني تان را اذوت انما
اي حسن او بدول است اي الصانع المصنف يده عا جنة فان القطع الجنب الاسير وهذه
كنية عن ذائب الطاعة وكما لا يحق ومن قال يعني صبح روشن دتش از جمال او بر سينه نماز
ست وبذا كناية عن تسليم حسنه وانما را يتيم من جملة قوم يعرف موضع انقلاب الدم الان لا
المراد من قوله دل هو الصدر والتعبية عنه برعاية قافية السجود وسرور امان را باي انما
في ذكر دست ويا لطف الزود كمن سجد الطاف كمن غزير ان يريدم العشق قوله
برده اسم مفعول من فزود بر دل چنگ مفعول فزود به بالجم الغاريس يراد به مجمع الاصابع
سراشته تان كونه يكون الا للوزن غناب رنك فيه تحيا و اشارة الى ان حرة الانامل
ليست بعض الخشاء بل موشة بدم العشق ومن قال بل بدم هؤلاء الا غنياه فقد ضمن العام
مفصص كالا تحفة الخيال استبح العادة كمن باوجود حسن طلعته او اشارة الى اسم كمن سجد
الفاريس مناجي كمن دفع الكاف اي يستحيل منه عادة ان يدور حول المناجي يا قصد تناجي

باياد

باياد للمصنفة وتبايحي بمعنى الطاف والفاصد والهلاك والروية كذا في كتب اللغات المعروفة
من قال بمصنفة الطاف كذا في الصلح فقد قفزة اريان كاهوشانه **هـ** في كمن سجد بر سينه
يعا كمن سجد في التفات كمن سجد في الغني بالتركية يعا كمن سجد في الغني بالتركية يعا كمن سجد
يلتفت الى الاصل هو ان كان في ذلك الجمال الاعلى الزوجة او لامة ومن لم يعرف معنى انقلاب
بل لم يعرف معنى البيت قال دارشاد يقول تان يعني الى تلك الجود المصنفة الجميلة المستحبة
من دار الحرب بالنسب **هـ** من كان تامة بين يديه اي قتامة مائة اشترق في الغافل
راجع الى من رطب فاس كان والجملة الفعلية صفة الموصول والموصول مع الصلة مرفوع الى انما
مبتدأ والمبتدأ من وجوه قتامة كذا اشترق رطب يعني مفضل اغني والضمير البارز راجع الى الموصوف
ذلك مرفوع على ان قائل يعني وهو اشارة الى الرطب وهذه الجملة هي الموصولة مع الصلة
عن رجم متعلق بغيره والرجم هو الرمي بالجمرة وهو مضاف الى العناقيد جمع عقود وهو بالجملة
خوشه انكور ويراد هنا عقود الرطب لقرينة المحل والمصنف الماردان من كانت منه امة اذوت
جمال وهو كمن سجد في وقت شاة لا يتجلى الى الجماع الحرام الغيب اي اكثر تبيدستان اي الغيبة
دامن صنعت مفعول اقوله لا يند في قوله بمصنفة آييد وجون سكان كمن سجد اي كمن سجد
الجماع و بعض النسخ غلب كمن سكان تان را يند مضارع من ربودن والسنه التي اقرت تان
النسب بالسباق **هـ** جون سجد درنده بتشديد الراء كمن سجد يافت نيز سجد هون يكون
شتر صاغت المبالاة تان صاغت على السلام يا فرد جمال فاعقروا الذنوب لا تحترق عن الجماع الحرام
چو ما يسيار مستوران بعثت درويشه اي بسب الفقر درين فدا فدا همت وعرض
بالكبر والسكون كراي قدم بيان في الحكاية اي اولنا اسراي را يدم ومن قال هناك شره
منسوب كرام قال همتا اي شين فقد كر خطاه فخص ان يقترن شاة عرض كراي بباي كمن سجد
زنت نامي داده **هـ** باكر سني قوت پرهيز تان يعني انما من مضارع من مازن انما

بکسر النون وسكون السين المثلثة مبتدأ عنان بسكون النون مفعول مقدم لقوله بستانه قوله اذ
تقوى بستانه على غير اخلاص واجلها فعلية خبره لما ذكر المثلثة اذ ترجمان الغنى على الفقر واجاب
عن استدلال الخضم وذكر فائدة الغنى ومفردات الفقر وحصل الزام الخضم ولكن لم يكن منصفاً
اطال لسانه وشرع في مذمة الاغنياء كما يکلي للمثالي که من این سخن بکنم قد وقع عين هذه الغبا
في سبيل ايعن الكتاب عنان طاقت درویش بالاضافة لفظين از دست کنان باضافة
برفت ولم يصف تنوع زبان برکتی لفظیة في البحث واسم فصحت در میدان وحق
مریانه في حکایة قاضی همدان جهانید بالیم الفارسی و بر من دو انید غنیه وکفت بندان
مبالغه در وصف توانگران کوی و سخنهای پریشان کفنی بیا الخطاب للعباس که و هم بگو
الهاء والیم یعنی قوت و اهمه تقو و کفنی شانه که این طایفه یبشیر الی الاغنياء زهر فاقه را
تریا کنند في تخاراج الصحاح التریاق بکسر التاء و دواء السموم فارسی معرب و الدرافاق لفة فی
یا کلیدای مفتح خزینة ارزاق و لیکن کذاک مشتهر اند بالخضم و سکون کخی الغنیين احدی بالتر
یومرق و الآخر بالترکی لوق و المراد هنا وایاء الوحدة ای طایفه قلیقه و قول من قال و قد یع
معناه انهم من اوضع المخرات في انفسهم حيث خلقوا من قبضة تراب غیر مقبول بل غیر معقول
متکبر و مغرور و صفان معجب بکبر الیم مره الحکایة التي اولها پیری را حکایت می کنند و نفوز نفق
الموزن فقول من النفوة بمعنى النافذ مشتغل مال و نفعت لمضم مشتق اسم مفعول من
الافتنان و هو افعال من الفتنة قباه و ثروت بمعنى الغنى کذا في المصادر و بمعنى کثرة العدد کذا
في مختار الصحاح که سخن بگویند لا بسفاهت قال في مختار الصحاح السفة ضد الحکم و اصل الحفنة و الحکمة
و نظر کذا بغير الابدالات ثم ذکر بعض قبائحهم بحسب زعمه علماء الکدای بالکاف الفارسی و الیاء
المصدرة منسوب کنند ای بقولون في حق علماء انهم ملون و فقرا را بی نفق بآء
ثم بکسر الابدال النافية سر و پای یراد به العرم معیوب که اند ای بقولون في حق الفقراء انهم

قوم لیکن في راسهم و در علم بغر و مالی که دارند و عزت جایی که بدارند یعنی بطنون اند في حق
مرتبة غیبه و لیکن کذاک الحقیقة برتر ای اعانه شمشینة الجاس و خود لاله به برتر
میندند تصور هم ندان در سر دارند ای لیکن راسهم که بکس بردارند ای ان یرفعوا راسهم
النظر الی غیر من شدة کبرهم و من قال لا یخزون برقع الراس و الالتفات الی غیر حق لا
یتصور و نه من شدة الغرور و وظا کبر فکلم برقع راسه الی جانب المعنی اصلاً بخبره موضع الحال
از قول حکایة که گفته اند مقل القول هنا یعنی هر که بطاعت از دیگران کمتر است و بخت پیش بابا
العربی بصورت تو کمتر است و بمعنی درویش کربی هنر مال کذا فاعله ضمیر باهر حق مفعول
بر حکیم ای على اهل الفضل کون بالکاف العربی و سکون النون في الاصل یعنی الدبر و کسر النون
ههنا بالاضافة خرس هذا اللفظ عن کون حکمایت عن کمال التحقیر مثل ثی في استعمال الایجاب شمار
اخر من شمر دن و في بعض النسخ شمار دفعاً ضمیر حکم الکا و عبرت بذا یعنی على بعضهم من ان
اعتبر و نه شکر ای لفتن مذمت ایشان اشاره الی الاغنياء و ادلار که خداوندان که منادی هم
اصحاب الکرم کفت فطاکفی که بیده در مند بکر الدال و رفع الراء ای هم عبید الدنم چه فائده که ابر
آوردند لفظ اذ ر بلد و الدال الجملة اسم للشبه الاخر من الشهور الثلاثة اربعة او الخافیه او الشانیه
في تاريخ الفوس و قول من قال اسم للشبه الاخر من الشهور الثلاثة اربعة او الخافیه او الشانیه
و کچی بمعنی النار و ادفا لفظ التث و هو یس بملوه هنا بر کس یعنی بارند مضارع من یس باریدن
و اسناده الی ابر مجاز مرسل من قیافه کالحمد ارادة الحال او استعمل هذا اللفظ متعدیاً مجازاً
و المقتد بآر اندین و من قال بلا شتر اک فتدایه یعنی لم یذکره ارباب اللغة و قد مر منه مثله
في حکایة دزدان عیب في قول المثل ابر کز اب زندی بار و قد ذکر و چشمه آفا بند عطف على ابر اذ بر کس
نرم از من تا میدن بمعنی الاشتغال ههنا و بر مرکب متطاعه سوارند ای لهم استیواء على الشو و قدرة
نمی رانند فلا انتفاع للناس بهم و قد می بقی یمن و یاء الوحدة بهر بالفهم و سکون ضا متعای ای حله

نمی نهند و دردی قدیم بماند آنفالی من استبدید النون بحسنه واذی بحسنه الاذیه تذنه
 و هم غافلون عن قوله تعالى لا تبطلوا صدقاتكم باليمن والاذی و ما لی بمشتق فراهم ازندی
 بکون و بخت بکسر الخاء و تشدید الهمزة نکه دارندی بکسوف و بکسر الهمزة عی
 الموت و کما گفته اند سیم بکسر الخاء و قی برآیدی بکسر الخاء که و یا در خاک رود ای الیخرج
 مال النجیل من موضع دفینه الیمن یعنی همة الارض **ب**رج الباء العله و سعي بسكون
 الیاء کی یعنی بیا الوحدة فیها بکسر الخاء الفارسی آرد ای بکسر الخاء و کسر الهمزة الوارث آید و
 بیا بکسر الخاء و سعي بر دارد ای برفع و نیک گفت جواب بر بکسر الخاء و نعت و قوت بیا
 الیعلت کذا فی باب الیاء المصدر ای بسب السوال و نه هر که تلغ بکسر الخاء یعنی نیک که کرم و
 بخیلش بکسر الخاء سوسه نماید مضارع بکسر الخاء من نمودن ثم آوردن مقام التعلیل قوله حکم
 بفتح الهم مشهور و کسر الخاء و تشدید الهمزة اصراع تخفیف فرخ داند زرجیت اذ به یفهم غلوصه و
 ردایه و کذا داند که مک کیست فانه محک الاغنیاء کفایه رد کلا فی بکسر الخاء ان میگویم هذا القول
 که متعلقان بکسر الهم براد با کلام بر در ای باب بدارند مضارع من داشتن ای بکسر الخاء
 الباب و غیطان ای الذين قلوبهم شديدة لابرکارند بفتح الهمزة الفارسی مضارع من گمان
 بالترکی اضماع ملق کذا عتار الصیام و قومن یعنی قومی در مک و پیشتر من کذا بکسر الخاء و
 حواله امک و ایمان مق کذا لغه قوصارک و من قصره الاول فقد قصر تا بارجع الطريق
 ههنا و کسر الراء لا ضافه عزیزان نه بکسر الخاء یعنی نهم من الدخول و دست بر سینه صاحب تیزان
 نهند لرد و کونند کس در سرای نیت ای بکسر الخاء البیت و بحقیقت راست و مستقیم صحیح
 گفته باشند بکسر الخاء **ا** آنرا که عقل و همت و تدبیر و رای نیت مرهون خوش گفت
 پرده دار عتار اللغو بالترکی پر دوختی و المردا به الحجاب که کس در سینه نیت و لما بلغ الغم
 فی مذمة الاغنیاء و کان بعض کلامه ظاهر اللغو و بعضه محال الی البیان سکت عن بعضه و

تقری

تعرض برفع بعضه فقال کفتم این و کت ای شلب البواب الباب بعد از آنکه از دست بکسر
 لا ضافه متوقعان بکسر الخاء المشددة ای الذين بر حوص مشی بکسر الخاء آمده اند که عی کمال
 الضمیر و از رقع کدایان بغغان سیم و محال عقل است که اگر یک با کاف الفارسی بحسنه الرعل
 بیابان در بضم الدال و تشدید الهمزة الاصل جمع ذرة و حی اللؤلؤ کذا فی مختار الصحاح و خفف ههنا
 للفاضة شود و یصدق به بکسر الخاء کدایان بر بضم الیاء الفارسی کشود **د** دیده اهل بکسر الهم
 طبع بکون الیمن بعت وینا با شباع کسرة التاء پر نشود و چنانکه بکسر الهمزة نون چاه
 بسکون الیاء بشتیم فذلک لا یقنع بکسر الخاء طای کر بیابان نشین و صف ترکچه بودم بکسر
 من سكان البلاد اگر در شهر و بعضی اشعار اگر شهرت بودی از دست کدایان پیاده و عاجز گشته
 و بعضی اشعار شد و جامه از تن او پاره و قد یستعمل بحسنه پاره پاره بل بکسر الخاء مخففاً منه و وقت
 فی بعضی اشعار چنانکه در مطایبات ای الطائف گفته است **د** در من ملک بکسر النون لوزن
 تا در آن چشم نازد ای کاز دست کدایان نتوان کرد ثوابی لما اجابه المکم گفت ای الخفم که من
 حال ایشان رحمت می برم لان لم مالا و لا یشترون به ثواباً گفت که بر مال ایشان حسرت
 میخوری بکسر الخاء ما درین گفتار المهاضه و پر دویم گفتار ای اسیر و مقید هر چند قی که براندی
 فی لبط البیت بدفع آن بکسر الخاء و کما و هر شاهی که بکسر الخاء بوزن پریشانی ای کما یحیی
 غالبه تا تفکر کشته است همه در یاق بسکون الخاء و التاء ماضی من باطن بریدانه صفت
 اصل و افناه و تیر جعبه بالترکی تیر کش حجت راجعه بینداخت **د** کان بکسر النون لفظی ادره
 التنبیه و یفسر بافهم و لا تغفل کذا قول مولانا رومی **د** گفت جان ای سخاوت گفت که و غلظ
 گفتار زبان و کوش جو و من قال بحسنه حاضر باش فی الاشر و قال المشکله بفتح الهمزة و ظن ان
 بین المعنیین منافاة یحتاج الی التنبیه تا سپر نیکنی خوف از حمله بفتح الهمزة و کون الهم
 ضمیمه هون کونا اصله که او را اشاره الی وضع جزان مبالغه مستعار نیت و یس فی بعضی ملک صحیح

بکسر الخاء
 علامه ج. م. رشید

دين ورزق ففتحوا وكونوا الرء المملعة والراء المحبة او من ورزيدان ومعرفت عطف عليه
كمن سخن دال كبر النون للاضافة تبيح كويسكون العين والاضافة من قبل انماضة الموصولة الى
كلامها ومعان تركيبان بر در سلام دارد اي له سلام على باب القلعة ومن قال يعني يظهر
على باب القلعة فلم يات بمعنى القلعة وكس در صدارت وليس داخلها احد عاقبة الامر وليس
بالدال المملعة فانه لا ثبات مداه ولبش بالذال المعجم من الذل بالغم كدم وغلبه دست تعد
وهو مجاوزة الشيء الى غيره دراز كرد الي وبيوده قدمه بيانه في الحكاية التي اوابها بالين
ترتبت يحيي بفتحها مير عليه السلام في قول المصداق ما غيروه بفتح وغيان اطلست ومن سئله
بناك بقوله برز وياطل وقال ههنا ههنا يستحي ان يقر المهرج المذكور ثلثه وقال
ما قال بل مجموع هذا القول اعني ههنا كفتن اعاز فكذا كدم قدروست بالغم والترديد
سيرة جاملان است كرجون يدلان شعوم ومانند لم يقدروا اعانتان الدليل سلسله
خصومت كجناندي كبر كونايمون اي مثل از زباله وتقيم الراء المحبة على الملامه لابي ابراهيم
عليه السلام است تراش وصف تركيب لقوله از رين چون از رستم تراش كجنت يا ابراهيم
عليه السلام بر تباد و لم يعل عليه كجك بر فاست اي قام الى الحرب كما قال الله تعالى لن تمسك
اولا لاية قال راغب استعن الي يا ابراهيم لن تمسك لا ريمتك واهجره مليا اي قال
از لابرهم عليه السلام حين نهاه عن عبادة الاصنام لا رغبنت الاية قابل لطفه باللفظ وصدور
كلامه بالهزة لانكار نفس الرغبته ثم يده بقوله لن تمسك عن مخالفتيها او الرغبته عنها لان
آبلش يعني الشتم والذم او بالبحارة حتى تموت او توفيت وشنام داد سقطش لغم قدمها
كريام در بيدر خفاش كرم اذ جزا سنيه سنيه مثله او درن وعن درو فتاده
بالمواخذة خلق از في بفتح اباء الفارس مادوان وشدان صفان مشبهان اي وودنه
ضده كنده لروية والتعب انكث مبتدأ وكسر التاء للاضافة تعجب وكذا كسر الباء جهات في الخلق

والياء للنسب وكفت وشنيه ما يدان جزا مبتدأ اي الخلق يعجبون من كلامنا ويفعون
اصابعهم في اسنانهم استعجبوا واستغرابا القصه ماضية مفعول مقدم لبرديم ومصناف الى
وسواين سخن يعني ان الغني افضل من الفقير يمشي قاضي برديم للحلم بين العدل وكجوت
قاضي راضي شديم تا حاكم مسلمانان مصلح ينجو به ودميان توكران ودر ويسان فريه كويده
بفتح جمع احدها قاضي چون هشت مايد بكسر ياء الصلة ومنطق مصدر يعني بمعنى انطق براديه
خاصله اي كلام ما شنيه فان على القاضي استماع كلام سريگ تفكر ووبرولان المبتدأ محل تفكره
تأمل وبعد از تامل سيار سبر آورد اي رفع راسه لاجاب وكفت مخاطبا اي انك تو كران را
شناختي ودمجتم وبرد ويسان جفا رواه شيعه وقد صتم يدلكه هر جا كه است غارت
وكذا بين الفقر صابر وجمع وياخر غارت وبركن مارست واما كدم بالغم والتشديد فذكر
قريباً وكسر الاء للاضافة مشهور است قال عجب برا غواب الجحك لغايت ابراهيم والوك
اصحاب كفتا جو غريمه زردو كمره من نيز نوئي شهوار نيسم ومن قال في شرحه وهو الدر
الشما الثمن كذا في بحر الغرائب فقد افترقك قد برميانه في الحكاية التي اولها است زياره
في قول المصداق غواص كرايدش كذا كدام نيك ومن اهل هناك مع كونه موضع اسيان شرح
بناكانه وقع هذا اللفظ اولاً وقصره بيانه خارج البصر الى ما ذكرناه هناك مردم خوار است
قافية لقوله شهوار لذيت عيش دنيا را مبتدأ لدعه بسكون اللال وفتح العين المعجمة بفتح كرايد
اجل دريست المعجمه ونعم بكسر النون جمع فقه بشت را ديو مكاره جمع مكرهه در پيش بابا
الفارس فيما كمال على الصلوة والسلام صفت اجته بالمكاره والنا را بشهرات جوردشمن
چه كند كند طالب دوست فيه تقديم ونايز تقديمه الطالب دوست جوردشمن را كند
چه كند كنج وماروكل وضارو غم وشك هم اند بافتحات ثم نورا القاضي نظر كني در بستان يعني
الى البستان كبريد مشك بسكون اللال النوع من شجر الخلط طيب الرائحة مشرب ووريشك

ثم شرح القايض في تحقيق حمل النزاع فهمان در مفره ای جماعه توکلان رثا کاند و کفر بفتح الحاف
 خدا کاند و در مفره در ویشان صابر اند و فجور فصول من الصبره من الصابر ارثر الله
 قطره یعنی اگر قطره راند در تخفیف الاء للوزن شدیدی بیا الحکایه جو مخفف من جوتان
 مثل خر مده قال صلب بکراغراب بالترکیه بازاری از ویرش کثرت مقربان بفتح الاء
 المشدده صفت حق جل و علا توکلانده در ویش سیرت ای المقربون عند الله من الاغنیاء
 هم الذين يكونون اغنیاء بالمال و حقوا به الاحوال در ویشانده توکلانده ای المقربون
 عند الله من الفقراء هم الذين يكونون فقراء بالمال و اغنیاء في الافعال بان لا يظهر و انده
 الناس فخرهم بل يقصدون كما قيل اسخا في العله ای الفقر مبین بکسر تن لعه مستقلة
 مراد من فقره و کسر النون هنا لافاضه توکلان است که غم در ویشان بخورد و لا شیغل
 باکل لاطعه لاجل نفسه و باین بکسر تن لعه مستقلة مراد من فقره و من قال في شرحه
 من غیره مبین تفصیل منه و باین تفصیل به فقره هم لان وضع الاء والنون ليس لتفصیل
 بل بالنسبة كما یبینه اوائل کتاب في قول الحق چه زندیش باز وین جنگ در ویشان
 آنکه کم تا لغم و التشدید لفظ عربی توکلان کثیره دلالت علی ان سوال قال الله تعا و من توکل
 علی الله فهو حسبه ای کافی به اول آیه و من یتق الله یجعل له مخرجاً و یرزقه من حیث لا
 یحتسب یر و ان سلم بن عوف بن مالک الاشجعی اسره العدو فشکى ابوه الى رسول الله
 ص الله علیه و لم یفعل الله الا ان لا حول و لا قوة الا بالله ففعل فیما هو فی بینه اذ قرع اینه
 الباب و معه مائه من الابل یقل عنه العدو فاستقام چه نادان بود مردم مکتب
 که از بر روز شود مضطرب ندانند که دادار هفت آسمان و یرزقه من حیث لا یحتسب
 قال بعض المشایخ النون محله القلب و الحکمه بالظاهر لانها لا تنافى التوکل بعد تحقیق العبدان التقدير
 من قبل الله تعا و عن النس بن مالک قال جاء رجل عفاقة فقال یا رسول الله ص الله علیه و لم

منجوس بفتح ضا دیم
 و جیم و او اسکنی
 و آخر رای المهمه
 جمیع سنکند
 ش

و دعها و توکل علی الله تعا فقال علیه السلام اعقلها فقل علی الله قال صاحب المتن
 گفت پیغمبر با و از بلند با توکل را زبونی اشترب بند پس رثه عتاب از من بدرویش که بشیر
 ان القایض خطانی ترسیب الاغنیاء علی الفقراء مطلقاً و عاتبی و الاغنیاء ثم وجه العتاب
 خصیصه و کنت ای که گفتی توکلان مشغل بتباهی اندای هم مشغولون بالبطان و مت
 ملاهی ثم قال القایض محققاً لحال نعم و یفتخرون طافه العفره للوحده چنین که گفتی هستند
 قاصر همت و کا و همت و صفات ترکیبان و من قال بالافاضه فقدا خطا بیه زعال یا
 و یجزیه بهندای یرفعون المال و یضعون في خزائهم و یجزیه بهندای لا یصدقون
 اگر بمش باران نبارد بانون ان فیه ای وقع الخطا و یضعون في خزائهم باران بیه ابا الاول
 و هو بعید و من اختاره خطا راطر یقع یا بهمان طوفان بر آورد یکله المطر و هو القویة
 باعتماد مکتب خویش بالافاضه ای قرة المال لا تحت در ویش الحنه فاضه الحنه الی تحقیق
 بهما الان من بلیه نرسند و لا یفقدون احواله و از خدا نرسند و کینه ارز میخ
 دیگر ای شد هلاک مرون و است ای المال بط بالتخفیف را از طوفان چه پاک اذ لا یعرف
ورکبات ای رباب و لا عتقاد علی موصوف نصب نیافا علی المعقولات
 جمع ناقه فی هواد بها حال من المفعول ای حال کون تلك السیاقه هواد چون استخفا
 و هی جمع مجموع و هی المعفه ما دامت المدة فیما و ضمیر هواد جمع الی ربابات لم یبلغن
 بفتح النون الجمع جواب رب الی من معلق به غاصل یفصل عن کتب جمع کتب و هو اصل
الجمع دونان جمع دون بگویم خویش بیرون بر ویدی اخرجه من الماء کونیکه
 چه غم که عالم مرد و ذلیل هم الا انفسهم قوی برین صفت که بیان کرده ام بهند که
 انک تقول و حکم علی کلام به لا حکم و لیس كذلك بینه بقوله و طافه دیگر من الاغنیاء
 خوان نعت کسرتده قدم بیانده اول کتاب و من لم یعرض به هناك مع انه موضع

بیانه و قال هناك الصحاح الفارسيه عن ابن جني النعمه و لعل المراد به هنا السفره بذا الكلام
فاذا نظرت فيما ذكرناه هناك تعرف ان ما نقل من الصحاح الفارسيه غير صحيح و صلاحيكم
در داده لفظ در صله و نه بعض النسخ دست کرم کثاده و میان بخودت بسته و ابرو
بمواضع کثاده مقابل بسته طالب نامند و مغفرت اي يطلبون ان يذكروا بخير و
يغفروا و صاحب دينا و آخرت و قرة اخبار الملك بن خرازمي انما اوجب الامر حينئذ بان
حضرت بادشاه علم من جمله كلام الفايه مؤيد من عند الله و صفه قوله بادشاه مظهر و
منصور على الاعلاء صله مشهور ما لك از متبع زمام الانام اي لطيفه جميع الناس حاي
اسم فاعلم ان الحكيم و حي الخط ثور بضمين جمع ثور بفتح ثاء الحداثه و يكون لغين
المعجزة و هو موضع الخافه بالفارسيه در بند و سرحد و انما لم يمد في ذكره من و قيل المراد
بالثور الفرج اي حافظ فرج بلاد الاسلام و ارث ملك سليمان قد مر به في اللفظ بعينه في
مع الملك اعدال اسم تعظيم ملوك الزمان هذا هو معتدل مطهر الدين قد مر به ايضا
الويلي سعداي ابو بكر سعد ادم الله ايامه اي اطل عمره و نورا علامه بالفقه جمع علمي
پدر بجای پسر هرگز ان کرم مکنزه چون که دست بچو و تو با خدا نذر قدر بیا آدم کرد
يعني انك استغنى بالله و آدم من ابا ثم خدای بكون الياء مبتدئه خواتم که بر عالمي
بفتح اللام و ياء النسبه بنحو ان يد مضارع من بخشا ثمن بمعني الرحمة اي الاله تعالى ان
يرحم جميع الذين هم منسوبون الى العالم تبارعت خود بادشاه عالم اودان كونك سلطان
عليهم رحمة عليهم فايه چون سخن بدین باید رسانیدی اوصل الكلام الى هذه المرتبة و از
حد قیاس من انب مبالغه در گذارید اي حکم بالاعتدال بمقتضا فا حکم قضا اي بموجب
دعا و ادیم و قبلناه و از ما مضی در گذشته ای تجاوز ما عنه و بعد ما مجر و بعض النسخ
يعيداز ما كما مخفف من محاكاة راه مدار الفهم الميم مخفف من مداره و هي اللطيفة و اللطيفة كرفيم

لحنان

قال عليه الصلوة والسلام امرت بمداواة الناس و سه مغفول ننايم بتدراك بقدر استرکفا
فقد ارکه بر قدم یکدیگر ننايم و مقدار و بوسه بوسه و روى حد کردیم اي قبل کلاه احد
راسل الاخر و وجهه و ختم سخن برین دو بیت بود اي فتمت الكلام بعد من البیتين و نصبت
فيهما اللطيفين مکن زکرتش کيفه بالکاف الفارسيه فيها شکايت مغفول مکن
اي درویش علل انهم قوله که تیره بخي بياء الخطاب و تیره بخت و صف ترکیب اگر چه لفظ کلاه
مرا دمع و قدیر او به الاستمرار و من طال فقم زید لک کبریه معنی الكلام تقول غير علم بعض
برین نشق بفتحین مردی بضم الميم خطاب من مردن تو کلاه بالافت في آخره لکن انما جود
و دست کامرانت است بخور به بخش بالباء اصلية بکيل بعض مالک و اعط بعضه و لکن
عبارة الملقن بخور به بخش بالياء اصلية و زائدة و صح الفراء بقوله يقول بكون الكلام و هم
الراء للوزن و بين المعنى بقوله اي كل الطعام الحلال و اعط ما فضل منك للفقراء فقد
اخطأه الموصفين اما الاول فقد اخرج اللفظ عن الوزن المعقول و النسخ الموزون و اما
الثاني فقد قيد المطلق و فصل من غير محض و قد وقع في بعض النسخ بخور به بخش بغير طبع
که دنیا و آخرت بر دین بضم الباء اي حصل لك حظ من الدنيا و نصيب من الآخرة **باب**
هشتم در آداب صحبت و حکمت الاکابر جمع ادب و هو اجتماع خصال بخیر و الادب
هو الذا جمیع فيه تلك الخصال و قد يطلق على معلم الادب و الصبیحة بمعنی المصاحبة مان سکون
اللام مبتدئه ازهر اکاشن اي لا یزال ستره احد عمرت بزنة عراز هر که بکسر الکاف الفارسيه
اي جمع کردن مال کليس لعل لاجل جمع المال عاقلی بياء الوحدة را بر سیدند فلما یوجد بعض
النسخ پر سیدم که نیکیست کیت و بد بخت چیت و قد یستعمل چیت بمعنی کیت گفت
نیکیست آنکه خود بکون الراء و الاطلاق من خود دون و کشت بکسر الکاف العز من کشتن
بمعنی الحراش اخرج البذر و بد بخت آنکه مرد بضم الميم آیات و هشت بکسر الهمزة الی ترک ما که

مکن غازی از آنصل بر آن چهلکس ششصد و شصت که هر یک دایم یعلی علیهم السلام
بقوله که عمر در سر تحصیل مال کرد و خورد ای صرف عمر تحصیل مال و لم یبق به **بند** مو
علیه السلام فارون را بخت کرد قائل که احسن امر من الاسلام که اصل الله ایک ای حسن الی
عباد الله که اصل الله ایک علم الکبریا نشیندای لم یقبل قوله علیه السلام و عاقبتش ششصد و شصت
و بیان و من افریانه فلم یکن و قول الله بدانشیند یستی سق بیان **بند** آنکس بدینا
درم خیر نیند و من لم یکتب التواب بها سر عاقبت اندر بر دیار و درم کرد ای و من افریانه
تو ای حرف الشرط مقدر حق شوی ای ان کنت ترید ان تنقذ دینا بر اء الشرط یا ان
با خلق کم کن که خدا با تو کم کرد **بند** اذا جاءک الناس على غلبه فاصحابه فاصحابه
الجود یفینا اذا جلی اقبلت و لا یجلی یفینا اذا جلی تهذب عرب کویضد امر من جاد جاد
و لا تخاف منی من المنه و تعلیل المیر قومه فان الغلظة ایک عانده و تعظیم الجار و المحرم و السبع و السبع
فسره بقوله یعنی به یکتب التواب الزايدة و عطا ای العطیة ده بکسر اللام و سکون الهماء امر من و لدن
و من من یفر المم الفیته و کسر التوب و سکون الهماء نبي من ندان که فائده آن تو باز نیکی
بند در خست کم هر کجا بسج که بابا العز ای بنت و صا محکا کشت از فلک شش و بالای او فائز
آثار التواب ترقی المالی العرش که امید داری بر شد بد المیم که و اشاره الی و رخت بر محبة المنة
خواری بیا انکتاب فیها بمن من کما انفا له رفعة المنة و تشدید الاء معرة بر بای او ای
تقطعه بهای یعنی لا یقطعه بالمنة کما قال الله تعالی یا ایها الذین آمنوا لا یقبلوا صدقاتکم بالمن و الاء
قیل المنه من ضعف المنه یا نعم ای القوة **بند** شکری ای کن که موقوف اسم مفعول من التوفیق
شدی بجز معلق بموقوف را انعام و فضل و نه معطل که استتاد الله تعالی ای لم ینکرک
انعام و فضل منت منه بین انفا که خدمت سلطان می کنی قال الله تعالی قل انتموا علی
اسلامکم مت شناس از تو که خدمت برداشت بل الدین علیکم ان یدیک للایمان **بند**

وکی

دو کس رنج پیوده قدم در راه مشهور و من تعرض بیان بقوله باطل فخر استحق الطیفة
الباقة مرة ثانیة بردن ای لربك المشقة الباطلة و سبغ بیفانده کردن بینمای می مبتدا کمال
انذرت اکسبه و خورد و الجمل فیه و دیگر که علم الموت انکلمه و عل نکرد یعنی لم یعل
علم چندانکه پشته خوانی لفظ بیشتر اسم تفضیل و من فسر بقوله یعنی زیاده بخوانی فلم یغیر الزیادة
چون عل در توفیق نادانی بیاء و خطاب نه محقق بکسر التوفیق الاول و المشرقة معناه مشت
المسائل بالدر و ل بود ای لایکون محققاندا نشمند قوله چار یا فاعل بود و الاء الاء النوعیة
بر و کتا به چند صفحه چار یا به قال الله تعالی التوریه ثم لم یملو کمال کمال سفار آن تبی غفر
راجه علم و خبر ای لیس علم و جز که بر و هینست یاء خبر ای لا یفوق بینها **بند** علم الیبرون
پر و دون است قال مرتبة الدین و احواله نه از بهر دنیا توفیق ای لیس لعل الیبرون سبیل
تحصیل الدینیا **بند** هر که بر خلق علم و زید فروخت یعنی ان کن باع علمه و زید من الخلق و علمها
وسيلة لیل الدینا و من قال یعنی ان من تصد لاء العلم و الزید الخ الخ یاء علمه فلم یغیر المعنی
خر منی که کرد بکسر الحاف الفارسی الاء و فخر العربیة الاء و پاک بسخت یعنی احرقة
بخت لم یبق منه شیء **بند** عالم ناپیر هیز کار ای العالم الذ لم یکن متقی کوریت با انفا
مشعل دار یعنی هو اعنی فیه شمع یتد به الناس و لا یمتدی بنفسه **بند** بیفانده عمر هر که در
باخت ای لعب یعنی اصناعه فیها لا یفقه فیها چیزی نخرید ای لم یشر شیئا و در برینذاخت بکسر
الصله ماض من انما خلق انقل عن بعض السلف غزو خود عالم و زاهد و عابد متوکل **بند** ملک
از فردمندان جمال کبر و فان المملکة التي فیها العقل یحسن بهم و دین اسلام از بر هیز کلان کمال
کبر و مقدسها که اعرفت و اراد ان قاعده الاسما و قلوبا و جیده بعض النسخ حسنا یا بد و من افشاره
و قال شره مضارع من یافق فخره خا المروج و اخرج الظلام عن السبع و مع هذه التوفیة
ان الدین یکمل بالا حقان بادشاه بضمیمت فردمندان بالا ضافة محتاج تراند که فردمندان

بقریب بادشاهان ای سلطانین ارشد احتیاجاً الى رفع العقول من تقریر بهم **پند**
اگرش توی پناهو المبرج من الاسلحة الكاملة في بعض النسخ پندم اکرود من اختاره قال
بوصل الخمره فقد ذهب فربسده احتیاجاً المبرج ای بادشاه بناء الاسلحة و من قال یغنی
فقدانی بنیة الجنی در حقه و فخر ایلة جمیع الدفاتر به معناه ظاهر و من قال شرعی بنه فخره
غلط چونکه غلطه مواضع لاین پندیت و المشرایه مضمون البیت الاتی جزیر مندمه و
نیر جافر من و مودن علی ایلام غیر العاقل بالعلل که بر عمل کار خود بند و لا فخره فخریت قال
بعضی هل یحقق العزلة السبعه عن ارباب الدولة بترک الطمع و فی النفس و شوقها بلزوم العز
مکتب سه چیز بی سه چیز بادشاهی بایه نمائند عال بی تجارت فانه ینتی بالعرف و علم
بی بحث فانه ینس و ملک بی سیاست فینتی للسلطان ان لا یمترک العقوبة عن المستحق
و لهذا قال رحم اوردن بر بدان جمع بدست بر نیکان جمع نیک مقابل بدان و عواید
ازطالمان عطف علی السابق جو رست بر درویشان فانه لیسطون عظیم **خبر** را
چو یقصد کنی غنما را الصالح التبعه یحفظ بالشیء و بنوادی بیا المخطاب فیها بدولت الباء بیته
تو کنه مقصور میکنه فاعلم غیر خیر فیث یا بنازی بایاه المصدرة ای یغنی بشرکتک **مکتب**
بر دوست بادشاهان بکسر الباء المصدرة لافاضه اعتماد نتوان اکرود من اختاره عبارة
المن اعتمادشاید کرد فعل و بر آواز خوشش کو دکان بکسر الشین لافاضه غره فخر میانه
خ و اول کتابش قول کم اندکی مانده خواص غره هنوز بناید بود قوله که و بود کلاهما
بجمله المصدر که ان اشاره الی دوست بادشاهان بخيال متبدل شود که نه تعدیل کتب
ای یتبدل ذلک بخيال و مؤلفین و این اشاره الی آواز خوشش بخوابای بالزوم و اراد
الاعلام و البلوغ مقید کرد **م** معشوق بکسر القاف بر ارد و ست دل بدهی ای لا
و مرید می آن دل کلمه را محذوفه لتوزن کجانی بالاینین مصدریه و شباعیه بنی

بکسر

بکسر بیا الصلة والعون الاصلية و الیه الخطاب آخر المصراعین فاعرفت من البيت فلا
تلفت الی قول من قال ان الباء آخر المصراعین شباعیه ای حصلت من شباع کسر
ما قبلها **پند** بر آن سیر بکسر الشین و تشدید الاء و یاء الوحدة النوعیه که داری میاه الخطا
بادوست در میان منه ای لا تقصع بینک بینای لا تقصه چه دانی که و حتی دشمن کرد
فاعلم غیر دوست و برکت و نه بعضی النسخ و برکنندی که توانی بدشمن مرسان ای
توصل الیه باشد که و قیه دوست شود **م** رازی که خواجی نمان ما یز بفتح النون باک
در میان منه اگر چه معتد بود یعنی آنکس که هیچکس بر سر باکسر و تشدید تو از شقیق تر باشد
خامش قدم میانه به که ضمیر اراده السکر کسر الاء لافاضه الی قوله دل خویش مرهون با
کی گفتن و گفتن که مگو ای السکوت اولی من ان تقول سرک لاصد و تقول لا تطلق
السکر کا قیل **م** سر خود بایار بناید گفتن از ان باب که یار یاری بود از یار یارانه یشکر
م ای سلیم آب ز سر چشمه سبزه یعنی ای شخص سلیم الطبع اجبر الماء من اول العین که چه
پر بضم الباء الفارسیه شد الظاهر ان فاعل آب یعنی ان کثر الماء بالجر بیان من العین و صارت
توان بستن المصدر مضاً الی مغنوه ایینه جو و اذا عرفت المعنی الظاهر فلا تلفت الی قول
من قال قوله من قیل تنازع الفعیلن اذ یحتمل فاعل شد و مفعول بسن **م** سینه
در زمان نباید گفت بمعنی گفتن که بهر یغنیان الجن فمع الغره و ضم الیهم نباید گفت آب
لا یغنی ان یقال القول الی لا یصل ان یقال یلن الناس فی الجمع **مکتب** و شمس میاه الوحدة
ضعیف که در اطاعت آید ای یظهر الاطاعة و بدو سیه نماید که نه غلط تفسیر مقصود است
الی دشمن بر آن نیست که دشمن بایاه المصدرة که نه دوست قوی کرد بالکاف الفارسی و
گفته اند الموقوف بعد بر دوستی دوستان بکسر الباء المصدرة اعتماد نیست که قال علی بن محمد
اخوان زماننا جوایسیر العیوب تا یملق بکسر القاف دشمنان چه رسد من جمل الاعتماد

ای اصل شیخ منه علق الاعداء **حکمت** هر که دشمن کوچک با طاعت العرب و اهل الفار
ای سغیر را حقیر شمارد ای بعد از ذیل ضعیف ابدان مانند مضارع من مانع که آتش
اندک را حمل گذارد ای لا یطفیه ولا یخاف من احراقه **حکمت** امروز بکش بنظم الکاف العرب
از من کشتن چه میتوان کشت آتش خزه کاش چه بلند بالهون بعد الام او رده
النفقة باب المضمومة و من قال یفحقن فی الغرض فقد نقول شد و من قال یفحقن
التي وصلت اینا فعله لو قال بدل شد کان الوزن مستقیماً لا تکلف فقد فعل
الوزن الصریح والکاف العربی جازان سوخت ما جازن الاصل و معناه ههنا استقیال و هو
فی غیر الشرط مکرر که زه که کان را موهون دشمن که به تیرتوان دوست لفظ دشمن فاعل کند
ما بعده صفت له و من قال یفحقن فاعل کند و مفعول ما بعده بحسب المعنی عا سبیل
التنزه کما لا یخفى فقد ارتکب بعض کلامه امر لا یرتضیه من له ادع معرفته باسناد التریک
لا یخفى **حکمت** سخن در میان دشمن چنان کوی که اگر دوست شیخ بدشمنه بنای
میان دو کس جنگ چون آتش است و انار یزداد با محلب سخن چین بکسر النون الثانية
لاضافة وصف ترکیب بمعنی التمام بدخبت صفة هیزم کشت و وصف ترکیب ایضاً کشتید
فایزال یزداد بنها بحسب نیمه کشید این و آن ای احدی و الاخر خوش و کبار و دل
بالله الحی و یفحقن الواو و سکون الیاء غیر غائب عائد الی سخن چین اندر میان ایضاً
بنها کور کشت با الحاف العربی کنایه عن کدورة صاله جل یفحقن اعلم و کسر الیم میان طرف
دو تن ای بین الشخصین آتش افروختن ای ایقاد اندازنه عقل است یعنی مقصداً عقل
نیت خود کلمه را مقدره در میان سوختن کانه تعلیل **حکمت** در سخن بادوستان
آهسته باش ای لا ترخه صوتک ولا تقش سیرک تا نازد دشمن خون خوار کوش
ای لا یستقم صوتک پیش و پوزا آنچه کوشی هوش داری لا تغفل تا نباشد در پر و دیو کوش

حکمت هر که باد دشمنان دوستان خود بکسر النونین دوستی کند و فی بعض انسخه صا کند
سیر از اردوستان بکسر الاین دارو **حکمت** بشو ام من شستن ای فر دمنه زبان دوست دست
کنایه عن ترک المحبة والافقة که باد دشمنانست بود هم شست ای کالسم **حکمت** چون درامضا
کاری و جرائی عمل متردد باشد بین ان فعلن و متر که انظر اختیار کن که فی آثار تر بر اید کلمه
تفصیل به کما فرماید **حکمت** با و یفتح الیم و سکون الدال سهل ضا صعب کوی او من کشتن
و دشوار مکنونی منه با آنکه در بکسر الیاء باب صل زندای یقع بالصل جنگ بچ **حکمت** تا
کامر زرقع بالهون بر می آید ای افاضل الامر بالذهب جان در خط یعنی کما المیعة و الامام المعلم
نمادن نشاید ای لا بد من صرف المال لیسد الفرج من الروح کما قبل المال و فایة للنفق
حکمت چو دست از همه حیلة دوست بنظم الکاف الفارسیه ماضی مجهول من کستن و غیره
رفع الیم القافیه و المعنی اذالم تظفر بجمع کجیل حلاست بر دهن بشیر دست ای حال کس
او استکلاس بالمخاربه بالسیف کما قبل اخراج السیف **حکمت** بر عجز دشمن رحمت مکن
که اگر قادر شود بر تو رحمت نکند **حکمت** سخن کلمه را مقدره بچینی تا توان ضعیف لاف از بروت
بضمیتین الشارب کس اتاء الاضافة خود فران نیز من رذن ای و تکلم بکلمات منبته عن
التسلق و انغروا عتفاً فاعل تو تک مغزیست میاء الوحدة در هر سخن و کذا الیاء بقدره
ست در هر سخن تعلیل نیز **حکمت** هر که بدی را بیاورد الوحدة بکشد بنظم الحاف العربی خلق را
از بوی او من غلمه بر باد ای یخلصهم و هذا انعام علیهم و او را از عذاب ضای اذ لو لم یقیا طمانه
یوذا الناس فی عذاب بره الاخرة **حکمت** پسندیدست بوصول العزة بخت آتش و لیکن منه تیر
نمادن بر ریش بکسر الشین لا ضایفه ای جرات خلق از ار بکون القا و الاء وصف ترکیب
مرح مفعول النبی ندالت آنکه رحمت کرد بر ما و لم یقبله که آن خلعت بر فرزند آدم **حکمت**
نصحت از دشمن پذیرفتن ای قبول النصیر من العدو خطاست لانه لا یرشدک الی غیره و لیکن

بجای نهای بکار آمدن و مراد آن بری نفس است صدیق پس آنکه با طواف انباری و سکونت الهاء
بدو سبقت با بیاء المصدرة کارها با المائد کند که با دشمن نتوان کرد بجای کردن **پند** سر مار به
دشمن بکوب با طواف و الباء امر من کوفتن و قدم بیانه الباب ان فی الحکایة التي
او لها حدیثی را ضرورت پیش آمد و من اخطا بها اخطا بها البیوت قال بالباء الفاعل
که انما احد الحسین بضم الحاء و فتح الیاء الا و سکون الثانية تشبیه الحسن و الحسن
الاحسن و یقدر الموصوف بحسب اقتضاء المعام ای احد الفاعلین الحسین خالی نباشد
که این بقول اگر این اشاره الی دشمن غالب مدعا رکنیت و کذا و اگر آن اشاره الی مار
غالب آمد از دشمن رکنیت بفتح الیاء و الباء فیها الخطاب و کلاما احد منهما احد الحسین
پند بر و رکنیت که این مشهور خصم ضعیف ای لا تا من یوم الحرب من الخصم الضعیف
که مغر شیره بر آرد فاعلم غیر خصم ضعیف ای بخرج دماغ الاسد جود زحان برداشت
رفع قلبه من الروح یعنی اذاتین بموت **مکت** چهری بیاء الوصدة که دانی بیاء الخطا
دل بیازار و صفت چهر تو خاموش باش یعنی لا تجربه نادیکری بر دیگر بیاورد **پند** بلبل
نذاء مرده بهار بیا رفان البشارة یلیق ان یصدر منک خبر بلا ضافه بوم بکون
المیم طیر معروف قدم بیانه باز گذار **پند** بادشاه را بر خیانت کی واقف مگردان
ای لا تجربه من خیانت مگر آنکه با طواف انباری و الافاظ الشیة که بر قبول و کلیه و اثبات
ای محمد با شیخ یعنی ان یعمل بقولک و اگر نه بر هلاک خود عیبوشی بذا مجرب **پند** بخر
سختن بلا ضافه گفتن ای التی و التی لک افکار کن برید انک اشعره الکلام و وقت که
دانی که در کار کرد سخن ای بوشتر **پند** هر که نصیحت خود را بکسر اناء مضاف الی مفعول
و خود را وصف ترکیب یعنی من بضم للرجل الذي یعمل برایه و لا یقبل نصیره میکند او
خود ای ذلک الفاضل نفس ضعیف کری نصیحت که مثل اهلک و الیاء الوصدة ای الفاعل

مکت

محتاج است بقول له الفاضل لا تقبل الذی یعمل برایه فان یفعلک اضاعة الکلام **پند** و ب
اس من فریقین دشمن محور بضم الحاء یعنی لا تقبل جملة العدو و ضرور مدح مجربین من
خریدن که این ای العدو دام رزق بفتح الزاء البیوت و سکون الاء المحدث الیاء و عدم اهدا
نماده است تقویر ک و آن ای مدح کلام طبع با طواف انباری کث ده یا خد من ملک شیء
اعنی انما شئ اسم مصدر من ستودن حوش کیدت الیچون لاشی ای المیت و من قال یعنی
لا غر فغفل که با دور کعبش دمی خطاب من و میدن که یفعل انصاف و بر یعنی سبیل
غایب **پند** الا حرف تشبیه ناشی خطاب فی برادیه النیر مفعول مدح مضاف الی سخن کوی و صفت
ترکیب که انک مایه یعنی الیغ فلیل البیاعة لا تودار دای بر جو منک اگر روزی بیاء الوصدة
مرا دش بر یزادی ای لا یصل ده و صد عدان یعنی مقلد ما بین مثل مدحک عیوب بر شارد
ای بعد عیوبک اکثر من مدحک **مکت** مکت را تا کی ای عیب بکند و علامه سخن صلیح
نیز بر دای لا یصیر کلا ضعیفا علیا مشهور بر من کما خورش ایها المکرم تحسین نادان بالاش
و پندار خویش عطف علی تحسین **پند** هر کس را عقل خود بکمال نماید سخن نشه بنفشه و نور زلف
بجمال یعنی وجود و مسلمان نزاع میکرد مذمکایه چنانکه خذه گفت از نراء الی شام استقبایا
بطیره قمریة الی کتاب ان یمنع الغضب کف مسلمان کاین قبالة من یفحشین بکف مکت
العافی و قدر درت نیت ای لولم یکن صحیحی هذا یاندا وجود میرانم و بعضی نسخ خود را نام
جود و گفت تو بریت میجو دم سو کند بفتح الیین المحدث و الکاف انباری بجمع الیین اگر خطاب
کنم هر ای مثل تو مسلمان و الیهود و یعدوینه المنسوخ صحیحی از بسط زین بجمع زین کسره
عقل منعم کرد در موعود بخود کان نرد بالفتات همی کس که نادانم ای لا یفین احد انما یجامل
مکت ده آدی عشره من الازن بر خواجه بالجم انباری بجمع السفرة الصغیرة و بعضی نسخ
بر سفره بخورد ای الطعام و دو سک بر پندهم و بعضی نسخ بر مردار بر یفحشین بر نهای الی یمن

العشرة حريص يا جهنما اي مع وجوده كرسنت جانيغ و قانع بناي سير مع قلت لقاعة
روية بالمال المعجزة بالاصل و بالملحة الاستعمال تنك يعني معله ضيق ميك نان تي اي قال
الادام بر يقيم الباء و كود بالظاف الفارسي نعمت روز زين مع كوننا بر كندي لا عار ديد
تنك محفوظ و هذا كناية من كمال حرص الايات الالهية المنص المصالح المستعملت
تمت الابن بر چون دور بقدر المال غرض منقذ كشت اي تم زمان عمره و الان يك وصيت
كرد و بگذاشت يعني مات كه شتو آتش است از وي بر هيز من بر هيز دنك بمعني الاحتواء
بجود بر آتش و فرغ مكن تيز و مكن لم يعرف المعنى و اسلوب التركيب قال يعني مكن برب
استعمال و قد جعل تيز صفة لآتش يعني فهو و ان يمكن بر آتش تيز كه آتش و فرغ و هذا
دوران آتش مژدري طاقبت سوزاي العذرة على محارة بصير آية بيا الوعدة بر من آتش
امروز قوت زن امزدن و قوله كيه مفعول مقترنا **بميد** هر كه در حال تواناي اي الله قدره
الطاقة فكلوئي بالياء المصدرة فيها نكته الخا غير در وقت تا تواني كالاول استحيي **بميد**
بداخر تيزاي اشد بخوشه الطالع از مردم آزار بكون الميم والراء وصف تركيبي نيت عليه
يقول كه روز مصيبت كشن بار نيت **مكت** جان و جود جمله بعض الشرح جهان يريده كيق
در حاييت يكه است اي في حفظ فاذا انقطع بموت المرء و دنيا و جودي بيا الوعدة ميكاه
و عدم احد عما عدم سابق يقال عدم قديم و الاخر عدم لاحق نية عدم حادث دين بدنيا
ووشان خزانداي هم جبر بر او به الحق و يدل عليه قوله يوسف را بنوشند ما جبرند هذا
من خزين قال الله تعالى الم احمد اليكم يا بني آدم ان لا تعبدوا الشيطان العبد الوصية و الله
تعالى الم ماضى الم من الحج عقلا و سمعا الامر بعبادة الزاجرة عن عبادة غيره و جعلها
عبادة الشيطان لا الله و بها و الماد بعبادة الشيطان اطاعة **مكت** بقوله شمن بالكمشة المحملة
بما ان دوست آهده بشكيت بيا الخطاب بين امر من دين بالياء الزائدة و قوله كذا كه

مكت

بر يدي و با كه بويست **بميد** شيطان رجيم يا فحصال بر يي آيد اي لا يوافقهم ولا يصاحبهم
ومن لم يعرف المعنى للمراد قال ولا ينفق من القصد الميم و سلطان يا مغلان كالاول و من
يعرف المعنى سكت ههنا و المقصود ان قراء الشيطان هم افقة و الفاسد من الجرات ولا
يونسهم الله تعالى **مكت** و امشح هه اي لا تقنن انك في غاريت و تارك الفتن و محمود و بعض
كه و هشت فاقه بار نيت بمعني المنص ههنا كواحد كه او كاهفت مرارا و من قال يعني كوا
لم يات بالتحقيق و من هذا نميل اداي لا يوفق من الله تعالى و هو الصلوة از قنن بالافاق تو
نيزم ندارد **مكت** هر چه زود بر آيد اي يحصل دير قايدي لا يتقرر زمانا بطول و كجانه
كفت نيكه دولت تيز را بقا بنود هذا مبر **مكت** طاك مشرق تشنه ام كه كنده مرهون كبل
سالكه شين و هو انما يحصل بالشعب الكثير و الزمان الطويل و لهذا قيل صد برون كند
اي يحصلون مائة في يوم واحد در بغداد و هو قليل الغيب كثر الوجود الزمان اليسير لا يرم
قيمتش **مكت** و فك تفغير من از بفسه برون قدر بيان حركة آية و رور اي ارق
طلبه ادي كجاي الولد الصغير ندارد و جاز عقل تميز يعني ان الفخ اشد لادراك من ابن آدم
في اول حال فان الفخ اذا خرج من البقعة يترك و يطيل الرق و ابن آدم اذا ولد لا يترك
ولا يعمل شيئا و يحصل الفضل بالتدريج و لهذا يفضل على المخلوقات انك ناكاه كيه كشت اي لا
صارفها كمالا من نوعه دفعه من غير تدريج كالنخ مثلا يجرى نرسيد من ملتب الفضل و من
اشارة الى آدمي كجى بتمكين و فضيلت بكذت از جهته و وصل الى اعلى مراتب التدريج
آيكينه بد الهرة و كسر الكاف الفارسي **مكت** انجاء هم جاست اي يوجد على موضع هذا الكلام
ادعاء للمباغلة و من لم يعرف المعنى النفي الشمن قال في شرحه يعني در موضع كثره موجودت
از ان ان معني من الاجلية و من لم يعرف جواهر المعنى قال في شرحه از ان لب قدر شيت
لا يلبس و شمن العاد شور بدت آيد لرافت عزيز **مكت** كاره بصير بر آيد اي الله و

تصل و مستحق بر روی ای اندک بعلی لغت عا راس و مستحق
و هر که در ای الرجل الدین و آهسته موضع الحال بکشد از شتابان صفه مشبهه من
شتابیدن سمند بختی و سکون النون بمعنی القوس صوای الملون بلون الودع والذ
یرکب بالسرج بادیا سیر مع المی صفه سمند و قد مرقة الباب الثالث از نک قد مر میانه ابا
ابا دسینه قول المصا رب تازی دوکت رود شتاب و وماند بسکون النون شتابان
همچنان آهسته میراند **بند** نادان را به از خاموشی نیت ای پس لجاجه فصله اولی من
المسکوت اگران مصلحت بدست بیاورد آگاهانه نادان نبودی چون نداری کمال فضل
آن به موهون که زبان در دهان و من قال بله سخن بلیق ان یقر که زبان در دهان
مکنداری ای لا تلکم آدمی ناز زبان فضیلت که ای بظهر جمله همچو بی مغز اسب که کاجوزالذ
لا یلبس سبک ربه ای اخفه الشدیه **بند** خزی را بملی تعلیم میکرد و یسقط بر او اصد بر او ای
بر از ادعوت کردی عروا تم کل حین حکمتش الضیاع راجع الی املی گفت ای نادان چه گوئی باک
العرب درین سودا برین امر من تر سیدن از یوم لایم ای من تو بچند نیاموزد به نام از تو گفتار
بدا ظاهر تو خاموشی بیا موز از به نام هذا العمل الغوم الجاهل **بند** هر که تا مل نکند در جواب
ای جواب پیشتره اید سخن مصلوب و هذا معلوم یا سخن آرای امر من الی ایدین چو مردم کالاد
بهوش متعلق با آقا و عاقبتش شتره کار مل اعقل خاسد یا بنشین عجب به نام خوش مقصود
من خاموش **بند** هر که یاد نام از خود بکشد کندی المائل علیه تا بداند که داناست و
افضل منه بداند که نادان است خانه کفی به جهل ان بیاحت با علم منه **بند** چون در آید به از
توی سخن متعلق بر آید که چه بدانی اعتراض کن **بند** هر که با بدان نشیند جمع
ای کالاسم و یهاجم شکلی **بند** کر نشیند و نشیند ای واحد الملائکه با یوم موهون
و حش آموزد و نشیند و رویو بالکسره المجهول از بران نیکوئی نیاموزی علیه بقوله نکذ کر

ریو بالکسره ای مجهول
بمعنی مکر و زبیب

ای لا یفعل الذنب یوسوسین و وزی **بند** مردمان را عیب نمایی آشکارا کن او گفته کرد
ایشان را رسوا کنی و خود را بی عیادان رسوا کنی و لا یفعل الذنب یوسوسین علیه که مانده **بند**
هر که علم خواند بسکون النون و عمل که در موصبه بدان مانده نفع النون که کا و راند بسکون النون
و تخم بیفتد اند خضاع علمه **بند** ازین بیدل ای الشیخ الذی لا قلب ولا تفکره العاقبت
نیاید بدامن کان له قلبه انقی السمع و هو شهید و یوت بی مغز کاجوز الحالی بفاعت
را نشاید و لا یباع **بند** نه ایضا معروف الی الجمع هر که در مجادله و الشیخ چیت باجم الغار
در معامله درست **بند** بس باباء العرب بمعنی کثیر قامت خوش ای قدر شقی که زیر چادر
نفع الاربعه ایجه و المستر الذی یعرف بدیا را روم کجا در و ملا و همتا همتا باشد چون
باز کنی ای تقی مادر مادر باشد یعنی بخود مسند **بند** اگر شتابان شب قدر بود
نوکال جمع الی الی القدر شب قدر از همه پیقدر بود **بند** کر سنگ همه لعل بدشتان بودی
بیا به حکایتیغ المواقف الاربعه پس قیمت لعل و سنگ یکان بود **بند** فالقدر لعله الی موجود
نه هر که بصورت نیکوست سیرت زیبا و درست به الکالب بقی لفظا و توبه من معنی کار اندوز
دارد نه پوت ای العیالیاطن الالطاهر و معرفه الباطن عسیره **بند** توان شناخت بجهت
شناختن یک لحظه در شامل مرد موهون که تا کجاش رسیده است یا کلاه علم ای مرآ
علوم ولی زباطش اعمین مباشر صغره مشو فان معرفه الباطن امر صعب خلا من که گفت
فلس نکند و بس اما معلوم **بند** هر که با بر کان ستره زای یعادیم بالجامه خون خود ریزد
خویش تن را بر زک سینی لغو و رک راست کو میذیک کلمه را مقدرة دو بهیند لوج بضم
الدم و ایجم العربی بمعنی احوال رود با شیشه شکسته پشته یا باباء الفارسیه اهل و ابیاء الله
نه آخره یعنی انجمنه تو که بازی بس کنی با قبح لغز مشترک بین الوم و الیوم بمعنی لکشن
بند بچینه با شیر و مشت بضم الیم یا شمشیر کار خرد مندان نیست فان کوا صدمنا صخر عظیم

بکسر الیاء اصلیه **پند** کسی که بد شکم را دوست نگیرد خواب ایام الیاء المتوالیه
شبه زعفران سبکی ای مثل کبر من ثقله الطعام منبه زول یکنی عدم **پند** مشورت با زنان
تباهت بمعنی باطل و سخاوت با مفردان کنه **پند** ترم بر بلیک تیز دندان و صف بلیک
ستکار است بود بر کو صفندان ای الشفقه علی الظالم ظم علی الضعفاء **حکمت** هر که دشمن در پیش
ست ای کان بجیش بقدر عاقله الکرکشد لغیم الکاف دشمن خویش است **پند** سگ در
دست و مار بر سر سگ آبخازا کان غیدک والحقه علی الآخر بجیش سیل قله خیره
بکسر الخاء المعجمه بمعنی ضعیف را می اصدایانین مصدریه بود بل فکر فاسد قیاس در کت
ای التوقف و کروی بخلاف این مصلحت دیده اند و گفته اند که در کشتن بندگان ای الدین
منسوبون الی القیدی والمراد بهم المحبسون ومن قال جمع بنده فقد غفل فی بعض التبع بندگان
تامل او نیز است بکام انکه اختیاری است توان کشت بغم الکاف بمعنی کشتن و توان
بشت با کسر بمعنی هشتن بمعنی ترک کردن اگر بی تامل کشته شود محتمل است که مصلحت
خوت شود که تدارک مثل آن منع شود **پند** نیک سهل است ای اشد سهوله زنده
بجنان کرد بمعنی کردن کشته را باز زنده نموان کرد و اینها شرط عقل است صبر تیر انداز و صف کت
که چو رفت فاعلم تیر از کان متعلق بقوله رفت نیاید باز ایامه آخر **پند** چکی که با
جهال در افتد ای بی جمع مع غفا باید که عزت توقع ندارد فاعلم لایعوض قدره و جاهلی
که بزبان آوری و کلام و ملاقه اهلان بر چکی غالب آید عجبت که سبکی است
جوهری را می شنند **پند** نه عجبت یس عجب که فرود رفتن ضمیر را جمع الی احوال المراء
الایضرا عینه عند لیله غراب بکون الیاء مبتدئه هم قعش خیره و اجمعه صفه غریب و اعلم
ان لغو قفس با سینه آخوه غریب و بالصاده الکلیه ایینه او لها طوطی را با زانی و عیله
کاتبه اباب الخامس و من لم یعرف هذا التحقيق قال یعرف هذا الکلام ان قفس آخوه سینه

بکسر الیاء

بکسر الیاء اصلیه **پند** کسی که بد شکم را دوست نگیرد خواب ایام الیاء المتوالیه
شبه زعفران سبکی ای مثل کبر من ثقله الطعام منبه زول یکنی عدم **پند** مشورت با زنان
تباهت بمعنی باطل و سخاوت با مفردان کنه **پند** ترم بر بلیک تیز دندان و صف بلیک
ستکار است بود بر کو صفندان ای الشفقه علی الظالم ظم علی الضعفاء **حکمت** هر که دشمن در پیش
ست ای کان بجیش بقدر عاقله الکرکشد لغیم الکاف دشمن خویش است **پند** سگ در
دست و مار بر سر سگ آبخازا کان غیدک والحقه علی الآخر بجیش سیل قله خیره
بکسر الخاء المعجمه بمعنی ضعیف را می اصدایانین مصدریه بود بل فکر فاسد قیاس در کت
ای التوقف و کروی بخلاف این مصلحت دیده اند و گفته اند که در کشتن بندگان ای الدین
منسوبون الی القیدی والمراد بهم المحبسون ومن قال جمع بنده فقد غفل فی بعض التبع بندگان
تامل او نیز است بکام انکه اختیاری است توان کشت بغم الکاف بمعنی کشتن و توان
بشت با کسر بمعنی هشتن بمعنی ترک کردن اگر بی تامل کشته شود محتمل است که مصلحت
خوت شود که تدارک مثل آن منع شود **پند** نیک سهل است ای اشد سهوله زنده
بجنان کرد بمعنی کردن کشته را باز زنده نموان کرد و اینها شرط عقل است صبر تیر انداز و صف کت
که چو رفت فاعلم تیر از کان متعلق بقوله رفت نیاید باز ایامه آخر **پند** چکی که با
جهال در افتد ای بی جمع مع غفا باید که عزت توقع ندارد فاعلم لایعوض قدره و جاهلی
که بزبان آوری و کلام و ملاقه اهلان بر چکی غالب آید عجبت که سبکی است
جوهری را می شنند **پند** نه عجبت یس عجب که فرود رفتن ضمیر را جمع الی احوال المراء
الایضرا عینه عند لیله غراب بکون الیاء مبتدئه هم قعش خیره و اجمعه صفه غریب و اعلم
ان لغو قفس با سینه آخوه غریب و بالصاده الکلیه ایینه او لها طوطی را با زانی و عیله
کاتبه اباب الخامس و من لم یعرف هذا التحقيق قال یعرف هذا الکلام ان قفس آخوه سینه

بکسر الیاء

بکسر الیاء

بکسر الیاء

بکسر الیاء

او با شش بعین مردم
مردمانی شرح

و قد ذکره الجرجانی فی باب الاعداد **س** که هر مندر از او باشد قدم بیاض و حکایت در زبان عرب جفا
بیاض الوجوده بیدای او وصل منم الیه سوء ادب و مضرة تأدل خویش نیانار و بدایم
و در علم ای منقبض و قدم نشود فاعلیه غیر هر مندر و ذکره مقام التعلیل سنگ بد کوهر اگر
کاسه زرین شکند بکلمه الشین و فتحی الکاف و النون قیمت سنگ بیاض ایادی لایز داد
قیمت بحر و زر حطون عا سنگ کم بفتح الکاف العربی ای ناقص نشود **س** خرد مندی
بیاض الوجوده را که در زمره اجلافت جمع جلف ای جان غلیظ العقب و به بعضی نسخ باو باشد
سمن صورت شمد و به بعضی نسخ بر بند مشکفت بکسر تنین بمعنی عجب مدار که آواز
بربط بفتی الباین او غم الشانیه کار با قلب و دل بضمین بر نیاید ای لایوانیه و لا یظهر به
مقابلته و نوی عبیر بالباء بعد العین و البیاض بعده و قد وجد به بعضی نسخ بالنون **س** کانه
بعد العین و البیاض بعده از نوی کنده بالکاف الفارسیه الاله الخیشیه تسیری التوم و
ماند ای بحر و یقع اخفض منه و من قال ای مضطرب نشود فقد اتی بمعنی غریضه و لا یظهر
س بلند آواز و صفت ترکیبیه مبتدئه و قوله نادان حقیقه و قوله کردن اخراخت جره کسانیه
عن الاقدام و الجوهرة که دانایا به پیشتر می بیند اخراخت یعنی غلبه نمیداند که آهنگ مجاز
جایز است مقام من المقامات الاثنی عشره و همانند زبانتک طبل غازی و من لم یعرف الملق
قدم لفظ طبل و قال فی بیان تقدیر الكلام ای زبانتک طبل غازی قدم طبله لشعر فذا خطا
فی اللفظ و المعنی **س** جواهر اگر در غلاب بکسر الحاء لفظ فارسیه مراد است جگر آب افتد ای
و قع فی بهمان غیر است که کان و غبار اگر بکسر رسد چمن خیس فان اشرفیه لا یضعف
بالوقوع فی المكان الا دنی و الخیض لا یثقل بالانقع و الی المكان الا عا استعداد ای قای
جایز است در یخت خلا بد تشخص قابل من مر به صالح و تربیت نامستعد ضارعی من لم یکن
لستعداد فصرف التربیه الیه ضارعی فاکستر ای الرما و اگر چه شب بعینین عالی دار و کالت

جوهر عکسیت و لیکن چون بنفس خود بهیژی ندارد من کالات اصل با خاک برابر است
فالعبرة لیت بالاصل که قال قیمت مشک بضمین نه از بی است بفتح النون و سکون البیاض
فانقل القاعدة التي مرت فی اول کتاب یحقق ان یمکت لفظ است مقصدا و کیف الفه خطا
که یحذف لفظا قلنا ترک القاعدة ههنا لئلا یلبس بقولم نیست و اکتی لان تلك القاعدة مترا
فی مواضع کثیره قد فزع الالباس و لوضوح التواءه للبتة که آن خاصیت وی است **س** چو
کنعان اسم لابن نوح علیه السلام لا طبیعت بی سر بود طکان من المعرفین پیغمبر مراد است پیغمبر
زادگی ای کونه ابن الینیه قدرش ای مرتبه نفوذ و مقصود میف من افروذن و هو ههنا
متعد ههنا امر من غامضین اگر داری فاعلیه صغیر محالب و مغفوله محذوف و هو منزه کوهر
معرب جوهر و هو اصل شیء ای اظهر حبسب کان و لا یظهر لبسب کل از غار است و ابریم
زار **س** مشک کتب است که خود بویید و یظهر نفع بکماله که عطار بگوید باین المقصود
بقوله و انما ای عالم چون طبله عطار است خاموش و هنرهای با ضاله و احوال و نادان بجز
طبل غازیست بینه بقوله بلند آواز و میان تیر لا علم به جوفه و یا فیه در ای قدم بیاضه البیاض
انما من و حاصل معناه بالترکیه بر من سوز جایک و من اخطاهنا حیث قال بمعنی فاسد الکفر
ذکر فکر فاسد **س** عالم اند میال جاهل امرهون مثلی بفتحین گفته اند صدیقان
جمع صدیق بالکسر و التشدید است بدی در میان کوران است ای محبوب بن العی مصطفی در
سرا زنیقان جمع زنیق تیراد به ههنا المحدث لا یخرجون قدره و لا یعلمونه **س** دوست
بیاض الوجوده را که بعری و المراد به زمان ممتد فرائیک با یکم العاریب آرد کانیه عن التخیل
نشاید ای لایلیق که بیکدم بیان دارند **س** سکنی بیاض الوجوده بچند سال ای فی السنین
المتعدده شود فاعلیه صغیر سکنی لعل یاره العبرة للوجوده زنده تریک نقش العقیقات
راجع الی لعل یاره تشکی لبسک و المراد انه ینبغی للعاقل ان لا یفر صدقه الله حقه انما

تفليك بروا صدق او مشقت كن ولي مودة بعض من مزلن برش اي ان لم تقدر على خلاصه
ولي جوريتي و برسيدش بفتح اليا لفتح اللام بعد الدال كم جون بمع كيف افتاده اطين بيان برمد
جودان بغير الحاف الفارس امون كفتح دم بضم الدال لفتح اللام وتشد للميم للوزن قرش
الذين زادة ههنا الشعر **ح**ك دو بفتح الدال عقلت احداهما جوده برش بالياء العرش الرزق
معلم في قسم الله تعالى والاخر ما ذكره بقوله ومردن برش الرزق معلوم بفتح قبل الهمزة
ذكر نشود اي لا يتبع قضاء الله تعالى وقدره كبر ان الله قواه مرون بفتح الميم كبر يا شكايت بر ان الله
مياه الوعدة و تشد كوكيل تبر فرائن باديقه ذلك الملك هو ميكائيل عليه السلام في غزوه كوكيل
بضم الباء وكسر الميم كلف في جاف بيرة بالياء الفارس والاء بعد الياء زني بياء الوعدة ومن لم
يعرف الملقن الذي ظنه بيوه وقدره عرف معناه **ب** اي طالب روي بفتح الراء في برش
ككوري بيا الخطاب واي مطلوب اجل اي يامن يطلبه الاجل مرواي لا تفر كجانب نيري ففتح
ج همد بالغز والسكون وكسر الدال لضافه رزق الرزقي والركني هما سياتان برش ففتح الهمزة
خداي غز وجعل مامن دابة في الارض على الله رزقا وقد عرف معناه خذوا اصل الغنم ورفلا
حاجة الماء فاجدة روي بفتح الاء وكسر الواو وباء الخطاب من رفق بر دكان شير وملك
مرون تخذرت مكرير وناجل فافعل ما ذكره المصنف ههنا كالج لاسبق في الحكاية مشد
وهو قوله رزق هر چند بكمال برسد شرط عقل است جتن از دريا ورجه كمن اجل خوايد
تو فرود در دكان از درها قلنا معنى ما ذكره اول من البيت الاول ان طلب الرزق لاهل العقل
والطلب ان يقدر كفاية المال ولا يوجب الكد اي كونه رزقا ومعنى ما ذكره ههنا من البيت الاول
ان التوكل مندوب والرزق المقسم بصل البتة ومعنى ما ذكره سابع من البيت الثاني ان
الغرض من المملكة ما مورقوله تعالى ولا تقوا بايديكم الى التهلكة ولان النبي صلى الله عليه وسلم قد
مررنا كالمال ومعنى ما ذكره ههنا من البيت الثاني الوقوع في التهلكة لا يوجب الموت بل الاجل

وهو

وهذا التحقيق **ب** برماناده بفتح باء الله اي الشيء الذي لم يوضع ككث التفسير الذي دت نرسد
والسعي لا يعني مشيا فافعل ما ذكره المصنف في الفقه قوله تعالى وان ليس لك الا ما سعى فان
معينه سوف يرفق الله في حق ثواب الاخرة اذ معناه ليس لاحيد ان يجعل ثواب على غيره
بل كل واحد ثواب علمه و لا الاية جوده والخلق ان السعي لا يفيد بلا تقدير الا التي لم يسع
لا يورثه وروى و يجرى كمناده من اي سعيه وضع الله تعالى بهر جا كبرست انما قدره الله تعالى
ب برسد مشد كوكيل تبر فرائن باديقه ذلك الملك هو ميكائيل عليه السلام في غزوه كوكيل
عنت في قوله برقت وخرى شرب الكرم وروى بكون الدال الاء فيها وخبر عليه السلام
آب بيرة قاضي الشيب **ب** صياوي رور ورجله وهو له بقدا وعاي كبر لعدم تقدير
الله تعالى وعاي اجل در خشك نيرود **ب** مكين در حرمه عام هيرو وبلالين وعاي
مصلح من دويدن او در قفاي رزق واصل در قفاي او وهو غافل **ب** تو كفاي
كلخ زرا نرودست يعني ان الغني الفاسق كالمذلة لطلب بالذنب ودر ویش صلبت كذا
آلوده برید ان الفقير الصالح المحبوب غلب بالقراب ان اشارة الى قوله در ویش صالح دلني مو
عليه السلام مرقع عاصفة المفعول وان اشارة الى قوله كذا فاسق ريش فرعون مرقع
اي مزین باجود شربت نيكان جمع نيك ربح بفتح الاء در فح بايهم واما بفتح السور
دارد يعني ان شدة الاغيار موجهة الى السور والنجاة ودولت بدان جمع بدو در ريشه كذا
ايش جاداي دوله الاشارة موجهة الى السفاح **ب** بركواجه ودولت و بركا
بلسبب جاذبة خسته كذا جاذبة كلفة در زادة خبر شراضي راجع الى قوله كذا اي اخره ك
هم دولت وجاه مرون برسد ذكر بيرة الاخرة كذا يافت **ح** ك حرو از غمت حق تعالى
بجليل اذ بيزوال نعم الله تعالى من عبده ومردم بي كاه را دشمن وهو لا رزقه الله تعالى
بفضله **ب** مروكي بالهاف للتصغير وباء الوعدة شك مغررا براء به الحسد وديم في المجلس فته

رفتن عطف عابد از امام مرشد محمد بن ابی بکر بن ابی حمزة الى بنی هاشم و انما نسبة الى الغزالي عاودة من ازم و مرجع
 فانهم من بنی الى القصار فيقال القصار و الى لطار فيقال لطار و قيل ان الزا مخففة
 الى غزالي و هي بالتحقيق قوية من قري الطويلين پر سیدند که بدین منزل در علم چگونه رسید
 ای بابی و چه وسعت گفت بدینچه ای لب لب که هر چه ندانم از پرسیدن آن نیک و عارف
 امید یافت آنکه بود موافق عقل و بعضی النسب طبع که بعضی را به طبیعت شناس
 بسكون التاء و السین و وصف بر یک پرید به الطیب الحاذق بجای بیله الخطاب پر سید
 من پرسیدن هر چه ندانی که ذل بالفهم و التشدید پرسیدن موهون دلیل راه تو باشد
 دانایی **پ** هر آنچه دانی که هر آینه ای البته که امر معلوم تو را بدست پرسیدن آن
 تعجیل کن که قیل السؤال ذل و لو اذن الطريق که حکمت را زیان دارد ای استجبال سوال فیما علم
 بلا سوال و لا یقین ذلک ترک السؤال فیما لا یعلم خلاصه مانع من الامام فاحکمة تأخیر
 السؤال فیما یعلم بدونه **س** چون همان دید اندر دست داور علیه السلام هر آینه بمعجزه نمود
 اصله محو حذف تا به لوزن پر سیدش ضمیمه افعال راجع الى همان و ضمیر المفعول راجع
 داور و علیه السلام چه میسر که دانست فاعله ضمیر همان که بی پرسیدنش معلوم کرد و اصل فاعله الامام
 ماذکره الفاعل فی تفسیر قوله تعالى و لقد آتينا لقن الحكمه یث قال و من حکمة انه صرح داور و السینه
 ظهور و کان یسر الدرع فلیب انهما فاعلا تمایز بها و قال نعم لیسوا بحرب انت
 از لوزن هجرت ایی لمصاحبه کی است که خانه پر داری مشق من پر داختن و قدر عفت مقام
 و الما و عا خلو من الغیر یا با خانه خدای ای صاحب الیت در سارا خطاب من مباح حق و الما
 الانظام و المواخذه و من لم یعرف المعنی الما و سکت و البیان و طبیقة الشارح حکایت
 کلمه را مقدره بر مزاج مستحق کوی ایما التکلم اگر دانی که دارد فاعله ضمیر مستحق یا تو میایی بیایا الو
 بر آن عاقل که با مجنون نشیند و یها صبه نکوید مصلح منیع جز حدیث روح لیلی **س** هر که

فله یجمع خوار ی

با بدان نشیند و یها صبه اکبر طبیعت ایشان کثیر و بالمواخذه فی العلم یکن بطریق ایشان متم
 عاصیة الجول کرد و بیایا که شش بخت بخت برادها دورا بخارین رود بخار کردن غرض
 منسوب شود و بخار کردن غرض اعتقاد انس **س** روم بختین بختی خط بر خود بنامانی کشید
 ای اثبت و قرت جهلک و من قانع شره اضمیت و اقررت حماک لیستحی ان
 غرضه بذا الكلام که نادان را بصحت بر کردی بقدر الحاف الفارص طلب کردم زانایان جمیع
 و بعضی نسخ زانای یکی پند لاجل الصیحة و الکفنة و بعضی نسخه الاثر فرمود با نادان
 نه جو ندای اتصاب و در خلطه مع الجهل که دانا می غرضی فرمایند صیحة و کرمانی ابتر
 بنای بیایا الخطاب فی الموضع الاربعه اذا صیحة مؤثره **حکمت** حلم شر را چنانکه معلوم
 است بینه بقوله اگر طفی بیایا الوحدة ممارش بفتح المیم هو الزام و الضمیر راجع الى شتر کرد
 و حد و سگ بر دهنم اباء الا و فیه امانیه فاعله ضمیر طفل کردن بالکات الخطاب ازین
 او نه بچند مضاعف من میجید ان کرد در لغت مشترک هوناک **س** الخوف پیش از آنکه موجب
 بلاک باشد فاعله ضمیر درده و طفل را دانی بایا المصدر آنجا خواهد رفتن زمام بدخش
 بفتحین و الضمیر راجع الى طفل در کلام مضاعف من کسلان و در مطاوعت ای مواخفت
 مکذبه علیه بقوله که بکلام در شیه ای غایت و کثرت ملاطفه فاعله من اللطف مذموم غیر
 معقول و گفته اند که دشمن بملاطفه دوست نکند بلکه طمع زیاده کند **س** کیسه که لطف کند
 با تو کبابیش باش ای اللطف فی المعایذ اشد منه و کرات کند در دو چشمش الغیرة للمهرمان
 راجع الى کیسه آنکه بالذوق الحاف الفارص و سکون النون امر من الکذلک تاکم فقول
 سخن بلفظ و کرم با درشت بوی سکون اناد و ایما بگویند که رنگ خنده بسکون الفا العز
 نکند و نرم سوزان پاک **حکمت** هر که در میان سخن و دیلان افتد ای بفتح الامام قبل از آن بکست
 المتکلمون الحارون تامایه فضالش بدانند ای غرضه اظهار الفضل باینه جملش بشناسند

دره بغضه وال و در یک مایلین
 بنزد در میان دو کوه ۴۰
 شرح

آنکه بحد انی و کاف
 فارص صیغه امر
 آنکه در بین بر کرد
 در بعضی نسخ
 بجای آنکه رفتن
 دیده شده ۴
 شرح

قد مر هذا المصنف في الباب الرابع في الحكاية التي اولى بها في راز الحكيم **س** نذر مرد و شومند
بكون الدال جواب مرسوم مكرانه كز و سوال كنده ان كثره الكلام مذموم كبر بر حق بود و ان
معنى لقائل حمل دعوتك بكسر الهمزة وسكون الياء بر حال كنده انكم بغیر تقریر **ر** ریش
بیاء الوصدة اندرون جامه في موضع مستور و ششم حضرت شیخ رحمه الله قد علم ان
جراسته هر روز بر سید که ریش چون است ای کیف جرات و غیر سید بر کجاست دلم
بالفراسته که از ان احتراز میکند که هر عطوی روان باشد از ذکا العورة الغلیظه قبیح و
خردمندان گفته اند هر که سخن نسجی را می کشد سخن لا یرزن کلامه از جواش بر کند
نیک ندانی بالنون انما فیه که سخن عین جواب است مرمول باید که بقتل و دهن از هم
الانفصام نکشانی بیاء الخطاب ای پیشانی ان لا تنفع فاک للکلم که است سخن کوئی و در
بمنه جانی ای تو تکلم صادقاً و تقی مجبوس به از انکه در وقت التاء الخطاب دیدار بزرگانی
و الماردان الصدق اولی و ان زعمه الفرع انفس القائل و اما جواز الکذب فانه هو تکلیف الخیر فاما
عرفت المراد فلا یرد ما قبل ان هذا بحسب ظاهره یناقض ما سبق من قوله و روی مصطلح آینه از
راست فتنه آینه ان ما ذکره المصنف هائیس من قبیل فتنه آینه **پ** دروغ گفتن مبتد
بضرب لازم متعلق بقوله فانه من مطلق من مالتن جز المبتد و الازب هو انما است
صدار الی ضربیه لازم و هو اخص من ضربیه لازم و المعنی ان الکذب ریش به بالانزب است
جراسته که اگر است درست شود نشان بماند بغم اباء و فتح النون مضارع من ماندن یعنی
ان اثر الکذب یبقی و سوء الظن من فانه و یرتفع چون برادران یوسف علیه السلام که بدو بر
موسوم من الوسم شد بقوله الکلام الذب بر راست گفتن ایشان نیز احتمالاً فانه لفتح النون
الاولی و سکون الالفیه ما قبل منفی من ماندن قال الله تعالی کایة عما قال یعقوب علیه السلام
بل سولت کلم انفسکم امر فصحیل **ک** که را که عادت بود است بیاء المصدک خطا که

راست ۲

که کند در کذا اندازد ای ایسا لون به و کر نامور ای صاحب الاس یعنی مشهور شد بناراسته و کذا
و کلمات باور نذر اندازد ای لا یصدقون القول الصحیح اصلاً **د** دروغی نگیزند صاحبان
بر آنکس که پیوسته گفت راست و ان وقع منه الکذب یجملون على الخطا و کمر مشرب بناراسته
بحیث يقع منه الصدق نادراً اگر راست گوید تو کوئی خطاست و من اورد بدل المصراع الشایع
اگر راست گوید بگویند خطاست فقد ذنب عادتة افعال الوزن و من خطا منه کما لا یخفى **پ**
اجل کائنات مبتد با اتفاق ای با اتفاق العقلاء آدمی است جزه و اذل موجود است کما لا یخفى
في الاعراب و با اتفاق خردمندان ثابت است سک حق شناس و صف ترکیب به از آدمی
ناشناس ای غیرت که **ک** سکی را گفته هرگز فراموش موهون مکر و دای لا یصلی الغیبه منشی
عنده کر زنی صد تو پیش شک فانه لا یکنه الغیبه و کر عی قد عرفت المراد منه نوازی خطای
نواختن و من فاعل شرعه تو علوت فدا خطا سفله را قدم بیان خطا و معنی الالباب الاولی
في حکایة یکنی لذب دستان پیشین **ک** و من هذا الباب و من فخره حقا بقوله بخیلا فلم یسب بکثرة
بفتح باء الصلة جزئی و من بعض النسخ یذی آید بالقوة در جکت **ک** از نفس بر و بر بكون
والسین والامین و صف ترکیب به زوری بیاء المصدک نیاید فان اجل غیبه مفرق الیها
و بیاهنه سروری را با لفظه و السکون نشاید **س** مکن رحم بر کا و با کائنات افارسی بسیار
بار علیه بقوله که بسیار محبت بكون الاء و ضم الحاء و صف ترکیب و بسیار بنوار و صف ترکیب
ایضا المعنی بالترکیب که جوق بانجی و جوق بی در دیگر جوا و ای مثل الجوارحی باید تر جری
بیاء المصدک مفعول باید جوازی مثل کمار تن مفعول و هی جوارک ان جمع کس در دخی بیاء
الخطاب فان السمن لا یكون الا بکثرة الحل المعلق و لا یحصل فک الا بتجمل انشا قوا الاری من
اناس **پ** در انجیل آمده است که ای فرزندان آدم اگر تو بگویی دهمت ای لواء جملک فینا از
من مشتغل شوی بهال ای تنبیه ذکر و اگر در ویش کنت التاء الخطاب المومنین مغلل

نشین کمال لغو و لا یشغل بغيره بکری پس در وقت ذکر من بایه ای این بکده و عبادت من
یک شایه ای منی تسبیح که اندر معنی مغرور و غافل لا یشغل باله ای از مکه است
خسته و ورش و مجروح و در سر او ضرباتی حلیه انسر و در اهرم خالت بناء الخطاب این
ای بیست آدم نماز کی بجای پیر داری خطاب من پیر داری از نوش **مکت** ارادت بچون
با کیم الفارسی ای الهی لا کیف له و هو الله تعالی کی لا زکرت شایه خود دارد و دیگر
در شک ما کی گذارد اشاره الی یونس علیه السلام که هر بقوله و حقیت و بعضی
النسخ ذوقیت خوش صفت و وقت آنرا که بود ذکر تومش فان ذکر نعم الانش ذکر التوفیق
وقت نفیس و در خود بود اندر شک موت جو یونس **مکت** اگر تیغ قهر را بر کشد فاعله الله
بنی و وی سر در کشد و فامنه و کر غره لطف بچنانی لای لطفه اللطف بدان راجع بد متعلق
دور بن و من قال متعلق بقوله جنبه خدا خطا به نیکان در ساند **مکت** که بخت خطا بخت
کند یعنی حق تعالی بیا لایه جانی معذرت است المعذرة عا و زن المغفرة پیرده از و لطف
کوهر دار و حاضر و قد عرفت مرارا ان لطف کو فیقید انکید و من قال انه من قبیل الله الاله
لتحیين اللفظ فخر اکثر الزوائد والمعنی ارفع الحجاب و اظهر اللطف کاشف الهمم مغفوت
ست **مکت** بکه بنادیب دنیا راه صواب بکیر و بتعذیب عقی کفار آید ذکر دلیل هذا
المعنی حيث قال الله تعالی و لنذیقنهم من العذاب الالهی و هو عذاب الدنیا من القتل
والامر و غیر ذلک دون العذاب الالهی عذاب الآخرة **مکت** پند است باباء الفار
خطاب مهتران و آنکه ای بعد پند باباء العرب چون پند پند فاعله غیر مهتران نشود
بیاء الخطاب پند پند عایدک و بیک نیکو تن مبتدع بکلیات و امثال پیشین
جمع پیشین و هو المقدم یعنی من حکایات الاحرام الی الله بکیرند جز بایسته پیش از آنکه
پیشینان جمع پسین و هو المتأخرین بواقع الشان اشاره الی یکجنان مثل پیشین

ازند در زمان دست کوتاه کنند نادست کوتاه کنند **مکت** نه و ای لایند پیر و بکیر
الغبین سوی دان ای لایطیر متوجه الی کتبه و ازین تعلی اربعة اوجه الاول انه یزاد
لتحیين اللفظ و انشا فیه ما یقابل کفیف و انشا لث بمعنی الارض و الاربع بمعنی الفوق چون که
اربع پند اندر پند باباء العرب پند کیر از مصاب جمع مصیبة در آن بحدت ایاء من الطاف
تا کیرند و دیگران را تو پند **مکت** آنرا که کوشش ارادت ای سمع قبول الحق کران بلکه الحاح
الفارسی بمعنی ثقیل و المراد به الصم و مراد به همان صم القلب آفریده است ای الله تعالی چون
بالامال کند که بشود ای کیف یفعل حق میسر الکلام الحق و یقیده و آنرا که بکیده سعادت
کشیده اند الی جانب الحق چون کند که نه و کالاول **مکت** پند تاریک مبتدع و من ظنه ظرفا
حيث قال في شرح صدي في اللطمة المظلمة فخر الخطا طاف مسكورة لافضة الی قوله و ستان
خدا ای لیلتهم المظلمة یی بایده فاعله غیر پند تاریک و من الخطا الاول قال هذا بصيغة
الافراد بتأویل لخواصه لوزن و هو مشتق من ناضق بمعنی لمعان کردن چو روز خشنده
اسم فاعل من در شید مخفف من درخشیدن ای لیلتهم المظلمة و بنادیر المظنی سیان و هذا
المعنی هو المستمع من الاسابدة و فيه مبالغة في المعنی کالایه و من سعادت بزور بازو
یلت ای لا یملک تخفیه بقوة العقد تان بخت خدای بخشنده اسم فاعل من بخشیدن
از تو بکیر بفتح الیاء و کسر الطاف العربی نام ای الی ای شمس شمسی ملک که و کواو
ای حاکم نیست فانک حاکم مطلقا از حکم تو هر حکم بالاتر نیست و انشا که رهبری باباء
المصدق کنی ای تر شده کم بکم الطاف الفارسی نشود و بعضی نسخ آنرا که توره می
دهی کم نشود و انشا که تو کم کنی و لا رهبری مرشد نیست و ازین تعلی الی قوله تعالی
من بعد الله فلا مضل و من یضلل فلا یدیه **مکت** کدای نیک انجام بمعنی آدم کار
بر از باد شاه و هو مثل انجام لفظا و معنی **مکت** غنی که پیشین شفتین و این

ای غم من عقب شادمانی بری ای تاضعده الفخ و تجده به از شادی بکسر الباء المصدری
کن پیشش بفتحین غم خوری **حکمت** زمین را از آسمان متنازل است اندک بکسر اللام
طایفه و المراد به بسا المطر المنبت و آسمان را از زمین غبار ذکره مقام التعلیل و المشرقة
کل اناء یترشح بما فيه قليلا قليلا **حکمت** است اناء الاصله طائفه الیها الخلاب مخفی
آمدنا من اولاده تشبیه تو ضوی نیک خویش از دست مگذار **حکمت** حق تعالی بیند
ای الماعی و می پوشد و یستر هاهما بی بیند و می فروشد مضارع من فروشدین
حکمت نعوذ بالله من خلق الی الناس غیب دان وصف ترکیب بود بیا الحاکمیه کی کمال خود
ایه خال نفسه و خلوته و من لم یعرف المحنة قال بسبب حال نفسه از دست کس نیاسود
حکمت زرازمعدن بکسر الدال بکان کندن بالظاف العربی لفظ فارسی مراد معادن و انما
قال بکان کندن لیساب قوله بکان کندن و من لم یعرف هذه المناسبة قال بکان قننا
و خذرا عن الکثر ابدای بجمع کجرا معدن و از دست بچند بکان کندن بیا بدو ناک
جمع دون بجمع انخس تخورنا موالم و کوش دارند بجمع تو قعون الاکل بعدد کوبند امید
که خورده ای رجا الاکل اولی من الماکول فانه لذة روحانية و هذه اللذة جسمانية روز
ای غیوم من الايام بین کلام بکسر المیم مضارع الی و من مرام عدده زرا مانده مفعول
و خاک رمره عطف عا قوله زرا مانده ای الجلال له هو کثیر التراب الذ هو اصل الارض و
والیاء صاریف هذا المعنى هو المسموع من الالاب تده و الملايم للطبیقة و من صرح اللفظ بغير ما
ذکرناه و بیان المعنى بقوله و المعنى روزی بین دشمن زرا مانده و مرده ها کون بکی که کوفه
فقد بعد عن المعنى الصريح الیهم که برزیر و ستان جمع زیر دست و هو من قبل الوصف
الترکیب بفتح ایدای من لایرم عا الذین تحت یدیه بجزر بفتح الجیم زبر و ستان بفتح ازا
المعجم و انباء الموحدة کز قنار ایدای بصیر مینا بظلم الذین ایدیم فوق یدیه و المراد من

حکمت

لا یرحم الضعفاء یصیر مقهورا لایة الاقویاء **حکمت** نه الی معصوم تمام الیت بر بار و بکسر
که درو قوتی هست و ضعف نیاز و بجزای عاجزان را بشکست بفتح النون دست مقهور شکست
ضعیفان را مکن بر دل آید قلوبهم کزندی بیا الموحدة ای مفره که در مانده خطاب من مانده آن
تقع و تجز مجوز و زور مندی وصف ترکیب بفتح القوی و ایاء الموحدة **حکمت** عاقل چون خلاف
بیند و بعضی نسخ دید که در میان آید عیضا الضارح و نه النسخه الاخره عا صیغه الماشی
بکسر بکسر باصله و فنی الجیم و الهاء ای یترشح من الین و لا یکت في محل الخلاف و چون
صل بیند لکن نه که آید کمال است در کائنات بفتح کتار و قد و بعد ذلک بعضی نسخ و
ایضا ایة محل الصلح لاولت و در میان **حکمت** مقام را ای لمن یلعب بالنرد عا سبل
القمار تش می باید و یکس سبک می آید ای المرام لا یحصل عا الدوام **حکمت** برار بارای لغت
مره بمرکاه ای المراء خوشتر از میدان عشق الغوس و لیکن لب نذر و بدست خویش نشان
حکمت درویش بیا الموحدة در محتاجات می گفت یارب بر بدان رحمت کن که بر نیکیان
خود کرده که ایشان را نیک آفریده فالحقود من المناجاة انی یشفی لاهل کرم ان بر حلو
المجرمین المنکسین و لهذا قال اول کی که علم بفتحین بر جامه و انگشتری در دست
نما چشم بد بود گفتنش چرا هم زمینت و ارانش را بکپ دادی و ضیلت بسکون
منه راست راست و المجد عالیة یعنی و الحال ان الفضیلة لطرف الیمین گفت راست را
راست را سبب بیا المصدر تمام است **حکمت** فریدون گفت نقاشان چنین را ای می
که پیرامون مراد بر سر و کلاه با بیا الفارسی یعنی حوالی اشیاء حرکتش بطلق عا بین
بالتریک اوتان و قزاده بر وزن مضارع من دو و خلق بدان جمع بدانیک دلای مرد هشیار
بضم اها و قدر جانه مرتین که نیکیان خود بزرگ و نیک روزند بجزر النعم و لا بجزر غره و
الا فالتقیر بزرگ مانند و نیک و زانند **حکمت** برزکی را گفتند عا قول القول هذا انی باجذین

دریم

ضمیت که دست رات و انداختم چرا در دست چپ میکند گفت فاعله برزکی مدانی و
بعضی نسخ مدانیست که همیشه اهل فضل محروم **هـ** آنکه خطی با حله المجله و انشاء المعانی
بعضی النصب آورده و روزی بعضی الذوق و تحت ایاد دولت یا خضیت حمید به یکت و لا
بجمله شخص **پند** نصحت بادش آنان المصدا مضاف الی مفعول کفین مسمی کی رات
که بیم ای خوف سر ندارد یا امید **ز** موصدا فاعل من التوسید چه در یابی و برزی خطا
من ریختن زرش شیر موزن و موضع یا چه شمشیر مدنی انی بکسر تین و یا به الخطاب برکش
ای ها مشا و بیان بعضی امید و برارش بالمعنی تین آرا بالترکی خورق و من قال انه مصدا
عرا سیدن بعضی تر سیدن فقد تقول و التوسید راجع الی الموصد بنابر مذکور بل جاده و
من التوسید برین است بحد الف این فی اللفظ الوزن و فی الخط تخفیف بنیاد تو مید و
پند بادش ممتد از بدو وضع ستم کار است جزه فان له قوة فاعله برزکی مدانی و
عطف عباد شاه بر او خورق از ان جزه او عطف عا بنجر فانه یا فاعله الذین یقتلون الناس و
بجزو قلم و قافی مصلحت جوئی و وصف ترکیب مضاف الی طاران ای برید اصطلح السراق و کلمه
است مقدره فی الموضعین و الناصف لفاعله لا یصلح و من لم یعرف القاعده قال و
والا یطه عمده و قافی مصلحت جو طاران است بر کرد و فهم بکسر المجراف پیش قافی بزوند
الجنان الذان هاراضیان بالحق لا یذهب ان الی القافیه المحذوره و بعض نسخ بر کرد و
بکون المجراف لایه از پیش قافی بزوند و یزید الاول قوله **هـ** جوئی مثل مثل المبع و بدل
الاصحاره و غیرها معاینه ای عا و بر الیقین دانی که می باید داد ای کجب ادا و ای من لکن
بلطف برای ادا و به باللفظ اولی که کجب آوری یا ایاه المصد و د تسکین عطف علیه و ای
که کلب لکن ادا و به و من لم یعرف المعنی الموقوف بیا الخطاب فآوری و د تسکین و قال و
یقال معناه یطه به که کجب آوری داد و بدل تسکین داد و یا یا من المصد برین الدلیلان

عالمی

عالمی صفتین التوسیدین فیما خرج اگر کار دای لا یؤذیه کی فاعله بطیبت نفس الیه بکماله
مصدر طاب یطهر از و بستاند و در هکتی بعضی مردان سر هکتان و الا و اولی **هـ**
بکس را و دنان برزکی کند بضم الحاف العربی لفظ فارسی بعضی غیر انصارم ای الطیل
ثم اطلق عا غیره کا یطع و السن بطریق الاستعارة کرد مکافیه را بشر یعنی **هـ** قافی
که بر شوه بخور و به تیار فی الطیفه ثابت کند ای حکم کند از به توده بقی الدلال و سکون
الناس خزیره زارای الطیفه ناسکایات یناب ذکر هله هذا المجل و لکن ما شرفت به
شرح کتاب کستان و او ردت بعضی الحکایات فی انشاء البیان مغنی من بعض الحکایات
ان المثل یكون کثیرا یورث الملل و لهذا ترکست ایراد الحکایات **پند** قبه بر از
نا بکری براد بر الانا بوقیة المقام چه کند که تو به کند فاعله لا رغبه لهما معهما و غمهم معرو
از مردم از آری اذله و لایه که عا الناس **هـ** جوان مبتد و کسر التوین لافاضه کوشه
شین و وصف ترکیب شیر مرد راه خداست بالاضافات خبره که میر خود بکون الا و الدال
نواذ کوشه بر خاست دیگر **هـ** جوان حجت و بعضی نسخ سخت می باید که از شت
بر بر غیر در وی فی الحدیث القدسیه الشاب القامب التارک شهوته لاجل بمنزله لا کتمه
که میر است رغبه بکون انانین را خودالت برزی خیزد **هـ** حکیم را بر سید نکه
چندین درخت نامور قد بریان به عید و قویا و من خسر بها و قد ذکره بغیر معناه بقوله
مشهور و نامدار فعد حار نامور فی النسیان و الا کثر که خدا تعالی آفریده است بلند و
بر و مند قد صحی اهل الفقه با فقه و الفقه بجمعه المثرة و القوی و من لم یعرف التحقيق قال
مثل قولهم و لعمری و حاجتم و انما زید الواد و للمبا الفقه المعنی هذا کلامه عا ان ماذره کلام
من عند نفسه هم یکی را از ادا بخوانند که سرور را که ثمره ملاذ درین چه حکمت است هذا المجموع
سوال گفت فاعله غیر حکیمه یکی را من الاشجار و فی حدیث معناه مفضل و من
فسره بقوله ا و طیفی فعد ذهب الی وظیفه و عاده من تفسیر اللفظ بغیر معناه

در
مدر

دیگر ریه
به کلدار

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

۱۴۷۳

1847

Handwritten text in Arabic script, likely a title or chapter heading, written diagonally across the page. The text is partially obscured by a large, dark, irregular stain or blotch in the center of the page.

ب.

سید احمد علی خان

Handwritten notes in Arabic script, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Handwritten manuscript page from the "Majma' al-Bihar" (The Sea of Knowledge), featuring dense Persian script in black ink on aged paper. The text is arranged in several columns, with some words written vertically along the right margin. The handwriting is characteristic of the early modern period, likely from the Safavid era.

۱۴۷۲

مهر سلیمان خان غارت
کردن او

نیز حضرت ناصر دین محمد
را از قتلش

در
مهر
سلیمان
خان
غارت
کردن
او
نیز
حضرت
ناصر
دین
محمد
را
از
قتلش